

Mihail Bulgakov

Garda albă

Mihail Bulgakov

Garda albă

roman

Traducere de Alexandru Calăis
Postfață de Emil Iordache

POLIROM
2003

© 2003, 2012 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-2509-3

ISBN PDF: 978-973-46-2508-6

ISBN print: 973-681-379-7

Pe copertă: Valentin Serov, *Soldat* (detaliu), 1905

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsește penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

MIHAIL AFANASIEVICI BULGAKOV, născut la Kiev în 1891, fiul unui profesor de dogmatică de la Academia de Teologie din oraș, absolvă strălucit Facultatea de Medicină a Universității din Kiev, practicîndu-și, timp de patru ani, profesiunea cu deosebită competență. Stabilît definitiv la Moscova în 1921, renunță la medicină în favoarea literaturii și publicisticii. De o mare diversitate – foileton, schiță, povestire, nuvelă, roman, farsă, dramă etc. –, scrierile sale au o inconfundabilă unitate a viziunii. Contestat adesea cu virulență de critica vremii (să nu uităm perioada dramatică în care și-a desfășurat activitatea literară, cuprinsă între 1920 și 1940, anul morții sale), a reușit să publice prea puțin în timpul vieții, antologicele narațiuni fantastice *Diavoliada* și *Ouăle fatale*, precum și romanul *Garda albă* numărîndu-se printre excepții. Adevărata glorie a lui Bulgakov este postumă. Pînă și capodopera sa, *Maestrul și Margareta*, la care a lucrat și după ce și-a pierdut vederea, pînă în ultima zi a vieții, a apărut în U.R.S.S. abia în 1967, an ce marchează începutul publicării masive a operelor lui Bulgakov peste graniță, inclusiv în România.

Frescă a războiului civil din Rusia în 1918, *Garda albă* urmărește destinul familiei Turbin, care, asemenea altor susținători ai țarului, este condamnată la dispariție. „De la înălțimile de unde i se deschide întreaga «panoramă» a vieții omenești, Mihail Bulgakov ne privește cu un surîs cam rece și destul de trist. Neîndoielnic, dintr-o asemenea perspectivă roșul și albul nici nu se mai disting; ceea ce contează este tragedia atîtor vieți omenești distruse“ (Gheorghi Adamovici).

Din opera lui Mihail Bulgakov, în colecția „Biblioteca Polirom“ au apărut volumele *Cupa vieții* (2001) și *Inimă de cîine* (2003).

Pentru

Liubov Evghenievna Belozerskaia

PARTEA ÎNTÎI

Întîi s-a pornit o ninsoare, apoi au prins să
cadă fulgi mari. Vîntul gemea. S-a stîrnit viscol.
Într-o clipă cerul negru s-a făcut una cu marea
de zăpadă. Nu se mai vedea nimic.

— Hei, boierule, a strigat surugiul. E
prăpăd! S-abate viforul!

[A.S. Puşkin] *Fata căpitanului*

Şi morţii au fost judecaţi din cele scrise în
cărţi, potrivit cu faptele lor...

[*Apocalipsa*, 20, 12]

MĂREȚ și înfricoșător fu anul de la Hristos 1918, iar de la începutul revoluției cel de-al doilea. Bogat în soare fuse vara și în omături iarna, și mai sus ca altcîndva se înălțaseră atunci pe cer două stele: Steaua Păstorilor – Luceafărul-de-Seară, precum și Marte cel sîngeriu și tremurător.

Dar atît în cuprinsul anilor de pace, cît și în al celor însîngerăți, zilele trec iute ca un zbor de săgeată, astfel că tinerii Turbini nici nu prinseră de veste cînd, aducător de geruri aspre, sosi și decembrie cel înfășurat în promoroaca-i albă, pufoasă. O, moș Gerilă al nostru, aducînd scînteieri de zăpadă și fericire! Mamă, crăiasă bună, unde ești?

La un an după ce Elena, fiica ei, devenise soția căpitanului Serghei Ivanovici Talberg, și chiar în acea săptămîină, cînd fiul cel mare, Alexei Vasilievici Turbin, se întorsese în Ucraina din grele campanii, misiuni și neazuri, revenind în Oraș, în cuibul natal, sicriul alb cu trupul neînsuflețit al mamei fu purtat pe panta abruptă a povîrnișului Alexeevski, către Podol, la mica biserică Sfîntul Nicolae cel Bun din Vzvoz.

Era în plină lună mai, cînd mamei i se cîntă prohodul; vișinii și salcîmii în floare astupaseră cu totul ferestrele ogivale. Părintele Alexandr, poticnindu-se de amărăciune și sfială, scînteia în veșmintele-i strălucitoare la lumina aurie a lumînărilor, iar diaconul, poleit cu aur de sus pînă jos la vîrfurile cizmelor ce scîrțiau peste lespezi, îngîna sumbru, cu vocea-i profundă, învinețindu-și gîtul și obrazul, slovele duhovnicești de veșnică pomenire mamei, care își părăsea pentru totdeauna copiii.

Alexei, Elena, Talberg și Aniuta, cea care crescuse în casa Turbinilor, precum și Nikolka, buimăcit de neașteptata moarte, cu ciuful lui căzut pe o sprînceană, stăteau nemișcați la picioarele cafenii ale bătrînului ierarh Nicolae. Ochii albaștri ai lui Nikolka, mult prea apropiați de nasul său lung ca un plisc, erau pătrunși de amețeală și deznădejde. Din cînd în cînd, și-i îndrepta către iconostas, către bolta cufundată în penumbră a altarului, unde se înălța la cer Dumnezeu – un bătrîn cu chipul enigmatic și trist. Pentru ce această durere nemeritată, această nedreptate? De ce le-a luat-o pe mama, acum, cînd se adunaseră iar cu toții, cînd viața le devenise parcă mai ușoară?

Zburînd spre un cer negru, acoperit de crăpături, Dumnezeu nu-i dădea nici un răspuns, iar Nikolka încă n-ajunsese să înțeleagă că tot ce se întîmplă în viață așa trebuie să fie și e totdeauna spre bine.

Slujba se sfîrși, ieșiră cu toții din biserică, pășind peste dalele răsunătoare ale pridvorului, și o conduseră pe mama tocmai spre celălalt capăt al marelui oraș, spre cimitirul unde, sub o cruce de marmură neagră, zăcea de mult tatăl lor. Alături de el, o îngropară și pe mama... Oh...oh...

*

Mulți ani de zile pînă la această moarte, în casa cu Nr. 13 de pe povîrnișul Alexeevski, soba smălțuită din sufragerie îi încălzise și-i crescuse la sînul ei pe Elenka cea mică, pe Alexei, fratele ei mai mare, și pe Nikolka cel numai de-o șchioapă. Cît de ades fuseseră recitate – în dreptul întinderii smălțuite, încinse – versurile despre *Dulgherul din Saardam*¹! Dinspre pendulă răsuna atunci, în răstimpuri, melodia unei gavote, și totdeauna spre sfîrșitul lui decembrie plutea mireasmă de rășină,

iar pe crengile verzi, înfoiate, se topea arzînd parafina multicoloră. Ținînd isonul ornicului de bronz, cel cu gavota, din dormitorul mamei, iar astăzi al Elenkăi, cealaltă pendulă, neagră, din peretele sufrageriei, bătea orele ca dintr-o turlă străveche. Tatăl o cumpărase demult, pe cînd femeile mai purtau la rochii niște mîneci caraghioase, umflate la umeri ca niște balonașe. Astăzi, asemenea mîneci nu se mai poartă, timpul a trecut ca un licăr de scînteie; tatăl, profesor, s-a stins și el din viață, copiii au crescut, numai pendula cea neagră a rămas aceeași, bătînd orele ca dintr-un turn de veghe. Toată lumea se obișnuise cu ea în asemenea măsură, încît, dacă ar fi dispărut cine știe cum din perete, i-ar fi cuprins pe toți tristețea, așa cum se întîmplă cînd pierе pe veci un glas iubit, iar locul pustiu îți răsare mereu înaintea ochilor. Dar, din fericire, pendula nu-i supusă morții, nemuritor e și Dulgherul din Saardam, și soba smălțuită, olandeză – asemenea unei stînci care închide într-însa înțelepciune – încinsă și înviorătoare chiar pe vremuri de restriște.

Tocmai această zidire smălțuită, precum și mobilierul cu catifeaua lui ștearsă, vișinie, și paturile cu bombițe strălucitoare, și covoarele roase, pestrițe ori de culoarea zmeurei, cu chipul țarului Alexei Mihailovici purtîndu-și pe braț șoimul de vînătoare, sau cel al lui Ludovic al XIV-lea trîntit pe malul unui lac de mătase dintr-o grădină a raiului, celelalte covoare, turcești, cu onduleurile stranii ale desenului lor oriental, care îi jucaseră pe dinaintea ochilor micului Nikolka atunci cînd acesta zăcuse pierdut în fierbințeala unei scarlatine, apoi o lampă de bronz cu abajur, dulapuri, cele mai neprețuite din cîte se află, ticsite cu cărți mirosind tainic a ciocolată veche, și care le adăposteau pe Natașa Rostova și pe Fata căpitanului, apoi șiruri de cești aurite, argintărie, portrete, portiere, toate cele șapte odăi prăfuite,

pline cu lucruri fel de fel, care au ocrotit copilăria tinerilor Turbini; toate acestea le-a lăsat mama în vremurile cele mai grele copiilor, și, aflându-se pe patul morții, slăbită, cu răsuflarea întretăiată, agățându-se de brațul Elenei, pe obrazul căreia șiroiau lacrimile, a spus:

— Să trăiți cu toții... în bună înțelegere.

*

Dar cum să trăiești? Cum să-ți rostuiiești viața?

Alexei Vasilievici Turbin, cel mai mare dintre frați, proaspăt absolvent al Facultății de Medicină, împlinise douăzeci și opt de ani. Elena – douăzeci și patru. Căpitanul Talberg, soțul ei, avea treizeci și unu, iar Nikolka numai șaptesprezece ani și jumătate. Viața li se zdruncinase tocmai atunci când dăduse în floare, încă mai demult se pornise o viforniță dinspre miazănoapte și se năpustea și se zbugiuma întruna, fără pic de astîmpăr, ba chiar se înverșuna tot mai aprig. După cea dintâi zguduire ce răscolise colinele de pe Nipru, cel mai vîrstnic dintre Turbini se întorsese în orașul natal; atunci au crezut cu toții că furtuna se va potoli, că va începe viața despre care stătea scris în cărțile cu mireasmă de ciocolată. Dar viața aceea nu numai că nu voi să se arate, ci, dimpotrivă, totul în jur se făcu și mai înfricoșător. La miazănoapte urla neîncetat vifornița, iar aici, sub picioarele lor, se pornise să tot bubuie pe înfundate, să tot mormăie fără istov pîntecul răscolit al pămîntului. Anul nouă sute optsprezece se apropia vertiginos de sfîrșit, dar din zi în zi arăta să fie mereu mai înspăimîntător, mai involburat.

*

Aveau să se prăbușească pereții, să zboare, stîrnit, șoimul de pe mînușa cea albă, să se stingă lumina

lămpii de bronz, iar Fata căpitanului să fie pusă pe foc. Mama le spusese copiilor:

— Să trăiți...

Ei însă aveau să îndure chinuri și să moară. Odată, în fapt de seară, curînd după înmormîntarea mamei, Alexei Turbin, venind la părintele Alexandr, îi spuse:

— Suntem tare necăjiți, părinte Alexandr. N-o putem uita pe mama, și-au mai venit și aceste vremuri grele... Mai ales că abia m-am întors acasă, am crezut c-o să ne rostuim viața cum se cuvine, cînd colo...

Tăcu și, stînd în dreptul mesei, cuprins de umbrele înserării, căzu pe gînduri, cu ochii duși în zare. Crengile din curtea bisericii acoperiseră și căsuța preotului. Părea că dincolo de zidul micului cabinet, ticsit cu cărți, pornește, chiar de lîngă căsuță, desișul unui codru primăvărat, încărcat de taine. Răsuna în amurg vuietul surd al orașului și plutea o mireasmă subțire de liliac înflorit.

— Ce poți să faci, ce poți să faci, murmură cu sfîiciune preotul. (Totdeauna cînd trebuia să stea de vorbă cu lumea, îl cuprindea sfiala.) Voia lui Dumnezeu...

— Poate că odată și odată toate acestea se vor sfîrși. Poate că de aci încolo va fi mai bine? întrebă Turbin, fără să se adreseze cuiva anume.

Preotul se mișcă în fotoliu.

— Grele vremuri, grele, orice ai spune, murmură el, totuși nu trebuie să ne pierdem cumpătul...

Apoi deodată își slobozi mîna albă din mîneca întunecată a anteriului și, așezînd-o peste un teanc de cărțului, o deschise pe cea de sus, acolo unde se afla un semn de carte țesut cu fir multicolor.

— Să nu te lași copleșit de amărăciune, rosti sfios, dar cu o deosebită convingere. E un mare păcat amărăciunea... Deși îmi pare că ne mai așteaptă multe încercări. Așa e, așa e, niște

încercări cumplite, vorbi cu tot mai multă vigoare în glas. Știi, în ultima vreme tot stau să răsfoiesc prin cărți, firește, potrivit preocupărilor mele, mai mult cărți duhovnicești...

Înălță volumașul în așa fel ca ultima licărire a luminii prefirată prin fereastră să cadă peste pagini și citi:

— „Al treilea înger și-a vărsat potirul în râuri și în izvoarele apelor. Și apele s-au făcut sânge“.²

2

AȘADAR, venise decembrie, înfășurat în promoroaca-i albă, pufoasă. Se apropia cu repeziciune de jumătatea sa. Licărul argintiu al Crăciunului se și pornise să pîlpîie peste străzile troienite. Anului nouă sute optsprezece avea să-i vină curînd sfîrșitul.

Peste casa cu etaj de la Nr. 13, ce vădea o iscusită alcătuire arhitectonică (dinspre stradă, locuința Turbinilor se găsea la etajul întâi, iar în partea opusă, ce da spre curtea micuță, povîrnită, ajungea să se afle la parter), în grădina ce-și făcuse loc pe sub costișa abruptă, toate crengile arborilor se lățiseră și se aplecaseră pînă la pămînt. Dealul era nins din belșug, micile magazine din curte pieriseră sub troiene, astfel că se înălțase acolo, ca-n basme, o uriașă căpățîină de zahăr. Casa era acoperită și ea de căciula generalului alb³; la rîndul de jos (spre stradă, alcătuiind parterul, iar către curtică, pe sub veranda Turbinilor, un demisol), se înconjurase de o licărire slabă, gălbuie, inginerul cel fricos Vasili Ivanovici Lisovici, antipatic și burjui sadea, iar la cel de sus străluciră vesel, aprins, ferestrele Turbinilor.

Spre seară, Alexei și Nikolka coborîseră să aducă lemne din magazie.

— Of, of, aproape că ni s-au isprăvit lemnele. Au furat și astăzi din ele, ia te uită.

Din lanterna lui Nikolka țîșni un con albăstrui și se văzu limpede că, într-un colț, placajul din perete fusese smuls, pe urmă prins la repezeală în cuie, pe dinafară.

— Diavolii ăștia ar merita un glonte, să-i bagi în sperieți. Pe cuvînt! Știi ceva: hai să stăm la noapte de pîndă. Îi cunosc, sînt cizmarii de la numărul unsprezece. Ca să vezi cît îs de ticăloși! Doar au mai multe lemne ca noi.

— Dă-i încolo... Să mergem. Ia-le.

Țiui lacătul ruginit, un strat de omăt se prăvăli peste cei doi frați; traseră după ei săniuța încărcată cu lemne. Mai tîrziu, către orele nouă, smalțul de Saardam se încinsese de nu-l mai puteai atinge.

Soba cea minunată purta pe suprafața ei orbitoare următoarele inscripții și desene istorice, pline de tîlc și profundă însemnătate, făcute cu tuș, de mîna lui Nikolka, în diferite perioade ale anului nouă sute optsprezece:

Dacă ți se va spune că aliații se grăbesc să ne vină în ajutor, să nu crezi. Aliații sînt niște canalii.

Ăsta simpatizează cu bolșevicii.

Un desen: mutra lui Momos⁴.

Dedesubt, o inscripție:

„Ulanul Leonid Iurievici“.

Zvonuri sinistre și îngrozitoare:

Bandele roșii vin să ne-mpresoare.

Un desen în culori: un cap cu mustața pe oală, purtînd o căciulă de care spînzură un ciucure albastru.

Dedesubt, o inscripție:

„Moarte lui Petliura!“

De mîna Elenei și a vechilor prieteni din copilărie ai Turbinilor – Mîșlaevski, Caracudă, Șervinski – mai fuseseră scrise în culori, cu tuș și cu suc de vișine, următoarele:

Elena Vasilievna mult ne iubește.

Unora – na, altora – ba.

Lenocika, am luat bilet pentru „Aida“.

Balconul Nr. 8, dreapta.

Anul 1918, 12 mai – m-am îndrăgostit.

Ești gras și pocit.

După asemenea cuvinte, mă împușc.

(E desenat cu suficientă asemănare un browning.)

Trăiască Rusia!

Trăiască autocrația!

Iunie. Barcarola.

Rusia cu temei și-aduce

Aminte de Borodino⁵.

Cu litere de tipar, de mîna lui Nikolka:

Ordon a nu se scrie chestiuni particulare pe sobă sub amenințarea pedepsei cu moartea prin împușcare a oricărui tovarăș, cu ridicarea drepturilor civile. Comisarul comitetului raional Podol, Abram Prujiner, croitor de bărbați, dame și femei.

30 ianuarie 1918

Smalțul pictat al sobei e încins ca jeraticul, pendula cea neagră ticăie ca și în urmă cu treizeci de ani: tonc-tanc. Fratele cel mare, proaspăt bărbierit, blond, cu chipul îmbătrânit și întunecat încă din ziua de 25 octombrie 1917 și purtând un veston militar cu niște buzunare uriașe, pantaloni de călărie albaștri și papuci noi, comozi, șade în poziția lui favorită: urcat cu picioarele în fotoliu. În fața lui, pe un scăunel, și-a făcut loc Nikolka, cel cu ciuful obraznic. Și-a întins picioarele, mai-mai să atingă bufetul – e tare mică sufrageria. În picioare poartă cizme cu cataramă. Chitara, prietena lui Nikolka, răsună duios, în surdină: cling... E un cling sfios, nesigur, pentru că... vedeți dumneavoastră... deocamdată nu se știe nimic precis. E neliniște în Oraș, e ceață, nu e bine...

Nikolka poartă pe umeri epoleți de subofițer cu galoane albe, iar la mîneca stîngă un însemn bicolor în unghi ascuțit. (Drujina întîi de infanterie, secția a treia. De patru zile, în curs de formare în vederea evenimentelor ce se apropie.)

Cu toate aceste evenimente, e o plăcere să stai aici, în sufragerie. E cald, confortabil, storiile de culoare crem acoperă cu totul ferestrele. Boarea încinsă a sobei îi încălzește pe cei doi frați și-i cufundă într-o dulce toropeală.

Cel mare își lasă cartea și se întinde din toate încheieturile.

— Ia zi „Releveul“...

Cling-ta-tam... Cling-ta-tam...

Cu cizme elegante

Chipie interesante

Luncheri-ingineri mărșăluiesc!

Cel mare pornește să țină isonul. Ochii îi rămîn întunecați, dar în adîncul lor se aprinde o

flăcăruie și inima i se încinge. Dar mai încet, domnilor, mai ușor, ușurel.

*Bine v-am găsit, conașilor,
Bine v-am găsit, conitelor...*

Chitara zbîrnîie în pas de marș, de pe coarde bate talpa compania, trec inginerii – un, doi! Ochii lui Nikolka își aduc aminte:

Școala militară. Jupuite coloane alexandrine. Tunuri. Se tîrîie pe burtă iuncherii de la o fereastră la alta, trag cu carabinele, se apără, în geamuri – mitraliere.

Un puhoi de soldați (pe drept cuvînt un puhoi) au încercuit școala. Ce te faci, vericule! S-a speriat rău generalul Bogorodițkii și s-a predat împreună cu toți iuncherii. Ru-ș-șine...

*Bine v-am găsit, conașilor,
Bine v-am găsit, conitelor.
Releveul să-ncepem am sosit.*

Ochii lui Nikolka se înceteșează...

Trîmbe de arșiță peste cîmpiile însîngerate ale Ucrainei. Prin praful gros al șleahurilor înaintează colbăite companii de iuncheri. Fost-au, fost, toate acestea și iată că nu se mai află. Rușine. Aiureală.

Elena desfăcu draperiile și în spațiul întunecat dintre ele îi străluciră cîrlionții roșcați. Fraților le trimise o privire blîndă, iar către pendulă una de tot îngrijată. E și de înțeles. Pe unde o fi, într-adevăr, Talberg? Sora are tot dreptul să fie cuprinsă de neliniște.

Ca să nu se dea de gol, încercă să cînte și ea, dar deodată se opri și le făcu semn să tacă:

— O clipă. Auziți?

Compania își întrerupse marșul din toate cele șapte strune: sta-ai! Tustrei își ciuliră urechile și îndată se convinseseră: într-adevăr bubuie tunurile. Din greu, surd, departe. Uite, încă o dată: bu-um...

Nikolka își lăsă chitara și sări în picioare. După el, gemînd, se ridică și Alexei.

În salon – totodată și odaie de primire – e întuneric beznă. Nikolka se împiedică de un scaun. Afară, zărindu-se prin geamuri, un adevărat decor pentru opera *Noaptea de Ajun*: multă zăpadă și un șir de luminițe. Tremurătoare, firave. Nikolka își lipi fruntea de geam. Din ochi îi dispăru arșița o dată cu imaginea școlii. Acum, în pupile – o aspră încordare a auzului. De unde răsună bubuitul? Înălță din umerii subofițerești:

— Dracu știe. Îți face impresia că trag de pe lîngă Sveatoșino. Mă mir, nu pot fi atît de aproape.

Alexei a rămas în umbră, iar Elena e mai aproape de geam și i se zăresc ochii licărind negru a spaimă. Totuși, ce s-o fi întîmplat de n-a venit Talberg pînă la ora asta? Cel mare îi simte neliniștea și tocmai de aceea nu scoate un cuvînt, deși abia se stăpînește. E vorba de Sveatoșino. Nu încape nici o îndoială. Tunurile nu-s mai departe de douăsprezece verste de oraș. Ce-o mai fi și cu asta?

Nikolka se prinse de ivăr, iar cu cealaltă mînă apăsă geamul, de parcă ar fi vrut să-l scoată din cercevea și să dea buzna afară, își turti nasul de sticla netedă.

— Tare aș vrea să plec într-acolo. Să văd și eu ce se întîmplă...

— Te cred. Fără tine nici că se poate...

Elena vorbește cuprinsă de înfrigurare. E tare necăjită. Soțul trebuia să i se întoarcă cel mai tîrziu, vă dați seama, cel mai tîrziu astăzi la ora trei după-amiază, or, acum e trecut de zece.

Tăcuți, au revenit în sufragerie. Chitara tace, și ea posomorîță. Nikolka vine din bucătărie cu samovarul în brațe, acesta șuieră rău prevestitor și scui pă. Pe masă s-au rînduit ceștile – de o formă aparte, ca niște mici coloane modelate, pe margini cu flori pale, suave, iar pe dinăuntru aurii, poleite. Cît trăise mama, Anna Vladimirovna, acesta fusese

serviciul de zile festive al familiei. Acum, copiii l-au făcut de fiecare zi. Fața de masă, cu toată bolboroseala tunurilor, cu toată tulburarea, neliniștea și zăpăceala acestor zile, e albă și scrobită. Aici se cunoaște mîna Elenei, care nu poate nicidecum să-și schimbe firea, și a Aniutei, cea crescută în casa Turbinilor. Dușumelele-s oglindă, iar pe masă, acum, în decembrie, într-o vază înaltă, din sticlă mată se înalță hortensii albastre și doi trandafiri întunecați, arzători, confirmînd frumusețea și trăinicia vieții, cu toate că de porțile Orașului se apropie un inamic viclean, în stare să sfărîme într-o clipită acest Oraș atît de frumos, învelit în zăpezi, și să strivească după aceea, nepăsător, sub talpa cizmei, cioburile liniștii. Flori... Florile sînt prinosul lui Leonid Iurievici Șervinski, locotenent de gardă, supus admirator al Elenei, prieten al unei vînzătoare de la celebra bombonerie „Marchiza“, amic al unei alte vînzătoare de la micuța florărie „Flora de Nisa“. La umbra hortensiilor – o farfurioară cu ornament albastru, cîteva felii de salam, unt galben într-o untieră fragilă, străvezie, iar în coșulețul de pîne, un cuțit de alpaca zimțat și o franzelă lunguiață, albă. De n-ar fi împrejurările acestea nefericite, ai putea să iei cu multă plăcere o gustare, să bei un pahar de ceai... Oh... oh...

Călare pe ceainic, călătorește un cocoș de lînă, pestriț, iar coasta lucie a samovarului oglindește strîmb chipurile celor trei Turbini. Obrajii lui Nikolka par acum ai unui Momos.

Ochii Elenei vădesc durere, iar cîrlionții suflați cu flacără roșcată îi atîrnă fără vlagă peste urechi.

Talberg s-o fi împotmolit pe undeva cu trenul lui care transportă banii hatmanului și astfel a izbutit să le strice seara. Totuși, naiba-l știe, oare n-o fi pățit ceva cu adevărat?... Frații molfăie în silă niște sandvișuri, înaintea Elenei – ceașca de ceai, răcindu-se, și, alături de ea, *Domnul din San-*

*Francisco*⁶. Ochii înnegurați privesc fără să vadă cuvintele:

*...bezna, oceanul, furtuna.*⁷

Elena nu mai e în stare să citească.

În cele din urmă, Nikolka izbucnește:

— Vreau să știu de ce tunurile au ajuns pînă aici, la doi pași de noi? Doar nu-i cu puțință să...

Se întrerupse și, mișcîndu-se, își strîmbă și mai vîrtos chipul din samovar. Pauză. Acul pendulei trece de cel de-al zecelea minut și – tonc-tanc – se apropie de ora zece și un sfert.

— D-aia trag tunurile, că nemții sînt niște ticăloși, mormăie pe neașteptate Alexei.

Elena își înalță privirea spre cadranul pendulei și întreabă:

— Cum? Oare ar putea să ne lase în voia soartei? Glasul îi e pătruns de deznădejde.

Ca la comandă, cei doi frați se întorc spre ea și încep să mintă cu nerușinare:

— Încă nu se știe nimic, zice Nikolka și mușcă tacticos din felia de pîine.

— Am spus-o așa, hm... ca o presupunere. Circulă tot felul de zvonuri.

— Ba nu sînt zvonuri, rostește cu încăpățînare Elena, astea nu-s zvonuri, ci e adevărul adevărat. Chiar astăzi m-am întîlnit cu Șceglova și mi-a spus că de lîngă Borodianka au fost retrase două regimente de nemți.

— Prostii.

— Judecă și tu, ripostează la rîndul său și Alexei, poți oare să crezi că nemții îl vor lăsa pe escrocul ăsta să se apropie de oraș? În ceea ce mă privește, nu-mi pot închipui să-l rabde în preajmă nici măcar un ceas. Ar fi cu totul absurd. Nemții și Petliura!... Doar ei înșiși nu-l califică decît ca pe un bandit. Ar fi ridicol.

— Vai, vai, cum poți vorbi așa! Am ajuns să știu prea bine de ce sînt în stare nemții. I-am și

văzut pe câțiva cu funde roșii în piept. Și pe un subofițer beat, la braț cu o muiere. Umbla și ea pe două cărări.

— Asta nu demonstrează nimic. Unele cazuri de descompunere se pot întâlni chiar și în rîndurile armatei germane.

— Vasăzică, sînteți convinși că Petliura n-o să intre în oraș?

— Hm... Așa cum văd eu lucrurile, asta e cu neputință.

— *Absolument*. Mai toarnă-mi, te rog, un ceai. Și nu te necăji. Cum se zice, păstrează-ți calmul.

— Dar ce-o fi, Dumnezeule, cu Serghei? Sînt convinsă că trenul le-a fost atacat și...

— Și ce? Născocești, zău, tot felul de prostii! Linia aceea e cu totul liberă.

— Atunci de ce nu vine?

— O, Doamne! Doar știi prea bine cum se călătorește astăzi. Cred că au stat cîte patru ceasuri la fiecare stație.

— Călătorie ca în vreme de revoluție. O oră mergi, două stai pe loc.

Elena oftă adînc, se uită la ceas, tăcu o vreme, apoi vorbi din nou:

— Doamne, Dumnezeule! Dacă nemții nu făceau ticăloșia aceea, totul ar fi fost în ordine. Două regimente le-ar fi ajuns să-l strivească pe Petliura ăsta al vostru, ca pe o muscă. Nu, eu văd că nemții fac aici un fel de joc dublu, un joc mîrșav. Și apoi, de ce nu vin aliații pe care i-am tot ridicat în slăvi? U-uf, ticăloșii! S-au ținut numai de promisiuni...

Samovarul, care tăcuse între timp, reîncepu deodată să țiuie, și câțiva tăciuni acoperiți cu scrum cenușiu căzură în tavă. Frații priviră fără voie spre sobă. Răspunsul – iată-l acolo. Poftim:

Aliații sînt niște canalii.

Minutarul ajunse la și un sfert, pendula hârîi cu gravitate și bătu o dată, iar în clipa următoare îi răspunse din vestibul, de sus, de lîngă tavan, un țîrîit subțirel, prelung.

— Slavă Domnului, uite că a sosit și Serghei, făcu Alexei cu bucurie în glas.

— E Talberg, spuse și Nikolka, și fugi să deschidă. Elena, îmbujorîndu-se, se ridică de la masă.

*

Dar nu venise Talberg. Pocniră trei uși una după alta și de pe scară se auzi, înfundat, glasul uimit al lui Nikolka. Un alt glas îi răspunse. Apoi, pe scară începură a bocăni din greu niște cizme potcovite și un pat de armă. Ușa din vestibul scăpă în odaie un val de frig, și în fața lui Alexei și a Elenei răsări o siluetă înaltă, spătoasă, învelită într-o manta pînă la călcîie și cu niște epoleți de campanie avînd trei stele de locotenent mîzgălite cu creionul chimic. Gluga i se acoperise de chiciură, iar arma grea, cu baioneta ei cafenie, ocupă întreg vestibulul.

— Bună seara! cîntă silueta cu o voce răgușită de tenor și trase de glugă cu mîinile țepene de ger.

— Vitea!

Nikolka ajută siluetei să-și desfacă șnururile, gluga lunecă anevoie, dezvelind plăcinta rotundă a unui chipiu ofițeresc, cu cocarda coclită, și, îndată, peste umerii de atlet răsări capul locotenentului Viktor Viktorovici Mîșlaevski. Capul acela era tare frumos, de o frumusețe stranie, tristă și atrăgătoare, a unui vlăstar de viță veche, aleasă, și cu sîngele subțiat. Frumoși erau și ochii ageri, diferiți la culoare, cu gene prelungi. Avea nasul ușor coroiat, buzele mîndre, fruntea albă, curată, fără semne deosebite. Dar iată că un colț al gurii coboară a amărăciune, și bărbia e teșită ușor într-o

parte, ca și când sculptorului care modelase chipul acesta de nobil i-ar fi venit în minte gândul smintit de a mușca din stratul de lut, lăsând chipului pătruns de bărbăție o mică și asimetrică bărbie de femeie.

— De unde vii?

— De unde?

— Bagă de seamă, să n-o spargi, răspunse cu glas stins Mișlaevski. Am acolo o sticlă de votcă.

Nikolka agăță cu grijă mantaua cea grea, din buzunarul căreia ieșea la iveală gâtul unei sticle înfășurate într-un petec de ziar. Apoi, făcând să se clatine cuierul cu coarne de cerb, agăță și pistolul greu, închis într-o teacă de lemn. Abia atunci se întoarse Mișlaevski către Elena, îi sărută mîna și-i răspunse:

— De lîngă Krasnîi Traktir. Dă-mi voie, Lena, să-nnoptez aici. Pînă acasă n-o să mai pot ajunge.

— Vai, Doamne, cum să nu!

Deodată, Mișlaevski gemu, încercă să-și sufle în mîini, dar buzele nu-l ascultară. Sprîncenele albe, catifeaua încărunțită de promoroacă a mustăcioarei tunse scurt începură să i se topească și obrazul i se umezi. Alexei Turbin îi descheie vestonul. Trăgînd de cămașa murdară, îi cercetă cusăturile:

— Mai încape vorbă?... E plină. Mișună.

— Uite ce e, Elena se agită speriată, uitînd o clipă de Talberg. Nikolka, vezi că în bucătărie au mai rămas lemne. Fă iute focul la baie. Of, ce rău îmi pare că i-am dat drumul Aniutei. Alexei, scoate-i vestonul, haide mai repede.

Ajuns în sufragerie, lîngă soba încinsă, Mișlaevski nu-și mai putu stăpîni gemetele și se prăbuși pe un scaun. Elena porni să alerge prin casă, sunîndu-și cheile. Turbin și Nikolka îngenuncheară lîngă Mișlaevski și-i traseră din picioare cizmele strîmte, elegante, cu cataramă peste carîmbi.

— Mai încet... Of, mai încet...

Obielele pătate, groaznice la vedere, căzură pe dușumea. De sub ele ieșiră la iveală niște ciorapi liliachii, de mătase. Vestonul, Nikolka i-l duse îndată pe terasa deschisă gerului, să crape acolo toți păduchii. În cămașa-i de batist, murdară peste poate, încinsă cruciș de bretele negre, în pantalonii de călărie albaștri, cu bentițe, Mișlaevski păru subțiratic și negru, bolnav, jalnic la înfățișare. Palmele învinețite i se lipiră de sobă, alergară peste smalțul fierbinte.

Zvon... Îngroz...

Band... ne-mpres...

Îndrăgostit... mai...

— Ce ticăloși aveți acolo? țipă Turbin... De ce nu v-au dat pîslari și cojoace?

— Pîsla-ari, îl îngînă, plîngînd, Mișlaevski, pîsl...

Dogoarea îi arse mîinile și picioarele de o crîncenă durere. Cînd pașii Elenei se depărtară spre bucătărie, Mișlaevski răcni cu furie și lacrimi în glas:

— Tavernă!

Crispîndu-se și hîrînd din gît, se prăvăli iar și, arătînd cu degetul rășchirat spre ciorapi, gemu:

— Dați-i jos, dați-i jos, dați-i jos...

Pluti miros înțepător de spirt denaturat, o movilă de zăpadă porni să se topească în lighean, iar păhărelul de rachiu dat peste cap de locotenentul Mișlaevski îl ameți îndată, crunt, tulburîndu-i privirea.

— Oare va trebui să mi le taie? Dumnezeule... Se clătină deznădăjduit în fotoliu.

Nikolka se lăsă pe vine și-i trase în picioare o pereche de ciorapi negri, curați, iar mîinile țepene, de lemn, ale lui Mișlaevski se înfundară în mîniecile largi ale unui halat de baie. Pete roșii i se aprinseră în obraji, și, chircit, cu lenjerie curată pe

el și cu halatul acela alb și pufos, locotenentul Mișlaevski, cel atins de răsuflarea gerului, se învioră și, încetul cu încetul, începu să-și revină. Îndată, niște înjurături cumplite porniră să răpăie prin odaie ca grindina pe un pervaz de fereastră. Privind sașiu în jur, sudui în gura mare statul-major instalat în vagoane de clasa întâi, pe un oarecare colonel Sciotkin, pe Petliura, pe nemți, gerul, vifornița, și sfârși prin a-i adresa vorbe din cele mai murdare însuși hatmanului întregii Ucraine⁸.

Alexei și Nikolka priveau cum, încălzindu-se, locotenentul își clănțănea dinții și, din când în când, exclamau: „Măi-măi“.

— Mare hatman, ai? Maica mă-si! mîrîia Mișlaevski. Ofițer din garda călare? Stă-n palat? Ai? Și pe noi ne-au trimis așa cum ne găseam. Ai? Douăzeci și patru de ore pe ger și pe zăpadă... Dumnezeu! Am crezut că ne prăpădim cu toții... În mă-sa! La o sută de stîneni un ofițer de altul – așa trebuie să fie o linie de pușcași? Puteau să ne hăcuie ca pe niște găini!

— Stai! îl întrerupse, zăpăcit de înjurături, Turbin, mai întâi spune-mi cine sînt aceia de lîngă Traktir?

— A! Mișlaevski făcu un gest de lehamite. Nu poți să pricepi nimic. Știi cîți au plecat spre Traktir? Pa-tru-zeci de oameni. Vine lighioana aceea, colonelul Sciotkin, și ne spune (aici Mișlaevski se strîmbă, căutînd să-l imite pe colonelul cel nesuferit și vorbe cu un glas enervant, subțirel și sîsîit): „Domnilor ofițeri, toată speranța Orașului e în dumneavoastră. Fiți demni de încrederea strămoșului orașelor Rusiei, aflat la un pas de pierzanie. Dacă apare inamicul, treceți la ofensivă. Cu noi este Domnul Dumnezeu! Peste șase ore vă trimit schimbul. Dar vă rog să economisiți cartușele...” (Mișlaevski vorbe cu glasul său dintotdeauna) – și s-a cărat cu mașina,

împreună cu aghiotantul. Era, frate, întuneric ca-ntr-un c...! Ger mare. Parcă te-nțepa cu ace.

— Dar cine e acolo, Doamne! Doar nu poate fi Petliura lângă Traktir?

— Dracu să-i știe! Mă crezi, pînă dimineața, să ne ieșim din minți, nu alta. Fix la miezul nopții, eram pe poziții. Stam și așteptam să ne vină schimbul. Nu ne mai simțeam nici mîinile, nici picioarele. Schimbul, ia-l de unde nu-i. Focuri nu puteam face, că la două verste era satul. Pînă la Traktir, doar o verstă. Noaptea ți se pare că începe tot cîmpul să miște. Parcă s-ar apropia ăia tîrîș... Zic, ce ne facem? Dar ce poți să faci? Pui arma la umăr și te gîndești: să trag, să nu trag? Te bagă în ispită. Stăteam uite așa, de ne venea să urlăm ca lupii. Tragi un chiot, îți răspunde altul, de la, ehei, ce depărtare. În cele din urmă, m-am vîrît în zăpadă, mi-am săpat cu patul armei un coșciug, m-am așezat acolo și am tot încercat să nu adorm. Dacă adormi, aliluia. Către dimineață m-au lăsat puterile și-am simțit că ațipesc. Știi ce m-a salvat? Mitralierele. În zori, aud la vreo trei verste că au început să bată. Închipuie-ți, nu-mi venea să mă mai scol. Pe urmă, și un tun: dă-i și dă-i. M-am sculat, parcă aș fi avut agățat cîte un pud de fiecare picior, și mă gîndesc: „Bravo, a sosit și Petliura!“ Am strîns oleacă frontul, ne-am strigat unul pe altul. Și am hotărît așa: în caz de ceva, ne adunăm grămadă, tragem întruna să ne apărăm și să ne retragem spre Oraș. Ne omoară — ne omoară. Măcar să fim toți laolaltă, închipuie-ți însă că n-au mai tras. Dimineața, cîte trei, cîte trei, am început să dăm fuga pînă la Traktir să ne încălzim. Știi cînd ne-a venit schimbul? Astăzi, la ora două. Vreo două sute de iuncheri din drujina întîi. Și, poți să-ți închipui, toți — foarte bine îmbrăcați: cu căciuli, cu pîslari și cu o mitralieră după ei. I-a adus colonelul Nai-Turs.

— O! Țsta-i de la noi, e de la noi! strigă Nikolka.

— Ascultă, nu-i cumva husar de Belgorod? întrebă Turbin.

— Ba da, e husar... Mă-nțelegi, când ne-au văzut, să le vină rău, nu alta: „Am crezut, ziceau, că sînteți aici vreo două companii cu mitraliere. Cum de-ați rezistat?”

Cînd colo, ce crezi că a fost cu mitralierele acelea? Spre dimineață a năvălit la Serebreanka o bandă de vreo mie de oameni și a pornit ofensiva. Din fericire, nu și-au dat seama că și acolo frontul era cam la fel cu al nostru. Altminteri, îți închipui, putea toată gloata aceea să facă o vizită și în Oraș. Noroc de ăia că au păstrat legătura cu cei de la Post-Volînski. Le-au dat de știre, iar de acolo o baterie i-a garnisit pe cei nou-veniți cu vreo cîteva serii de șrapnele. I-au potolit în așa fel, mă-nțelegi, încît n-au mai dus ofensiva pînă la capăt și au întins-o care încotro.

— Dar cine să fi fost? Chiar de-ai lui Petliura? Asta nu-i cu puțință.

— Dracu să-i ia, parcă poți să știi? Eu cred că or fi fost niscaiva localnici, țărani dintr-ăia dostoevskieni, purtători de Dumnezeu²!... ah-h, mama lor eu astăzi și mîine!

— Doamne, Dumnezeu!

— Stați că n-am isprăvit, hîrîi Mișlaevski, trăgînd din țigară. Care va să zică, a dat Dumnezeu să ne vină schimbul. Facem apelul, cînd colo, numai treizeci și opt de oameni. Vă dați seama: doi au degerat. Le-a cîntat cucul. Pe alți doi i-am luat cu noi și-acum o să le taie picioarele.

— Cum? Primii doi au murit?

— Dar cum ai crezut? Un iuncher și-un ofițer. Stați să vedeți. La Popeliuha, un alt sat lîngă Traktir, a fost și mai frumos. Am plecat într-acolo împreună cu locotenentul Krasin. Să căutăm o sanie, ca să-i ducem pe cei doi degerați. Cătuțul – pustiu, nici un suflet de om. Văd, în sfîrșit, lipa-lipa, un moș cu un cojoc pe el și cu un toiegel în mîină. Cînd a dat cu ochii de noi, să nu-ți vină a

crede: i-a cuprins bucuria. Chiar atunci mi-am dat seama că ceva nu-i în ordine. Ce-o fi cu el? zic. De ce s-o fi înveselit boșorogul ăsta purtător de Dumnezeu? El întruna: „măi flăcăi“ încoace, „măi flăcăi“ încolo... Atunci încep și eu așa, mios: „Să trăiești, moșule. Hai, dă-ne și nouă mai repede o sanie“. Ce crezi că-mi răspunde? „N-avem, zice. Potăile de ofițeri ni le-au luat pe toate la Post-Volînski.“ Îi fac cu ochiul lui Krasin și-ntreb mai departe: „Care va să zică, potăile de ofițeri vi le-au luat? M-da. Dar flăcăii unde vă sînt?“ Și-atunci moșul o trîntește ca din pod: „Au zbughit-o cu toții la Petliura“. Ei? Ce zici de-asta? Babalîcul, chior cum era, nu și-a dat seama că purtăm epoleți pe sub glugi. Ne-a crezut și pe noi oameni de-ai lui Petliura. Ei bine, pe asta n-am mai înghițit-o... Ger cumplit... Îmi ieșisem din fire... L-am înșfăcat pe moșneag de guler, mai-mai să-i iasă sufletul, și-i zbier la ureche: „Au zbughit-o la Petliura? Ia stai să-ți trag un glonte-n burtă, să vezi și tu cum se zbughește la Petliura! Ai să mi-o zbughești drept în împărăția cerurilor, potlogarule!“ Ei, și atunci, bineînțeles, precuciosul plugar, semănător, păstrător al tradiției (Mîșlaevski slobozi, ca pe o avalanșă de bolovani, o cumplită înjurătură) și-a dat seama cît ai clipi din ochi cu cine are de-a face. Mi-a căzut, firește, la picioare și-a început să se vaite: „Vai de mine, înălțimea-voastră, iertați-mă, că-s bătrîn, am făcut-o din prostie, că nu mai văd bine, vă dau cîți armăsari voiți, uite acu vi-i dau, numai să nu mă împușcați!“ Și cai s-au găsit, și sâni.

Și uite așa către seară am ajuns la Post-Volînski. Acolo, să dai să fugi. Pe linia ferată am numărat patru baterii în cap, care rămăseseră așa cum au sosit acolo. Duceau lipsă de proiectile. În schimb, comandamente – cîte vrei. Bineînțeles, harababură peste tot, nimeni nu știe nimic. În gîndul nostru: ce ne facem cu morții pe care îi adusesem? În sfîrșit, am dat de un post sanitar

volant și, mă crezi, i-am depus acolo cu forța. Nu voiau să-i primească. Cică să-i transportăm în Oraș. Măi frate, atunci chiar că ne-am ieșit din pepeni. Krasin mai-mai să-l împuște pe unul din comandament. Ăla zice: „Folosiți metode de-ale lui Petliura!“ Și-a întins-o. Abia către seară am găsit, în sfârșit, vagonul lui Șciotkin. Vagon de clasa întâi, lumină electrică... Și ce crezi? Sta în fața ușii o lichea cu mutră de ordonanță și nu ne lăsa să trecem. Îți dai seama? „Dînsul, zice, doarme. Am ordin să nu las pe nimeni.“ Măi, și cînd am izbit o dată cu patul armei în vagonul acela!... După mine, toți ai noștri: dă-i și izbește! Au sărit afară din toate compartimentele, ca boabele dintr-o păstaie. Într-un târziu, iacătă-l și pe Șciotkin. Să-l fi văzut, nu mai știa pe unde să-și scoată cămașa. „Vai, se poate? Sigur că da. Imediat. Hei, furieri, ciorbă fierbinte, coniac, îndată vă găsim și locuri de dormit. Od-dihnă și iar odihnă. Ați dat dovadă de un adevărat eroism. Dumnezeule, ce pierdere, dar ce să-i faci – război fără victime nu se poate. Uitați-vă și la mine, în ce hal am ajuns...“ Cînd colo, duhnea a coniac de la o verstă. A-a-a! Deodată Mișlaevski slobozi un căscat răsunător și începu să moțăie. Murmură ca prin vis:

— Ne-au dat pentru întreg detașamentul un vagon de marfă și-n el o sobă de tuci... O-o! Cît despre mine, să știți că am avut noroc. După tărăboiul pe care îl făcusem, se vede că a vrut să scape de mine. Zice: „Îți dau o delegație, locotenente, să pleci în oraș. La comandamentul generalului Kartuzov. Să-i prezinți raportul“. E-e-eh! M-am urcat pe-o locomotivă... am înghețat... castelul Tamarei... votca...

Mișlaevski scăpă țigara din gură, se lăsă pe spate și îndată începu să sforăie.

— Asta-i bună, făcu descumpănit Nikolka.

— Unde-o fi Elena? întrebă îngrijat fratele cel mare. Lui Viktor îi trebuie un cearșaf, du-te cu el

să facă baie.

Cît despre Elena, ea plîngea amarnic în odăița de lîngă bucătărie, unde, în spatele unei perdele de stambă, în arzătorul boilerului de lîngă baia de zinc, se agitau flăcări albe peste lemnele de mesteacăn uscate, sparte mărunț. Pendula mică de bucătărie bătu, răgușită, orele unsprezece. Înaintea Elenei păru că apare aievea Talberg, răpus de ucigași. Nici vorbă că aceștia au atacat trenul, ca să pună mîna pe bani. Cei din escortă vor fi fost împușcați, iar acum, în jur, pe zăpadă, sînt numai băltoace de sînge și bucăți de creier. Elena ședea în umbră, prin coronița turtită a părului îi fluturau reflexele flăcărilor, iar peste obraji îi șiroiau lacrimile. Talberg a fost ucis. Ucis...

Dar iată că soneria țîrîi din nou, subțire, se revărsă prin toate odăile. Elena țîșni ca o furtună prin bucătărie, prin întunericul bibliotecii și ajunse în sufragerie. Luminile sclipiră mai strălucitoare. Orologiul cel negru bătu grăbit, ticăi, se dădu de-a dura.

Dar, după explozia de bucurie din primele clipe, Nikolka laolaltă cu fratele cel mare se potoliră numaidecît. De fapt, se bucuraseră mai cu seamă pentru Elena. Mult prea urîtă impresie le făceau celor doi frați epoleții triumfieri, aparținînd ministerului de război al hatmanului, de pe umerii lui Talberg. În amfora vieții Turbinilor, poate chiar înainte de apariția epoleților, poate încă din prima zi de măritiș a Elenei, se iscase o plesnitură, și apa cea bună se scursese din ea pe neașteptate. Acum, vasul rămăsese deșert. Iar cea mai de seamă pricină a acelei stări de lucruri se afla poate în ochii cu două învelișuri ai căpitanului de stat-major Talberg, Serghei Ivanovici...

Of, of... Oricum ar fi fost, primul înveliș putea fi acum descifrat cu ușurință. Se putea citi aici o bucurie simplă, omenească, pe care o născuse căldura, lumina și îndepărtarea primejdiei. La o mai mare profunzime, ghiceai însă o vădită

neliniște, de care altcândva Talberg parcă nu dăduse dovadă. Ceea ce se găsea în adâncuri și mai mari, era, firește, bine ascuns, ca totdeauna. În orice caz, nu schimbaseră în nici un fel înfățișarea lui Serghei Ivanovici. Centura îi era și acum lată și țepănă. Amîndouă insignele – a academiei și a universității – luceau alb, potolit. Silueta lui zveltă se răsucea sub pendula cea neagră, ca un automat. Talberg înghețase cumplit, totuși celor de față le surîdea cu amabilitate. Dar această bunăvoință vădea și ea o aceeași neliniște. Smiorcăindu-și nasul ascuțit, Nikolka o simți cel dintîi. Talberg începu să povestească vesel și fără grabă, lungindu-și vorbele, cum, aproape de Borodeanka, la patruzeci de verste de Oraș, trenul care transporta bani în provincie și pe care el îl însoțise pînă la capătul călătoriei fusese atacat... de nu se știe cine! Elena, îngrozită, își strîngea tare pleoapele, își lipea obrazul de licărul alb al insinelor, cei doi frați exclamau din nou, scurt: „măi-măi“, iar Mișlaevski sforăia gros, dînd la iveală trei dinți de aur.

— Cine erau? De-ai lui Petliura?

— Ehei, dacă ar fi fost de-ai lui – rosti Talberg îngăduitor, totuși schițînd un surîs pătruns de îngrijorare – dacă erau de-ai lui, cred că n-aș mai fi stat de vorbă aici... ă-ă... cu voi. Nu știu cine au fost. Poate niște cazaci răsculați. Au năvălit în vagoane, cu armele în mîini, și au început să urle: „Al cui e eșalonul?“ Eu le-am răspuns: „Suntem cazaci“. S-au învîrtit încolo, înapoi, pe urmă aud comanda: „Dați-vă jos, băieți!“ Și-au dispărut cu toții. Cred că erau în căutare de ofițeri. Și-or fi închipuit că eșalonul nu-i al trupelor ucrainene, ci al ofițerilor. Talberg aruncă o privire semnificativă spre însemnul de pe mîneca lui Nikolka, pe urmă se uită la ceas și adăugă pe neașteptate: Elena, vino dincolo, să-ți spun ceva...

Elena îl urmă grăbită spre odăile pe care le ocupau cei doi, în dormitorul unde, pe covorul de

lîngă pat, se așezase pe o mănușă albă șoimul de vînătoare, unde lucea molcom lampa cea verde de pe masa de scris a Elenei, iar pe etajera din lemn de mahon cele două păstorite de bronz se opriseră pe frontonul ornicului, care, din trei în trei ore, își cînta gavota.

Cu prețul unor eforturi considerabile, Nikolka izbuti, în sfîrșit, să-l scoale din somn pe Mișlaevski. Omul porni spre baie, clătinîndu-se, se izbi de două ori cu zgomot de ușile odăilor și, vîrît în cadă, adormi din nou. Nikolka rămase lîngă el, păzindu-l să nu se înece. Cît despre cel mai mare dintre Turbini, acesta se duse, fără să știe nici el de ce o face, în salonul cel întunecos, se apropie de fereastră și trase cu urechea: de departe, înfundat, ca prin vată, parcă atît de pașnic, tunurile continuau să bubuie. Izbucneau rar și de foarte departe...

Elena cea cu cîrlionții roșcați îmbătrînise fără veste. Chipul i se urîțise. Ochii îi erau roșii. Sta cu mîinile spînzurîndu-i și îl asculta tristă pe Talberg. Acesta, dominînd-o ca o coloană lipsită de viață de pe fațada unei clădiri de stat-major, îi vorbea fără cruțare:

— Elena, nu-i cu putință să procedăm altcumva.

Și atunci, împăcîndu-se cu inevitabilul, Elena spuse:

— Ce să-i faci, te înțeleg. Desigur că ai dreptate. Peste vreo cinci-șase zile, nu? Poate că pînă atunci situația se va schimba în bine?

Abia în clipa aceea Talberg se simți la strîmtoare. Pînă și veșnicul său zîmbet patentat i se șterse de pe obraz. Chipul îi îmbătrîni și lui deodată, dar fiecare trăsătură a acestuia exprima o hotărîre de nestrămutat. Elena... Elena... Ah, această speranță nesigură, înșelătoare... Peste cinci zile... peste șase...

Talberg spuse:

— Trebuie să plec chiar în clipa asta. Trenul pornește la ora unu noaptea...

...După o jumătate de oră totul din odaia cu șoimul de vânătoare era dat peste cap. Geamantanul zăcea pe dușumea, iar capacul lui interior, în dungi marinărești, sta umflat ca o cocoasă. Elena, gravă și trasă la față, cu încrețituri mici în dreptul buzelor, așeza tăcută în valiză cămăși, indispensabili, cearșafuri. Talberg, în genunchi, lângă sertarul de jos al șifonierului, încerca să-i potrivească o cheie. Pe urmă... pe urmă odaia păru oribilă, ca orice odaie în care domnește haosul pregătirilor de plecare și care arată și mai de nesuferit când abajurul e dat jos de pe lampă. Niciodată, niciodată să nu dați jos abajurul de pe lampă! Abajurul e un obiect sacru. Niciodată să nu fugiți de pericol, precum șobolanii, în necunoscut. Rămîneți lângă abajurul vostru, să vă cuprindă somnul ori să răsfoiți o carte – în jur n-are decît să urle furtuna – și așteptați să vină și la voi cineva.

Talberg însă era gata să dea bir cu fugiții. Sta țepăn în dreptul geamantanului său greu, ferecat în cataramă, călcînd în picioare petice de hîrtie, pe umeri cu mantaua lui cea lungă, pînă la călcîie, purtînd peste urechi apărătoare negre, bine potrivite, pe chipiu o cocardă cenușiu-albastră a trupelor hatmanului și, prinsă la șold, în curele, sabia.

Pe o linie depărtată a gării Oraș I Călători a și fost trasă o garnitură de tren, încă fără locomotivă, ca o omidă lungă, fără cap. Garnitura cuprinde nouă vagoane strălucind de lumină electrică, orbitor de albă. Cu trenul acesta, la ora unu noaptea, pleacă în Germania statul-major al generalului von Bussow. Îl ia și pe Talberg; Talberg și-a creat relații... Ministerul hatmanului nu e decît un spectacol de operetă proastă și vulgară (lui Talberg îi plăcea să se exprime trivial, dar la obiect), ca, de altfel, însăși persoana

hatmanului. Doar o operetă, și e cu atît mai vulgară, cu cît...

— Înțelege-mă (în șoaptă), nemții îl lasă pe hatman în voia soartei, și este foarte, foarte posibil ca Petliura să ocupe Orașul... Îți dai seama ce s-ar întîmpla atunci?...

O, Elena își dădea seama! Își dădea seama prea bine. În martie 1917 Talberg a fost cel dintîi – notați, vă rog: cel dintîi – care a venit la școala militară cu o brasardă roșie, cît toate zilele, la mîneca hainei. Era abia pe la începutul lunii, cînd, la auzul veștilor sosite de la Petersburg, toți ofițerii din Oraș încă se mai învinețeau la obraz și porneau în neștire prin săli întunecoase, să nu mai audă nimic. Tot Talberg, și nu altcineva, a fost acela care, după un scurt răstimp, în calitate de membru al comitetului militar revoluționar, l-a arestat pe faimosul general Petrov. Cînd însă, către sfîrșitul anului aceleia de pomină, au început să se petreacă în Oraș multe întîmplări stranii, de necrezut, cînd au răsărit acolo niște oameni care n-aveau nici măcar cizme în picioare, în schimb purtau niște șalvari largi, fluturîndu-le pe sub mantalele cenușii, soldățești, și cînd oamenii aceia au declarat că nu vor părăsi în nici un caz Orașul ca să plece pe front, pentru că pe front nu au ce căuta, ci vor rămîne pe loc, chiar aici, în Oraș, Talberg a devenit nervos și a declarat că situația creată nu corespunde așteptărilor, că nu e decît un vulgar spectacol de operetă. Într-o oarecare măsură avea dreptate; curînd se văzu că este vorba, într-adevăr, de un spectacol, dar nu de unul banal, ci însoțit de o mare vărsare de sînge. Pe indivizii în șalvari i-au izgonit curînd din Oraș niște regimente cenușii, răzlețe, venite de undeva de sub geana pădurilor, din cîmpia ce se întindea departe, către Moscova. Talberg a spus atunci că cei în șalvari au fost niște aventurieri și că rădăcinile se află la Moscova, chiar dacă aceste rădăcini sînt bolșevice.

Într-o bună zi însă, au intrat în Oraș, în șiruri cenușii, nemții, purtând pe cap lighenașe metalice, ruginii, menite să-i ferească de șrapnele. Cît despre husari, căciulile acestora erau atît de zburlite și călăreau cu toții pe asemenea armăsari, încît Talberg a priceput pe loc unde se aflau, de fapt, rădăcinile cu pricina. După cîteva salve trase de obuzierele grele germane din apropierea Orașului, moscoviții au luat-o la picior, pierind pe sub geana vînată a pădurilor, să se înfrupte din mortăciuni, iar oamenii în șalvari s-au ivit din nou, venind pe urma nemților, lucru la care chiar că nu se mai așteptase nimeni. Talberg a zîmbit dezorientat, dar nu i-a fost teamă nici atunci, pentru că în prezența nemților șalvarii erau foarte potoliți, nu îndrăzneau să omoare pe nimeni, ba chiar ei înșiși umblau pe străzi cu o oarecare sfială, avînd aerul unor musafiri care nu se prea simt în largul lor. Talberg a declarat că indivizii nu au nici un fel de rădăcini, și, timp de vreo două luni, n-a mai ocupat nici o slujbă. Odată, intrînd în odaia acestuia, Nikolka Turbin nu-și putu stăpîni zîmbetul. Talberg ședea la birou și scria pe o coală mare liniată niște exerciții de gramatică, iar înaintea lui se afla deschisă o cărticică subțire, tipărită pe hîrtie proastă, gălbuie:

„Ignati Perpillo – *Gramatica limbii ucrainene*“.

În aprilie nouă sute optsprezece, de Paști, s-au aprins la circ, cu un zumzet vesel, globuri electrice mate, și pînă sus, pe sub cupolă, era negru de lume. În arenă se afla Talberg, înălțîndu-se ca o coloană voioasă, combativă, și număra voturile exprimate prin ridicarea mîinilor. Șalvarilor le venise sfîrșitul. Avea să fie într-adevăr o Ucraină, dar o Ucraină guvernată de un hatman. Se desfășurau atunci tocmai acele alegeri ale „hatmanului întregii Ucraine“.

— Suntem bine apărați de atacurile sîngeroasei operete moscovite, rostea cu emfază

Talberg, revenit acasă, iar uniforma de ofițer în armata hatmanului îi lucea straniu pe fondul tapetelor învechite, atât de dragi celor din neamul Turbinilor. Pendula horcăia cu dispreț: tonc-tanc, iar apa pierise cu totul din amfora plesnită. Nikolka și Alexei nu mai aveau ce discuta cu Talberg. De fapt, ar fi fost și mult prea dificil s-o facă, pentru că, de fiecare dată când venea vorba de politică, Talberg se înfură, mai ales atunci când Nikolka pornea să-l întrebe cu o strașnică lipsă de tact: „Bine, Serioja, dar ce ne spuneai tot tu în luna martie?...“ Îndată lui Talberg i se iveau de sub buza de sus dinții rari, dar bine înfiți și foarte albi, în ochi porneau să-i sară mici scînteii galbene, și toate acestea dovedeau că Talberg s-a mîniat foc. Astfel, încetul cu încetul, discuțiile conteniră de la sine.

Așadar, un spectacol de operetă... Elena știa prea bine ce înseamnă aceste cuvinte pe buzele subțiri disprețuitoare, de odraslă a țărilor baltice. Acum însă, opereta se pornise să amenințe cu adevărat, dar nu pe cei cu șalvari, nici pe cei veniți din Cîmpia Moscovei și nici pe vreun Ivan Ivanovici oarecare; ea ajunsese să-l amenințe pe însuși Serghei Ivanovici Talberg. Orice om își are steaua lui, și nu în zadar astrologii de la curtea regilor alcătuiau în Evul Mediu horoscoape și se apuiau să prezică viitorul. O, cît erau ei de înțelepți! Ei bine, steaua lui Talberg, Serghei Ivanovici, era o stea proastă, vestind nereușită. Lui Talberg i-ar fi mers bine dacă totul s-ar fi desfășurat cu precizie, orientîndu-se într-o direcție unică și bine determinată. În acea vreme însă, evenimentele din Oraș nu urmau o linie dreaptă, ci șerpuiau în zigzaguri ciudate, și zadarnic încerca Serghei Ivanovici să ghicească ce avea să se întîmple în viitor. N-a izbutit s-o facă. În acele zile, departe de tot, la o sută cincizeci, ba poate la două sute de verste de Oraș, pe niște șine de cale ferată, scăldate în lumină albă, se afla un vagon-salon. În

vagonul acela se agita de colo-colo, ca un bob într-o păstaie, un ins cu chipul bărbierit, dictînd dispoziții unor aghiotanți și furieri. Vai și amar lui Talberg dacă omul acela va intra în Oraș, or, el poate s-o facă oricînd! Un anumit număr al ziarului *Vesti* a fost citit de toată lumea, numele căpitanului Talberg, care îl alesese pe hatman, a devenit și el prea bine cunoscut. Căci în ziarul cu pricina se găsea un articol aparținînd lui Serghei Ivanovici, iar în acel articol stăteau scrise cuvintele:

Petliura nu-i decît un aventurier, care, prin spectacolul său de operetă, amenință să distrugă întreg ținutul...

— Îți dai seama, Elena, că n-am dreptul să te expun și pe tine unor peregrinări prin necunoscut. Nu-i așa că-mi dai dreptate?

Nimic nu-i răspunse Elena, căci era mîndră din fire.

— Sper că voi izbuti să trec fără nici un fel de piedică prin România către Crimeea și ținutul Donului. Von Bussow mi-a promis tot sprijinul. Mă apreciază. Ocupația germană a devenit pe drept cuvînt un spectacol de operetă. Nemții au și început să se retragă, (în șoaptă). După calculele mele, Petliura va cădea și el cît de curînd. Forța cea adevărată să știi că vine de la Don. Or, eu nu am dreptul, pur și simplu nu am dreptul să lipsesc de acolo unde a și început organizarea unei armate a justiției și ordinii. Dacă n-aș pleca, ar însemna să-mi sacrific cariera; doar tu știi prea bine că Denikin mi-a fost comandant de divizie. Sunt convins că nu vor trece nici trei luni de zile, poftim, cel mai tîrziu în mai vom reveni în Oraș. Tu să n-ai teamă de nimic, în nici un caz nu vei avea de suferit, și apoi, dacă totuși va fi nevoie, ai la îndemîină buletinul de identitate pe numele tău de fată. Am să-l rog pe Alexei să te aibă în pază.

Elena își reveni.

— Stai puțin, spuse, doar trebuie să-i prevenim și pe băieți chiar acum că nemții ne-au trădat.

Chipul lui Talberg deveni stacojiu:

— Desigur, desigur, am să le spun fără doar și poate. De fapt, poți să le spui chiar tu. Cu toate că asta nu mai are nici o importanță.

Un sentiment ciudat o încercă pe Elena, dar nu mai avu timp să și-l cerceteze, căci Talberg se și aplecase s-o sărute și, pentru o clipă, ochii săi cu mai multe învelișuri avură doar o singură expresie – aceea de tandrețe. Elena nu se mai putu stăpîni și plînse, dar încet, molcom, ca o femeie tare ce se afla, nu degeaba era fiica Annei Vladimirovna. Pe urmă, dincolo, în salon, avu loc ceremonia despărțirii de cei doi frați. Din lampa de bronz izvora o lumină trandafirie, scaldînd unul din ungherele încăperii. Pianul își arăta familiar dinții albi și partitura lui *Faust*, acolo unde cîrligele mici și negre ale notelor înaintează în rînduri strînse, iar Valentin cel cu barbă roșcată și strai multicolor cîntă:

De sora mea, eu te implor,

Milă să ai, milă de ea!

S-o ocrotești mereu.

Pînă și lui Talberg, incapabil, în genere, de trăiri sentimentale, i se întipăriră atunci în minte acordurile negre din paginile vechi și roase ale nemuritorului *Faust*. Oh, oh... Niciînd nu va mai sta Talberg să asculte cavatina care vorbește despre Dumnezeu cel atotputernic, niciodată n-o va mai auzi pe Elena acompaniindu-l pe Șervinski! Și totuși, atunci cînd nici neamul Turbinilor și nici Talberg nu vor mai fi pe lume, din nou vor răsuna clapele și va ieși la rampă Valentin, în straiul său multicolor, prin loji va pluti mireasma de parfum, iar acasă la ele, femeile, peste care se va abate lumina discretă a lămpilor, vor acompania la pian

pe alți cîntăreți, căci Faust, ca și Dulgherul din Saardam, este pe drept cuvînt nemuritor.

Oprindu-se chiar acolo, în dreptul pianului, Talberg povesti totul. Politicoși, cei doi frați își păstrară replicile pentru ei, străduindu-se nici măcar să nu ridice din sprîncene. Mezinul se purtă astfel din mîndrie, iar celălalt, pentru că era, de fapt, o cîrpă. Glasul lui Talberg tremură:

— Să aveți grijă de Elena. Cel dintîi din învelișurile ochilor lui Talberg configurează o privire întrebătoare și îngrijorată. Pe urmă Talberg se lăsă de pe un picior pe altul, își privi lung ceasul de buzunar și rosti neliniștit: Gata. Trebuie să plec.

Elena își atrase la piept bărbatul, îi făcu repede și strîmb semnul crucii și îl sărută. Talberg îi înțepă pe cei doi frați cu periuța mustăcioarei sale negre, tunsă scurt. Apoi, cercetîndu-și portvizitul, verifică plin de grijă actele ce se găseau acolo, numără în compartimentul lor, deloc doldora, niște bancnote ucrainene și mărci nemțești și, în cele din urmă, porni spre ușă zîmbind, făcînd, de fapt, un efort să zîmbească și să-și întoarcă privirea spre cei din odaie. Cling... cling... mai întîi lumina aprinsă sus în vestibul, pe urmă, pe scară, izbiturile valizei de trepte. Elena se aplecă peste balustradă, zărind pentru ultima oară doar vîrful ascuțit al glugii militare.

La ora unu noaptea, de la peronul cinci, din bezna ticsită cu cimitirele unor reci și goale vagoane de marfă, uruind și luînd îndată viteză, luminat roșu de la gura de foc a locomotivei, porni un tren blindat, sur ca o broască rîioasă, și slobozi peste întinderi un urlet hohotitor. Înghiți opt verste în șapte minute, ajunse la halta Post-Volînski cu vacarmul, uruitul și felinarele ei, de acolo, fără să se oprească o clipă, coti peste macazuri zornăitoare pe o linie secundară și, trezind o umbră de speranță și mîndrie în sufletele iuncherilor și ofițerilor înghețați bocnă, ghemuiți în vagoane de marfă și în lungi linii de trăgători chiar în preajma haltei, se

depărtă îndrăzneț, neavînd teamă de nimeni, către granița cu Germania. În urma lui, peste numai zece minute, trecu pe lîngă peroane, cu o locomotivă uriașă în față, un altul, de pasageri, zvîrlind lumină prin zeci de geamuri strălucitoare. Se zăriră o clipă, înșirate peste platforme, siluetele masive, butucănoase, încotoșmănate pînă peste ochi ale santinelor nemțești și le fulgerară scurt baionetele negre. Acarii, cu răsuflarea întretăiată de ger, văzură cum se clatină la macazuri luxoasele vagoane de dormit, săgetîndu-le prin ferestre prelungi snopuri de lumină. Apoi totul pieri în noapte, și sufletele iuncherilor se umplură de invidie, ură și neliniște.

— Au-u... tic-căloșii!... cresc un urlet dinspre macazuri, și printre vagoanele de marfă se năpusti din nou o rafală șfichiuitoare. Viscoli amarnic în noaptea aceea peste halta înzăpezită.

Tot atunci, în vagonul al treilea dinspre locomotivă, într-un compartiment cu huse reiate, în fața unui locotenent german, ședea Talberg, zîmbind politicos, ba chiar cu umilință, și vorbea în nemțește.

— O, ja, mormăia din cînd în cînd locotenentul cel gras și își mesteca alene țigara de foi.

După ce locotenentul adormi în ungherul lui, după ce ușile compartimentelor se închiseră și prin căldura și lumina orbitoare din vagon pluti murmurul monoton al roților, Talberg ieși pe culoar, dădu la o parte perdeleta albicioasă cu inițiale străvezii: „C.F.S.V.”¹⁰ și privi lung, întunericul de afară. Acolo se învolburau scînteii încinse, se învolburau trîmbe de zăpadă, iar în față, locomotiva se avînta mereu înainte și urla atît de strident, atît de fioros, încît pînă și Talberg se simți tulburat.

ÎN CEASUL ACELA de noapte, jos, în apartamentul locuit de inginerul Vasili Ivanovici Lisovici, proprietarul casei, domnea liniște deplină și numai în mica sufragerie un șoarece o tulbura când și când. Șoarecele rodea preocupat și cu multă îndârjire o coajă veche de cașcaval, blestemînd în sinea sa zgîrcenia Vandeii Mihailovna, nevasta inginerului. Această Vanda, supusă blestemelor, costelivă și deosebit de geloasă, dormea adînc în umbra micului dormitor din apartamentul cuprins de frig și de umezeală. Cît despre inginerul însuși, acesta era treaz și se afla în cabinetul său mititel, plin de mobile, de cărți, cu draperii la ferestre, din care cauză avea totdeauna o înfățișare din cele mai plăcute și mai intime. Lampa cu picior, înfățișînd o prințesă egipteană, pe umăr cu o umbreluță verde, înflorată, arunca prin odaie umbre străvezii, misterioase, și tot atît de misterios părea și inginerul care sta cufundat adînc în fotoliul său vechi, de piele. Misterul și nesiguranța acelor zile pătrunse de teamă și neliniște se vădeau și aici prin aceea că omul din fotoliu nu era cîtuși de puțin Vasili Ivanovici Lisovici, ci altcineva, pe nume Vasilisa... E drept, el însuși își spunea Lisovici, lumea cu care avea de-a face îi zicea Vasili Ivanovici, dar aceasta numai cu el de față. În lipsa lui, la persoana a treia, nimeni nu-i spunea altfel decît Vasilisa. Asta se petrecuse datorită faptului că proprietarul, începînd cu luna ianuarie 1918, când în oraș se porniseră întîmplări cu adevărat uimitoare și de neînțeles, își schimbase cu desăvîrșire scrisul caligrafic de pînă atunci, și, în locul semnăturii foarte clare „V. Lisovici“, începuse, din teamă față de cine știe ce viitoare răspundere, să iscălească tot felul de formule, adevăruri, certificate, delegații și cartele printr-un scurt „Vas. Lis.“

Căpătînd la 18 ianuarie 1918 de la Vasili Ivanovici o cartelă de zahăr, Nikolka primi în loc de zahăr o strașnică izbitură de bolovan în spate pe strada Kresceatik, și timp de două zile după aceea scui pă sînge. (Obuzul explodase deasupra șirului de oameni neînfricați care stăteau la rînd să cumpere zahăr.) Venind acasă și ținîndu-se de pereți, verde la față, Nikolka zîmbi, ca să n-o sperie pe Elena, umplu un lighean întreg cu cheaguri de sînge, și la țipătul înfricoșat al femeii:

— Doamne! Ce-i asta?!

Răspunse:

— E zahărul lui Vasilisa, naiba să-l ia! și îndată se făcu alb ca varul și căzu pe spate. Se înzdrăveni peste două zile, dar Vasili Ivanovici Lisovici încetă să mai existe. Mai întîi cei din curtea clădirii cu numărul treisprezece, iar după dînșii întreg orașul începu să-i zică acestuia Vasilisa, și doar posesorul acestui nume de femeie continua să se recomande: Lisovici, președinte al comitetului de imobil.

După ce se convinse că zgomotele străzii încetaseră cu desăvîrșire – nu se mai auzea nici scîrțîitul, în răstimpuri, al săniilor – și după ce trase atent cu urechea la șuieratul subțire ce răsuna din dormitorul soției sale, Vasilisa se duse în vestibul, pipăi cu luare-aminte zăvoarele, lăntîșorul și cîrligul, apoi reveni în birou. Din sertarul biroului său masiv, scoase patru strălucitoare ace de siguranță. După aceea, porni din nou undeva, prin întuneric, în vîrful picioarelor și curînd se întoarse, ținînd în brațe un cearșaf și o pătură. Trase încă o dată cu urechea, ba chiar își duse arătătorul la buze. Își scoase apoi haina, își suflecă mînele cămășii și luă dintr-un raft o fișie de tapet strînsă sul, un borcan de clei și o foarfecă. Ducîndu-se la fereastră, își puse mîna streășină la ochi și cercetă întunericul. Fereastra din stînga o acoperi cu cearșaful pînă la jumătate, iar pe cea din dreapta, cu pătura, fixîndu-le zdravăn cu ajutorul

celor patru ace de siguranță. Netezi cu grijă cutele, să nu rămână undeva vreo deschizătură. Luă un scaun, se urcă pe el anevoie și pipăi peretele lângă raftul de sus al bibliotecii. Își trecu briceagul de sus în jos, apoi de la stînga la dreapta peste tapet, vîrî lama briceagului pe sub tăietură și, în sfîrșit, dădu la iveală o ascunzătoare mică, abia cît două cărămizi una peste alta, pe care tot el o săpase în zid, noaptea trecută. Împinse ușor capacul – o subțire plăcuță de zinc – pe urmă coborî de pe scaun, se uită îngrijorat la cele două ferestre și se duse să pipăie cearșaful. Din fundul sertarului de jos, deschis prin două răsuciri ale cheiței sunătoare, apăru un pachet învelit cu hîrtie de ziar, legat cruciș cu o sfoară și sigilat trainic cu ceară roșie. Vasilisa îl înmormîntă în ascunzătoare, acoperind-o îndată cu capacul. Șezu îndelung să croiască și să taie fișii înguste de tapet pînă ce le potrivea cum e mai bine. Date cu clei, acoperiră de minune tăieturile din perete: petală peste petală, pătrățel peste pătrățel. Coborînd de pe scaun, inginerul se convinse că zidul nu mai păstra nici o urmă a ascunzătorii. Își frecă însuflețit palmele, mototoli și arse în sobiță rămășițele tapetului, pe urmă răvăși scrumul, iar borcanul cu clei îl puse la locul său, în raft.

Pe strada pustie, cufundată în beznă, o siluetă cenușie, zdrențăroasă, de lup hămesit, coborî fără zgomot din salcîmul unde șezuse o jumătate de oră, tremurînd în chingile gerului, dar urmărind cu lăcomie, prin deschizătura trădătoare de la capătul de sus al cearșafului, roboteala omului din odaie, care-și atrăsese singur nenorocirea, agățînd pînza aceea peste lumina verde a ferestrei. Sărind moale în troianul de zăpadă, silueta porni în sus, pe stradă, apoi, din nou, aidoma unui lup hămesit, se furișă prin ulicioare lăturalnice și, curînd, viscolul, bezna și troienele îi înghițiră cu totul urmele pașilor.

E noapte. Vasilisa șade și acum în fotoliu. Prin umbra verzuie, pare un adevărat Taras Bulba. O mustață pe oală, „stufoasă – ce fel de Vasilisa să fie asta? La naiba! E un bărbat în toată firea! Un nou zornăit al cheiței, și în fața lui Vasilisa, peste postavul roșu, răsar teancuri de hîrtiuțe dreptunghiulare, acoperite cu un ornament verzui, ca cel de pe dosul unor cărți de joc. În limba ucraineană stă scris:

*Bon al tezaurului de stat
50 carboanțe
circulă împreună cu biletele de bancă.*

Peste ornamentul mărunț, se zărește figura unui țăran cu mustață pleoștită, pe umăr cu o lopată. Alături de el stă o țărancă, ținînd în mînă o seceră. Pe verso, într-o ramă ovală, se zăresc, mărite, aceleași chipuri roșcovane. E și aici o mustață pe oală, după moda ucraineană. Pe deasupra, o inscripție ca un avertisment:

Falsificatorii vor fi pedepsiți cu închisoarea.

Dedesubt, o iscălitură așternută cu fermitate:

Director al tezaurului de stat, Lebid-Iurcik.

Un Alexandru al II-lea de aramă, cu obrajii împodobiți de clăbucii metalici ai favoriților, călărindu-și țeapăn armăsarul, trăgea supărat cu ochiul la opera de artă a lui Lebid-Iurcik și cu multă blîndețe spre lampa-prințesă. Din perete privea cu groază bancnotele un funcționar cu ordinul Sf. Stanislav la gît, un strămoș, pictat în ulei, al lui Vasilisa. În lumina verzuie licăreau stins copertile operelor lui Goncearov și Dostoievski, iar mai jos își rînduise frontul negru-auriu cavaleristul de gardă Brockhaus-Efron¹¹. Era liniște și pace.

Obligația de cinci la sută se află în ascunzătoarea de sub tapet. Tot acolo sînt rînduite cinci „katerine“¹², nouă „petru“¹³, zece „nikolai întîi“¹⁴, trei inele cu diamante, o broșă, un ordin al Sf. Anna și două ordine Sf. Stanislav.

În ascunzătoarea Nr. 2 își află locul douăzeci „katerine“, zece „petru“, douăzeci și cinci linguri de argint, un ceas de aur cu lanț, trei porttigarete (cu inscripția „Iubitului nostru coleg“, deși Vasilisa n-a fumat niciodată), cincizeci de galbeni a cîte zece ruble, cîteva solnițe, o cutie de tacîmuri de argint pentru șase persoane, precum și o strecurătoare pentru ceai, tot de argint (este o ascunzătoare mai mare, amenajată în magazia de lemne: doi pași de la ușă drept înainte, un pas în stînga, și încă un pas de la semnul făcut cu cretă pe o bîrnă din perete. Totul e învelit într-o mușama smolită la cusături și așezat în cutii de fursecuri „Einem“, la doi arșini adîncime).

Cea de-a treia ascunzătoare e rostuită în pod – pornind de la horn, o jumătate de stîngen spre nord-est, sub un căprior, în lutul zidului: un clește de zahăr, o sută optzeci și trei monede a cîte zece ruble, precum și obligații în valoare de douăzeci și cinci de mii.

Lebid-Iurcik e pentru cheltuielile curente.

Vasilisa zvîrli o privire peste umăr, ceea ce făcea totdeauna cînd număra bani, apoi, scuipîndu-și peste degete, porni să numere bancnotele. Pe chip i se pogorî Duhul Sfînt. Deodată îngălbeni:

— Asta e falsă, e falsă, mormăi cu ură în ucraineană, clătînd din cap. Apoi, în rusește: ce necaz, fir-ar să fie!

Ochii lui Vasilisa se întristară subit ca la o vită pe care o duci la abator. La treizeci de bancnote, una falsă. După alte zece, încă una, trecînd de cincizeci, două, iar de optzeci, alte trei la rînd dintr-acelea pentru a căror fabricare Lebid-Iurcik amenință cu închisoarea. În total sînt o sută treisprezece hîrtii, dar, poftim ispravă, opt dintre

ele sînt false de-a binelea. Țăranul înfățișat acolo e cam trist, or, el trebuie să fie vesel, snopul de grîu nu vădește nici el acele semne misterioase, dar sigure – o virgulă întoarsă și două puncte alături – pe care le poți deosebi dincoace, și, pe urmă, unde mai pui că însăși hîrtia e mult mai bună decît cea a lui Lebid-Iurcik. Vasilisa privea bancnotele la lumină, iar de pe partea cealaltă, Lebid se întrezărea într-adevăr, cum nu se poate mai fals.

— Mîine îi dau birjarului una, își spuse Vasilisa cu glas tare, tot am să iau o birjă, iar celelalte or să rămînă de bună seamă pentru tîrguieli. Le așeză cu grijă pe cele false, destinate birjarului și tîrguielilor, iar teancul cel gros îl închise din nou în sertarul cu broasca sunătoare. Îndată, tresări. Deasupra capului său, dincolo de tavan, alergară pași repezi, iar liniștea fu spulberată de rîsete și glasuri înfundate. Vasilisa îi spuse lui Alexandru al II-lea:

— După cum vedeți, își fac de cap...

Glasurele de sus se potoliră. Vasilisa căscă, își netezi mustața de cîlți, dădu jos cearșaful și pătura din ferestre și aprinse în salon, unde lucea tulbure pîlnia gramofonului, o mică lampă de noapte. După zece minute, bezna coborî peste întreaga locuință. Vasilisa adormi buștean lîngă nevastă-sa, în dormitorul cu pereții umezi și coșcoviți. În jur mirosea a șoareci, a mucegai și a plictiseală fornăitoare și somnolentă. Și iată că i se arătă lui Vasilisa în vis însuși Lebid-Iurcik venind călare pe un armăsar, în urma lui se arătară niște Hoți din Tușino înarmați cu guri de lup și se duseră drept la ascunzătoarea din perete. Un valet de roșu se cățără apoi pe un scaun, îl scuipe pe Vasilisa peste mustață și-i slobozi un foc de pistol în burtă. Vasilisa, năclăit de o sudoare înghețată, sări în sus urlînd, și cel pe care îl auzi mai întîi fu șoarecele care trudea cu întreaga sa familie la punga cu pesmeți din sufragerie. Abia după aceea, de dincolo de tavan și de plușul covoarelor, îi

ajunseră la urechi inginerului zvonul melodios al unor coarde de chitară, rîsete...

Apoi, tot de acolo răsună un glas, cîntînd cu o neobișnuită forță și patimă, și îndată chitara porni în pas de marș.

— Să elibereze apartamentul, asta-i singura soluție — se zbatu între cearșafuri Vasilisa — altminteri nu mai e de trăit. Zi, noapte, n-ai liniște niciodată.

*Cîntînd în cor, trec iuncherii
Din școala de-ofîteri de gardă!*

— Deși, în caz de ceva... Trăim astăzi niște vremuri groaznice. Poți să știi cine are să vină în schimb? Pe cîta vreme aștia-s ofîteri, în caz de ceva sînt în stare să te apere... Zît! țipă Vasilisa la șoarecele ce nu mai voia să se astîmpere.

Chitara... chitara... chitara...

*

În sufragerie — lustra, sclipind din toate cele patru lumini. Legănătoare flamuri de fum albastru. Draperiile crem acoperă cu totul geamurile verandei. Pendula nu se mai aude. Peste albul feței de masă, mănunchiuri proaspete cu trandafiri de seră, trei sticle de votcă, alte sticle subțiri, nemțești, de vin alb. Printre ele, pahare înalte cu picior, mere multiplicîndu-se în marginile sclipitoare ale fructierelor, felii de lămîie, firimituri, multe firimituri, ceai fierbinte, aburind...

Pe un fotoliu, paginile mototolite ale revistei umoristice *Maimuța dracului*. Prin capetele încinse, negură legănătoare, purtîndu-le cînd înspre ostrovul de aur al unei bucurii fără rost, cînd înspre valurile tulburi ale neliniștii. Prin negură, se întrezăresc cuvinte obraznice:

Cu profilul nud nu-ncaleci un arici!

— E amuzantă porcăria asta... Auziți, tunurile au tăcut. Care va să zică, *spirite de glumă*, naiba să mă ia! Votcă, votcă, neguri dese. Ti-ri-ri-ram! Zi-i, chitară.

*Să nu pui pepenii la prins,
Americanii au învins.*

Undeva, printre perdelele de fum, Mîșlaevski izbucnește în rîs. E amețit de-a binelea.

*Un Breitman face glume breze,
Dar unde sînt senegalezii?*

— Așa e? Unde le sînt regimentele? Unde? insistă cu vorba împleticită Mîșlaevski.

*O oaie bea un ceai fierbinte,
Rodzianko fi-va președinte.*

— Totuși sînt talentați ticăloșii, ce-i al lor, e-al lor!

Elena, care nici nu fusese lăsată să-și revină după plecarea lui Talberg... – vinul alb nu face să-ți piară cu totul durerea, numai ți-o amortește – Elena, zic, șade în fruntea mesei, la capătul mai îngust, într-un fotoliu. La celălalt capăt, Mîșlaevski, alb și pufos, în halatul lui de baie și cu pete pe obraz de la votcă și de pe urma cumplitei sale oboseli. Are cearcăne sîngerii în jurul ochilor. I le-au zugrăvit acolo gerul, spaima, votca și o neostoită ură. De-a lungul mesei s-au așezat, de o parte a ei, Alexei și Nikolka, de cealaltă, Leonid Iurievici Șervinski, fost locotenent într-un regiment al ulanilor de gardă, astăzi aghiotant pe lîngă comandamentul prințului Belorukov, iar alături de el Feodor Nikolaevici Stepanov,

artilerist, zis și Caracudă, conform vechii sale porecle de la liceul Alexandrovski.

Mititel, bine legat și, într-adevăr, semănînd grozav a caracudă, Caracudă se întîlnise nas în nas cu Șervinski numai la vreo douăzeci de minute după plecarea lui Talberg, chiar la poarta Turbinilor. Amîndoi se încărcaseră de sticle. Din pachetul lui Șervinski își scoteau gîtul patru butelci de vin alb, din cel al lui Caracudă, două, de votcă. Șervinski mai purta în brațe un uriaș buchet de flori, împachetat în trei rînduri de hîrtie, de bună seamă trandafiri, destinați Elenei Vasilievna. Chiar aici la intrare, Caracudă se repezise cu o noutate: dacă poartă pe epoleți acele tunuri de aur, e că răbdarea omului are și ea o limită. Trebuie să pornească cu toții la luptă. La ei la universitate, cursurile oricum s-au dus de rîpă, iar dacă Petliura își va băga nasul în Oraș, chiar că se va da totul peste cap. Așa că trebuie să se înroleze cu toții. Cît despre artileriști, să se ducă neapărat la divizionul de mortiere. Comandantul acestuia e un colonel, unul Malîșev, iar divizionul e minunat, au și început să-i zică divizion studentesc. El, Caracudă, e disperat că Mîșlaevski s-a înrolat în drujina aceea de netoți. A făcut o prostie. S-a grăbit, vezi Doamne, s-o facă pe eroul. Acum dracu îl știe pe unde o mai fi. Poate că l-au și omorît pe undeva, prin împrejurimile Orașului...

Cînd colo, iacătă-l și pe Mîșlaevski, chiar acolo, de față! Trecînd în penumbra din dormitor și oprindu-se înaintea ramei ovale, presărată cu frunze de argint, Elena cea aurie își pudră în grabă obrazii, apoi ieși să-și primească mănunchiul de trandafiri. Ur-ra! Toată lumea e prezentă. Tunurile de aur ale lui Caracudă se estompară cu totul în fața epoleților de cavalerist cu licărul lor palid și a pantalonilor albaștri, bine călcați, ai lui Șervinski. La vestea dispariției lui Talberg, prin ochii lui obraznici bucuria începu să salte ca o minge. Micul ulan își simți pe loc vocea mai în formă ca

oricînd și, într-adevăr, în odaia cea cu lumină trandafirie se prăvăli pe dată un nemaipomenit uragan de sunete melodice. Șervinski înălță un epitalam zeului Himeneu. Doamne, și cum mai cînta! Chiar că nimic pe lume nu-i mai de preț decît o asemenea voce. Firește, acum s-au înființat în Oraș tot felul de comandamente, e războiul acesta idiot, sînt și bolșevicii, și Petliura, mai e și împlinirea datoriei, dar mai tîrziu, cînd totul va reintra în normal, el, Șervinski, va pleca din armată, deși are atîtea relații la Petersburg, doar știți prea bine că are niște relații, tot una și una... și va alege scena. Va cînta la „Scala“ din Milano și la „Bolșoi Teatr“ din Moscova, atunci cînd la Moscova, în piața teatrului, bolșevicii vor sta spînzurați de felinare. La Jmerinka, însăși contesa Lendrikova se îndrăgostise de el, pentru că atunci cînd și-a cîntat epitalamul¹⁵, a izbutit să atingă în loc de FA pe LA de sus și l-a ținut astfel nu mai puțin de cinci măsuri. Spunînd: „cinci“, Șervinski însuși își coborî un pic fruntea și-i privi oarecum mirat pe cei din jur, de parcă nu el, ci altcineva i-ar fi șoptit-o la ureche.

— M-da, cinci măsuri... Bine, domnilor. Acum să mergem la masă.

Și iată, în jur, flamurile, fumul de țigară...

— Dar unde sînt senegalezii? Răspunde-mi dacă poți, domnule ofițer de stat-major. Lenocika, bea-ți vinul, prințesă de aur, bea-ți vinul. Să știi că totul se va sfîrși cum nu se poate mai bine. El a procedat admirabil, plecînd din Oraș. În scurtă vreme va ajunge la Don și se va întoarce la noi împreună cu armata lui Denikin.

— Vor veni și senegalezii, făcu o mișcare Șervinski, sunîndu-și pintenii, vor veni negreșit. Dar acum dați-mi voie să vă comunic o noutate cît se poate de importantă: chiar astăzi am văzut pe Kreșceatik niște sîrbi care umblau cu cartiruirea. Asta înseamnă că poimîine sau cel mai tîrziu peste două zile, vor sosi în oraș două regimente de sîrbi.

— Măi, o fi adevărat?

Obrajii lui Șervinski se făcură stacojii:

— Hm! Te cam întreci cu gluma. De vreme ce ți-am spus că i-am văzut chiar eu, ce rost mai are să mă întrebi?

— Phua! Numai două regimente? Ce contează două regimente?

— Nu zău? Atunci am să vă spun și altceva, însuși prințul mi-a comunicat astăzi că în portul Odessa au sosit două vase de transport care debarcă trupe grecești, împreună cu două divizii de senegalezi. E de ajuns să mai rezistăm o săptămână, și cu nemții nu mai avem treabă.

— Niște trădători!...

— Când s-ar adevăra toate astea, să pui, frate, mîna pe alde Petliura și să mi-l vîri cu capul în ștreang! Ah, ce funie i-ar trebui ăstuia!

— Cu mîna mea l-aș împușca!

— Încă un pahar, în sănătatea domniilor voastre, domnilor ofițeri!

Gîl-gîl peste cap, și ceața nu se mai destramă. E ceață, domnilor, e negură. Turnînd pe gît trei pahare pline, Nikolka dădu fuga la el în odaie, să-și caute o batistă și, ajuns în vestibul (cînd nu te vede nimeni, poți fi tu însuși), se lipi de cuier. Iată, colo, sabia lui Șervinski, cu aurul mînerului strălucind. I-a dăruit-o un prinț din Persia. Lama îi e din oțel de Damasc. Ba nu i-a fost dăruită de nici un prinț și nici oțelul nu-i de Damasc, totuși e cu adevărat frumoasă și de preț. Dincolo, un pistol amenințînd din tocu-i încins în curele. E „steyer“-ul cu țeava brunată al lui Caracudă. Nikolka puse mîna înfierbîntată pe tocul de lemn, atinse cu degetele pliscul de răpitoare al pistolului și, pătruns de emoție, fu gata să izbucnească în plîns. Voi să pornească la luptă chiar atunci, în momentul acela, încolo, spre Post-Volînski, peste cîmpiile înzăpezite. Căci e de-a dreptul rușinos, e penibil... Aici e votcă și e cald, iar acolo-i beznă, viscol, furtună, și iuncherii degeră în noapte. La ce s-or fi

gîndind cei de la comandamente? Of, drujina aceea a lor încă nici nu-i formată, studenții nici ei instruiți ca lumea și nici senegalezii nu mai vor să se arate. Or fi, de bună seamă, negri ca o cizmă... Numai că aici, naiba să-i ia, or să degere cu toții! Nu-s oare învățați numai cu climă caldă?...

— Ba pe hatmanul ăsta al vostru, răcnea Alexei Turbin, pe ăsta l-aș spînzura cel dintîi! Șase luni și mai bine și-a bătut joc de noi. Oare cine a interzis să se formeze o armată rusească? Dumnealui, hatmanul! Abia acum, cînd le-a ajuns cuțitul la os, s-au apucat s-o alcătuiască? Inamicul e la doi pași, iar ei ba cu înființarea drujinelor, ba cu tot felul de comandamente? Băgați de seamă, domnilor, băgați de seamă să nu vi se înfunde!

— Faci panică, stimabile, spuse rece Caracudă.

Turbin se înfurie:

— Eu? Fac panică? Văd că nu vreți să mă înțelegeți. Nu fac nici un fel de panică, nu vreau decît să-mi vărs odată tot focul. Panică? Ba nu, poți să fii foarte liniștit. Chiar mîine, am și hotărît, chiar mîine mă duc să mă înrolez în divizionul acela, iar dacă Malîșev al vostru n-o să mă ia ca medic, mă duc ca simplu soldat. M-am săturat! La dracu! Eu nu fac panică, eu nu... o felie de castravete i se înțepeni în gîtlej, tuși cu putere, se înecă, iar Nikolka îi dădu cîteva ghionturi în spate.

— Hotărîrea se aprobă, conchise Caracudă, izbind cu pumnul în masă, pe naiba ca soldat, te instalăm ca medic.

— Mîine o luăm într-acolo cu toții, mormăi Mișlaevski amețit de-a binelea, cu toții laolaltă. Tot liceul imperial Alexandrovski. Ur-ra!

— Omul acela e o canalie! continuă cu ură Turbin, doar nici el nu cunoaște limba asta! Și-atunci? Îl întreb mai alaltăieri pe dobitocul acela, pe doctorul Kurițiki; ăsta, vezi Doamne, a uitat din noiembrie trecut să mai vorbească rusește. Fusesse Kurițki, acum își zice Kurițiki...¹⁶ Așadar,

îl întreb: cum se spune în limba ucraineană la „kot”¹⁷? Îmi răspunde: „kit”¹⁸. Zic: dar la „kit”? A rămas locului, s-a holbat la mine și n-a mai scos o vorbă. De atunci, nu mă mai salută.

Nikolka rîse cu zgomot și spuse:

— Cuvîntul „kit” nu-l au în vocabular, pentru că în Ucraina nu se găsesc balene. Doar în Rusia poți să afli de toate. De exemplu, în Marea Albă sînt balene cîte vrei...

— Mobilizare generală!... continuă cu sarcasm Turbin, păcat că n-ați văzut ce se petrecea aseară pe la secții. Toți agenții de bursă neagră au aflat despre mobilizare cu trei zile înainte de a fi declarată. E tare, nu? Și îndată, toată lumea ba că are hernie, ba că-i e atacat vîrful plămînului, iar cei fără de vîrf au dispărut pur și simplu, parcă au intrat în pămînt. Or, lucrul ăsta, fraților, e un semn din cele mai rele. Cînd lumea șușotește pe la cafenele pe seama mobilizării, iar la secții nu se prezintă nimeni, să știți că treaba-i proastă de tot! O, canalia, canalia! Dacă ar fi început încă din aprilie formarea unor corpuri de armată ofițerești, astăzi am fi cucerit Moscova. Dați-vă seama că numai aici, în Oraș, ar fi adunat o armată de cel puțin cincizeci de mii de oameni. Și ce armată! Una din cele mai strașnice, de elită, pentru că toți iuncherii, toți studenții, elevii, ofițerii, doar sînt mii și mii în Oraș, s-ar fi înrolat cu dragă inimă. Și-atunci nu numai de Petliura nu s-ar mai fi auzit în Ucraina, dar și pe Troțki însuși l-am fi strivit la Moscova ca pe o muscă. Era un moment din cele mai prielnice, doar se zice că acolo au început să crape carne de pisică. Ticălosul! Ar fi putut să salveze întreaga Rusie.

Chipul lui Turbin se acoperise de pete roșii, iar vorbele îi zburau din gură amestecate cu stropi subțiri de salivă. Ochii îi ardeau, duși în fundul capului.

— Mă... să știi că... să știi că tu nu de doctor ai fi bun, ci chiar de ministru al apărării, să fiu al

naibii, răsună glasul lui Caracudă. Surîdea ironic, totuși cuvîntarea lui Turbin îi plăcu și simți că-l însufletește.

— La un miting, Alexei n-ar avea pereche, e un orator înnăscut, zise Nikolka.

— Ascultă, Nikolka, ți-am mai spus de două ori pînă acum că n-ai nici un haz, ripostă Turbin, mai bine bea-ți vinul și taci din gură.

— Înțelege-mă, vorbi din nou Caracudă, nemții n-ar fi permis în nici un caz formarea unei asemenea armate. Lor le e frică de așa ceva.

— Nu-i adevărat! țipă cu glas subțire Turbin. Trebuia doar să avem cap pe umeri, că am fi ajuns, fără doar și poate, la o înțelegere cu hatmanul. Trebuia să-i lămurim pe nemți că nu mai reprezentăm nici un pericol pentru ei. Gata, războiul l-am pierdut! Ne amenință acum ceva mult mai îngrozitor decît războiul, decît nemții, decît orice pe lume. Ne amenință Troțki. Trebuia să le spunem nemților așa: aveți nevoie de zahăr, de pîine? Luați, crăpați, hrăniți-vă soldații. Înecați-vă cu de toate, numai să ne veniți în ajutor. Lăsați-ne să ne organizăm, că doar e mai bine și pentru voi, o să vă ajutăm să mențineți ordinea în Ucraina, să nu-i cuprindă și pe mujicii noștri cei cu frica lui Dumnezeu molima aceea moscovită. Și-apoi, dacă am fi avut acum în Oraș o armată rusească, am fi fost apărați și de Moscova cu un zid de fier. Iar pe alde Petliura... c-h... – Turbin tuși din nou, cu furie.

— Stai! se ridică în picioare Șervinski. Ai răbdare. Să spun și eu o vorbă în apărarea hatmanului. E drept, s-au comis unele greșeli, totuși să știți că hatmanul a avut un plan foarte bine gîndit. Ăsta-i diplomat, nu glumă! Mai întîi – fie și un ținut al Ucrainei... După aceea însă, ar fi procedat întocmai cum spuseseseși tu adineauri: ar fi organizat fără nici un fel de discuții o armată rusească de elită. Ca dovadă, duceți-vă și vă uitați! Șervinski își ridică solemn brațul. Pe strada

Vladimirskaia au și fost arborate drapele tricolore¹⁹.

— Ați cam întârziat cu drapelele.

— Bine. Ai dreptate. Am cam întârziat. Totuși prințul este convins că greșeala poate fi reparată.

— Să dea Dumnezeu, îi doresc asta din toată inima. Turbin își făcu semnul crucii, privind în colț, spre icoana Maicii Domnului.

— Planul hatmanului suna așa, rosti Șervinski cu un glas solemn și răsunător, când războiul ar fi luat sfârșit, nemții și-ar fi venit în fire și ne-ar fi ajutat să luptăm împotriva bolșevicilor. După aceea, când Moscova ar fi fost cucerită, hatmanul ar fi venit să depună solemn Ucraina la picioarele maiestății-sale imperiale țarul Nicolai Alexandrovici.

La aceste cuvinte, în sufragerie se lăsă o liniște de mormînt. Nikolka, îndurerat, se albi la chip. Șopti:

— Împăratul a fost ucis.

— Care, Nicolai Alexandrovici? întrebă cu uimire Turbin, iar Mișlaevski, ținîndu-și cu greu echilibrul, trase cu coada ochiului spre paharul vecinului său de masă. E limpede, pînă acum s-a ținut bine, dar iată-l că s-a îmbătat și ăsta ca o cizmă.

Elena, cu capul în palme, îl privi îngrozită pe falnicul ulan.

Dar Șervinski nu se amețise. Făcu un semn cu mîna și rosti apăsînd pe fiecare silabă:

— Ascultați și nu vă repeziți. Dar... îi rog pe domnii ofițeri (Nikolka se îmbujoră în obraji și păli din nou) să păstreze deocamdată în cel mai strict secret ceea ce le voi comunica. Ei bine, domnilor, știți oare ce s-a petrecut de curînd la curtea împăratului Wilhelm, atunci cînd i-a fost prezentată suita hatmanului?

— Habar n-avem, făcu intrigat Caracudă.

— Eu însă cunosc foarte bine.

— Valeu! Țsta le știe pe toate! se miră Mișlaevski. Vezi, mă, că ai luat-o razna...

— Domnilor! Lăsați omul să vorbească.

— După ce și-a sfârșit convorbirea cu membrii suitei, împăratul Wilhelm a rostit următoarele cuvinte: „Domnilor, acum eu vă părăsesc, iar celelalte probleme le veți discuta cu...” Și-atunci, draperiile s-au dat în lături, iar în sală a intrat împăratul nostru. El a spus: „Vă rog, domnilor, să vă întoarceți în Ucraina și să vă formați acolo batalioanele. Când va sosi clipa supremă, eu însumi voi veni în fruntea armatelor să le duc spre inima Rusiei, spre Moscova“, și ochii i s-au umplut de lacrimi.

Șervinski îi ocoli cu o privire luminoasă pe toți cei de față, apoi își dădu peste cap paharul de vin și își strânse cu putere pleoapele. Zece ochi îl fixară în tăcere, și liniștea se prelungi pînă în clipa cînd ulanul se așează din nou și își puse în farfurie o felie de șuncă.

— Stai puțin... asta nu-i decît o legendă, spuse Turbin. Am mai auzit-o.

— Toți au fost împușcați, spuse Mișlaevski, și împăratul și împărăteasa, și moștenitorul.

— Îmi pare foarte rău că nu mă credeți. Știrea cu privire la moartea maiestății-sale...

— Este oarecum exagerată, încercă, amețit, să fie spiritual Mișlaevski.

Elena tresări indignată, ivindu-se din straturile negurii:

— Vitea, să-ți fie rușine. Doar ești ofițer.

Mișlaevski se înveli din nou în ceață.

— ...a fost scornită chiar de bolșevici, împăratul a izbutit să se salveze, ajutat de *monsieur* Gilliard, preceptorul său credincios... adică, mă iertați, preceptorul moștenitorului, și de cîțiva ofițeri care l-au dus... ă... în Asia. De acolo au ajuns cu toții la Singapore și, mai departe, pe mare, în Europa. Astfel că în momentul de față

maiestatea-sa se bucură de ospitalitatea împăratului Wilhelm.

— Bine, dar și pe Wilhelm l-au scos din pîine, începu Caracudă.

— Amîndoi se află ca oaspeți în Danemarca și, împreună cu ei, Maria Feodorovna, augusta mamă a împăratului. Dacă nu mă credeți, aflați că toate acestea mi le-a spus însuși prințul.

Inima lui Nikolka se zvîrcoli, tulburată. El ar fi vrut să creadă cu tot dinadinsul.

— Dacă așa stau lucrurile, făcu deodată, sărind înflăcărat în picioare și ștergîndu-se pe frunte de nădușeală, atunci propun un toast în sănătatea maiestății-sale imperiale! Paharul îi sclipi în mîna, și săgeți galbene, cristaline, străpunseră vinul alb, nemțesc. Zăngăniră subțire pintenii, agățîndu-se de scaune. Mîșlaevski se săltă anevoie, clătinîndu-se și încercînd să se sprijine de masă. Elena se ridică și ea. Secera aurie a părului i se desfăcuse, și cîrlionții de pe tîmple îi căzuseră peste obraji.

— Fie! Fie! Fie chiar ucis, glasul i se frînse, răgușit. Totuna, am să beau. Am să beau...

— Niciodată nu i se va ierta abdicarea semnată în gara Dno. Niciodată. Dar chiar așa fiind, am căpătat acum o experiență amară și știm cu toții că numai o monarhie va putea să salveze Rusia. De aceea, dacă împăratul e mort, trăiască împăratul! Turbin strigă ascuțit și își înalță paharul.

— Ur-ra! Ur-ra! Ur-ra-a! se rostogoli prin sufragerie tunetul întreit al glasurilor.

La parter, Vasilisa sări din somn, scăldat în sudoare rece. Buimăcit, slobozi un urlet de spaimă, trezind-o și pe Vanda Mihailovna.

— Dumnezeule... Du... Du... icni Vanda, agățîndu-i-se de cămașă.

— Asta-i nemaipomenit! E ora trei noaptea! urlă plîngînd Vasilisa către tavanul înnegrit al dormitorului. Am să-i reclam, așa nu mai merge.

Vanda se porni și ea să se smiorcăie. Deodată încremeniră amândoi. De sus, răsunînd cu totul limpede prin tavan, coborî spre ei o undă grea, legănătoare, peste care pluti ca un dangăt de clopot o voce de bariton cu inflexiuni metalice, de o forță cu totul neobișnuită:

*...pute-ernic, stăpînitor,
cîrr-muiește glorios...*

Lui Vasilisa inima i se opri în piept. Pînă și picioarele i se năclăiră de sudoare, ca la țigani. Mișcîndu-și cu greu limba ce i se uscaseră, izbuti să murmure:

— Să știi că ăștia au înnebunit de-a binelea... Nu-și dau seama ce nenorocire ne poate aștepta. Doar imnul e interzis! Dumnezeuule, ia te uită la ei ce fac! Pînă în stradă se aude, pînă în stradă!!

Dar Vanda se și prăbușise ca un bolovan peste pernă și adormise din nou. Cît despre Vasilisa, nu se culcă decît atunci cînd, sus, ultimul acord al imnului, însoțit de bufnituri surde și de strigăte, se stinse cu totul.

— În Rusia se poate doar așa: credință pravoslavnică, putere autocratică, răcnea, clătinîndu-se, Mîșlaevski.

— Așa e!

— Eu... am fost să văd „Pavel Întîi“... în urmă cu o săptămînă... continuă să mormăie cu limba împleticită Mîșlaevski, și cînd actorul a rostit aceste cuvinte, nu m-am putut stăpîni și am strigat: „Așa este!“ Și ce credeți: lumea din jur a început să mă aplaude. Doar o canalie de la balcon mi-a strigat: „Idiotule!“.

— Ăla să știi că a fost un j-jidan, răcni, posomorîndu-se, Caracudă, amețit ca și ceilalți.

Ceață. Ceață. Ceață. Tonc-tanc... tonc-tanc. Nici votcă nu mai poți să bei, nici vinul nu-ți mai intră pe gît, îl înghiți și-ți vine înapoi. În strîmtoarea îngustă a micii toalete, unde becul din

tavan sălta jucînd, de parcă îl fermecase cineva, toate pluteau în ceață și se dădeau de-a dura. Mișlaevski, palid și istovit, părea să-și verse pînă și măruntaiele. Turbin, el însuși îmbătat pînă peste poate, hidos la înfățișare, cu obrazul zgîlțit de un tremur nervos, cu părul în neorînduială lipit de frunte, îl ținea pe Mișlaevski să nu cadă jos.

— A – a...

În cele din urmă, acesta făcu un pas înapoi de la chiuvetă, își dădu gemînd ochii peste cap și se lăsă moale ca un sac în brațele lui Turbin.

— Ni-kolka, răsună un glas prin dîre de fum și de întuneric, și abia peste cîteva clipe înțelese Turbin că strigase el însuși. Ni-kolka! răcni din nou. Peretele alb al toaletei se legănă și se făcu verde. „Doamne-e, Doamne-e, ce greață mi-e și ce silă. Niciodată, o jur, niciodată n-am să mai amestec vinul cu votca.“ Nikol...

— A-a, horcăia Mișlaevski, lăsîndu-se greu spre dușumea.

Dîra cea neagră se lărgi și prin ea apăru capul lui Nikolka și un epolet.

— Nikol... ridică-l, ajută-l. Ține-l de braț, uite așa.

— Ț... ț... ț... Vai, vai, murmură cu milă Nikolka, încordîndu-și puterile. Trupul aproape fără viață al lui Mișlaevski se bălăngănea, picioarele îi fugeau în lături zgîriind dușumeaua, capul, parcă legat cu ață, spînzura neînsuflețit. Tonc-tanc. Orologiul luneca din perete și din nou se așeza în cui. Pe cești, florile jucau în mănunchiuri dese. Peste chipul Elenei – pete încinse și o șuviță de păr legănîndu-i-se peste sprînceana dreaptă.

— Așa. Pune-l aici.

— Acoperiți-l măcar cu halatul. Doar sînt și eu aici. Fir-ați să fiți de păcătoși. Nici să beți nu vă pricepeți. Vitea! Vitea! Ce-i cu tine? Vitea...

— Lasă-l în pace. Nu-l poți ajuta cu nimic. Nikolușka, ascultă-mă. La mine în birou... sus, pe

raft, e o sticlă, scrie pe ea *Liquor ammonii*. Eticheta s-a cam rupt într-un colț. Caută și tu... vezi că miroase a amoniac.

— Îndată, îndată. Vai-vai!

— Arăți și tu, doctore, ca o altă aia...

— Bine, bine, lasă-mă.

— Ce-i cu el? Nu mai are nici puls?

— Vezi-ți, mă, de treabă. Își revine îndată.

— Un lighean! Aduceți un lighean!

— Poftim ligheanul.

— A-a-a...

— Vai de capul vostru!

Lovi brusc în nas izul săgetător al amoniacului. Elena și Caracudă îi căscară gura lui Mișlaevski. Nikolka îl ținu de la spate, iar Turbin îi turnă de două ori pe gât apa ce se albise, tulburându-se.

— A... hîr-r-r... o-of... Pt-tiu...

— Aduceți un pic de zăpadă. Mai repede.

— Doamne, Dumnezeule. Cum s-o fi îmbătat oare în halul ăsta?

O cîrpă udă oblojind fruntea, pîrîiașe de apă curgînd peste cearșaf, iar de sub cîrpă, abia zărindu-se printre pleoapele umflate, albul injectat al ochilor dați peste cap. Umbre albăstrii de o parte și de alta a nasului subțiat. Un sfert de ceas și mai bine își făcură de lucru, împingîndu-se cu coatele și agățîndu-se unul de altul, cu ofițerul cel pe deplin înfrînt, pînă cînd acesta deschise în sfîrșit ochii și hîrîi:

— Ah... dați-mi drumul...

— Așa. Bine, să-l lăsăm să doarmă chiar aici.

Se aprinse lumina în toate odăile, umblară dintr-una într-alta, pregătindu-și așternuturile.

— Leonid Iurievici, dumneata ai să te culci în odaia lui Nikolka.

— Am înțeles, să trăiți.

Șervinski, roșu-arămiu la obraz, totuși încercînd să rămînă țăntoș, își zăngăni pintenii și,

înclinându-se, își arată cărarea impecabilă. Brațele albe ale Elenei flutură peste pernele de pe divan.

— Nu vă obosiți... le pot așeza și eu.

— Pleacă, domnule, de aici. Ce tot tragi de pernă? N-am nevoie de ajutorul dumitale.

— Îngăduiți-mi să vă sărut mânușițele...

— Cu ce ocazie?

— Ca să vă mulțumesc pentru osteneală...

— Lasă, nu-ți face griji... Nikolka, te-ai și culcat? Ia spune-mi, cum se mai simte?

— N-are nimic, și-a revenit, pînă dimineată îi trece. Două culcușuri albe se iviră și în încăperea de alături, vecină cu odăița lui Nikolka, în spatele celor două dulapuri alăturate și ticsite cu cărți. Cei din familia profesorului chiar așa o și numeau: odaia cu cărți.

*

Și iată că s-au stins toate luminile, în odaia cu cărți, în cea a lui Nikolka, în sufragerie. Prin despicătura îngustă dintre draperii, un licăr vișiniu se furișează în salon, venind din dormitorul Elenei. Lumina o supără la ochi, astfel că și-a îmbrăcat lămpița de pe noptieră cu o scufiță roșie. Înainte vreme și-o punea doar atunci cînd pleca seara la teatru, cînd adieri de parfum îi învăluiau brațele, buzele și mantoul de blană și cînd pe chip i se ghicea o abia simțită irizare de pudră. De acolo, din cutioara căciuliței, Elena privea lumea așa cum o privește Liza din *Dama de pică*. Dar scufița s-a învechit repede și într-un chip ciudat, într-un singur an. Cutele i s-au mototolit, pierzîndu-și culoarea, panglicile i s-au moleșit și ele. Cum șade pe scenă Liza cea din *Dama de pică*, la fel s-a așezat acum și Elena cea roșcată peste albiturile așternutului. Numai în capot, cu mîinile căzute peste genunchi. Tălpile goale i s-au cufundat în blana de urs, veche și roasă, de la picioarele

patului. Aburul trecător al vinului a pierit cu totul, iar acum fruntea Elenei o învăluie, aidoma acelei scufii, o enormă, înfiorătoare amărăciune. Prin ușa din spatele dulapului răsuna din încăperea de alături fluieratul subțire al lui Nikolka și sforăitul optimist, plin de vioiciune, al lui Șervinski. În odaia cu cărți – tăcerea de mort a lui Mișlaevski și cea a lui Caracudă. Elena, rămasă cu totul singură, nu se mai putu stăpîni. Cînd cu jumătate de glas, cînd pe tăcute, abia mișcîndu-și buzele, stătu îndelung de vorbă cu scufița pătrunsă de lumină și cu cele două pete negre ale ferestrelor.

— A plecat...

Murmură ușor, își miji ochii uscați și căzu pe gînduri. Dar nu și le putu înțelege prea bine nici ea însăși. Într-adevăr, a plecat și încă într-un asemenea moment. Totuși, stați un pic, el este un om cu multă judecată și dacă a plecat, înseamnă că a făcut cum e mai bine. Căci e spre folosul tuturor...

— Da, dar într-un moment ca acesta... murmură din nou Elena și oftă din adîncul pieptului.

— Oare ce fel de om să fie? Păru că începuse să-l iubească, ba chiar se simțise legată de el. Și iată acum o ucigătoare tristețe în singurătatea acestei odăi, înaintea ferestrelor care par niște negre guri de coșciug. Totuși, nici acum și nici în cei aproape doi ani petrecuți lîngă omul acela, de lîngă ea, nu i-a mijit nicicînd în suflet sentimentul fără de care nu poate dăinui nici măcar un asemenea mariaj strălucit, între o femeie ca Elena cea cu părul roșu, cea cu părul de aur, și un carierist de stat-major. Un mariaj cu scufițe vișinii, cu parfum, cu pinteni și cu cît mai puține complicații, adică, lipsit de copii. Un mariaj cu un om într-adevăr de stat-major, un om prudent, un vlăstar al depărtatelor ținuturi baltice. Oare ce fel de om să fie? Și cum să fie oare acel sentiment fără de care sufletul mi-e atît de pustiu?

— Știu, îmi dau seama, își spuse Elena, îmi lipsește respectul. Știi, Serioja, eu nu pot să te respect, spuse din nou, cu convingere, adresându-se scufiței vișinii și își înălță arătătorul. Îndată, se simți îngrozită de ceea ce spusese. O înspăimântă tot atât de mult și pustiitorul sentiment al singurătății. Dori din toată inima să-și vadă chiar în clipa aceea bărbatul. Să nu mai fie respect, să nu mai fie nimic din ceea ce a fost mai de seamă între ei, numai să revină aici, la ea, chiar acum, în aceste clipe atât de grele. Dar el a plecat. Iar la plecare cei doi frați ai ei au fost în stare să-l sărute. Oare trebuiau într-adevăr s-o facă? Adică, stai, ce tot îndrug acolo? Oare ar fi putut să procedeze altcumva? De pildă, să-l roage să nu mai plece? Dumnezeuule, n-aș fi acceptat asta o dată cu capul! Oricât de grele ar fi împrejurările, mai bine să plece definitiv, să nu-l mai văd în veci, decât să-l implor să rămână. Pentru nimic în lume! Să plece! N-are decît. De sărutat, l-au sărutat, dar în adîncul inimii îl urăsc și unul, și celălalt. Da, așa este. Încerc mereu să mă înșel pe mine însămi, dar cînd stau să mă gîndesc mai bine, îmi dau seama limpede că-l urăsc amîndoi. Nikolka e oricum mai bun la suflet, cît despre Alexei... Ba nu. Și Alioșa e om bun, numai că ura lui are colții mai ascuțiți. Doamne, ia te uită ce gînduri îmi trec prin minte! Serioja, cum pot oare să te văd în felul acesta? Dar dacă va veni frontul să ne despartă? Tu să rămîi acolo, iar eu dincoace?...

— Bărbatul meu, rosti oftînd și începu să-și descheie capotul. Bărbatul meu...

Scufița asculta cu luare-aminte și obrazii îi luciră roșu.

Apoi o întrebă pe Elena:

— Ce fel de om e bărbatul tău?

— E un ticălos. Atît și nimic mai mult! își spuse Turbin, rămas singur, la două odăi depărtare de Elena. Gîndurile Elenei i se transmisera și-l ardeau cumplit. E un ticălos, iar eu nu sînt decît o

cîrpă. Dacă n-am fost în stare să-l dau afară, trebuia cel puțin să-i întorc spatele. Pleacă la dracu și lasă-ne în pace. Nu zic că-i ticălos nici măcar pentru faptul că a părăsit-o pe Elena într-un asemenea moment. Asta e, la urma urmei, o chestiune de minimă importanță, un fleac. La mijloc e cu totul altceva, și tocmai aici e întrebarea: ce anume să fie? Ba, naiba să-l ia, că-mi dau prea bine seama ce zace în el. Of, maimuțoiul dracului, care nu are habar de ceea ce înseamnă onoare! Tot ce spune e ca un cîntec de flașnetă. Și cînd te gîndești că e vorba de un ofițer al Academiei Militare Imperiale. E tot ce trebuia să fie mai bun în Rusia...

Apartamentul zăcea cufundat în tăcere. Dunga luminoasă ce se strecura dinspre dormitorul Elenei acum se stinsese. Elena adormise, gîndurile i se stinseseră și ele și numai Turbin mai stătu multă vreme chinuindu-se în odăița lui, în dreptul micului său birou. Votca și vinul nemțesc îi jucaseră festa. Ședea nemișcat pe scaun, privind cu ochii înroșiți pagina unei cărți pe care o deschisese la întîmplare și citind, fără să-și dea seama ce face, unul și același șir de litere mărunte:

Onoarea pentru omul rus e doar o silnică povară...

Abia către mijitul zorilor se hotărî și el să se culce și adormi îndată, iar în vis îi apărură un coșmar mic de statură, cu pantaloni cadrilați și-i spuse ironic:

— Cu profilul nud nu-ncaleci un arici!... Sfînta Rusie e o țară cu izbe de lemn, o țară mizeră, dar... de temut, iar pentru omul rus, onoarea e doar o silnică povară.

— Fir-ai să fii! țipă în vis Turbin, s-spurcatule, stai că-ți arăt eu ție! Trase, tot în vis, sertarul biroului, își căută, pe jumătate adormit, browningul, îl găsi, voi să tragă în coșmarul

dinaintea lui, îl fugări prin odaie, dar tocmai atunci coșmarul dispăru.

Apoi, vreme de vreo două ore, somnul îi curse tulbure, negru, lipsit de vise, și doar mai târziu, când, dincolo de ferestrele ce dădeau în veranda acoperită, se iviră, palide și firave, zorile, îi apăru în vis Orașul.

4

CA UN FAGURE cu caturi suprapuse, Orașul își ducea viața, fumegînd și zbuciumîndu-se. Superb, învelit în ger și negură, sus, pe înălțimea colinelor de pe malul Niprului. De dimineață pînă seară, spirale lungi de fum urcau spre cer din puzderia lui de coșuri. De-a lungul străzilor, vîntul stîrnea mici vârtejuri albe, iar sub pașii trecătorului scîrțiau, bătătorite, troienele. Cîte, cinci, cîte șase și chiar cîte șapte etaje înălțau în jur clădirile de piatră. Ziua, ferestrele le rămîneau negre, iar noaptea li se aprindeau – ghirlande strălucitoare – sub bolta cea întunecat-albastră. În șiruri prelungi, cît vedeai cu ochii, sclipeau orbitor briliantele marilor globuri electrice, suspendate în vîrful unor stîlpi subțiri, cenușii. Ziua, o mulțime de tramvaie mici alergau cu un uruit familiar pe străzi, iar în interiorul vagoanelor luceau galben șiruri de scaune moi, din paie împletite, după modelul celor din străinătate. Birjele cu vizitiii suduind urcau de pe un povîrniș pe altul, iar cutele largi ale mantourilor de blană – negre și argintii – făceau ca toate chipurile femeilor să pară frumoase și pline de mister.

Zăvorîte în liniște, grădinile se înălțau nemișcate sub povara albă și rece a zăpezii. Erau atît de multe grădini în Oraș, cum nu se mai aflau nicăieri pe lume. Se revărsau pretutindeni, aidoma

unor pete uriașe, împrejmuind alei largi, castani, rîpe întunecoase, arțari și tei.

Grădinile împodobeau și frumoasele coline de dincolo de Nipru, iar mai presus de toate, urcînd în trepte, lărgindu-și mereu hotarele, presărat uneori cu milioane de sclipiri ale razelor de soare, alteori pierzîndu-se în albul vînat al amurgului, își înfățișa imperiul cel veșnic marele Parc Imperial.

Grinzile negre, putrezite, ale parapetelor nu mai alcătuiau obstacole la marginea uriașelor prăpăstii. Pereții abrupti, măturați de viforniță, se sfîrșeau la poale cu șiruri de terase, iar acestea coborau și mai la vale, se lărgeau din ce în ce mai mult, pînă ce piereau cu totul prin zăvoaie, însoțind șoseaua care șerpuia printre cotiturile marelui fluviu și a cărei panglică cenușie, încătușată, se pierdea dincolo de cețurile zării, unde nici chiar de pe înălțimile Orașului nu mai ajungea privirea, unde spumegau căruntele cataracte, unde e Secea Zaporojană, unde e Hersonesul și depărtata mare.

Iarna, peste ulițele și ulicioarele Orașului de sus, răsfiat în vîrful colinelor, precum și peste Orașul de jos, prins în îmbrățișarea înghețată a Niprului, cădea o liniște deplină, ca în nici un alt oraș din lume, iar vuietul de afară al automobilelor pătrundea în interiorul clădirilor de piatră, se potolea, răsuna tot mai stins. Întreaga energie a Orașului, adunată în timpul verii însoțite și bîntuite de furtuni, se revărsa atunci prin torente de lumină. La orele patru după-amiază lumina țîșnea din ferestrele clădirilor, din sclipitoarele globuri electrice, din felinarele cu gaz aerian, din cele de pe frontonul clădirilor cu numerele lor de flacăra, precum și din marile vitralii ale uzinelor electrice, care te duceau cu gîndul la viitorul electric, înspăimîntător și pătruns de deșertăciune al omenirii, năpustindu-se și prin acei uriași pereți de sticlă, dincolo de care, agitîndu-și amețitoarele roți de metal, se întrezăreau trupurile mătăhăloase ale

mașinilor, pornite parcă să zguduie din străfunduri însăși temelia pământului. Orașul își frământa luminile și scînteia întruna în dansul lor fermecat, strălucind toată noaptea pînă spre dimineață, iar la revărsatul zorilor se stingea cu încetul, învelindu-se din nou în trîmbe de fum și de ceață.

Dar și mai puternic, zărindu-se de la mari depărtări, strălucea crucea albă, electrică, din mîinile uriașului Vladimir²⁰, poposit pe colina ce-i poartă numele, și, adeseori, vara, pierdute în beznă, printre coturile și întrîndurile bătrînului fluviu, prin lăstărișul zăvoaielor, bărcile o zăreau pe neașteptate, și după lumina ei își aflau cale de apă spre Oraș, spre albastrele lui debarcadere. Iarna, crucea strălucea printre vălătucii negri ai bolții, înălțîndu-se rece și neclintită peste întinderile joase, cuprinse de umbră, care duceau spre depărtatele zări moscovite de pe malul celălalt, dinspre care se arcuiau spre Oraș două poduri gigantice. Unul din ele, Nikolaevski, greoi, prins în lanțuri cu zale negre, ducea spre cartierul aflat pe malul din față; celălalt de o înălțime amețitoare, împungea văzduhul ca o săgeată și-l traversau în goană, trenurile care soseau din acele mari depărtări, unde, cu căciula pestriță nălțată peste întinderi, își făcuse cuib misterioasa Moscova.

*

Și iată că în iarna anului 1918 Orașul trăi o viață stranie, nefirească, așa cum de bună seamă nu va mai putea fi cunoscută nicicînd în secolul nostru, al douăzecilea. Îndărătul zidurilor de piatră, locuințele erau arhipline. Locuitorii vechi, de baștină, se restrîngeau și continuau întruna să se restrîngă, primindu-i, vrînd-nevrînd, pe cei care năvăleau neconținut spre barierele Orașului.

Soseau tocmai dinspre podul cel drept ca o săgeată, din acele zări vineții, misterioase.

Fugeau de acolo bancheri încărunțiți împreună cu nevestele lor, fugeau talentați oameni de afaceri care își lăsaseră la Moscova ajutoare de nădejde, îndemnându-le să nu piardă legătura cu lumea cea nouă ce se năștea pe acel meleag, proprietari de imobile, părăsindu-le în grija unor administratori numai de ei știuți, industriași, negustori, avocați, oameni de stat. Fugeau ziariști lacomi, venali și lași din Moscova și Petersburg. Cocote. Doamne de înaltă moralitate din familii aristocratice. Fiicele lor gingașe și desfrîdate, cu chipuri palide și buzele date cu carmin. Se refugiau de acolo secretari ai directorilor de departamente și tineri pederăști. Fugeau prinți și vagabonzi, poeți și cămătari, jandarmi și actrițe ale teatrelor imperiale. Toată această gloată, strecurându-se pe unde se mai putea trece, își făcea neconținut drum spre vămile Orașului.

Cît ținu primăvara, de la alegerea hatmanului încoace, veniră și tot veniră întruna. Prin locuințele celor care îi primiseră, dormeau pe divane și pe scaune. La prînz, în apartamente somptuoase, se așezau la masă cohorte întregi de oaspeți. Se deschiseseră nenumărate patiserii și magazine alimentare, ale căror uși nu se mai închideau pînă seara tîrziu, cafenele unde se servea cafea neagră și se îmbulzeau femei dornice de a fi cumpărate. Se înființaseră noi teatre de miniaturi, pe scenele cărora se schimonoseau, distrînd publicul, cei mai cunoscuți actori veniți aici din cele două capitale. Își deschisese porțile celebrul teatru „La negrul liliachiu“ și nu departe de acesta, în zăngănitul prelungit pînă în zori al farfuriilor, clubul „Prah“²¹ (poeți – regizori – actori – pictori²²) de pe strada Nikolaevskaia. Într-un timp record apăruseră pe piață noi ziare, în paginile cărora cele mai bune condeie ale Rusiei porniseră să scrie sumedenie de foiletoane în care erau înjurați bolșevicii. Birjarii

nu mai pridideau să care lumea din restaurant în restaurant, la cabarete cântau toată noaptea orchestre de coarde, iar prin fumul de țigară strălucea frumusețea transcendentală a figurilor albe, istovite, de prostituate pierdute în beția cocainei.

Orașul se lățea, se umfla, dădea pe dinafară ca un aluat pus la dospit. Pînă spre dimineață se frămîntau foșnind tripourile clandestine, unde își încercau norocul personalități din Petersburg și cele localnice, laolaltă cu locotenenți și maiori germani, mîndri și încrezuți, față de care rușii nutreau teamă și un profund respect. Tot aici, se așezau la mese de joc măsluitori veniți de prin cluburile Moscovei, precum și moșieri ucraineni și ruși, ale căror averi ajunseseră să atîrne de un fir de păr. La cafeneaua „Maxim“ scotea din vioara lui triluri de privighetoare un lăutar român, dolofan și plin de farmec, cu niște ochi încîntători, triști, languroși, în irizări vineții, și cu părul negru, de catifea. Lămpile, învelite în șaluri țigănești, prelingeau două feluri de lumini – în jos raze albe, în sus și în lături licăre dulci și portocalii. Tavanul închipuia o stea uriașă de mătase albastră, prăfuită, iar în loji, albastre și ele, sclipeau briliante mari și își jucau apele blănuri scumpe siberiene. În jur, plutea un iz de cafea prăjită, sudoare, spirt și de parfum franțuzesc. Cît ținuse vara anului nouă sute optsprezece, se auzise de-a lungul străzii Nikolaevskaia foșnetul caleștilor cu roți pneumatice și cu vizitii înveșmîntați în caftane vătuite, și pînă în zorii zilei își azvîrliseră conurile de lumină șirurile prelungi ale automobilelor. În vitrinele magazinelor se legănav livezi întregi de ramuri și flori, batogul își spînzura buturugile de grăsime aurie, străluceau ademenitor, etalîndu-și pecetea și vulturii aurii, sticlele de șampanie superioară „Abrau“.

Și toată vara, o vară întreagă, veniseră, veniseră întruna alții, mereu alții. Își făcuseră

apariția tenori soliști, albicioși ca zgîrciul, cu obraji rași, cenușii, cu pantofi de lac sclipitor și ochi obraznici, veniseră membri ai Dumei de stat, purtînd sclipitoare *pince-nez-uri*, se aciuaseră c... cu nume răsunătoare, jucători de biliard... duceau fetișcane prin magazine să le cumpere roșu de buze și chiloți de batist cu despicături ameteitoare. Le cumpărau ojă.

Cu toții expediau mormane de scrisori prin neguroasa Polonie – unica răsuflătoare ce le mai rămăsese (de fapt, nici dracu nu mai știa ce se petrece acolo și ce vrea să însemne această țară nouă – Polonia), în Germania, în vajnica țară a preacinstiților teutoni, cerînd vize, expediind bani, presimțind că poate vor trebui să plece mai departe, încă mai departe, acolo unde în nici un caz nu-i vor mai putea ajunge din urmă înfricoșătoarele lupte și canonada regimentelor bolșevice. Visau cu toții Franța, visau Parisul, se întristau la gîndul că e atît de greu, aproape cu neputință să ajungă acolo. Îi încrîncenau și mai mult alte gînduri, neîndeajuns de limpezi, dar aducînd cu ele spaimă; li se iscau în minte cu totul fără voie în timpul nopților fără somn, petrecute pe canapele străine.

— Dar dacă? dar dacă? dar dacă va plesni într-o zi chinga aceea de fier?... Și vor năvăli mantalele cenușii? Of, of, ar fi jale...

Asemenea gînduri îi încercau mai ales atunci cînd, de undeva, din depărtări, porneau din senin să răsunе surde bubuituri de tun: în jurul Orașului au tot răbufnit salve răzlețe de-a lungul întregului anotimp dogoritor și pătruns de strălucire al verii, cînd pretutindeni liniștea era apărată de siluetele metalice ale nemților, iar între hotarele Orașului, la periferii, s-au ținut lanț fulgerătoare și surde împușcături: pa-pa-pam.

Cine trăgea și în cine anume, nu știa nimeni. Împușcăturile nu se auzeau decît noaptea. Ziua, cei veniți în Oraș se mai linișteau văzînd cum în

răstimpuri, de-a lungul Kreșceatikului – strada principală – ori pe Vladimirskaia, trece cîte un regiment de husari germani. Ce regiment mai era și acela! Căciuli mari și pufoase se înălțau peste chipuri semețe, curele împletite cuprindeau bărbii de piatră, iar mustățile roșcate țîșneau în sus ca niște săgeți. Caii escadroanelor înaintau, unul și unul, voinici, arămii, cu spinări late de patru palme, iar vestoanele cenușiu-albastre cădeau pe cei șase sute de călăreți aidoma uniformelor de bronz purtate de masivii lor conducători germani, pe soclul monumentelor aflate departe, într-un tîrg ce se chema Berlin.

Văzîndu-i, se bucurau, se linișteau și, rînjind cu răutate, de după sîrma ghimpată a graniței, le strigau bolșevicilor aflați hăt, cine știe pe unde:

— Haide, veniți, dacă vă dă mîna!

Îi urau cumplit pe bolșevici. Dar nu cu acea ură directă, cînd cel ce urăște ar vrea să sară la luptă și să ucidă, ci cu o ură lașă, care șuieră pe după colțuri, din beznă. Îi urau noaptea, cînd, cuprinși de o tulbure neliniște, îi fura somnul, ori ziua, la restaurante, citind ziarele unde se povestea că bolșevicii îi omoară cu cîte un glonț în ceafă pe ofițeri și pe bancheri, și că la Moscova negustorii au început să vîndă carne de cai răpciugoși. Îi urau cu toții: negustorii, bancherii, industriașii, avocații, actorii, proprietarii de imobile, cocotele, membrii Dumei de stat, inginerii, medicii și scriitorii...

*

Mai erau și ofițerii. Se refugiau și ei din nord și din vest – pe unde fusese frontul – și cu toții se îndreptau spre Oraș. Erau mulți la număr și veneau din ce în ce mai mulți. O făceau riscîndu-și viața, pentru că celor mai mulți dintre ei, lipsiți de bani și purtînd amprenta neștearsă a profesiei lor, le venea foarte greu să-și procure acte false și să se

strecoare peste graniță. Totuși, izbuteau s-o facă și, astfel, soseau și ei în Oraș, cu priviri rătăcite, năpădiți de păduchi, nerași, cu epoleții smulși, apoi încercau să se adapteze situației, pentru a avea ce mânca și a izbuti să reziste. Printre aceștia, se aflau locuitori de baștină ai Orașului, întorși de pe front la cuiburile lor cu un același gând în minte ca și Alexei Turbin – să-și odihnească trupurile istovite de aspra frământare a războiului, spre a-și rîndui după aceea o viață nouă, care să nu fie o viață de militar, ci una obișnuită, omenească – dar mai erau și alții, sute și sute, străini de Oraș, care nu puteau să rămînă nici la Petersburg și nici la Moscova. Unii dintre ei – cuirasieri, cavaleri și ulani de gardă, precum și husari din garda călare – ieșeau ușor la suprafață prin spuma tulbure a Orașului cuprins de frământare. Cei din escorta hatmanului se împodobiseră cu niște epoleți fanteziști; la mesele de la reședința acestuia se așezau pînă la două sute de inși cu părul despicat de cărări unsuroase, arătîndu-și dinții, galbeni, putreziți, astupați cu plombe de aur. Pe cei care nu-și mai găsiseră loc în escortă, îi primise îmbrățișarea moale a unor scumpe blănuri cu guler de vizon, umbra unor apartamente cu lambriuri de stejar sculptat, aflate la Lipki, cartierul de elită al Orașului, sau restaurantele și nenumăratele camere de hotel...

Alte grupuri erau alcătuite din ștabs-căpitani aparținînd unor regimente destrămate, trecute prin foc și sabie, din viteji husari cum era colonelul Nai-Turs, din sute de sublocotenenți și adjutanți, altcîndva studenți, ca Stepanov-Caracudă, azvîrliți de război și de revoluție de pe șinele vieții, precum și din asemenea locotenenți, odinioară frecventînd și ei cursurile universității, iar astăzi nemaifiind buni pentru nici un fel de facultate, cum era, spre exemplu, Viktor Viktorovici Mîșlaevski. Înfășurați în mantale roase, cenușii, chinuiți de răni încă nevindecate, cu urme de epoleți smulși pe umerii

vestoanelor, soseau și aceștia în Oraș și, aciuși la familiile lor sau pe la străini, dormeau pe scaune, se înveleau cu mantalele, înghițeau votcă, alergau de colo-colo, încercau să rezolve o seamă de treburi și clocoteau de ciudă. Tocmai aceștia, ultimii, îi urau pe bolșevici cu acea ură arzătoare, directă, care îndeamnă la încăierare, la luptă pe viață și pe moarte.

Mai erau și iuncherii. Către începutul revoluției rămăseseră în Oraș patru școli militare — una pentru ofițerii de geniu, alta pentru artileriști și alte două pregătind ofițeri de infanterie. Aceste școli își găsiseră sfârșitul sub ploaia de împușcături ale gloatelor de soldați, azvîrlind pe străzi sute de tineri abia ieșiți pe poarta liceelor, de curînd intrați pe aceea a universităților, nici copii, dar nici oameni maturi, nici militari, dar nici civili, aidoma acelui flăcăiaș de șaptesprezece ani al cărui nume era Nikolka Turbin...

*

— Totul este, desigur, foarte drăguț și foarte simpatic și totul se află sub oblăduirea hatmanului. Numai că zău, nu știu nici pînă azi și se vede că n-am să aflu nici cînd oi închide ochii ce hram poartă acest stăpînitor nemaivăzut, cu un asemenea titlu, mai potrivit pentru secolul șaptesprezece, nicidecum pentru veacul nostru, al douăzecilea.

— De fapt, cine-i ăsta, Alexei Vasilievici, și de unde a răsărit?

— E ofițer de gardă, unul dintre cei mai de seamă și mai bogați moșieri din Ucraina, poartă gradul de general, și-l cheamă Pavel Petrovici...

Printr-o stranie ironie a soartei și a istoriei, alegerea lui, petrecută în luna aprilie a anului de pomină, se desfășurase într-un circ. Viitorilor istorici faptul le va oferi fără îndoială un bogat material umoristic. Cetățenilor însă, mai ales celor

originari din Oraș și care avuseseră și pînă atunci prilejul să suporte cele dintîi răbufniri ale luptei fratricide, nu le mai ardea nu numai de umor, dar nici măcar să stea să cugete la cele ce se întîmplau în jur. Procedura alegerilor s-a desfășurat cu o iuțea de necrezut? Prea bine. A preluat hatmanul puterea? Să fie sănătos. Numai în piețe să se afle pîine și carne îndeajuns, iar pe străzi să înceteze împușcăturile și, pentru numele lui Dumnezeu, să nu se mai audă niciodată de bolșevici, iar mitocanii să nu mai iasă la prădat. Și, într-adevăr, după instaurarea hatmanului, toate acestea fuseseră mai mult sau mai puțin aduse la îndeplinire, ba chiar într-o măsură ce avu darul să-i satisfacă pe localnici. Cel puțin cei care se refugiau încoace, venind de la Moscova și de la Petersburg, precum și majoritatea orășenilor de baștină, cu toate că mai ironizau cînd și cînd pe seama ciudatei țări a hatmanului, căreia, asemenea căpitanului Talberg, îi ziceau spectacol de operetă ori împărăție de păpuși, totuși pe hatman începuseră cu toată sinceritatea să-l ridice în slăvi... și... „Dă, Doamne, să rămîină așa pe veci.“

Totuși, la întrebarea: Vor putea, oare, să dureze veșnic toate acestea? nu mai era nimeni în stare să răspundă, nici măcar hatmanul însuși. Or, tocmai aici era buba.

Căci dacă Orașul ca atare se înfățișa așa cum îl știa toată lumea, avînd poliție ce se chema „varta“, ministere, ba chiar și o armată, și ziare cu tot felul de denumiri, ceea ce se petrecea în jurul lui, în acea Ucraină neaoșă, care întrece prin mărime o țară ca Franța și în care își duceau viața zeci de milioane de oameni, lucrul acesta nu mai era cunoscut de nimeni. Într-adevăr, nimeni nu știa nimic din cele ce se petreceau nu numai în regiunile mai îndepărtate, dar – lucru de-a dreptul ridicol – nici măcar în satele aflate la cincizeci de verste de barierele Orașului. De știut nu știau nimic, dar urau totul cu o ură de moarte. Iar atunci

cînd se întîmpla ca din acele locuri misterioase, numite sate, să ajungă în Oraş cîte un zvon cum că nemţii îi jefuiesc pe ţărani şi-i osîndesc fără cruţare, trăgînd în ei cu mitralierele, nu numai că nu se ridică măcar un glas de protest în apărarea mujicilor ucraineni, dar de multe ori pe sub abajururile de mătase ale saloanelor se dezveleau în rînjet nişte colţi ca de lup şi se auzeau bombăneli:

— Aşa le trebuie! Ba e încă prea puţin pentru ei! Ce le-aş mai fi arătat eu! Or să se înveţe să mai facă revoluţie. Nemţii au să le-o arate. Pe ai lor nu i-au vrut, să simtă cum e şi cu străinii!

— Of, nu sînt deloc înţelepte vorbele dumitale, chiar deloc înţelepte.

— Ce tot vorbeşti, Alexei Vasilievici! Păi ăştia sînt nişte ticăloşi. Mai răi ca fiarele sălbatice. Nu-i nimic. Nemţii o să le arate ce pot.

Nemţii!!

Nemţii!!

Şi pretutindeni:

Nemţii!!!

Nemţii!!

Fie şi aşa: aici sînt nemţii, iar colo, departe, unde se întrevăd pădurile vineţii, sînt bolşevicii. N-au mai rămas să se înfrunte acum decît aceste două forţe.

DAR IATĂ că-ntr-o zi, pe acel uriaș eșichier se ivi și o a treia forță. Tot astfel, un jucător slab și neinteligent, înșirînd în fața amenințării partenerului un front de pioni (pentru că veni vorba, trebuie remarcată marea asemănare dintre pionii de șah și soldații nemți cu lighenașele lor pe cap), își grupează nebunii în jurul regelui de lemn. Dar, tocmai atunci, perfida regină a adversarului se strecoară pe cărări ocolite în spatele frontului inamic și începe să lovească de acolo pionii și caii, năpustind înspăimîntătoare șahuri; pe urmele reginei sosește nebunul zvelt și viforos, vin săltînd în zigzaguri înșelătoare caii și iată că jucătorul nevolnic și nepriceput își găsește sfîrșitul – regele său de lemn e făcut mat.

Evenimentele s-au desfășurat cu iuțeală, dar nu dintr-o dată, căci celor întîmplate le-au premers niște semne pline de un tîlc ascuns.

Într-una din zilele lunii mai, cînd Orașul se trezi sclipitor ca o perlă într-o montură de peruzele, și soarele se înălță să lumineze împărăția hatmanului, cînd cetățenii porniră ca furnicile să-și rînduiască tot felul de treburi, iar vînzătorii trecură somnoroși să ridice storurile uruitoare ale magazinelor, se rostogoli peste Oraș un sunet sinistru, aducător de spaimă. Avea un timbru cu totul straniu – nici de tunet, nici de salvă de artilerie – dar era atît de puternic, încît multe ferestre se deschiseră de la sine și toate geamurile zăngăniră. Apoi sunetul se repetă, trecu din nou peste întreg Orașul de sus, se rostogoli în valuri către Orașul de jos, Podol, și, sărind peste Niprul cel frumos și albastru, se pierdu în zările moscovite. Cetățenii săriră din somn, și pe străzi se

stîrni panică. În cîteva clipe panica îi cuprinse pe toți, căci din Orașul de sus, Pecersk, se arătară în goană, țipînd în gura mare, oameni însîngerați, cu trupuri sfișiate. Îndată după aceea, sunetul se revărsă pentru a treia oară și cu atîta putere, încît geamurile caselor din Pecersk plesniră cu zgomot asurzitor, iar pămîntul se cutremură.

Lumea văzu atunci femeii alergînd doar în cămăși de noapte și țipînd cu glas înfricoșător. Curînd aflară cu toții de unde venise tunetul. Pornise de pe Muntele Pleșuv, care se înălța în apropierea Orașului, chiar lîngă fluviu, și unde se aflau gigantice depozite de pulbere și muniții. Depozitele săriseră în aer.

Timp de cinci zile după aceea trăi Orașul o nepotolită groază, temîndu-se ca nu cumva de pe Muntele Pleșuv să pornească șuvoaie de gaze otrăvitoare. Dar bubuiturile conteniră, gazele nu se revărsară, oamenii însîngerați nu se mai zăriră nici ei, astfel că Orașul își recapătă înfățișarea pașnică pe tot cuprinsul, în afara unor străzi din Pecersk, unde se prăbușiseră cîteva clădiri. Nu mai încape vorba că, îndată după aceea, comandamentul german ordonă o severă anchetă, dar e tot atît de limpede că cei din Oraș nu aflară nimic despre cauzele exploziei. Începură să circule tot felul de zvonuri.

— Explozia a fost organizată de niște spioni francezi.

— Ba nu, explozia se datorește unor spioni bolșevici. Totul se sfîrși prin aceea că întîmplarea fu pur și simplu uitată.

Cel de-al doilea semn veni spre vară, cînd Orașul, plin de verdeață colbăită, se învelise în uruit și vuiet, iar ofițerii germani porniseră să înghită oceane de apă gazoasă. Cel de-al doilea semn fu cu adevărat aducător de spaimă!

Ziua nămiaza mare, pe strada Nikolaevskaia, chiar în dreptul șirului de birje, fu asasinat chiar comandantul suprem al armatei germane din

Ucraina, feldmareșalul Eichhorn, general orgolios și intangibil, teribil prin atotputernicia sa, locțiitor al însuși împăratului Wilhelm! Îl asasinase, se înțelege, un muncitor, care mai era, firește, și socialist. În douăzeci și patru de ore după moartea neamțului, germanii spînzurară nu numai pe asasin, dar și pe birjarul care îl adusese la locul cu pricina. Ce-i drept, faptul nu avu cîtuși de puțin darul de a-l învia din morți pe celebrul general, în schimb trezi în mințile oamenilor cu scaun la cap o seamă de gînduri semnificative privind cele ce se întîmplau în jurul lor.

Așa, de pildă, într-o seară, gîfîind de căldură în dreptul ferestrei deschise și desfăcîndu-și nasturii cămășii de șantung, Vasilisa, aflat la un pahar de ceai cu lămîie, îi vorbi într-o șoaptă pătrunsă de mister lui Alexei Vasilievici Turbin:

— Confruntînd toate aceste evenimente, nu pot să nu ajung la concluziunea că ducem o existență cu totul precară. Am impresia că terenul de sub picioarele nemților (Vasilisa își mișcă degetele boante prin aer) se clatină. Imaginează-ți și dumneata... pe însuși Eichhorn... și în ce împrejurări? (Vasilisa făcu niște ochi speriați.)

Turbin îl ascultă posomorît, își zvîcni tot atît de posomorît obrazul și plecă.

Un alt semn se făcu văzut chiar în dimineța următoare, cu efect imediat asupra aceluiași Vasilisa. În zorii zilei, cînd soarele își trimise o rază veselă către hruba întunecoasă ce ducea din curte spre locuința inginerului, acesta, scoțîndu-și nasul afară, văzu semnul chiar în lumina razei. Semnul era magnific în strălucirea celor treizeci de ani ai săi, în sclipătul mărgelilor înconjurînd gîtul maiestuos, coborît parcă din portretele Ecaterinei, în înălțarea suplă a picioarelor desculțe, în legănarea arcuită a sînilor. Năluca își arătă șiragul sclipitor al dinților, iar genele îi desenară umbre liliachii peste obraji.

— Azi îi cinzeci, rosti vedenia cu un glas de sirenă, arătînd spre bidonul cu lapte.

— Cum se poate, Iavdoha? exclamă jalnic Vasilisa, tu n-ai frică de Dumnezeu!? Alaltăieri patruzeci, ieri patruzeci și cinci, astăzi cincizeci. Unde o să ajungem?

— Ci să fac? Tăti alea e scumpe, răspunse sirena. Ziceau unii în tîrg c-o să hie ș-o sută.

Dinții îi sclipiră din nou. O clipă, Vasilisa uită și de cincizeci, și de o sută, uită de toate, iar prin burtă îl săgetă un fior îndrăzneț și dulce. Fiorul acela dulce care îi trecea lui Vasilisa prin burtă îndată ce-i apărea în față minunata vedenie din raza cea de soare (Vasilisa se ridica din pat înaintea neveste-sii). Uită de toate, și se închipui deodată într-o poiană din pădure, în jur, plutea o îmbătătoare mireasmă de brad... Of!

— Bagă de seamă, Iavdoha, făcu Vasilisa, lingîndu-se pe buze și trăgînd cu coada ochiului (să nu iasă cumva din casă nevastă-sa), prea vă faceți de cap cu revoluția asta. Bagă de seamă c-o să vă învețe ei, nemții, minte. „S-o bat un pic peste umăr sau nu trebuie?“ gîndi cu chin amarnic, dar nu îndrăzni s-o facă.

Panglica lată, de alabastru, a laptelui căzu în cană și se pierdu în spume.

— Poate că ne-or învăța ei pe noi, poate că i-om dezvăța noi pe ei, rosti deodată vedenia, apoi zvîcni sclipind, zvîcni din nou, zăngăni cu bidonul, își suci cobilița și, ca o rază printr-o altă rază, porni să urce din subsol spre grădinița însorită de afară. „Ce picioare – a-ah!!“ trecu un geamăt prin capul lui Vasilisa.

În clipa aceea, se auzi glasul neveste-sii și, întorcîndu-se, inginerul dădu nas în nas cu Vanda.

— Cu cine stai de vorbă? îl întrebă consoarta zvîrlindu-și iute ochii în sus, spre scară.

— Cu Iavdoha, răspunse indiferent Vasilisa. Închipuie-ți, astăzi laptele-i cincizeci.

— C-cum?! exclamă Vanda Mihailovna. Asta-i o porcărie! Auzi ce neobrăzare! Mujicii ăștia au turbat de tot... Iavdoha! Iavdoha! o strigă, scoțându-și capul pe fereastră. Iavdoha!

Dar vedenia dispăruse și nu mai voi să se întoarcă. Vasilisa rămăsese cu ochii la trupul strîmb al neveste-si, la părul ei galben, la coatele-i osoase și picioarele uscățive și deodată îl apucă o asemenea greață de a mai trăi pe lume, încît abia se abținu să nu tragă un scuipat în poala Vandei. Stăpînindu-se, oftă și se îndepărtă spre penumbra răcoroasă a odăilor. Nici el însuși nu izbutea să-și dea seama ce anume îl apasă. Poate Vanda (și-o imaginează o clipă, și îndată claviculele ei galbene i se vîrîră în ochi aidoma unei perechi de hulube), poate tîlcul neplăcut al celor spuse de dulcea vedenie.

— I-om dezvăța? Ai? Cum vi se pare, domnilor? mormăi de unul singur Vasilisa. Oh, ce se mai petrece și-n piețele astea! Spuneți și dumneavoastră: vă place așa ceva? Păi dacă nu se vor mai teme nici de nemți... ce poți să le mai faci? I-om dezvăța. Auzi, vorbă! Totuși are niște dinți superbi...

Pe neașteptate și-o închipui prin întuneric pe Iavdoha goală ca o vrăjitoare la sabat.

— Ce obrăznicie... I-om dezvăța? Vai, dar sîinii, sîinii... Viziunea fu atît de tulburătoare, încît lui Vasilisa îi veni rău și trebui să intre în baie, să se spele cu apă rece.

Și uite-așa, pe nesimțite, ca de obicei, sosi și toamna. După luna august cea rumenă și aurie, veni, luminos și colbăit, septembrie, iar în septembrie nu se mai văzură nici un fel de semne, ci avu loc însuși evenimentul care, la prima vedere, păru lipsit de însemnătate.

Anume, într-una din frumoasele seri de septembrie, ajunse la închisoarea orașului o hîrtie semnată de autoritățile în drept ale hatmanului, prin care se dispunea eliberarea din celula Nr. 666

a criminalului deținut în sus-zisa celulă. Atît și nimic mai mult.

Atît și nimic mai mult! Dar tocmai datorită acelei hîrtii – fără îndoială că numai datorită ei! – aveau să se petreacă mai tîrziu atîtea neazuri și nenorociri, atîtea lupte și vărsări de sînge, incendii și pogromuri, atîta desperare și groază... Oh, oh, oh!

Deținutul care a fost pus în libertate purta un nume din cele mai simple și neînsemnate: Semion Vasilievici Petliura. El însuși își spunea, așa cum îl numeau și ziarele orășenești din perioada decembrie 1918 – februarie 1919, oarecum în stil franțuzesc, Simon. Trecutul lui Simon era învăluit într-o beznă de nepătruns. Se zicea că ar fi fost contabil.

— Ba nu, a fost calculator.

— Ba nu, student.

Se afla pe atunci la intersecția Kreșceatikului cu strada Nikolaevskaia o tutungerie mare și elegantă. Pe firma ei dreptunghiulară era înfățișat cu multă măiestrie un turc cafeniu cu un fes pe cap, fumînd dintr-o narghilea. Picioarele turcului erau încălțate cu niște papuci galbeni, moi, cu vîrfuri îndoite.

Și iată că s-au găsit unii care ar fi putut să jure că doar cu puțină vreme în urmă îl văzuseră pe Simon chiar în acea prăvălie unde, mișcîndu-se grațios în spatele tejghelei, ar fi stat să vîndă produsele fabricii de tutun a lui Solomon Kohen. În clipa următoare însă, veneau alții, cu o părere contrarie:

— Da de unde! Simon a lucrat ca delegat al Uniunii Orașelor.

— Ba nu al Uniunii Orașelor, ci al Uniunii Zemstvelor, le răspundea un al treilea. Nu vedeți că-l arată și mutra?

Se mai găseau unii (străini de oraș) care, închizîndu-și ochii ca să-și aducă mai bine aminte, murmurau:

— Stați... stați un pic...

Și povesteau cum că l-ar fi văzut cu vreo zece: pardon... cu vreo unsprezece ani în urmă, mergînd într-o seară pe strada Malaia Bronnaia din Moscova și avînd la subțioară o chitară învelită în pînză neagră. Ba chiar menționau că se ducea la o serată organizată de niște concetățeni, fapt care putea să explice și prezența chitarei. Că pornise atunci la o serată din cele mai plăcute, unde aveau să vină și o seamă de studenți, concetățene de-ale lui, vesele și rumene în obraji, la o serată cu șliboviță adusă direct din minunata Ucraină, cu cîntece, cu șugubățul Hrițko...

...Oh, nu te du-u-uce...

Pe urmă se pomeneau încurcîndu-se în descrierea celui cu pricina, substituiau datele, indicau greșit localitățile...

— Ziceți că nu purta barbă?

— Ba nu, îmi pare că... dați-mi voie... îmi pare că purta țcălie.

— Stați puțin... eu unul nu cred că-i de felul lui din Moscova.

— Păi nici nu este, domnule. Doar a locuit acolo... cît a fost student...

— Ia nu mai umblați cu fleacuri. Ivan Ivanovici zicea deunăzi că-l cunoaște ca pe un cal breaz. A lucrat ca simplu învățător pe undeva pe la Tarașci...

Fir-ar a naibii de țcălie... Poate că omul nici pe Bronnaia n-o fi umblat. Că Moscova e ditamai orașul, iar pe Bronnaia se mai lasă și ceață, cade lapoviță, se furișează atîtea umbre... Uite, parcă s-ar zări și-o chitară... mai încolo un turc în soare... o narghilea... chitara cîntă: cling, clang; într-adevăr, totul e sumbru, se pierde în ceață... ah, cîtă ceață e în jur și cîtă spaimă!

...Mărșăluiesc și cîntă...

Mărșăluiesc și se perindă întruna umbre
însîngerate, trec în zbor fluid vedenii, smulse
cosițe de fată, închisori, focuri de armă, ger
năprasnic, crucea de la miezul nopții a cneazului
Vladimir.

*Mărșăluiesc și cîntă
Luncherii din școlile de gardă...
Tobele, trompetele,
Chimvalele răsună.*

Răsună tromboanele, șuieră privighetoarea –
vîrtej de oțel, oamenii sînt bătuți de moarte cu
vergile, înaintează necruțător, pe cai aprigi, călăreți
cu căciuli negre pe cap.

Către patul lui Alexei Turbin gonește
hohotind un vis prevestitor. Turbin doarme, chipul
îi e palid, o șuviță de păr i s-a lipit de fruntea
nădușită, sus, pe noptieră, arde și acum lampa cu
abajurul roz. Casa întreagă e cufundată în somn.
Din odaia cu cărți se aude Caracudă horcăind, din
cea a lui Nikolka răsună șuieratul subțire al lui
Șervinski... Totul e tulbure... e noapte tîrziu...
lîngă patul lui Alexei zace pe dușumea un volumaș
desfăcut – Dostoievski – și suduie amarnic
Demonii... Dincolo de ușă – somnul lin al Elenei.

— Atunci am să-ți spun așa, stimabile: nici n-
a existat! Mă-nțelegi? N-a e-xis-tat. Niciînd nu s-
a aflat pe lume acest Simon. Și nici turcul, nici
chitara pe sub felinarele în filigran din strada
Bronnaia, nici Uniunea zemstvelor... nimic. N-a
fost decît un mit iscat pe meleaguri ucrainene, prin
ceața anului aceleia spăimos, nouă sute
optsprezece.

...Dar a fost și altceva – o ură sălbatică. Erau
patru sute de mii de nemți, iar împrejurul lor de
patru ori patruzeci ori patru sute de mii de mujici
cu o nepotolită ură arzîndu-le în inimi. O, cît de
multe se adunaseră în acele inimi! Plesnetul

cravaşelor ofiţereşti peste obraz, tirul de artilerie asupra satelor nesupuse, spinările însîngerate sub vergile cazacilor din oastea hatmanului şi chitanţele ticluite pe cîte un petec de hîrtie, cu scrisul repezit al maiorilor şi locotenenţilor din armata germană:

„Se va achita porcului de rus 25 mărci pentru porcul cumpărat de la acesta“.

Rîset senin şi dispreţuitor pe seama acelora care veneau cu asemenea chitanţe la comandamentul german din Oraş.

Şi caii rechiziţionaţi, şi grîul jefuit, şi moşierii cu chipurile buhăite, reveniţi la moşii în timpul stăpînirii hatmanului – toate acestea, precum şi o cutremurătoare ură doar la auzul cuvîntului „ofiţer“.

Cam aşa a fost, domnilor.

Ba se mai zvonise şi despre o reformă agrară pe care ar fi preconizat-o domnia-sa hatmanul.

— Vorbe, vorbe! Abia în noiembrie nouă sute optsprezece, cînd la marginea Oraşului porniseră să bubuie tunurile, oamenii mai cu scaun la cap, printre care şi Vasilisa, au înţeles că pe dumnealui, hatmanul, mujicii îl urăsc ca pe un cîine turbat – mai apoi, şi gîndul mujicilor că nicidecum nu au nevoie de-o asemenea boierească, ticăloasă reformă, că le trebuie o reformă a lor, ţărănească, mult tînjită, veşnică:

— Ţăranilor, tot pămîntul.

— Fiecăruia cîte o sută de deseatine.

— De moşieri nici să nu se mai audă.

— Iar pentru fiecare din acele o sută de deseatine, cîte o hîrtie fără tertipuri cancelăristice, cu stemă şi sigiliu, pentru dreptul de stăpînire veşnică şi moştenire, de la moş la părinte, de la părinte la fecior, la nepot şi tot aşa mai departe.

— Să nu mai vină nici un fel de lichele de la Oraş, să le dăm pîine. Pîinea e a ţăranilor, n-o dăm la nimeni, dacă ne rămîne de prisos, o îngropăm în pămînt.

— De la Oraş să ne aducă gaz de lampă.

— Ei bine, o asemenea reformă slăvitul hatman n-o putea întreprinde. Și n-o va mai întreprinde nici dracul.

Umblau zvonuri amare că năpasta adusă de nemți și de hatman ar putea-o lichida numai bolșevicii, dar bolșevicii veneau cu o altă năpastă:

— Jidanii și comisarii.

— Vai de capul lor, al mujicilor din Ucraina!

Nu-i scăpare de nicăieri!!

Erau acolo zeci de mii de oameni veniți de pe front și care știau să tragă cu arma...

— Chiar ofițerii i-au învățat, din ordinul superiorilor! Erau sute de mii de carabine îngropate în pământ, ascunse prin cămări și grajduri și nepredate, cu toată amenințarea tribunalelor de război germane atît de iuți la mînă, a bățăilor cu vergile și a bombardamentelor cu șrapnele; milioane de cartușe ascunse și ele în pământ, tunuri de trei țoli la fiecare cinci sate, mitraliere la fiecare două din ele, iar în fiecare tîrgușor – depozite de muniții, magazii pline cu căciuli și mantale.

Și tot prin acele tîrguri își făceau veleatul nenumărați învățători, felceri, mici proprietari de ferme, seminariști ucraineni ajunși prin voia soartei sublocotenenți, zdraveni feciori de prisăcari, ștabs-căpitani cu nume ucrainene... toți vorbeau limba ucraineană, iubeau cu toții o Ucraină de legendă, închipuită, fără domni, fără ofițeri muscali. Și mai erau acolo mii și mii de foști prizonieri ucraineni, întorși de curînd din Galiția.

Asta ca adaos la zecile de mii de mujici?...
Oho!

Toate astea au fost cu adevărat. Cît despre
acel deținut... și chitara lui...

Zvonuri urâte, amenințătoare...

Vin grămadă, să ne împresoare...

Cling... clang... of, of, Nikolka.

Turcul, zemhusarul, Simon. N-a existat, frate.
Zău că nu. A fost doar așa, o aiureală, o legendă,
un miraj.

Zadarnic, cu totul zadarnic își puna mîinile
în cap înțeleptul Vasilisa, exclamînd în zilele
faimosului noiembrie: „*Quos vult perdere,
dementat!*”²³ și-l blestema pe hatman, că-l
eliberase pe Petliura din închisoarea cea puturoasă
a orașului.

— Fleacuri, domnule. Prostii. Dacă nu era el,
ar fi fost altul. Nu era altul, ar fi fost un al treilea.

Așadar, nu se mai arătase nici un fel de semn,
ci se porniseră de-a dreptul evenimentele. Al
doilea dintre ele n-a mai fost un fleac, ca, de pildă,
eliberarea unui personaj fantezist dintr-o
închisoare. O, nu, a fost pe drept cuvînt un
eveniment epocal, de care omenirea își va aminti
desigur încă o sută de ani de aci încolo... Departe,
în Apusul Europei, cocoșii galici, în pantaloni
roșii, aproape că-i nimiciseră pe nemții cei groși,
îmbrăcați în metal. A fost un spectacol înfiorător:
cocoșii, cu căciulițe frigiene pe cap se repezeau,
cloncănind graseiat, peste teutonii blindati și-i
sfișiau cu blindajul lor cu tot. Nemții luptau cu
îndîrjire, vîrau baionete late în piepturi învelite în
pene, își înfingeau colții, dar de rezistat n-au izbutit
să reziste și, în cele din urmă, ei, nemții,
închipuiți-vă: nemții! au cerut milă și îndurare.

Următorul eveniment, strîns legat de acesta,
izvorî din el ca un efect dintr-o cauză, întreaga
lume, zguduită și pătrunsă de uimire, află că omul
al cărui nume și ale cărui mustăți răsucite, lungi cît
niște cuie de șase țoli, erau cunoscute de o lume

întreagă, și care, desigur, spre deosebire de ceilalți ai săi, era făurit cu totul și cu totul din metal, fără nici o urmă de lemn într-însul, că acest om a fost doborât. Doborât cu totul la pământ. Încetase a mai fi împărat. Curînd după aceea, un adevărat suflu de groază trecu peste capetele celor din Oraș. Văzură cu toții deosebit de limpede cum încep a-și pierde vloga locotenenții germani și cum stofa mantalelor li se preschimbă într-o suspectă și roasă pînă de sac. Faptul se petrecu în văzul tuturor, în decursul a numai cîteva ore. Și tot în cîteva ore își pierdură strălucirea și ochii ofițerilor. În ferestrele monoclate ale locotenenților porni să se stingă lumina cea vie de pînă atunci, iar prin discurile late de sticlă, se întrevăzu încetul cu încetul o searbădă, zdrențuroasă mizerie.

Abia atunci un fel de curent electric păru să fulgere prin creierul celor mai cu scaun la cap. Al celor care, împreună cu zeci de valize galbene, îndesate, și cu femei voluptuoase izbutiseră să-și facă vînt din lagărul ghimpat, bolșevic, spre Oraș. Oamenii aceștia înțeleseseră atunci că soarta îi legase de o lume înfrîntă, iar inimile li se pătrunseră de groază.

— Nemții au fost înfrînți, spuseră ticăloșii.

— Noi am fost înfrînți, spuseră ticăloșii înțelepți.

De același lucru își dădură seama și orășenii.

O, numai acela care a fost și el cîndva învins poate să-și dea seama cum sună un cuvînt ca acesta. E ca o seară petrecută într-o casă unde s-au stins luminile. E ca o încăpere pe zidurile căreia se cațără un mucegai verde, respirînd o viață dezgustătoare. Este aidoma unor diavoli de copii rahitici, unei oale cu ulei rînced, înjurăturilor de mamă azvîrlite prin întuneric de niște glasuri de femei, într-un cuvînt, e ca și moartea..

S-a isprăvit. Nemții părăsesc Ucraina. Ce reiese de aici? Reiese că unii trebuie să fugă, iar alții să-i întîmpine în Oraș pe oaspeții cei noi,

nemaivăzuți și nechemăți. Asta înseamnă că cineva va trebui să moară. Cei care se pregătesc să fugă, neîndoios că vor scăpa cu viață. Dar atunci, oare cine dintre cei rămași își va găsi moartea?

— Moahtea, nu-i o jucăhie, domnul meu, spuse pe neașteptate, grăbind ușor, colonelul Nai-Turs, ivit din neant în fața lui Alexei Turbin, care dormea profund.

Colonelul purta o uniformă stranie: pe cap un coif de raze licărind, pe trup o cămașă de zale, iar de sprijinit, se sprijinea într-un paloș prelung, cum nu se mai afla în nici o armată din lume încă de pe vremea cruciadelor. Un abur auriu învăluia trupul lui Nai-Turs ca o lumină a raiului.

— Ești în rai, colonele? îl întreabă Turbin, cuprins de un dulce fior, pe care doar în vis îl poți încerca.

— Chiah acolo, răspunse Nai-Turs cu un glas puternic și cu totul străveziu, ca un pîrîu de pădure.

— E uimitor, e de-a dreptul uimitor, făcu Turbin. Am crezut întotdeauna că raiul e doar așa... un vis al nostru, al oamenilor. Și ce uniformă stranie! Dumneata, colonele, dacă-mi dai voie să te întreb, ai rămas ofițer și în rai?

— Dumnealui e acu într-o brigadă de cruciați, domnule doctor, răspunse vagmistrul Jilin, secerat – nu încapă îndoială – de focul inamicului încă în anul 1916, pe lângă Vilno, împreună cu un întreg escadron al husarilor de Belgorod.

Vagmistrul arăta ca un uriaș din basme, iar cămașa-i de zale răspîndea lumină. Chipul cu trăsături greoaie, adînc întipărit în mintea doctorului Turbin, care legase cîndva chiar cu mîna lui rana mortală a lui Jilin, acum îi părea de nerecunoscut, iar ochii vagmistrului erau aidoma ochilor lui Nai-Turs – limpezi, adînci, luminați dinăuntru.

Nimic din lumea aceasta nu încălzea mai mult sufletul mohorît al lui Alexei Turbin decît niște ochi de femeie. Ah, ce jucărie a izbutit să meșterească Domnul Dumnezeu – ochii aceștia ai femeilor!... Și totuși, cu ochii vagmistrului nici că se puteau măsura.

— Păi cum vine asta? porni să întrebe doctorul Turbin, pătruns de curiozitate și de o neînțeleasă bucurie, cum de-ai intrat în rai cu cizmele și cu pintenii? Doar mai aveți și cai, dacă-i vorba pe așa, mai aveți și căruțe, și lăncii.

— Pe cuvînt vă spun, domnule doctor, își legăna basul ca de violoncel Jilin, vagmistrul, ațintindu-i drept în ochi privirea albastră ce-ți încălzea inima, chiar așa, uite, ne-am și prezentat, călare pe cai, cu întreg escadronul. Îi zicea unul și din armonică. E adevărat, nu prea se cădea... Acolo, cum știți și dumneavoastră, îi curățenie mare, dușumele ca la biserică.

— Nu zău? se miră Turbin.

— La poarta raiului – cine să fie? – apostolul Petru. Civil bătrînelul, însă drăguț, politicoș. Iau poziția de drept și-ncep a-i raporta: așa și pe dincolo, escadronul doi husari de Belgorod a sosit cu bine în rai, așteptăm ordinul de cantonare. De raportat, îi raportam, dar în minte – vagmistrul tuși cu modestie, ducîndu-și mîna la gură – în minte mă tot întrebam: dar dacă ne-o spune dumnealui, apostolul Petru, ia duceți-vă cu toții la mama dracului... Că de, cum ziceați și dumneavoastră, unde s-a pomenit să dăm năvală așa, cu caii și cu... (vagmistrul se scarpină încurcat la ceafă) să vă spun drept, se mai aciuaseră și vreo cîteva muieruște pe lîngă noi. Cum stăteam de vorbă cu apostolul, mă uit o dată către cei din escadron și ridic ușor dintr-o sprînceană. Să le facă vînt, adică muierilor, că după aceea s-o vedea ce-o mai fi. Pînă s-or lămuri lucrurile, să stea și ele în dosul unui nor. Apostolul Petru însă civil, civil, dar un om, pot spune, la locul lui. L-am văzut că trage cu coada ochiului și, desigur, a și prins de veste ce-i cu muierile acelea de prin căruțe. Bunînteles, cu broboadele lor aprinse le vedeai cale de o poștă. În gîndul meu zic: pînă aici ne-a fost. Acuma chiar că ni s-a înfundat la întreg escadronul...

„Ei, zice, văd că aveți și niște muieri acolo?“ și clătină din cap a mustrare.

„Avem, să trăiți, zic, dar să nu vă fie cu supărare, domnule apostol, o să le dăm papucii cît ai zice pește.“

„Ba nu, îmi răspunde, aici vă rog să vă lăsați de ciomăgeală!“

Ce părere aveți? Puteam să-l mai contrazic? Cumsecade, moșul. Și-apoi, vă dați seama și dumneavoastră, domnule doctor: escadronul în campanie nici că se poate lipsi de muieri.

Și vagmistrul făcu șiret cu ochiul.

— Asta așa e, fu nevoit să afirme Turbin, coborîndu-și privirile. Prin bezna somnului îi luciră nelămurit înainte niște ochi negri și un obraz palid, împodobit cu o aluniță cât un vîrf de ac. Tuși încurcat, în timp ce vagmistrul își reluă vorba:

— Stați așa, zice apostolul, să raportez și eu mai departe. A plecat, pe urmă s-a întors și ne spune: bine, am lămurit-o și pe asta. Atîta bucurie ne-au făcut vorbele sale, de nici nu pot să vă spun. Numai că s-a mai iscat atunci o piedică. Ne-a spus Petru că oleacă tot va trebui să mai zăbovim. Dar n-am așteptat prea mult, să zic așa doar un minut sau două. Și numai odată îl văd că sosește – vagmistrul arată spre mîndrul și tăcutul Nai-Turs care dispărea cu încetul din vis, pierzîndu-se într-o neștiută beznă – văd că sosește domnul comandant de escadron, călare pe Hoțul din Tușino. În urma domniei-sale, oleacă mai tîrziu, în pas de marș, și un iuncher tinerel, străin de noi – aici (vagmistrul trase cu ochiul la Turbin, apoi își coborî privirea, ca și cînd ar fi încercat să-i ascundă ceva, dar nu un lucru neplăcut, ci, dimpotrivă, o taină frumoasă, înveselitoare, apoi își reveni și porni mai departe: Și-a pus apostolul pălmușoara streășină la ochi, s-a uitat la el, pe urmă ne spune: „Gata, acum totul e în ordine!“ Imediat porțile s-au dat de perete și – poftiți, zice, din flancul drept, cîte trei.

... Dunka, Dunka, Dunka mea!

Dunka și cu dragostea,

izbucni deodată, ca prin vis, un cor cu glasuri de oțel și se porni jucăușă o armonică italienească.

— Cadență! urlară pe mai multe voci comandanții de plutoane.

O-of, Dunia, Dunia, Dunia, Dunia!

Iubește-mă, Dunia mea.

și corul se stinse-n depărtare.

— Cu muierile?! Le-ați luat cu voi?! exclamă Turbin. Vagmistrul rîse înfierbîntat și dădu vesel din mîini.

— Vai de capul meu, domnule doctor. Păi să fi văzut câtă întindere de loc era acolo. Pretutindeni curat ca-n palmă... Dacă ai sta să socotești doar așa, la prima ochire, ai putea caza acolo încă cinci corpuri de armată, ba și cu escadroanele lor de rezervă. Dar ce zic eu cinci – zece corpuri de armată! Colo, lângă noi, niște palate, mamă-Doamne, de nu li se vedea nici acoperișul! M-a prins mirarea și întreb: „Dacă nu vă e cu supărare, zic, pentru cine să fie minunăția asta?” Fiindcă, ce să vezi – un fenomen original: peste tot, puzderie de stele roșii, norii bățind și ei în roșu, aidoma dolmanelor noastre... „Toate acestea, zice apostolul Petru, sînt pentru bolșevicii care vor veni de la Perekop.”

— Care Perekop, întrebă Turbin, încordîndu-și în zadar nevolnica sa minte de pămîntean.

— Păi, să vedeți, domnule doctor, că la ei acolo toate e știute dinainte, în nouă sute douăzeci, cînd s-a luat Perekopul, a căzut la bolșevici cîtă frunză și iarbă. Și înseamnă că li se pregătește din vreme încăperile unde să fie găzduiți.

— Bolșevicii? i se tulbură lui Turbin inima. Vezi că le cam încurci, Jilin, așa ceva nu e cu puțință. Cum o să-i primească pe bolșevici în rai?

— Domnule doctor, asta mi-am spus și eu. M-am fisticit și-l întreb pe Domnul Dumnezeu...

— Pe Dumnezeu? Aoleo, Jilin!

— Credeți-mă, domnule doctor, vă zic adevărul adevărat, nu stau să mint, i-am vorbit eu însumi și nu o dată.

— Atunci spune-mi cum arată la chip.

Raze prelungi țîșniră din ochii lui Jilin și o expresie de mîndrie îi îndulci aspra înfățișare.

— Să mă tăiați bucăți și tot n-aș izbuti să vă lămuresc. E un chip străluminat, dar cum arată, asta nu-i este dat omului să înțeleagă. Uneori, cînd îți ridici ochii să-l privești, odată te trec fiorii. Parcă ar aduce cu propriul tău chip. Îți trece atunci ca o spaimă prin inimă și te-ntrebi: oare cum se poate una ca asta? Pe urmă îți revii și-ți trece spaima. Să zic așa, e un chip în tot felul. Iar cînd începe a grăi, nu vă mai spun, că te face atît de fericit, atît de fericit... îndată prinde să se împrăstie în jur, cît vezi cu ochii, o lumină albastră... Hm, ba nu, că nu-i albastră (o clipă vagmistrul căzu pe gînduri), nu pot să-mi

dau seama. Tălăzuiește pe mii de verste și-ți trece prin trup ca printr-un abur. Cum ziceam, am prins a-i raporta: bine, Doamne, zic, popii tăi le spun întruna la oameni că pe bolșevici îi așteaptă gheena focului. Atunci cum se poate una ca asta: de crezut în tine, ei nu cred, iar tu le-ai înălțat, ia te uită ce cazărmi amețitoare.

„Zău, măi, nu crede nici unul?” mă întreabă...

„Pe Dumnezeuul meu“, îi zic și simt așa ca o frică în mine: cum de-am îndrăznit a-i vorbi Domnului cu asemenea cuvinte! Deodată, ce să vezi, prinde Dumnezeu a zîmbi. Oare de ce, zic, i-oi fi raportînd ca prostul, cînd El le știe pe toate mai abitir ca mine. Totuși parcă mi-ar fi plăcut să aflu ce anume avea să-mi răspundă. Și numai ce îl aud:

„Ei, zice, dacă ei nu cred, ce poți să le faci? N-au decît. Mie, zice, de lucrul ăsta nici că-mi pasă. După cum nu-ți pasă nici ție. Și nici măcar lor înșile. Că din partea credinței voastre să știi că eu n-am nici cîștig și nici pagubă. Unul crede, altul nu crede, însă faptele, zice, vă sînt ale tuturor la fel: una, două, vă strîngeți de gît. Cît despre cazărmi, Jilin, asta trebuie înțeles așa: că pentru mine voi sînteți cu toții la fel – ostași căzuți pe cîmpul de bătaie. Asta, băiete, trebuie să poți s-o înțelegi, și nu oricine o poate înțelege. Și-apoi, zice, să nu-ți mai faci, Jilin, probleme dintr-astea. Umblă sănătos și bucură-te de viață.“

Frumos mă mai lămurise, ce ziceți, domnule doctor?

„Bine, dar popii?” îl întreb din nou... A dat din mîină a lehamite și-mi zice: „De popi, Jilin, băiete, nici să nu-mi aduci aminte. M-am săturat de ei ca de mere pădurețe. Că oameni mai năîngi cum sînt popii ăștia ai voștri nici că se mai află pe lume. Între noi fie vorba, Jilin, popii sînt o adevărată rușine, nu altceva.“

„Păi, dacă așa-i vorba, zic, lasă-i pe toți la vatră. Ce-ți trebuie să hrănești atîția trîntori?”

„Mi-e milă de ei, Jilin, zice, aici e buba.“

Aureola din jurul lui Jilin deveni albastră, și inima celui ce dormea fu cuprinsă de o nespūsă fericire. Cu mîinile întinse către vagmistrul învelit în strălucire, Turbin gemu prin somn:

— Jilin, Jilin, n-ați putea să mă luați și pe mine, ca medic, în brigada voastră?

Jilin îi făcu semn cu mâna, chemându-l parcă să-l urmeze și își clătină capul, afirmativ și cu multă dragoste. Apoi, încet, încet, se depărtă, părăsindu-l cu totul pe Alexei Vasilievici. Acesta se trezi și, în locul lui Jilin, văzu înaintea sa dreptunghiul palid al ferestrei ce se încălzea tot mai mult de lumina zorilor. Doctorul se șterse pe obraz cu podul palmei și își dădu seama că plînsese. Învăluit în crepusculul dimineții, oftă îndelung, totuși adormi din nou, și, de data aceasta, somnul îi curse lin, fără vise...

Da, moartea nu pregetă să se arate. Porni de-a lungul șleahurilor ucrainene o dată cu toamna, apoi și cu iarna, însoțind zăpada viscolită, țepoasă ca nisipul. Se auzi lătrînd cu glas de mitraliere prin zăvoaie și crînguri. De văzut, nu se vedea, în schimb îi deschidea cale, zărindu-se cît de colo, noduroasa ură țărănească. Se repezea prin ger și prin viscol cu opincuțele ei zdrențuite, cu fire de paie pe capul gol, răvășit, și urla a pustiu. Ținea în mîini bîta cea mare de care nu se poate lipsi nici o inițiativă pornită pe pămîntul Rusiei. Din loc în loc, zburară ușor cocoșei roșii²⁴. Apoi, într-un amurg, se profila pe discul însîngerat al soarelui silueta unui cîrciumar evreu, spînzurat de propriile sale organe genitale.

Se arată o vedenie și în frumoasa capitală poloneză Varșovia: pe un fundal de nori, apăru Henryk Sienkiewicz și își strîmbă gura într-un surîs sarcastic. În cele din urmă, se dezlănțui o adevărată sarabandă a diavolului, se umflă ca un noroi de mlaștină și porni să-și vînture clăbucii. Popii sunară în neștire clopotele pe sub cupolele verzi ale bisericuțelor trezite din amortire, iar la doi pași de acestea, prin încăperile școlilor cu geamurile făcute țandări de iureșul gloanțelor, se legănară în largi ecouri cîntecele revoluționare.

Zău că nu mai e de trăit într-o asemenea țară, ba încă pe vremuri ca acestea. Ducă-se la dracu! Și apoi, să știți că nu-i decît un mit. Petliura e un mit. Omul ăsta nici n-a existat vreodată. E un mit tot atît de straniu ca și mitul despre Napoleon, acela

fiind și el o ficțiune, doar că-i un mit mult mai puțin frumos. De fapt, era vorba despre cu totul altceva. Ura aceea a țaranului trebuia ademenită către una din căile ce se întrezăriseră în acea vreme. E și acesta un vicleșug al lumii în care trăim: oricât ar alerga, ura țaranului ajunge, fatalmente, la mereu aceeași răscruce.

Lucrul e simplu. Harababură să se iște, că oamenii trebuincioși se vor găsi oricând.

Și uite așa apăru de undeva un colonel pe nume Toropeț. În cele din urmă, se află că fusese nici mai mult, nici mai puțin decât ofițer în armata austriacă.

— Fugi, că nu te cred!

— Vorbesc foarte serios.

Pe urmă se ivi la orizont scriitorul Vinnicenko, vestit și pînă atunci prin două realizări ale dumisale: prin romanele pe care le scrisese și prin aceea că, îndată după ce talazurile miraculoase ale anului nouă sute optsprezece îl azvîrliseră la suprafața clocotitorului ocean ucrainean, toate revistele satirice din orașul Sankt-Petersburg îl proclamaseră de urgență trădător al patriei.

— Bine i-au făcut...

— Aici nu mă amestec. Mai tîrziu însă, hop că a răsărit și acel celebru deținut din închisoarea Orașului.

Nici chiar în septembrie nu și-ar fi putut închipui cei din Oraș de ce este în stare un grup de numai trei oameni, înzestrați însă tustrei cu talentul de a apărea la timpul oportun, fie chiar într-un loc de minimă importanță cum e, de pildă, orașul Belaia Țerkov. În luna următoare, lumea începu să mai priceapă, ba chiar destul de limpede, dincotro bate vîntul, astfel că de la gara Oraș I, Călători, porniră să-și croiască drum prin noua poartă de trecere, pe atunci încă destul de largă, adică prin Polonia cea proaspăt ivită pe harta lumii, trenuri luminate orbitor, gonind direct spre Germania.

Zburară telegrame. Plecară briliante, ochii care fugeau în lături, frizurile unsuroase și banii. Mulți se zbăteau să plece spre Sud, spre Odessa, oraș maritim. În noiembrie, totul deveni cunoscut – vai! – cu mult prea multă certitudine. Cuvântul

— Petliura!

— Petliura!

— Petliura!

porni să sară în ochi de pe toate zidurile și din mohorâtele comunicate telegrafice. Dimineața, din paginile fițuicilor cotidiene, unul și același cuvânt picura în ceștile cu cafea, și atunci divina băutură exotică prindea pe loc un înfiorător gust de lături. Cuvântul trecea din gură în gură și se zbătea nepotolit în aparatele Morse, pe sub degetele agitate ale telegrafiștilor. În oraș se izvodiră fapte misterioase, aflate și ele în legătură cu acel cuvânt fatidic pe care nemții îl pronunțau într-un fel aparte:

— Peturra.

Cîte unii dintre soldații nemți, care căpătaseră urîtul obicei de a cutreiera periferiile Orașului, începură noaptea să dispară. Dispăreau noaptea, iar a doua zi se afla că fuseseră cu toții uciși. De aceea, în nopțile ce urmară, se văzură pe străzi patrule nemțești cu lighenașele lor pe cap. Patrulele se preumblau, lanternele le străluceau – să se termine odată cu debandada! Dar nici un fel de laternă nu mai izbuti să împrăstie mîzga cenușie, vîscoasă, ce prinsese să colcăie prin mințile oamenilor.

Wilhelm! Ați auzit ce-i cu Wilhelm? Azi-noapte au mai fost omorîți trei nemți. Dumnezeuule, nemții pleacă, dar noi ce facem? La Moscova muncitorii l-au arestat pe Troțki!!! Niște canalii au oprit un tren lîngă Borodeanka și i-au jefuit pe toți călătorii. Petliura a trimis un ambasador la Paris. Iar se vorbește de Wilhelm. La Odessa au sosit negri senegalezi. Un nume necunoscut și cu totul misterios; consulul Enneau. Odessa. Odessa.

Generalul Denikin. Din nou Wilhelm. Pleacă
nemții, vin francezii.

— Bolșevicii or să vină, stimabile!

— Pușchea pe limbă-ți, onorabile!

Nemții au un aparat prevăzut cu o săgeată;
doar îl așază pe pământ și săgeata indică imediat
locul unde sînt îngropate arme. Teribilă chestie!
Petliura a trimis un ambasador la bolșevici. O
chestie și mai teribilă! Petliura. Petliura. Petliura.
Petliura. Petliura.

*

Nimeni, dar absolut nimeni nu știa ce vrea de fapt
să facă în Ucraina acest Petliura, în schimb, toată
lumea aflase că el, un personaj misterios și anonim

(deși ziarele publicau din cînd în cînd cîte o poză din cele
rătăcite prin redacție a vreunui prelat catolic, de fiecare dată
altul, dedesubt cu numele de Simon Petliura),

dorește să cucerească toată această Ucraină, iar
pentru a o cuceri, va veni să ia cu asalt Orașul.

6

MAGAZINUL „Șic parizian“ al lui *madame*
Anjou se afla în plin centrul orașului, pe strada
Teatralnaia, în spatele teatrului de operă, la
parterul unei uriașe clădiri. O scară cu trei trepte te
conducea din stradă în magazin printr-o ușă cu
geamuri, iar de o parte și de alta a ușii se afla cîte o
fereastră cu perdele de voal, totdeauna pline de
praf. Nimeni n-ar fi putut explica ce anume se
făcuse cu *madame* Anjou și de ce magazinul ei
începuse a fi folosit pentru niște scopuri care n-
aveau nici în clin, nici în mîneacă cu comerțul. Pe

geamul din stînga era desenată o multicoloră pălărie de damă și se înșirau, aurii, cuvintele „*Chic parisien*“, iar în spatele celui din dreapta se zărea o imensă placardă din carton galben, pe care se încrucișau siluetele a două tunuri străvechi, aidoma celor de pe epoleții artileriștilor. Deasupra tunurilor, stătea scris:

„Erou nu ești dator să fii, dar voluntar de bună seamă“²⁵.

Dedesubt, o altă inscripție:

„Se primesc înscrieri de voluntari pentru Divizionul de mortiere al comandamentului“.

În fața magazinului staționa mereu o motocicletă cu ataș, afumată și hodorogită; ușa cu geamuri, prevăzută cu arc se trîntea la fiecare două clipe și, ori de cîte ori o deschidea cineva, deasupra ei se agita un clopoțel melodios, care – cling, clang – amintea de zilele de glorie, atît de recent curmată, a lui *madame* Anjou.

După noaptea de beție, Turbin, Mișlaevski și Caracudă se treziră aproape în același timp și, spre mirarea lor, avînd mintea cu desăvîrșire lucidă; ce-i drept, ora era destul de tîrzie, aproape de amiază.

Aflară că Șervinski și Nikolka au și plecat. Nikolka își făcuse dis-de-dimineată o legăturică misterioasă, învelită într-o pînză roșie, și după ce oftase de vreo două ori – of, of... pornise încetișor către drujina lui. Ceva mai tîrziu, Șervinski plecă și el la serviciu, la statul-major al comandamentului.

Mișlaevski, dezbrăcat pînă la brîu în binecunoscuta odăiță a Aniutei, lîngă bucătărie, unde, în dosul unei perdeluțe, se afla cada de zinc și boilerul, își turnă pe cap și pe spate un șuvoi de apă rece ca gheața și, izbucnind într-un urlat de spaimă și de plăcere:

— Văleu! Așa, băiete! Nemaipomenit! stropi totul la doi metri în jurul său. Apoi se frecă zdravăn cu un prosop plușat, se îmbracă, își unse părul cu briantină, se pieptănă și se adresează lui Turbin:

— Alioșă, chm... fii drăguț și împrumută-mi pintenii tăi. Nu mai am timp să trec pe-acasă, iar fără piteni, n-aș vrea să mă prezint...

— Vezi în odaia mea, în birou, în sertarul din dreapta. Mișlaevski intră în odăiță, își făcu acolo de lucru câteva clipe, sunînd din piteni, apoi reveni în salon. Aniuta cea ochioasă, care se întorsese de dimineață de la mătușă-sa, unde fusese învoită, vîntura peste scaune un pămătuș înădit din pene de cocoș. Mișlaevski tuși, trase cu coada ochiului spre ușa din față, își schimbă drumul drept pe unul cotit, făcu un ocol și rosti cu glas scăzut...

— Bine te-am găsit, Aniutocika...

— Vă spun Elenei Vasilievna, șopti în aceeași clipă, cu totul mecanic, Aniuta și închise ochii ca un condamnat asupra căruia călăul a și pornit să-și ridice securea.

— Prostuțo, să știi că...

Pe neașteptate, în ușa odăii se ivi Turbin. Chipul îi deveni ironic:

— Admiri pămătușul, Vitea? Ai dreptate. E foarte drăguț. Totuși cred că ar fi mai bine să-ți vezi de treabă. Îm? Ce zici? Iar tu, Aniuta, bagă de seamă, dacă-ți va spune că te ia de nevastă, să nu-l crezi, că nu te ia.

— Ei, Doamne, parcă n-ai voie să-i dai unui om bună ziua.

Mișlaevski se învineți la obraz, simțindu-se jignit cu totul pe nedrept, apoi își scoase pieptul înainte și, cu pintenii zăngănind, părăsi salonul. Intră în sufragerie și, cătînd hoțește în stînga și-n dreapta, se duse spre Elena cea roșcată și mîndră.

— Omagiile mele, lumina mea, bună dimineața. Chm... (Din gîtlejul lui Mișlaevski, în

locul unui glas metalic de tenor, răsuna acum o joasă, hîrîită voce de bariton.) Lena, ființă luminoasă, exclamă el cu multă emoție, să nu mai fii supărată. Țin la tine nespus de mult și te rog să ții și tu la mine. Uită că am fost porc aseară. Oare crezi într-adevăr că aș putea să fiu o canalie?

Zicînd acestea, o prinse pe Elena în brațe și o sărută pe amîndoi obrazii. Dincolo, în salon, pămătuful din pene de cocoș căzu pe covor. Cu Aniuta, asemenea fenomene stranii se petreceau ori de cîte ori locotenentul Mîșlaevski călca pragul casei Turbinilor. Din mîini porneau să-i cadă atunci tot felul de obiecte casnice: se rostogoleau în cascadă cuțitele, dacă fata se găsea la bucătărie, cădeau grămadă farfurioarele de dulceață de pe rafturile bufetului. Annușka devenea distrată, ieșea, fără să fie nevoie, de zece ori în antreu, iar acolo își făcea de lucru cu galoșii, ștergîndu-i cu un șomoilog de cîlți pînă ce răsuna în spatele ei clinchetul unor pinteni scurți, lăsați pînă peste tocuri, și se ivea o bărbie teșită, niște umeri pătrați și o pereche de pantaloni bufanți și foarte albaștri. Atunci Annușka închidea ochii și se furișa tiptil din strîmtoarea cea îngustă și înșelătoare. Lăsînd și acum să-i cadă pe jos pămătuful, se oprișe gînditoare în mijlocul salonului, cu privirile rătăcindu-i undeva în zare, dincolo de perdelele croșetate, peste cerul încruntat, plumburiu.

— Ah, Vitka, Vitka, rosti Elena, clătinîndu-și capul ce părea împodobit cu o coroană butaforică sclipitoare, vād că arăți, slavă Domnului, ca un adevărat atlet, cum de te-ai moleșit așa de rău? Vino să-ți dau un ceai, poate ai să te simți mai bine.

— În schimb tu, Lenocika, arăți astăzi dumnezeiește. Capotul îți vine și el de minune, pe cîntea mea, vorbi cu multă umilință Mîșlaevski, aruncînd în același timp priviri fugare către geamurile de cristal ale bufetului. Ia te uită și tu,

Caracudă, ce capot superb, verde ca iarba. Nu zău, e o femeie magnifică.

— Elena Vasilievna este într-adevăr încântătoare, spuse cu un aer grav și sincer Caracudă.

— E un albastru-*électrique*, preciză Elena, dar tu, Vitenka, nu te sfii, spune direct despre ce-i vorba?

— Vezi tu, Lena, lumina mea, după carambolul de aseară aş putea să fac o migrenă, or, cu migrenele nu-i de glumit...

— Am înțeles, vezi că e în bufet.

— Așa, așa... Doar un păhărel. Face cât zece piramidoane la un loc.

Strîmbîndu-se amarnic, Mișlaevski dădu peste cap, unul după altul, două păhărele de votcă și ronțai un castraveci murat, rămas de cu seară. După aceea declară că se simte ca un nou-născut și își exprimă dorința de a mai bea și un ceai cu lămîie.

— Uite ce e, Lenocika, vorbi un pic răgușit Turbin, tu să nu te necăjești, stai liniștită și așteaptă-mă. Doar mă reped acolo, să mă înscriu, și îndată mă și întorc acasă. Cît despre povestea cu ofensiva, să n-ai teamă. Vom rămîne cu toții în oraș, să-i ținem piept președintelui ăstuia, găsi-l-ar toți dracii.

— Mi-e să nu vă trimită cine știe pe unde. Caracudă dădu din cap cu hotărîre:

— Să n-aveți nici o teamă, Elena Vasilievna. În primul rînd, trebuie să știți că înainte de două săptămîni divizionul nu va fi în nici un caz pregătit, pentru campanie. N-avem deocamdată nici cai și nici muniții. Și-apoi, chiar dacă totul va fi pregătit, sînt convinși că din Oraș nu vom pleca. Întreaga armată care se formează acum va alcătui, fără îndoială, garnizoana Orașului. Poate mai tîrziu, dacă vom porni spre Moscova...

— Ei, cînd o mai fi și asta... Chm...

— Pînă atunci, va trebui să fuzionăm cu armata lui Denikin...

— Vai, domnilor, dar nici nu trebuie să mă încurajați. Nu mă tem de nimic. Dimpotrivă, vă aprob întru totul.

Într-adevăr, Elena vorbi cu multă vioiciune, iar în ochi i se și ivise expresia unei preocupări obișnuite, gospodărești. Se adunase și într-însa destulă ură...

— Aniuta, făcu ea, ridicîndu-se de pe scaun, vezi, drăguț, că pe terasă au rămas rufele lui Viktor Viktorovici. Ia-le, fetițo, de acolo, scutură-le bine cu peria și fugi cu ele la spălătorie.

Influența cea mai binefăcătoare asupra Elenei părea s-o exercite micul, potolitul Caracudă, cel cu ochii albaștri. Mereu sigur de sine, în vestonul lui cafeniu, Caracudă fuma cu mult calm și doar din cînd în cînd se încrunta ușor.

Ieșiră cu toții în antreu, iar acolo își luară bun rămas.

— Dumnezeu să vă ocrotească, spuse Elena grav și-i făcu lui Turbin semnul crucii. Tot astfel se despărți de Caracudă și de Mișlaevski. Mișlaevski se repezi s-o îmbrățișeze, iar Caracudă, strîns încins peste talia largă a mantalei, îi sărută, roșind, cu multă duioșie, amîndouă mîinile.

*

— Domnule colonel, rosti Caracudă, ducînd mîna la chipiu și sunîndu-și ușor pintenii, permiteți să vă raportez?

Domnul colonel ședea într-un fotoliu de buduar, mic și verde, în fața unei măsuțe de scris, pe o platformă înălțată ca o estradă în partea dreaptă a magazinului, în spatele lui, punînd stavilă razelor de lumină strecurate prin perdelele din voal de la fereastra prăfuită, se înălțau grămadă niște cutii albastre de carton, purtînd fiecare cîte o

etichetă: „*Madame* Anjou. Pălării de damă.“ Domnul colonel ținea în mână un condei și, de fapt, nu era colonel, ci doar locotenent-colonel, căci purta pe umeri niște epoleți aurii cu câte două trese și trei stelute fiecare și cu câte o pereche de tunuri mici, aurite. Domnul colonel nu era decît cu cîțiva ani mai vîrstnic decît Turbin; să tot fi avut treizeci, cel mult treizeci și doi de ani. Chipul său plinuț, ras proaspăt, era împodobit de o mustăcioară neagră, tunsă americaneste. Ochii, foarte vii și pătrunzători, îi erau obosiți, totuși vedeau multă luare-aminte.

În jurul colonelului, domnea haosul primordial. La doi pași mai încolo, într-o sobiță neagră de tuci, ardea un foc strașnic, iar de pe burlanele cotite ce săltau peste paravan, pierzîndu-se în adîncul magazinului, picura din cînd în cînd o zeamă vîscoasă, neagră. Dușumeaua, care înfățișa, atît pe întinderea estradei, cît și în restul magazinului, mai multe adîncituri ciudate, era plină cu petece de hîrtie și cu fișii mărunte de stofă roșie și verzuie. Sus, chiar deasupra frizurii îngrijite a colonelului, ciripea, aidoma unei păsări gălăgioase, o mașină de scris. Privind într-acolo, Turbin își dădu seama că țăcănitul venea de după un grilaj suspendat în imediata apropiere a tavanului. Tot acolo se întrezăreau niște picioare și un dos învelit într-o pereche de pantaloni albaștri. Capul lipsea, fiind retezat de consola tavanului. O a doua mașină de scris țăcănea în partea stîngă a magazinului, într-una din acele gropi cu destinație necunoscută. Ieșeau la iveală de acolo doar niște epoleți scînteietori de soldat cu stagiul redus și un cap bălan, lipsindu-i de data aceasta omului cu pricina atît mîinile, cît și picioarele.

Jur-împrejurul colonelului se agitau o mulțime de figuri, licăreau epoleți aurii, împodobiți cu tunuri, zăcea o ladă galbenă plină cu receptoare de telefon și cabluri, iar în dreptul cutiilor de carton se grămădeau vrafuri de grenade

ofensive, ca niște cutii de conserve prevăzute cu mînere de lemn. Pe jos se înșirau mai multe benzi de mitralieră. Cu brațul stîng, d-l colonel se sprijinea într-o mașină de cusut, iar de după piciorul său drept își arăta botul o mitralieră. În fundul prăvăliei, în penumbra din spatele unei draperii agățate de o vergea sclipitoare, cineva își spărgea plămîinii urlînd de bună seamă la telefon:

„Da... da... am zis. Am zis: da, da. Da, am zis.“ Trring-ing... făcu soneria... Pi-u, cîntă molcom o păsăruică undeva, într-una din gropi și tot acolo un bas tinerel porni îndată să mormăie:

— Aici, divizionul... vă ascult... da... da.

— Vă ascult, domnule, îi răspunse lui Caracudă colonelul.

— Dați-mi voie, domnule colonel, să vă prezint pe locotenentul Viktor Mîșlaevski și pe doctorul Turbin. Locotenentul Mîșlaevski face parte în prezent, ca soldat, din divizia a doua de infanterie și ar dori să se transfere, conform specialității sale, la divizionul din subordinea dumneavoastră. Doctorul Turbin roagă să fie numit în postul de medic al divizionului.

Spunînd acestea, Caracudă își luă mîna de la chipiu, iar Mîșlaevski salută. „Drace... trebuie să-mi pun cît de curînd uniformă“, se gîndi cu ciudă Turbin, simțindu-se stînjenit așa cum se afla, ca un terchea-berchea, în capul gol, cu paltonul său negru, împodobit cu un guler de miel. Ochii colonelului îl măsurară la iuțeală pe Turbin, apoi lunecară peste mantaua și peste obrazul lui Mîșlaevski.

— M-da, făcu el, sînteți chiar bineveniți. Dumneata, domnule locotenent, din ce unitate ai făcut parte?

— Din divizionul X, artilerie grea, domnule colonel, răspunse Mîșlaevski. Precizîndu-și astfel situația din timpul războiului cu Germania.

— Vii din artileria grea? O, e și mai bine. Ce naiba i-o fi apucat pe ăștia de-i vîră pe ofițerii

artilieriști la infanterie? Chiar că-i un talmeș-balmeș peste tot...

— Îmi permit să vă contrazic, domnule colonel, ripostă Mișlaevski, dregându-și ușor glasul rebel, să știți că am cerut chiar eu să plec voluntar. Din cauza situației critice care se crease la Post-Volinski. Acum însă, când drujina a fost completată în suficientă măsură...

— Foarte bine... meriți toate laudele, spuse colonelul și, într-adevăr, îl privi pe Mișlaevski cu multă căldură. Îmi pare bine să te cunosc... prin urmare... A, da. Domnule doctor... dorești și dumneata să vii la noi? Hm...

Turbin se înclină tăcut, pentru a nu răspunde militărește așa cum se afla, cu gulerul acela de miel în jurul gâtului.

— Hm... repetă colonelul, privind pe fereastră. Să știi că ideea dumitale nu-i rea. Mai ales că zilele acestea s-ar putea să... M-da... își curmă vorba, se încruntă ușor, pe urmă spuse din nou cu glas scăzut: Numai că... nu știu cum să-ți spun... Vezi, doctore, aici se ridică o problemă... Teoriile sociale și... hm... dumneata ești socialist, nu-i așa? Ca toți intelectualii? Ochii mici ai colonelului se feriră în lături, iar întreaga sa înfățișare, gura și vocea mieroasă exprimară o arzătoare dorință ca doctorul Turbin să se dovedească a fi într-adevăr un socialist. Divizionul nostru se și numește divizion studentesc, aici colonelul zîmbi cu duioșie, dar ochii continuă să și-i ferească. Asta sună, într-adevăr, cam prea sentimental, dar ce să-i faci, să știi că și eu am venit aici de pe băncile universității.

Turbin rămase mirat, ba chiar simți o profundă dezamăgire. „Drace... Caracudă îmi spusese cu totul altceva!“ Îl simți pe Caracudă undeva în spatele său și deodată, fără să-l vadă, își dădu seama că acesta face un efort deosebit să-i atragă atenția asupra unui lucru pe care însă medicul nu izbuti să-l priceapă.

— Vă aduc la cunoștință, făcu deodată Turbin, fără să se poată stăpîni, că, din păcate, nu sînt socialist, ci, dimpotrivă... sînt monarhist. Ba, pot să spun că pînă și cuvîntul „socialist“ îmi repugnă. Iar dintre toți socialiștii îl urăsc cel mai mult pe Alexandr Feodorovici Kerenski.

În spate, lîngă umărul drept al lui Turbin, ieși un sunet nelămurit din gura lui Caracudă. „Îmi pare rău să-i părăsesc pe Caracudă și pe Vitea, gîndi Turbin, dar să-i ia naiba cu divizionul lor socialist cu tot.“

În clipa aceea, ochișorii colonelului reveniră brusc la locul lor și prin ei păru să treacă o scînteie, un licăr fugar. Dădu din mîină, ca și cînd ar fi vrut să-i închidă cu multă politețe gura lui Turbin, apoi vorbi din nou:

— Îmi pare rău. Hm... foarte rău... Cuceririle revoluției și așa mai departe... Am ordin de sus să evit completarea divizionului cu elemente monarhiste, pentru că populația... adică, mă înțelegeți, e nevoie astăzi de foarte multă cumpătare. Afară de asta, hatmanul, cu care sîntem într-o directă și foarte strînsă legătură, cred că știi și dumneata că este... în sfîrșit... ce mai... îmi pare rău... îmi pare foarte rău...

Totuși, glasul colonelului nu numai că nu exprima o atare părere de rău, ci, dimpotrivă, suna foarte vesel, iar ochii i se aflau și ei într-o totală contradicție cu cele ce spusese mai adineauri.

„Aha-a? păru abia atunci să i se lumineze mintea lui Turbin, măi, ce năîng am putut să fiu... Să știi că omul ăsta nu-i prost deloc. Pare el să fie un carierist, dar asta n-are nici o importanță.“

— Nu știu, zău, ce-aș putea face, pentru că, deocamdată – colonelul sublinie cu tărie cuvîntul „deocamdată“ – deocamdată, zic, sarcina noastră va consta doar în apărarea Orașului de bandele lui Petliura și, s-ar putea întîmpla, de bolșevici. Pe urmă, cum se zice, văzînd și făcînd... Spune-mi, te rog, doctore, unde ai lucrat pînă acum?

— În anul o mie nouă sute cincisprezece, la absolvirea facultății, am funcționat ca extern într-o clinică de boli venerice, apoi, ca medic secundar, pe lângă regimentul de husari din Belgorod și, în sfârșit, ca internist, la un spital militar unificat. În momentul de față, fiind lăsat la vatră, mi-am deschis cabinet propriu.

— Ascultă, iuncher! strigă colonelul, invită-l, te rog, la mine pe ofițerul de serviciu.

Un cap tuns chilug dispăru într-una din gropile ce se căscău în jur și, curînd, în fața colonelului se opri un ofițer, tînăr, vioi, negricios și vădind în atitudine o deosebită luare-aminte. Purta o căciulă de miel, rotundă, cu fundul de postav în culoarea purpurei, peste care se încrucișa un ceapraz auriu, precum și o manta cenușie, lungă *à la* Mișlaevski, strîns încinsă cu o centură, iar la spate un pistol într-o teacă de piele. Epoletii săi aurii arătau că e vorba de un ștabs-căpitan.

— Căpitane Studzinski, i se adresă colonelul, fii amabil și expediază la comandament o adresă privind transferarea de urgență la noi a locotenentului...ă...

— Mișlaevski, spuse ofițerul salutînd.

— ...Mișlaevski, din drujina a doua, conform specialității dumisale. Și tot acolo o adresă din care să reiasă că doctorul... ă?

— Turbin...

— Turbin îmi este foarte necesar în calitate de medic al divizionului. Cerem de urgență numirea dumisale în acest post.

— Am înțeles, domnule colonel, răspunse ofițerul, accentuînd greșit silabele, apoi salută cu mîna la chipiu. „Ăsta trebuie să fie polonez“, gîndi Turbin.

— Dumneata, domnule locotenent (către Mișlaevski), poți să nu te mai întorci la drujină. Domnul locotenent (aceasta, către ofițerul de serviciu) va lua în primire plutonul patru.

— Am înțeles, domnule colonel.

— Am înțeles, domnule colonel.

— Cît despre dumneata, doctore, din momentul de față te poți socoti în serviciul nostru. Am să te rog să fii prezent chiar astăzi, peste un ceas, în curtea liceului Alexandrovski.

— Am înțeles, domnule colonel.

— Domnului doctor îi veți elibera neîntârziat echipamentul necesar.

— Să trăiți, am înțeles.

— Am înțeles, am înțeles, strigă în receptor ostașul din groapa de alături.

— Ați înțeles? Nu. Am spus: nu... Nu, v-am spus, răsună în spatele paravanului.

Trring-ing... Pi... Pi-u, cîntă păsăruica din groapă.

— Ați înțeles?...

*

— *Svobodnîe vesti! Svobodnîe vesti!* noul cotidian *Svobodnîe vesti!* urlă micul vînzător de ziare legat peste căciulă cu o broboadă de femeie. Descompunere în tabăra lui Petliura. Sosirea trupelor de negri la Odessa. *Svobodnîe vesti!*

În răstimp de numai o oră, Turbin izbutise să treacă și pe acasă. O pereche de epoleți argintii ieșiră în grabă la iveală din sertarul întunecos al mesei de lucru, aflată în micul birou al lui Alexei Vasilievici din imediata vecinătate a salonului. Aici se legănau, albe, draperiile de la ușa cu geamuri ce răspundea spre balcon, într-un colț stătea măsuța de lucru cu călimările ei de marmură și cu teancurile de cărți, iar de-a lungul pereților se înșirau rafturi cu aparatură medicală, cu sticlute de medicamente, și se zărea o canapea acoperită cu un cearșaf curat. Un spațiu restrîns, o ambianță săracăcioasă și totuși plăcută.

— Lenocika, dacă va trebui să întîrzi și va veni cineva să mă caute, spune-i, rogu-te, că astăzi

nu primesc pe nimeni. Azi n-avem pe nimeni la tratament... Haide, fetiço, mai repede.

Grăbindu-se și împingînd într-o parte gulerul vestonului, Elena fixă epoleții de umerii vătuiți ai lui Turbin. Cea de a doua pereche, epoleții verzi, de campanie, cu trese negre, au fost cusuți la manta.

Cîteva clipe mai tîrziu, Turbin ieși în fugă pe ușa din față și aruncă o privire peste tăblița albă, emailată, care fusese fixată pe tăblia de lemn:

Doctor A.V. TURBIN.

Boli venerice, sifilis.

606-914.

Ore de consultație: între 4 și 6.

Lipi o foiță cu rectificarea: „între 5 și 7“, apoi o porni grăbit în sus, pe povîrnișul Alexeevski.

— *Svobodnîe vesti!*

O clipă, Turbin se opri lîngă micul vînzător de ziare, apoi, plecînd mai departe, desfăcu din mers gazeta:

Ziar democrat, fără de partid.

Apare zilnic.

13 decembrie 1918.

Problemele de comerț exterior, respectiv ale comerțului cu Germania, ne obligă să...

— Bine, bine, dar unde e?... of, mi-au înghețat mîinile.

Aflăm de la corespondentul nostru că la Odessa se duc tratative cu privire la debarcarea a două divizii din trupele coloniale de negri. Consulul Enneau nu admite ideea ca Petliura să poată...

— Ia te uită la el, mucosul!

Dezertorii care au trecut linia frontului, venind la comandamentul nostru de la Post-Volinski, ne-au transmis știri cu privire la descompunerea ce se constată tot mai vizibil în sânul bandelor lui Petliura. Cu trei zile în urmă, regimentul de cavalerie dislocat în zona Korosten a deschis focul asupra unui regiment de infanterie alcătuit din pușcași ai lui Petliura. Printre bandele acestuia se observă o vizibilă tendință spre încheierea păcii. După toate aparențele, aventura lui Petliura se va solda cu un eșec total. După relatările aceluiasi dezertor, colonelul Bolbotun, răsculându-se împotriva lui Petliura, a plecat într-o direcție necunoscută, împreună cu întregul său regiment și cu 4 piese de artilerie. Bolbotun înclină să-l susțină pe hatman.

Țăranii nutresc ură față de Petliura în urma rechizițiilor întreprinse de acesta. Mobilizarea proclamată de el în localitățile rurale nu are nici un succes. Țăranii o evită în masă, căutînd să se ascundă prin păduri.

— Asta s-o credeți voi... aoleu, ce ger s-a lăsat... Vă rog să mă scuzați.

— Se poate, onorabile, să dai așa peste oameni? Ziarele se citesc acasă...

Am afirmat totdeauna că aventura lui Petliura...

— Ah, canaliile! Ca să vezi ce canalii pot să fie...

*Cel ce-i cinstit și nu-i indolent,
se înscrie în al voluntarilor regiment...*

— Ivan Ivanovici, astăzi parcă n-ai fi în apele dumitale.

— S-a cam petliurit nevastă-mea. De azi-dimineață bolbotunește întruna...

Auzind un asemenea spirit, Turbin se strîmbă înciudat, mototoli ziarul și-l azvîrli pe trotuar. Îndată, trase cu urechea.

Vu-um, se auziră tunurile bodogănind. U-um, răsună de undeva de departe, parcă din

străfundurile pământului.

— Ce naiba o mai fi și asta?

Turbin se răsuci pe călcîie, ridică de jos ghemotocul de hîrtie tipărită, o netezi și citi din nou cu atenție știrile din prima pagină.

În zona Irpen au avut loc ciocniri între unitățile noastre de recunoaștere și grupe răslețe din bandele lui Petliura.

Din direcția Serebreanka, nimic de semnalat.

La Krasnii Traktir, situație neschimbată.

În direcția Boiarka, un regiment de cazaci al hatmanului a pus pe fugă, printr-un atac vitejesc, o bandă numărînd o mie cinci sute de indivizi. Doi dintre aceștia au fost făcuți prizonieri.

Du... du... du... Gu... gu... gu... mormăiau undeva în depărtare zărilor cenușii, geroase. Deodată, Turbin păli la obraz și rămase locului. Cu gesturi mecanice vîrî ziarul în buzunar. Dinspre bulevard, de-a lungul străzii Nikolaevskaia, se apropia, întunecat, un puhoi de oameni. Cei mai mulți, îmbrăcați în paltoane negre, coborîseră pe caldarîm. Pe trotuare se agitau mai multe femei. Un călăreț din vatra hatmanului înainta ca un comandant de paradă. Calul său voinic mișca din urechi, își rotea ochii, se repezea pieziș. Pe mutra călărețului se citea derută. Din cînd în cînd, striga ceva de neînțeles, își agita conștiincios cravașa, dar nimeni nu-l băga în seamă. Printre șirurile din față ale mulțimii de oameni se întrezăriră veșmintele aurii și bărbile cîtorva preoți și se înălță, legănîndu-se, un prapur de biserică. Din toate părțile soseau în fugă băiețandri dornici să caște gura.

— *Vesti!* urlă vînzătorul de ziare și se repezi spre mulțime.

Cîteva calfe de bucătar, cu tichiile lor albe pe cap, ieșiseră la iveală din subteranele restaurantului „Metropol“. Puhoiul de oameni se lățea pe albul zăpezii ca o pată de cerneală.

Peste capetele mulțimii se legănau mai multe lăzi de lemn, lungi și galbene. Când cea din față ajunsese în dreptul lui Turbin, acesta desluși pe marginea ei o inscripție neagră:

„Sublocotenent Iuțevici“.

Pe următoarea:

„Sublocotenent Ivanov.“

Pe încă una:

„Sublocotenent Orlov“.

Deodată, prin mulțime se iscară țipete. O femeie cu părul cărunt, cu pălăria căzută pe ceafă, poticnindu-se și scăpînd din mîini niște pachete legate cu sfoară, se repezi de pe trotuar, dînd piept cu mulțimea.

— Ce-i asta, Doamne? Vanea! i se zbātu glasul. Cineva, albindu-se la față, se feri în lături. O femeie începu să bocească, pe urmă alta.

— Doamne Iisuse Cristoase! se auzi murmurînd în spatele lui Turbin. Cineva îl împingea dintr-o coastă și-i sufla aprig în ceafă.

— Doamne... a venit vremea de apoi. S-au pornit să-i taie pe oameni?... Ce-o fi și asta, Doamne?!...

— Decît să văd una ca asta, mai bine nu știu ce să fie.

— Ce-i? Ce-i? Ce-i? Ce-i? Ce s-a întîmplat? Pe cine îngroapă?

— Vanea-a! creștea țipătul peste șuvoiul de oameni:

— Pe ofițeri îi îngroapă. Pe ofițerii de-au fost tăiați la Popeliuha se repezi un glas răgușit, înecîndu-se, dornic s-o ia înaintea altora. Au pornit-o spre Popeliuha, s-au culcat acolo să doarmă, cu tot detașamentul, iar noaptea i-au

înconjurat țărani împreună cu ăia ai lui Petliura și i-au căsăpît pe toți. Unul n-a scăpat... Le-au scos și ochii și le-au tăiat pe piele epoleți cu cuțitul. Și-au bătut joc de ei.

— Ia te uită! Vai, vai, vai...

„Sublocotenent Korovin“,

„Sublocotenent Herdt“,

lunecau întruna sicriile galbene.

— Ce zile am ajuns... Vă dați seama?

— Se omoară frate pe frate.

— Cum de n-au prins de veste?

— Zice că dormeau cu toții.

— Las' că așa le trebuie, şuieră deodată prin mulțime un glas păcătos, chiar la urechea lui Turbin, și acesta se înverzi la obraz. O clipă îi fulgerară pe dinainte chipuri, căciuli de blană. Lunecînd printre două gîturi întinse, mîna i se prinse ca un clește de mîneca paltonului negru care înveșmînta glasul cu pricina. Acesta se întoarse și își holbă ochii, pătruns de groază.

— Ce-ai spus? şuieră Turbin și deodată se simți moleșit.

— Vai de mine, domnule ofițer, răspunse glasul, dîrdîind de spaimă, eu n-am spus nimic. Eu am tăcut din gură. Ce-aveți cu mine?

Nasul de rață i se albise, și Turbin își dădu seama că a greșit. A pus mîna pe cu totul altcineva, în jurul nasului de rață ori de oaie, naiba să-i ia, se lățea o fizionomie din cele mai cuviincioase. N-ar fi putut să spună, într-adevăr, nimic deosebit. Ochii rotunzi i se dădeau peste cap de spaimă.

Turbin își luă mîna de pe paltonul omului și, cu o furie rece, își roti mai departe ochii peste căciulile, cefele și gulerele de blană care se învolburau în jurul său. Cu mîna stîngă sta și acum să-l înșface pe cel în cauză, iar cu cea dreaptă își strîngea în buzunar browningul. Cîntarea tristă a preoților continua să se legene pe dinaintea sa, iar

femeia cu broboadă pe cap bocea întruna. Turbin nu mai avu pe cine să pună mîna. Glasul cu pricina parcă intrase în pămînt. Ultimul dintre sicrie:

„Sublocotenent Morskoi“,

se clătina depărtîndu-se, apoi trecu în goană o sanie.

— *Vesti!* izbucni deodată o voce răgușită de adolescent, chiar la urechea lui Turbin.

Acesta își smulse din buzunar ziarul mototolit și, ieșindu-și cu totul din fire, îl vîrî drept în mutra năucită a flăcăiașului. Gîfii, scrîșnind din dinți:

— Na, vești. Na. Na, vești. Canalie!

Cu această izbucnire, starea sa de furie luă sfîrșit. Băiețandrul scăpă din mînă ziarele, lunecă și căzu în zăpadă. Chipul i se schimonosi într-un plîns forțat, iar în ochi i se citi o ură sălbatică deloc prefăcută.

— Ce vrei... de ce... Ce-aveți cu mine? se smiorcăi, încercînd din răsputeri să plîngă și bîjbîi prin zăpadă după ziarele răvășite. O figură mirată se holbă la Turbin, dar nu avu curajul să intervină. Rușinat și cu totul năucit, Turbin își vîrî capul între umeri și, cotind brusc pe lîngă un felinar cu gaz, pe lîngă zidul rotund al giganticei clădiri a muzeului, pe lîngă niște gropi cu stive de cărămizi înzăpezite alături, năvăli în curtea uriașă cît un parc și atît de familiară, a liceului Alexandrovski.

*

Clădirea liceului atît de drag lui Turbin, își înălța, enormă, împrejmuind curtea, cele patru etaje cu o sută optzeci de ferestre. Opt ani petrecuse aici și în toți acești opt ani se zbenguise de-a lungul și de-a latul curții, în timpul recreațiilor zgomotoase ale zilelor de primăvară, ori privise lung pe fereastră în lunile de iarnă, cînd între pereții claselor juca în

lumină colbul, iar curtea se învelea în omătul sobru și rece. Vreme de opt ani, clădirea aceasta de piatră îi crescuse și-i înzestrase cu știință de carte pe Turbin și pe cei mai mici decât el – pe Caracudă și pe Mișlaevski.

Și tot opt ani încheiați trecuseră de când Turbin văzuse pentru ultima oară parcul acesta al liceului. Deodată își simți inima înghețînd de spaimă. O clipă i se păru că cerul a dispărut sub un lîntoliu negru, că un vifor năprasnic a măturat întreaga viață de pînă atunci, ca un val înfricoșător ce se prăvale peste țărmul mării. O, cei opt ani de școală! Cîte întîmplări naive, triste, poate chiar tragice pentru un suflet de copil, dar și cîta bucurie! Zile cenușii, zile cenușii, zile cenușii, *ut consecutivum*, Caius Iulius Caesar, unu la cosmografie și, de aici, o ură nestinsă pentru știința astronomiei. Dar, tot atunci, și zile de primăvară, primăvara cu chiot prin clase, pe bulevard șorțulețele verzi ale elevelor și castanii, și luna mai și, mai ales, în față, un far luminos – universitatea. Altfel spus, o viață cu desăvîrșire liberă. Vă dați seama ce înseamnă universitatea? Amurguri pe malul Niprului, libertate, bani, putere, glorie...

Și iată că toate acestea au rămas în trecut. Pentru totdeauna au pierit veșnic enigmaticii ochi ai profesorilor, precum și înfricoșătoarele bazine ce vin și astăzi să-i tulbure somnul și din care apa se tot scurge și nu se mai poate isprăvi, și considerațiile atît de profunde cu privire la trăsăturile care îl deosebesc pe Lenski de Oneghin, și la urîtenia lui Socrate, și cînd anume a fost întemeiat ordinul iezuiților, și cînd a debarcat Pompeius, și a mai debarcat și altcineva, și a debarcat încă o dată și tot debarcă întruna de două mii de ani încoace...

Dar asta n-a fost totul. După cei opt ani de liceu, o cu totul altă lume decât cea a bazinelor: șiruri de cadavre în marea sală de disecții, după aceea trei ani de zbucium în șa, răni ale celor din

jur, umilințe, chinuri – o, blestemat bazin al războiului!... Și iată-l astăzi debarcat tot aici, în curtea aceasta, în același parc de altădată. O luă la fugă peste întinderea albă, obosit și bolnav, strângând în buzunar mînerul browningului. Alergă astfel cine știe de ce și încotro. Pesemne să apere tocmai acea viață, acel viitor pentru care se chinuise cu bazinele atîția ani în șir și cu pietonii aceia blestemați dintre care unul vine dinspre punctul „A“, iar celălalt către cel dintîi, venind însă dinspre punctul „B“.

Ferestrele negre erau cufundate într-o tăcere profundă și amenințătoare. Chiar de la prima vedere îți puteai da seama că e o tăcere de moarte. Ciudat lucru, cum de-a izbutit să rămînă în plin centrul Orașului, în clocotul, debandada și agitația din jurul ei, corabia aceasta fără viață, care, altcîndva, purtase spre largul oceanului mii și mii de vieți omenești? Părea că n-o mai păzește nimeni. Nici un zgomot, nici o mișcare dincolo de ferestre și nici de-a lungul zidurilor zugrăvite într-o cazonă culoare galbenă. Zăpada presărase straturi scînteietoare peste acoperișuri, agățase căciuli albe în vîrful castanilor, iar în curte se așternuse netedă, și doar cîteva poteci de urme negre arătau că abia de curînd fusese călcată în picioare.

Dar cel mai curios părea faptul că nimeni nu știa și nici măcar nu se interesa: oare unde să fi pierit totul? Cine învață acum pe nava aceasta a nimănui? Iar dacă nu învață, de ce anume? Unde îi sînt paznicii? Ce-i cu mortierele care își cască boturile teșite, înfricoșătoare, sub șirul de plop, în dreptul grilajului ce închide grădinița de lîngă poarta interioară? Și de ce clădirea liceului a ajuns să fie depozit de armament? Al cui este depozitul? Cine? De ce?...

Nimeni nu știa nimic, după cum nimeni n-ar fi putut să spună ce anume se întîmplase cu *madame* Anjou și de ce în dreptul cutiilor de

carton din magazinul ei s-au așternut acum greoaie șiruri de grenade.

*

— În baterie! urlă un glas străin. Mortierele se legăneau și se urneau din loc. Pe lângă înaltele roți de fier un grup de vreo două sute de oameni alergau din loc în loc, se lăsau la pământ și din nou săreau în picioare. Prin lumina cețoasă a zilei se agitau cojoace galbene, căciuli, mantale cenușii, chipie militare, unele de culoare kaki, altele albastre, studențești.

Cînd Turbin traversă giganticul platou, cele patru mortiere îi răsăriră. Încremenite, înainte, cu boturile înălțate spre bolta joasă, de plumb. Instrucția făcută la repezeală, în preajma mortierelor, luase sfîrșit. Mulțimea de recruți a divizionului se înșiră acum, pestriță, pe două rînduri.

— Domnule că-pi-tan, cîntă glasul lui Mișlaevski, plutonul așteaptă ordinele dumneavoastră.

Înainte a celor adunați, apăru Studzinski, se dădu cu cîțiva pași înapoi și strigă răsunător:

— Cu stîngul înainte, ma-arș!

Coloana trosni, se legănă și porni înainte, călcînd în dezordine peste stratul de omăt.

Pe lângă Turbin se perindară numeroase chipuri de studenți, cunoscute sau cu totul tipice. În fruntea plutonului trei se ivi Caracudă. Încă neștiind încotro și la ce pornește, Turbin se pomeni că frămîntă și el zăpada alături de ceilalți.

Caracudă lunecă din coloană și, cu un aer grav, mergînd cu spatele înainte, se porni să strige:

— Stîngul, stîngul. Un'. Un'.

Coloana pătrunse, prelingîndu-se ca un șarpe, prin gura neagră care dădea spre subsolul liceului

și îndată gîtlejul enorm începu să înghită un rînd de recruți după altul.

Printre zidurile clădirii, umbrele pluteau mai sumbre, mai apăsătoare. Curînd însă, tăcerea de cremene și lumina cernită din sălile pustii fură tulburate de ecoul pașilor cadențați. Pe sub bolți se agitară zgomote stranii, de parcă s-ar fi trezit acolo o ceată de demoni. Pașii greoi se împletiră cu un foșnet subțire, iscat în jur, și cu cîte un chițait speriat. Erau șobolanii, își căutau scăparea prin ungherele cufundate în beznă. Coloana merse prin nesfîrșite și întunecoase coridoare subterane, călcînd greoi peste dale de cărămidă, și ajunse, în sfîrșit, într-o sală imensă, unde lumina se cernea cu greu prin crăpăturile înguste ale ferăstruicilor mici, zăbrelite și înfundate cu pînze de păianjen.

Un asurzitor bubuit de ciocane sparse tăcerea. Recruții porniră să desfacă lăzile de lemn întărite cu colțare metalice și pline cu cartușe. Traseră afară benzile care păreau să nu mai aibă sfîrșit și discurile late ca niște foi de tort pentru mitralierele Lewis. Ieșiră la iveală și mitralierele, cenușii și negre, ca niște țințari setoși de sînge. Se învîrteau, zăngănind piulițe de oțel, săreau cuie smulse cu clești, iar într-un colț șuiera asurzitor un ferăstrău. Luncherii dădeau la iveală vrafuri de căciuli turtite și înghețate, mantale cu pliuri țepene, centuri tari ca lemnul, cartușiere și bidoane mici, îmbrăcate în pîslă.

— Grăbe-e-ște, răsună după o vreme glasul lui Studzinski.

Cîțiva ofițeri, cu epoleții lucindu-le palid pe umeri, se agitară ca brădișul pe apă. Izvorî de undeva, fredonînd ușor, tenorul, însănătoșit ca prin farmec, al lui Mișlaevski.

— Domnule doctor, răsună prin umbră glasul lui Studzinski, fiți amabil și luați-vă în primire echipa de felceri. Vă rog să le comunicați toate instrucțiunile necesare.

În fața lui Turbin răsăriră îndată doi studenți. Unul dintre ei, scund și tulburat de emoție, purta o banderolă de cruce roșie la mîneca mantalei studențești, iar celuilalt, îmbrăcat într-o uniformă cenușie, căciula prea largă îi cădea peste ochi și era nevoit întruna s-o așeze la loc.

— Lăzile cu medicamente sînt acolo, spuse Turbin. Scoateți din ele trusele care se poartă peste umăr, iar pentru mine una medicală. Vă rog să dați tuturor artileriștilor cîte două pachete individuale, și explicați cum să le desfacă la nevoie.

Peste furnicarul cenușiu, neliniștit, răsări capul lui Mîșlaevski. Urcat pe o ladă, își înălță carabina, desfăcu zăngănind închizătorul, vîrî înăuntru, cu un trosnet sec, cartușele, apoi, ochind pe fereastră afară și zăngănind din nou, zăngănind și iar ochind pe fereastră, trimise spre iuncherii adunați în jur o ploaie de cartușe azvîrlite din încărcător. Îndată, prin subsol se auzi țacănind ca într-o fabrică. Împrăștiind clinchete și trosnete pe sub bolți, iuncherii porniră să-și încarce cu toții armele.

— Ate-enție, pentru cei care nu știu să umble cu arma, cîntă Mîșlaevski. Iuncherii să le arate studenților cum să le mînuiască.

Peste capetele mulțimii lunecară centuri cu cartușiere și bidoane.

Se petrecea acolo un miracol. Mulțimea cea pestriță, cu o alcătuire atît de felurită, se preschimba văzînd cu ochii într-o formație compactă și uniformă, deasupra căreia, mișcîndu-se și săltînd în neorînduială, se înălțară curînd, ca o perie deasă, acele țepoase ale baionetelor.

— Rog pe domnii ofițeri să poftească la mine, se auzi de undeva glasul lui Studzinski.

În penumbra din coridor, Studzinski, acompaniat îndată de un catifelat clinchet de pînteni, vorbi cu glasul pe jumătate:

— Impresiile dumneavoastră?

Pintenii se mișcară, nehotărâți. Zvîrlindu-și ușor și cu nepăsare mîna la chipiu, Mîșlaevski se aplecă spre căpitan și spuse:

— În plutonul meu, cincisprezece oameni habar n-au să umble cu arma. E o situație foarte dificilă.

Studzinski privi cu ochii larg deschiși undeva în sus, acolo de unde se cernea prin geamuri cea din urmă lumină firavă, cenușie, a amurgului, și întrebă din nou:

— Starea de spirit?

Și iar fu Mîșlaevski cel ce-i răspunse:

— Chm... chm... Au venit rău coșciugele acelea. Studenții au cam băgat-o pe mîneacă. Sigur, o impresie neplăcută. Le-au văzut prin grilaj.

Studzinski își aruncă spre el ochii negri și încăpățînați:

— Aveți grijă să le ridicați moralul.

Și îndată pintenii sunară în cor, părăsind coridorul.

— Iuncher Pavlovski! tună pe sub bolți Mîșlaevski, precum Radames în *Aida*.

— Pavlovski... ov... ov... ski... i...!! repetă ecoul de piatră, laolaltă cu urletul vocilor.

— 'zent.

— Vii de la școala Alexeevski?

— Întocmai, domnule locotenent.

— Vreau un cîntec pe cînte. Să moară Petliura, mama lui, astăzi și mîine...

Printre ziduri crescuse îndată un glas solitar, însă puternic și curat:

Artilerist eu m-am născut...

De undeva, din vîlmășagul baionetelor, îi răspunseră tenorii:

M-au înfiat cei din brigadă.

Întreg vălmăşagul studenţimii adunate în uriaşa sală păru să tresară. Prinse din zbor melodia, apoi, izbucnind într-un cor al năvalnic şi repezind în jur ecouri detonatoare, sparse în mii de fărîme bolţile de piatră:

*În fo-o-ocul luptei am crescut;
Vuia în juru-mi ca-no-na-a-a-ada.
In fo-o-o-o-o-ocul...*

Vuietul asurzitor se zbatu în urechi, în lăzile de cartuşe, printre geamurile sumbre, prin capete, iar sus, peste pervazul aplecat al ferestrelor, săltară zăngănind nişte pahare colbăite, uitate acolo de cine ştie cînd...

Băieţii toţi din baterie pe un afet m-au legănat.

Studzinski, ochind doi sublocotenenţi trandafirii din mulţimea de mantale, baionete şi mitraliere, le ordonă într-o şoaptă repezită:

— În vestibul... daţi pînza jos... mai repede...

Sublocotenenţii o luară la picior.

*Mărşăluiesc şi cîntă
Iuncherii din şcolile de gardă!
Tobele, timpanele,
Chimvalele răsună!!*

Cutia goală, de piatră, a liceului vuia în ritmul înfricoşător al marşului şi, adînc, în găurile lor umede, încremeniră de groază şobolanii.

— Un'! Un'! spinteca urletul celorlalţi glasul pătrunzător al lui Caracudă:

— Mai cu inimă, băieţi! suna şi glasul însănătoşit al lui Mîşlaevski. Că n-aţi fi la înmormîntare!

Nicidecum o cenuşie omidă, cu trupul despicat din loc în loc, ci

Croitoresei bucătărese!
Fete în casă! spălătorese!!
Pe iuncherii ce pleacă îi petrec!!!

înşiruite companii, ameninţând cu ţepii baionetelor, se avîntau prin săli boltite, făcînd duşumeaua să tremure şi să se îndoiaie sub tropotul cizmelor. Mărşăluiră înainte prin coridoare lungi, fără sfîrşit, pe urmă porniră să urce la etaj, spre uriaşul vestibul pe care îl potopea lumina cernută prin bolta străvezie, şi, atunci, un şir după altul, cei din primele rînduri fură cuprinşi de ameţeală.

Pe un arab pursînge, învelit într-un cioltar cu monogram imperial, strunindu-şi armăsarul cu un zvîcnet al zăbalei şi schiţînd un zîmbet fermecător, Alexandru, cel un pic pleşuv, cu borul tricornului înălţat pe sub panaşul zăpeziu, se arătase viforos, plin de strălucire, înaintea coloanelor de iuncheri. Azvîrlindu-le unul după altul zîmbete pătrunse de un farmec perfid, Alexandru îşi săltase tăişul alb al săbiei, arătînd artileriştilor, cu vârful ei strălucitor, nestăvilitul iureş al armatelor de la Borodino. În albe trîmbe de explozii se îmbrăca la Borodino cîmpul de bătaie şi negre păduri de baionete urcau din zări pe uriaşa pînză a tabloului din capul scărilor de marmură.

...Căci fost-au
Grele bătălii?!

— *Măi frate*, relua glasul lui Pavlovski.

Măi frate, minte să le ții!!

vuiau başii.

Rusia cu temei şi-aduce
Aminte de Borodino!!

Strălucitorul Alexandru zbura spre cer, iar la picioarele armăsarului său zăcea sfîșiat vâlătucul de muselină care îl acoperise pînă atunci un an întreg.

— Ce, nu l-ați mai văzut pe împăratul Alexandru cel Binecuvîntat? Ține rîndul, băiete, ține rîndul! Un, doi. Stîngu'! Stîngu'! — urla Mișlaevski. Omida suia mereu, și scările se cutremurau sub pașii foștilor elevi al căror patron fusese însuși el, Alexandru. Desfășurîndu-și rîndurile pe dinaintea celui ce-l înfrînsese pe Napoleon, întregul divizion pătrunse apoi în vasta sală de festivități pe care o înconjurau două șiruri de ferestre. Sfîrșindu-și cîntecul, se opri în careu, cu armele la umăr, în freamăt de baionete. O lumină alburie, sumbră, plutea prin sală. De-a lungul pereților abia se mai întrezăreau, ca niște pete verzui, fantomatice, uriașele portrete învelite în pînză ale ultimilor împărați ai Rusiei.

Studzinski se dădu cîtiva pași înapoi și își privi ceasul-brățară. În clipa aceea, un iuncher veni în fugă și-i șopti ceva la ureche.

— A sosit comandantul divizionului, îi auziră șoapta cei din jur.

Studzinski le făcu semn ofițerilor. Cu toții porniră în pas alergător prin careu, aliniind rîndurile. Studzinski ieși pe coridor în întîmpinarea comandantului.

Sunîndu-și pintenii pe treptele scării, întorcîndu-se și trăgînd cu coada ochiului spre Alexandru, colonelul Malîșev urca spre ușa sălii de festivități. La piciorul stîng i se legăna o sabie caucaziană, cu un dragon vișiniu la mîner. Purta un chipiu de catifea neagră și o manta pînă la călcîie, larg despicată în spate. Colonelul părea tulburat. Studzinski îi ieși grăbit înainte și se opri, salutînd cu mîna la cozoroc.

Malîșev îl întrebă:

— I-ați îmbrăcat?

— Da, să trăiți. Toate ordinele au fost executate.

— Cum se prezintă?

— De luptat, vor lupta. Dar nu au experiență. La o sută douăzeci de iuncheri, avem optzeci de studenți care nu se pricep să țină o armă în mână.

O umbră se așternu peste chipul lui Malîșev. Rămase tăcut.

— Din fericire, ne-au venit niște ofițeri foarte buni, continuă Studzinski, mai ales cel nou, Mișlaevski. O scoatem noi la capăt.

— Bine. Acum, iată despre ce-i vorba: după încheierea ceremoniei, am să te rog ca toți cei prezenți, în afara ofițerilor și-a unui corp de gardă, cu un efectiv de șaizeci de oameni, alcătuit din cei mai buni și mai de nădejde iuncheri, pe care îi vei posta la mortierele din interiorul depozitului și în jurul clădirii, să plece acasă cu condiția ca mâine, la orele șapte dimineața, întreg divizionul să fie din nou prezent.

O nemaipomenită uimire îl copleși pe Studzinski. Își holbă de-a dreptul necuviincios ochii la domnul colonel și rămase cu gura căscată.

— Domnule colonel... din pricina emoției, toate accentele îi lunecară lui Studzinski către penultima silabă, permite-ți-mi să raportez. E cu neputință să-i las acasă. Singura posibilitate de a menține capacitatea de luptă a divizionului e ca peste noapte să rămână cu toții aici.

Domnul colonel își demonstra atunci și chiar foarte repede o nouă calitate: aceea de a se înfuria într-un chip desăvârșit. Gîtul și obrazul i se învinețiră, iar ochii îi vărsară scînteii.

— Domnule căpitan, făcu el cu o voce enervantă, am să dau ordin ca pe statul de serviciu să nu mai figurezi ca ofițer superior, ci ca lector care ține conferințe propriilor săi comandanți. Or, acest lucru mi-e foarte neplăcut, fiindcă am văzut în dumneata tocmai un ofițer superior de nădejde, iar nu un profesor oarecare. Așadar, nu am nevoie

de conferințe. Te-e rog, fără sfaturi și povețe! Primești ordinul, îl execuți și atît. M-ai înțeles?

Și îndată se holbară unul la celălalt.

O culoare arămie se prelinse peste gîtul și obrajii lui Studzinski, iar buzele-i tremurară. Glasul păru și el să-i scîrțîie cînd izbuti în sfîrșit să răspundă:

— Am înțeles, domnule colonel.

— Așa. Execuți ordinul. Îi lași să plece acasă. Le dai dispoziție să doarmă pe săturate, le oprești armele aici, iar mîine la șapte să fie prezenți cu toții. Acum să plece, ba mai mult decît atît – să nu iasă în stradă toți odată, ci în grupuri mici și fără epoleți, ca să nu atragă atenția, vezi Doamne, cu înfățișarea lor grozavă.

Ochii lui Studzinski se luminară și expresia de mîndrie jignită îl părăsi dintr-o dată.

— Am înțeles, domnule colonel.

Domnul colonel își schimbă și el, brusc, atitudinea.

— Alexandr Bronislavovici, te cunosc de multă vreme ca pe un ofițer viteaz și cu experiență. Mă cunoști și dumneata pe mine. Așa că supărarea nu-și are rostul. În asemenea împrejurări n-are ce căuta. Dacă am vorbit cumva cum nu trebuie, te rog să uiți, că doar și dumneata... Chipul lui Studzinski deveni stacojiu:

— Într-adevăr, domnule colonel, sînt vinovat.

— Bine, e-n regulă. Acum să mergem la ei, să nu le piară entuziasmul. Deci, vom lăsa totul pe mîine. Mîine o să știm mai bine ce avem de făcut, în orice caz, pot să-ți spun de pe acum: să nu te bazezi pe artilerie. Nu avem nici cai și nici muniții. Așa că, de mîine dimineață – exerciții de tragere cu armele, exerciții și încă o dată exerciții. Te rog să faci totul, ca pînă mîine în prînz divizionul să poată lua premiu la tragere. Și încă ceva – toți iuncherii de nădejde să primească grenade. Ai înțeles?

Umbre întunecate se lăsară peste chipul lui Studzinski. Tăcu, pătruns de încordare. Pe urmă spuse:

— Domnule colonel, permiteți o întrebare?

— Știu ce vrei să mă întrebi. Nu mă mai întreba. Am să-ți răspund și așa: situația-i foarte proastă. Se întâmplă să fie și mai rău de-atât, dar mai rar. Acum m-ai înțeles?

— Am înțeles, să trăiți.

— Asta-i socoteala. Malîșev își coborî mult vocea. Știi, nu vreau să petrecem cu toții o noapte plină de neprevăzut în cușca asta de piatră. Să riscăm viața a două sute de flăcăi, dintre care optzeci nici nu știu să tragă cu pușca.

Studzinski tăcu.

— Așa stau lucrurile. Celelalte le vom discuta diseară. Avem tot timpul. Acum să mergem.

Intrară amândoi în sală.

— Dre-e-e-epți! Don-lor ofițeri! strigă Studzinski.

— Bună ziua, artileriști!

De după umărul lui Malîșev, Studzinski dădu din mâini ca un regizor pătruns de neastîmpăr și, în clipa următoare, zidul cel cenușiu și țepos răcni făcînd să se cutremure geamurile:

— Să...ă...iți...omle...colonel...

Malîșev privi înveselit șirurile, își coborî mîna de la cozoroc și spuse:

— Foarte bine... Domnilor artileriști! N-o să vă spun prea multe, nu mă pricep să vorbesc, căci n-am luat parte la mitinguri, de aceea voi fi scurt. Ne vom bate cu ticălosul de Petliura și puteți fi convinși că-l vom răpune. Printre voi sînt iuncheri din școlile militare ale căror pajuri n-au cunoscut vreodată rușinea înfrîngerii. Mulți dintre voi ați fost elevi ai acestui liceu de mare prestigiu. Astăzi zidurile lui bătrîne vă privesc din nou. Sînt convins că nu vă veți face de rușine. Artileriști ai divizionului de mortiere! Vom apăra slăvitul nostru Oraș de năvala bandiților. Dacă vom slobozi cîteva

salve de obuze de șase țoli asupra celui simpatice președinte, cerul însuși o să-i pară mai mic decât propriile lui izmene, sufletul și mormântul cui l-a adus pe lume!!!

— Ha...a-a... Ha-a... răspunse mulțimea cea țepoasă, amețind de pe urma expresiilor atât de vioaie ale domnului colonel.

— Faceți-vă datoria, artileriști!

Studzinski dădu iar din mâini, ca un regizor speriat din culise, și din nou mulțimea stârni nouri de praf prin urletul său multiplicat de bubuitoare ecouri:

Urr...aa... Urrrr...Rrrrr!!

*

Nu trecură nici zece minute și în sala de festivități armele se înălțară, ca pe câmpia de la Borodino, în zeci și zeci de piramide. Două santinele punctară spațiul la marginile șesului de lemn colbăit, peste care creșteau, negre, șirurile de baionete. Undeva, în depărtare, poate la subsol, răsunau, când mai încet, când mai distinct, pașii proaspeților artileriști, care se grăbeau, conform ordinului primit, să plece spre casă. Prin coridoare se rostogoleau nelămurite zgomote metalice și comenzi scurte, răsunătoare. Pe acolo Studzinski posta chiar el schimburile de santinele. Pe urmă, tot din hăul negru al coridoarelor răsună pe neașteptate un glas de trompetă. În croncănitul ei răgușit, întretăiat, care se împrășteie prin întreaga clădire, nu mai fu nici urmă de măreție, ci doar o stridență falsă și cu o cu totul vădită îngrijorare. Într-unul din coridoare pornise să-și umfle obrajii un iuncher, mărginit de o parte și de alta de cele două balustrade ale scării ce ducea spre vestibul. De pe mânerul trompetei coclite, de aramă, coborau, legănându-se, panglicile decolorate ale ordinului Sf. Gheorghe. Înaintea gornistului se

oprise, cu picioarele depărtate, ca un compas, locotenentul Mișlaevski. Îl învăța să cînte, zorindu-l să încerce cînd într-un fel, cînd într-altul:

— Să știi că n-ai suflu îndeajuns... Zi-i, zi-i așa mereu. Suflă în ea, suflă tare. N-a mai fost pusă de mult la treabă. Acum, sună alarma.

„Ta-ta-tam-ta-tam“, suna gornistul, stîrnind groază și panică printre șobolani.

Umbra vînată a amurgului pătrundea cu tot mai multă stăruință în sală prin cele două lungi șiruri de ferestre. În fața cîmpului acoperit de piramidele costelive ale carabinelor, rămăseseră doar Malîșev și cu Turbin. O clipă, Malîșev îl privi posomorît pe cel dinaintea lui, dar îndată pe obraz i se ivi umbra unui surîs binevoitor.

— Ei, doctore, la dumneata ce s-aude? Grupa sanitară e în ordine?

— Este, să trăiți, domnule colonel.

— Atunci, poți să pleci și dumneata acasă. Îi expediezi și pe felceri. Le spui însă tuturor să fie prezenți mîine la ora șapte dimineața împreună cu ceilalți voluntari... Iar dumneata... (Malîșev se gîndi o clipă, încruntîndu-se.) Pe dumneata am să te rog să vii după-amiază, la orele două. Pînă atunci ești liber. (Malîșev tăcu din nou). Și încă ceva: deocamdată epoleții poți să nu ți-i pui. (Malîșev își căută cuvintele.) Vezi, noi urmărim să nu atragem prea mult atenția asupra noastră. În fine, mîine la ora două, te rog să fii aici.

— Am înțeles, domnule colonel.

Turbin se mișcă nehotărît de pe un picior pe altul. Malîșev își scoase portțigaretul și-i oferî o țigară. Turbin, la rîndul lui, aprinse un chibrit. Îndată, sclipiră două stelute purpurii și în clipa aceea, apăru limpede că în jur se și lăsase întunericul. Malîșev privi neliniștit în sus, spre globurile electrice care abia se mai întrezăreau, apoi ieși pe coridor.

— Locotenent Mișlaevski. Poftim încoace. Uite despre ce-i vorba: din momentul acesta, las pe

seama dumitale întreaga instalație electrică a clădirii. Te rog ca în cel mai scurt timp luminile să fie aprinse peste tot. E necesar să te orientezi în așa fel, încît, la nevoie, nu numai să poți aprinde luminile, dar să le și stingi pe toate. Să știi că porți întreaga răspundere pentru iluminarea clădirii.

Mîșlaevski salută și se răsuci pe călcîie. Gornistul scoase un ultim chițait. Apoi tăcu și el. Cu pintenii zornăindu-i de zor, Mîșlaevski se rostogoli atît de iute – tipa-tipa-tipa – pe treptele scării principale, încît păru că-i încălțat cu patine. Cîteva clipe mai tîrziu, se auzi făcînd mare tîmbălău undeva, la parter, izbind de bună seamă într-o ușă cu pumnii și azvîrlind cuiva niște ordine nedeslușite. Ca urmare a acestora, nu mai trecură decît alte cîteva clipe și la intrarea principală, spre care coborau cele două uriașe aripi ale scării din vestibul, se aprinse brusc o lumină vie, azvîrlind licăre aurii peste portretul lui Alexandru. Malîșev rămase chiar, un moment, cu gura căscată, apoi i se adresă lui Turbin:

— Pe cinstea mea... Țasta zic și eu ofițer. L-ai văzut ce poate?

Între timp, jos pe scară, se ivi o mogîldeață și porni să suie încet treptele de piatră. Cînd ajunse la cel dintîi palier și coti ca să urce mai sus, Malîșev și Turbin, aplecați peste balustradă, o văzură mai deslușit. Mogîldeața își mișca anevoie picioarele bolnave, iar capul argintiu îi tremura mărunt. Purta un veston larg, cu revere, împodobit cu nasturi lucitori și cu petlițe verzui, de catifea. Mîinile îi tremurau, înfipite într-o cheie cît toate zilele. Mîșlaevski urca și el scara în urma omulețului și-i striga în răstimpuri.

— Grăbește, grăbește. Ce umbli ca un păduche leșinat?

— Înălțimea-voastră... mormăia gîngav bătrînul, tîrșîindu-și picioarele. Prin întuneric, dintr-un ungher al palierului, îi răsări în față Caracudă, pe urmă un alt ofițer înalt, pe urmă doi

iuncheri și, în sfârșit, o mitralieră cu bot ascuțit. Mogîldeața se feri în lături, pătrunsă de groază, apoi se plecă, se plecă tot mai mult, și se închină pînă la pămînt înaintea mitralierei.

— Înălțimea-voastră, murmura fără încetare.

Curînd, ajunsă în vîrful scării, mogîldeața bîjbîi cu mîinile tremurînde prin semiîntuneric, deschise o cutie dreptunghiulară prinsă de perete, și, în adîncul acesteia, se văzu un fel de pată albicioasă. Moșul vîrî mîna în cutie, făcu să se audă un pocnet scurt și îndată o lumină năvalnică învăluie palierul de sus al vestibulului, intrarea în sala de festivități și coridorul.

Bezna se făcu ghem, fugi la un capăt și la celălalt al culoarului. Mișlaevski înțelese îndată cum se mînuiesc întrerupătoarele și, dîndu-l pe bătrîn la o parte, porni să răsucescă el însuși mînerulele negre, lucioase. Lumina, atît de orbitoare, încît părea că bate în roșu, porni cînd să se aprindă, cînd să piară din nou. Globurile albe din sală străluciră și ele și îndată se stinseră. Pe neașteptate, alte două globuri se aprinseră chiar la extremitățile coridorului, și, zvîcnind, bezna pieri cu totul.

— Hei! Cum e? striga Mișlaevski.

— S-a stins, îi răspundeau glasuri de jos, din hăul vestibulului.

— Gata! S-a aprins! urlau din nou glasurile. Săturîndu-se de joacă, Mișlaevski lăsă lumină în sală, pe coridor și deasupra portretului lui Alexandru, apoi închise cutia și își vîrî cheia în buzunar.

— Du-te, moșule, și te culcă, spuse el împăcat, totul e în deplină ordine.

Bătrînul clipi cu umilință:

— Dar cheia? Cheia... înălțimea-voastră... ce facem cu ea? Vreți s-o păstrați?

— Întocmai. De azi încolo, cheia va rămîne la mine.

Bătrînul mai stătu cîteva clipe, tremurînd de zor, apoi se depărtă tot atît de încet precum venise.

— Luncher!

Un elev rotofei și rumen la obraz își trînti patul armei de pardoseală și se opri, nemișcat ca o statuie, în fața cutiei.

— La tabloul de siguranțe are acces numai comandantul divizionului, domnul căpitan și cu mine. Și nimeni altul. În caz de nevoie, la ordinul unuia dintre aceștia trei vei sparge cutia, dar cu grijă, să nu se defecteze ceva la tablou.

— Am înțeles, să trăiți, domnule locotenent! Mîșlaevski veni spre Turbin și-i spuse în șoaptă:

— Maxim al nostru... l-ai văzut?

— L-am văzut... o, Doamne, cum să nu-l văd? șopti Turbin.

Comandantul divizionului se oprise în ușa sălii de festivități, și o mie de lumini jucară peste ornamentele de argint ale săbiei cu care era încins. Îi făcu semn lui Mîșlaevski să se apropie și-i spuse:

— Uite ce-i, domnule locotenent... Să știi că-mi pare bine că te am în divizionul nostru. Bravo.

— La ordinele dumneavoastră, domnule colonel.

— Vei mai avea grijă să se facă focul și aici, în sala de festivități, ca să nu stea santinelele în frig, iar de toate celelalte, am să mă ocup chiar eu. De mîncare n-o să duceți lipsă, am să vă fac rost și de votcă, puțină, dar suficientă ca să vă puteți încălzi.

Mîșlaevski îi zîmbi cu totul fermecător domnului colonel și își dresă glasul cu multă gravitate:

— A... chm...

Turbin însă nu mai stătu să-i asculte. Aplecat peste balustradă, nu-și mai luă ochii de la mogîldeața cu părul argintiu, pînă ce nu dispăru cu totul la parter. Un sentiment amar puse stăpînire pe Turbin. Stînd astfel, în dreptul balustradei de piatră, i se ivi înaintea, deosebit de limpede, o amintire.

...O mulțime de liceeni de toate vârstele dăduseră buzna, în culmea bucuriei, chiar prin coridorul de acolo. În fruntea acelei ciudate procesiuni, Maxim, pedagogul, om vînjos și îndesat, ducea grăbit cu el două siluete mici, negricioase.

— Să vază, să vază, să vază, să vază și domnul inspector, cu buna ocazie a venirii domnului efor, de ce-s în stare domnul Turbin cu alde domnul Mișlaevski. O să le facă plăcere. Pot spune chiar că o să le facă multă plăcere!

De bună seamă ultimele cuvinte ale lui Maxim exprimau o cumplită ironie. Căci numai unui om cu gusturi pervertite i-ar fi putut face plăcere contemplarea domnilor Turbin și Mișlaevski, ba încă în îmbucurătoarele clipe ale sosirii eforului.

Domnul Mișlaevski, strîns ca într-o menghină de mîna stîngă a lui Maxim, avea buza de sus despicăta pieziș, iar una din mînele vestonului îi mai atîrna doar în cîteva fire de ață. Domnului Turbin, purtat pe sus cu cea dreaptă, îi lipsea centura și-i zburaseră cu totul nu numai nasturii de la veston, dar și cei care încheie pantalonii, astfel că pînă și pîntecele și rufăria domnului Turbin se ofereau cît se poate de indecent privirilor.

— Maxim, drăguțule, lasă-ne, te rugăm, iubittle, implorau Turbin și Mișlaevski, întorcîndu-și spre el, pe rînd, chipurile însîngerate, cu ochii gata să se stingă.

— Ura! La cancelarie cu ei, Max, Preasfînte! urlau din spate, agitați, liceenii. N-are dreptate ăsta să-i schilodească pe cei dintr-a doua!

O, Doamne, Dumnezeu! Atunci era soare, erau urlete și tropăituri. Și nici Maxim nu arăta cum arată azi – necăjit, flămînd și cu părul alb. Pe capul lui Maxim creștea pe atunci o neagră perie de ghetă, înfățișînd doar ici și colo cîteva fire argintii. Brațele lui Maxim erau clești de oțel, iar de gît îi atîrna o medalie cît roata carului... Ah, roată, roată! Te-ai tot rostogolit de la satul B, făcînd un număr de N învîrtituri în nu știu cîtă vreme, și iată că ai ajuns într-un hău de piatră. Doamne, ce frig e în jur! Acum trebuie să apărăm

cu toții... Dar ce anume? Hăul acesta? Vuietul de pași?... Oare tu, Alexandre, ai putea tu să salvezi, cu oștirile tale de la Borodino, edificiul care piere? Înviază-le, coboară-le de pe pînză! Fără doar și poate că ele l-ar înfrînge pe Petliura.

Picioarele îl duseră pe Turbin cu totul fără voie în jos, pe scară. „Maxim!“ ar fi vrut să strige, apoi începu să se oprească în răstimpuri, pînă cînd rămase locului, nemișcat. Și-l închipui pe Maxim jos, în odăițele de la subsol, unde altădată au locuit paznicii. De bună seamă, stă acum și tremură la gura sobei, trecutul l-o fi uitat de tot, ba, pe deasupra îl va podidi și plînsul. Or, și fără el sînt necazuri cîte vrei. Gata, destul cu toate acestea. Să isprăvim o dată cu sentimentalismul! Tot smiorcăindu-ne întruna, ni s-a dus viața pe apa sîmbetei. Destul!

*

Și totuși, după ce Turbin îi lăsă pe felceri să plece acasă, se pomeni într-o clasă pustie, cuprinsă de lumina amurgului. De pe ziduri, tablele negre priveau în tăcere, ca niște pete de cărbune. Se înșiruiseră, încremenite băncile. Nu se putu reține, și, ridicînd pupitrul, se așeză într-una din ele. Se simți greoi, stîmjenit de spătarul îngust. Cît de aproape i se pare că spînzură acum tabla din perete. Chiar asta e clasa, pot să jur că asta e, ori cel mult o clasă vecină, căci pe fereastră se zărește aceeași priveliște a Orașului ca și atunci, în trecut. Iată matahala neagră, neînsuflețită a Universității. Dincolo, săgeata însoțită de sclipiri albe a bulevardului, cuiburile clădirilor, hăuri de întuneric, ziduri, ziduri, înălțimile cerului...

Ferestrele oferă pe drept cuvînt imaginea spectacolului din opera *Noaptea de Ajun*: e multă zăpadă și-i o puzderie de luminițe care licăresc și pîlpîie... „Tare aș vrea să știu de ce trag tunurile

acelea de la Sveatoșino?“ Parcă s-ar afla undeva, la capătul lumii, atît par de inofensive, bubuie ca printr-un strat de vată: um-m, um-m...

— Destul!

Turbin coborî pupitrul băncii, ieși pe coridor, apoi merse încet prin dreptul santinelor spre vestibul, și de aici în stradă. Chiar în fața intrării, lucea negru o mitralieră. Pe stradă se zăreau prea puțini trecători. Ninge rar, cu fulgi mari, pufoși.

*

Domnul colonel petrecu o noapte agitată. Cursele pe care le făcu între clădirea liceului și *madame* Anjou, aflată doar la doi pași, fură multe la număr. Către miezul nopții, motorul se încinsese de-a binelea și mergea în plină viteză. La liceu, lămpile cu arc voltaic revărsau o lumină roșiatică, şuierînd ușor în globurile lor mate. Sala se încălzise simțitor, căci seara întreagă și toată noaptea flăcări aprige se învolburaseră în străvechile teracote din încăperile sumbre ale bibliotecii, care o mărgineau de jur împrejur.

Îndrumați de Mișlaevski, iuncherii umpluseră pînă la refuz sobele cu colecții pe 1863 din *Otecestvennîe zapiski* și din *Biblioteka*, apoi, bocănind pînă în zori cu topoarele, menținuseră treze flăcările folosind lemnul copt al băncilor vechi, adunate de prin clase. Studzinski și Mișlaevski își bucuraseră inima cu cîte două pahare de spirt (domnul colonel se ținuse de promisiune, aducînd o cantitate suficientă, tocmai pentru a-i încălzi pe cei înfrigurați – anume cîte o jumătate de litru) și, făcînd cu schimbul, dormiseră cîte două ceasuri fiecare, culcați laolaltă cu iuncherii, peste mantalele așternute la gura sobelor. Pe chipurile ostenite ale amîndurora reflexele sîngerii ale flăcărilor alternau cu umbre prelungi și negre. Cînd unul, cînd celălalt se trezeau în

răstimpuri și umblau de la o santinelă la alta, controlându-le astfel toată noaptea. Caracudă, împreună cu iuncherii de la mitraliere, păzea și el intrările dinspre parc. Și, în sfârșit, schimbându-se oră de oră, câte patru iuncheri înfășurați în șube grele, mițoase, rămîneau neclintiți afară, în dreptul mortierelor cu boturi teșite.

La *madame* Anjou, sobița de tuci se încinsese să plesnească. Coșurile de tablă trăgeau vîrtos, șuierînd la încheieturi, unul dintre iuncheri se postase la ușă, fără să piardă din ochi motocicletă de la intrare, iar alți cinci dormeau un somn de plumb, trîniți peste mantale într-un colț al magazinului. Către ora unu din noapte, domnul colonel se oploșise de-a binelea la *madame* Anjou. Căscă lung, totuși nu se hotăra să se ducă la culcare, ci sta și tot discuta cu nu știu cine la telefon, în cele din urmă, către orele două, sosi, șuierînd subțire, o altă motocicletă, din care coborî greoi un militar înveșmîntat într-o manta cenușie.

— Lăsați-l să treacă. E pentru mine.

Omul îi înmîină colonelului o legătură voluminoasă, învelită într-un cearșaf și legată cruciș cu o sfoară groasă. Domnul colonel o cără el însuși într-o cămăruță minusculă din spatele magazinului, pe care avu grijă s-o încuie îndată cu un lacăt cît toate zilele. Omul cenușiu porni cu motocicletă înapoi, de unde venise, iar domnul colonel, urcînd la galerie, își azvîrli și el mantaua pe dușumea, grămădi la căpătîi un vraf de cîrpe și, dînd ordin iuncherului de serviciu să-l trezească la orele șase și jumătate punct, adormi buștean.

7

NOAPTEA TÎRZIU, un întuneric de cărbune se așternu peste locul cel mai frumos din cîte se

află, și anume, peste înalta Colină a lui Vladimir. Cărările pavate cu cărămizi și aleile șerpuite pieriseră cu totul sub stratul nesfârșit și pufos al zăpezii.

Nici un suflet de om, nici un zgomot de pași nu venea iarna să tulbure liniștea de pe terasele suprapuse. Cine să urce Colina în miez de noapte, ba încă pe o vreme ca asta? Chiar că te-ar cuprinde spaima. Om curajos să fii, și tot nu te-ai duce. Și-apoi, ce să cauți prin beznă? Luminată e doar o singură platformă. Acolo, pe un pedestal enorm, ca pe un înfricoșător vîrf de stîncă, se înalță greoaie, vreme de peste o sută de ani, silueta neagră, de fier, a lui Vladimir, sprijinind cu brațul o cruce uriașă, de trei stîneni. Seară de seară, îndată ce umbrele amurgului pornesc să învâluie hăurile, grohotișurile și terasele din jur, crucea își aprinde luminile și strălucește astfel pînă în zori. Licărul îi zboară departe, cale de patruzeci de verste și mai bine, pînă către zările negre ce duc spre Moscova. În jurul pedestalului însă nu izbutește să împrăstie întunericul decît prea puțin. Fulguind spre pămînt, palida lumină electrică atinge în treacăt marginea verzuie a postamentului, smulge din beznă cîte un capăt de balustradă, o margine scundă a grilajului, și cam atît. Dincolo, departe, departe... E cu adevărat o beznă de nepătruns. Sub căciulile lor de zăpadă arborii se întrevăd prin întuneric stranii, ca niște lustre învelite în pînză, iar jur-împrejur, troiene și iar troiene înalte de un stat de om. E înfiorător.

Nimeni nu se încumetă să ajungă acolo. Nici măcar omul cel mai neînfricat. Și pe bună dreptate: ce să caute prin grohotișuri? Jos, în Oraș, e cu totul altceva. Acolo nopțile sînt pătrunse de încordare, sînt nopți de seamă, nopți ostășești. Strălucesc șiraguri de felinare. Nemții dorm, dar dorm iepurește. Pînă și în cea mai întunecoasă ulicioară izbucnește deodată un con albastru:

— *Halt!*

Scîrț... Scîrț... prin mijlocul străzii lunecă greoi pionii cu lighenașe pe cap. Peste urechi, petele negre ale protectoarelor... Scîrț... Scîrț... Carabinele nu stau pe după umeri, ci, atente, în cumpănire. Deocamdată cu nemții nu-i de glumit. Orice s-ar spune, nemții sînt nemți. Parcă ar fi niște gîndaci de gunoi.

— *Dokument!*

— *Halt!*

Un con albastru, zvîrlit din lanternă. Oho!

Dar iată un automobil greoi, negru, cu patru faruri în față. Nu-i un automobil oarecare; în urma caretei lăcuite se perindă în trap întins opt călăreți. Escorta. Nemților însă nu le pasă. De aceea strigă:

— *Halt!*

— Cine e? Încotro? Pentru ce?

— Este comandantul. Generalul de cavalerie Belorukov.

Dacă așa-i vorba, situația se schimbă. Dacă așa-i vorba, poftiți vă rog. Prin geamurile caretei, în fund, se zărește un chip palid și mustăcios. Și un licăr tulbure pe epoleții de general. Lighenașele nemțești n-au încotro și salută. De fapt, în țara asta răpănoasă, le este cu totul indiferent, fie că e vorba de generalul Belorukov, fie de Petliura, fie chiar de un conducător al zulușilor. Totuși... de vreme ce trăiești cu zulușii, trebuie să urli ca ei... Lighenașele salută. Politețe internațională, care va să zică.

*

De seamă noapte. Ostășească. Pe ferestrele lui *madame* Anjou cad raze de lumină, în licărul razelor, mereu aceleași pălării de damă, corsete, chiloți și tunuri încrucișate. Și tot umblă, umblă întruna ca un pendul, iuncherul de gardă, se înfioară de frig, desenează cu baioneta pe zăpadă stema împăratului. Și la liceul Alexandrovski se

revarsă, ca într-o seară de bal, şiraguri de globuri albe. Mişlaevski, înviorat de votca îndestulătoare, umblă şi el, umblă mereu, tot aruncându-şi ochii când spre Alexandru cel Binecuvîntat, când spre tabloul de lumini din perete. E destul de plăcut aici la liceu şi totul e în ordine. Orice ai spune, santinelele au la îndemînă opt mitraliere, şi nici iuncherii nu-s ca fiţangăii aceia de studenţi. Iuncherii, frăţioare, ştiu să lupte. Ochii lui Mişlaevski sînt roşii ca la iepuri. A cîta noapte e asta, cu somn prea puţin, cu votcă prea multă, ba şi plină de nelinişte? Oricît ai fi de neliniştit aici, în Oraş, o mai poţi scoate la capăt. Dacă n-ai nimic de ascuns, eşti liber, plimbă-te pe unde vrei. Drept e că o să te oprească de vreo cinci ori patrulele. Dar dacă ai actele în regulă, nu te doare capul. O să cam bată la ochi că umbli noaptea pe străzi, dar de data asta să nu-ţi pese, mergi sănătos...

Pe Colină însă cine să urce? Chiar că ar fi o prostie. Mai suflă şi vîntul pe înălţimile acelea... Cînd îşi porneşte colindul peste aleile troienite, parcă-l auzi pe Satana chiuind. Cel care s-ar încumeta, totuşi, să urce Colina, ar fi pe drept vorbind, un om în afara societăţii. Unul care, sub orice orînduire, s-ar simţi între oameni ca un lup hăituit. Aidoma acelor mizerabili despre care a scris Hugo. Unul care n-ar trebui nici măcar să se arate pe străzile Oraşului, iar dacă ar îndrăzni, totuşi, s-o facă, şi-ar risca de zece ori viaţa. Izbuteşti să te streкори printre patrule, norocul tău; nu izbuteşti, să avem iertare. Dacă ar fi să nimerească un asemenea om sus, pe Colină, el n-ar merita — omeneşte vorbind — decît o sinceră compătimire.

Nici un cîine nu te-ar răbda inima să laşi acolo. Un vînt de gheaţă suflă peste Colină. Cinci minute numai să stai locului că îţi şi vine s-o iei la sănătoasa. Darmite...

— Cinci ceasuri în cap? Oho... Degerăm, frăţioare!... Mai ales că pe dincoace, pe lîngă

panoramă și castelul de apă, nu poți să te strecorei nicidecum către Orașul de sus, căci acolo, în străduța Mihailovski, în casa care-i proprietatea mănăstirii, și-a instalat statul-major însuși generalul Belorukov. Și, la fiecare cinci minute, ba câte un automobil cu escortă, ba câte unul cu mitraliere, ba...

— Ofițerașii, ceara mamei lor, găsi-i-ar toți dracii! Patrule, patrule, patrule.

Nici spre Orașul de jos – Podol – traversînd șirurile de terase, nu poți pătrunde, în primul rînd pentru că de-a lungul străzii Alexandrovskaja, care serpuiește la poalele Colinei, stau rînduite felinare, iar în al doilea rînd pentru că sînt nemții, vîrî-s-ar dracul și-ntr-ăștia! patrulă după patrulă! Poate spre dimineată?... Păi, degerăm pînă atunci. Vîntul înghețat se repede – uhu-u... – peste alei și ți se năzare că pe sub nămeții de lîngă balustradă mormăie cu adevărat niște glasuri omenești:

— Degerăm, Kirpatii!

— Ai răbdare, Nemoleaka, ai răbdare. Or mai umbla patrulele astea pînă în zori și s-or duce naibii, să se culce. Atunci om zbughi-o și noi către Vzvoz să ne încălzim la Sîciha.

Trece câte o unduire prin beznă și parcă ai distinge cu încetul trei umbre negre care lunecă pe lîngă balustradă, se apleacă și privesc lung în jos, unde se arată ca în palmă toată strada Alexandrovskaja. Aci o vezi pătrunsă de tăcere, aci o luminează conuri albastrui, prelungi – sînt mașinile nemțești care o străbat în viteză – aci răsar pe întinderea ei, ca niște pete mărunte, lighenașele de metal, și atunci pe zăpadă se aștern umbre prelungi, colțuroase... Totul se vede ca-n palmă...

Una din umbrele de pe Colină lunecă într-o parte și i se aude glasul răgușit, un glas de lup hămesit:

— Mă auzi... Nemoleaka... hai să-ncercăm. Poate om trece...

Nu-i lucru curat sus, pe Colină, nu-i lucru curat!...

*

Nici în palatul hatmanului, închipuiți-vă, nu-i mai bine. Pretutindeni în jur e o agitație stranie, cu totul nepotrivită pentru acea oră târzie din noapte. Prin sala cu șirurile de scaune, a căror poleială aurie vădește multă lipsă de gust, zvîcni ca un șoarece peste parchetul lustruit un lacheu bătrîn, cu favoriți. Cîteva clipe mai târziu, într-o altă încăpere, zbîrnîi prelung o sonerie electrică și zăngăniră niște piteni. În dormitor, oglinzile mari, în rame cu licăr palid, împodobite cu coroane, reflectară un tablou straniu, nenatural. Înaintea lor se agita un om uscățiv, cărunt, cu obrajii de pergament rași proaspăt, cu o mustăcioară scurtă pe chipul ascuțit, de vulpe, îmbrăcat într-o cazacă fină, cu cartușiere de argint. În jurul lui, se mișcau trei ofițeri nemți, și alți doi, ruși. Unul, îmbrăcat și el cu o cazacă, aidoma celui din fața oglinzii, al doilea purtînd veston și pantaloni de călărie, care îi trădau apartenența la unitățile de gardă călare, dar pe umeri cu epoleții triumphiulari ai armatei hatmanului. Cei de față îl ajutau pe omul cu chip de vulpe să-și schimbe veșmintele. Cazaca, șalvarii, cizmele lăcuite căzură pe jos. Omul fu îmbrăcat într-o uniformă de maior german și se văzu că nu arată nici mai bine, nici mai rău decît sutele de alți asemenea maiori. După aceea, se deschise ușa, se dădură în lături draperiile prăfuite și în încăpere pătrunse încă un om, purtînd o uniformă germană de medic militar. Aduse cu el un vraf de pachete, le rupse ambalajul și, cu mișcări repezi, vădînd pricepere, înveli strîns în bandaje capul nou-născutului maior german, acoperindu-i cu totul amîndoi obrajii, astfel că nu i se mai zări de sub tifon decît ochiul drept, de

vulpe, și buzele subțiri, care lăsau să se întrevadă coroanele de aur și de platină ale dinților.

Necuviincioasa agitație nocturnă din palat mai continuă o vreme. La cei câțiva ofițeri care umblau de colo pînă colo prin sala cu scaunele aurite și printr-o altă sală, vecină, veni un neamț și le spuse în limba lui că maiorul von Schratt, încercînd să-și descarce revolverul, și-a făcut o rană la gît și trebuie trimis de urgență la spitalul militar german. Undeva sună un telefon, altundeva cîntă o păsăruică: piu-piu! Apoi, la una din ieșirile laterale ale palatului, intrînd pe poarta ogivală, din fier forjat, se opri fără zgomot o mașină sanitară germană și îndată misteriosul maior învelit în bandaje, cu mantaua încheiată la toți nasturii, fu adus pe o brancardă și, prin portiera deschisă a mașinii speciale, vîrît înăuntru. Mașina plecă, răcnind o singură dată, răgușit, la cotitură, dincolo de poarta cea înaltă, forjată.

În interiorul palatului, agitația și neliniștea nu mai conteniră pînă în zori. Luminile continuară să strălucească prin sălile aurite și prin galeriile cu portrete, sună des telefonul, iar chipurile lacheilor deveniră parcă mai obraznice, iar în ochi prinseră a le juca vesel zeci de luminițe.

Într-o altă încăpere, strîmtă, de la parterul palatului, în dreptul telefonului din perete, apărură un ins, purtînd uniformă de colonel de artilerie, închise cu multă precauție ușa acelei mici centrale telefonice, cu pereții văruiți, atît de diferită față de celelalte încăperi ale palatului, și abia atunci se încumetă să ridice receptorul. O rugă frumos pe domnișoara cea veșnic trează de la centrală să-i dea imediat legătura cu numărul 212. După ce rugămintea îi fu satisfăcută, spuse „mersi“, își încruntă grav și neliniștit sprîncenele, apoi întrebă familiar, cu jumătate de glas:

— Comandamentul divizionului de mortiere?

*

Din păcate, colonelul Malîșev nu izbuti să doarmă pînă la orele șase și jumătate, precum scontase. Cînd se făcu ora patru, păsăruica din magazinul lui *madame* Anjou ciripi cu deosebită insistență, și iuncherul de serviciu fu nevoit să întrerupă somnul domnului colonel. Dumnealui se trezi cu o iuțeală uimitoare, iar mintea-i porni să lucreze chiar din acea clipă, ba încă foarte precis, ca și cînd colonelul nici nu dormise. Și nici pe iuncherul care îi întrerupse visarea nu se supără cîtuși de puțin. Peste cîteva clipe, motocicletă îl purtă într-o direcție necunoscută. Mai tîrziu, cam în jurul orei cinci, cînd reveni la *madame* Anjou, un gînd războinic și pătruns de neliniște îi încrunta la fel de aprig sprîncenele ca și acelui colonel din mica încăpere a palatului, care, cu o vreme înainte, ceruse la telefon legătura cu divizionul de mortiere.

*

La orele șapte punct, pe cîmpia de la Borodino, luminată de globuri roșietice, stătea, înfiorîndu-se de răcoarea zorilor și vuind de glasuri înfundate, aceeași omidă alungită, care, cu o seară înainte, urcase scara către portretul lui Alexandru. Stabs-căpitanul Studzinski se opri deoparte, în mijlocul unui grup de ofițeri, și nu scotea nici un cuvînt. Ciudat lucru, în ochi i se putea zări, strîmbîndu-i căutătura, același licăr de îngrijorare ca și în ochii colonelului Malîșev, la care însă apăruse cu cîteva ceasuri mai devreme. Totuși, oricine i-ar fi întîlnit pe colonel și pe ștabs-căpitan în acea noapte de pomină, ar fi putut remarca pe loc și o neîndoielnică deosebire: pe cîtă vreme în ochii lui Studzinski neliniștea licărea doar ca o presimțire, în cei ai lui Malîșev ea se conturase mult mai

precis, așa cum se întâmplă în momentele când ai înțeles limpede ceva de mare însemnătate, dar îți dai seama că acel lucru nu-i decât o tot atît de mare ticăloșie. De după reverul mantalei lui Studzinski se zărea o hîrtie cu un lung șir de nume ale tuturor artileriștilor din divizion. Studzinski abia isprăvisese de făcut apelul, convingîndu-se că lipsesc douăzeci de oameni. Tocmai de aceea lista purta urmele unei mișcări bruște a degetelor ștabs-căpitanului; cu cîteva clipe în urmă, mototolise hîrtia.

Prin sala în care se lăsase din nou răcoare, creșteau acum mici rotocoale de fum: în grupul de ofițeri se fuma.

Nici mai devreme, nici mai tîrziu, ci la ora șapte punct, în fața divizionului apăru colonelul Malîșev și, îndată, ca și în ziua precedentă, îl întâmpină vuietul de glasuri care izbucniseră, salutîndu-l. Domnul colonel purta și astăzi la șold sabia lui de argint, dar dintr-o pricină de neînțeles, miile de lumini nu mai veniră să joace peste încrustările de argint. La șoldul celălalt i se legăna un pistol într-o teacă de piele. Sus-zisa teacă era descheiată, pesemne datorită faptului că domnul colonel era astăzi mai distrat ca de obicei.

Colonelul păși înaintea divizionului, mîna stîngă, înmănușată, și-o așeză peste mînerul sabiei, pe cea dreaptă, fără mănușă, o lăsă foarte delicat peste teaca revolverului și se porni să grăiască astfel:

— Ordon domnilor ofițeri și tuturor artileriștilor din divizionul de mortiere să asculte cu atenție ceea ce le voi spune! În cursul acestei nopți, în situația noastră, în cea a armatei și aș spune chiar în situația politică a întregii Ucraine, au avut loc schimbări radicale și cu totul neașteptate. De-aceea vă aduc la cunoștință că divizionul este dizolvat! Așa fiind, propun ca fiecare dintre dumneavoastră să-și dea jos orice însemne militare și, luînd de aici, din depozit, tot ce dorește și ce poate duce cu el, să plece acasă, să

stea acolo bine ascuns, fără a se da în vileag, și să aștepte o nouă chemare din partea mea. Cîteva clipe rămase tăcut, întărind parcă și mai mult liniștea mormîntală care se lăsase în sală. Pînă și felinarele încetaseră să mai șuiere. Toate privirile artileriștilor și ale grupului de ofițeri se ațintiseră asupra unui singur punct din sală, și anume, asupra mustăcioarei tunse a domnului colonel. Malîșev vorbi din nou:

— Această chemare o voi lansa îndată ce va surveni vreo schimbare în situația existentă. Trebuie să vă spun însă că sînt prea puține speranțe ca ea să se producă... în momentul de față nici eu nu pot să știu cum vor evolua evenimentele, dar sînt de părere că cel mai bun lucru la care pot spera... ă... (pe neașteptate, colonelul pronunță strigînd cuvintele imediat următoare) cei mai buni dintre voi, este să fie trimiși pe Don. Așadar, ordon întregului divizion, cu excepția domnilor ofițeri și a iuncherilor care azi-noapte au fost la posturi, să plece neîntîrziat acasă!

— A?! A?! Ga, ga, ga! trecu un foșnet prin mulțime, iar baionetele parcă se lăsară mai jos ca pînă atunci. Se agitară chipuri pe care se putea citi o deplină derută. Prin alte cîteva perechi de ochi păru să treacă un licăr de bucurie...

Pe neașteptate, din grupul de ofițeri ieși ștabs-căpitanul Studzinski. Chipul i se acoperise de o paloare albăstruie, iar ochii își apropiaseră strîmb cele două pupile. Merse cîtiva pași spre colonelul Malîșev, apoi zvîrli o privire peste umăr către ofițerii care rămăseseră în urmă. Mîșlaevski nu se uita la el. Privea lung, ca și pînă atunci, la mustăcioara colonelului Malîșev și întreaga sa înfățișare mărturisea că e gata, ca de obicei, să înjure murdar, de mamă. Caracudă clipea zăpăcit, proptindu-și caraghios mîinile în șolduri. Printre cei cîtiva tineri sublocotenenți foșniră deodată niște cuvinte cu totul nepotrivite, niște cuvinte umilitoare: „arestați-l“!...

— Ce s-a întâmplat? Cum așa? răsună un bas tinerel din coloana iuncherilor.

— Arestați-l!...

— Trădare!!

Deodată, Studzinski aruncă o privire înflăcărată spre globurile luminoase din tavan, apoi trase cu coada ochiului spre teaca revolverului pe care îl purta la șold și strigă:

— Hei! Plutonul întâi!

Coloana dinaintea lui se frânse la unul din capete, siluete cenușii alergară spre cel care strigase și, timp de câteva clipe, se iscă o stranie agitație.

— Domnule colonel! rosti cu un glas răgușit peste măsură Studzinski. Sînteți arestat!

— Arestați-l!! urlă isteric unul din sublocotenenți și înaintă spre colonel.

— Un moment, domnilor, strigă Caracudă, care judeca încet, dar temeinic.

Mîșlaevski țîșni din grupul de ofițeri, îl apucă pe sublocotenent de mîneca mantalei și-l trase îndărăt.

— Lăsați-mă, domnule locotenent! făcu acesta într-un zvîcnet furios al gurii.

— Liniște! răsună netulburat glasul domnului colonel. Ce-i drept, gura îi zvîcnea și lui, i se acoperise și lui chipul de pete stacojii, totuși, în ochi i se putu citi mai multă stăpînire de sine decît la oricare din ofițerii grupului de alături. Și astfel, rămaseră cu toții locului.

— Liniște! repetă colonelul. Vă ordon să treceți la locurile voastre și să luați aminte la vorbele mele!

Se lăsă tăcere, iar privirea lui Mîșlaevski mărturisi brusc o atenție încordată. Păru că o anumită idee îi și fulgerase prin minte, astfel că acum aștepta de la domnul colonel vești cu mult mai interesante și de o însemnătate sporită față de cele pe care acela le comunicase lui și altora, pînă atunci.

— Așa, așa, rosti colonelul, iar obrazul continuă să-i zvîcnească, așa, așa... Teribilă ispravă aș fi făcut să pornesc la luptă cu un efectiv ca acesta, trimis de Domnul Dumnezeu. Cu adevărat teribilă, n-am ce zice! Totuși ceea ce se poate ierta unui voluntar, pînă mai ieri student, sau unui iuncher, este cu totul inadmisibil în ceea ce te privește pe dumneata, domnule ștabs-căpitan!

Zicînd acestea, colonelul înfipse în ochii lui Studzinski o privire deosebit de tăioasă. Prin pupilele domnului colonel ațintite asupra lui Studzinski scăpărau scînteii de autentică mînie. Din nou se lăsă liniște.

— Ei bine, domnilor, continuă colonelul, în viața mea nu am organizat mitinguri, dar acum sînt nevoit s-o fac, n-am încotro. Ei bine, domnilor, încercarea dumneavoastră de a vă aresta comandantul dovedește, ce-i drept, că sînteți niște buni patrioți, dar tot ea arată că în calitatea dumneavoastră de ofițeri sînteți... ă... cum să spun? sînteți cam lipsiți de experiență! Pe scurt: eu nu dispun de timp și vă asigur, sublinie semnificativ și amenințător colonelul, că nici dumneavoastră. Și-acum, o întrebare: pe cine doriți să apărați?

Tăcere.

— Pe cine doriți să apărați, v-am întrebat, repetă cu severitate colonelul.

Mîșlaevski, cu scînteii de un colosal și sincer interes în ochi, făcu doi pași înainte, salută și grăi:

— Pe hatman sîntem datori să-l apărăm, domnule colonel!

— Pe hatman? întrebă din nou colonelul. Foarte bine. Divizion, drepti! zbieră deodată atît de tare, încît întreg divizionul tresări fără voie. Ascultați!! Azi-dimineată, în jurul orei patru, hatmanul a fugit într-un mod rușinos, lăsîndu-ne pe toți în voia soartei. A fugit ca o canalie de ultima speță, ca un laș. Tot astăzi, doar cu o oră mai tîrziu, a fugit în aceeași direcție, adică tot la

trenul german, comandantul armatei noastre, generalul de cavalerie Belorukov. Peste numai câteva ore vom fi martorii unei catastrofe, când oameni înșelați și târâți pe drumul aventurii, cum sînteți dumneavoastră, vor fi nimiciți ca niște cîini. Ascultați: Petliura se apropie de oraș cu o armată de peste o sută de mii de oameni, astfel că mîine... Dar ce spun eu, nu mîine, ci chiar astăzi – colonelul arată cu mîna spre fereastra prin care cerul se zărea luminîndu-se albastru peste oraș – chiar astăzi unitățile răzlețite și dezorganizate ale bieților noștri ofițeri și iuncheri, lăsate în voia soartei de către ticăloșii din comandamente și de cele două canalii care ar fi trebuit spînzurate, se vor întîlni față în față cu trupele lui Petliura, foarte bine înarmate și întrecîndu-le numericește de cel puțin douăzeci de ori... Ascultați-mă, copiii mei! strigă deodată cu o voce gîtuită Malîșev, căruia, ținînd seama de vîrsta lui, nu i se potrivea nicidecum rolul de părinte, ci poate numai de un frate mai mare al celor care se aflau sub baionete în fața lui, ascultați-mă! Eu, care sînt ofițer de carieră și care am îndurat tot greul războiului cu germanii, martor fiindu-mi ștabs-căpitanul Studzinski, iau asupra mea întreaga răspundere și totul!... totul! și vă avertizez! Acum, vă trimit acasă!! M-ați înțeles? strigă el dintr-o suflare.

— Da... a... ga, răspunse mulțimea și baionetele i se legănară din nou. Îndată după aceea se auzi, izbucnind într-un plîns nervos, un iuncher tinerel din coloana a doua.

Cu un gest straniu și cu totul neofițeresc, la care nu se aștepta nimeni din cei de față și de bună seamă nici el însuși, ștabs-căpitanul Studzinski își înălță mîinile înmănușate la ochi și plînse.

Atunci, molipsindu-se de la el, izbucniră în hohote surde și alți numeroși iuncheri. Coloanele se destrămară, iar glasul lui Radames-Mîșlaevski urlă către gornistul divizionului:

— Iuncher Pavlovski! Sună retragerea!

*

— Domnule colonel, permiteți să dăm foc clădirii liceului? întrebă Mișlaevski, privindu-l luminos pe colonelul dinaintea lui.

— Nu, nu permit, îi răspunse liniștit și politicos Malîșev.

— Domnule colonel, spuse cu multă căldură Mișlaevski, lui Petliura îi vor cădea în mână depozitul, tunurile, dar mai ales... Mișlaevski arătă cu mîna spre ușa vestibulului, unde, din spatele scării, se zărea chipul lui Alexandru.

— Așa e, îi vor cădea în mână, confirmă politicos, colonelul.

— Bine, dar cum se poate una ca asta, domnule colonel?...

Malîșev se întoarse spre Mișlaevski și, privindu-l cu luare-aminte, îi spuse următoarele:

— Domnule locotenent, peste trei ore Petliura va dispune și de soarta a sute de vieți omenești, astfel că singurul lucru de care îmi pare rău este că nu pot, chiar cu prețul vieții mele sau a dumatăle, firește cu mult mai de preț, să le scap de la pieire. Cît despre portrete, tunuri și arme, te rog nici să nu-mi aduci aminte.

— Domnule colonel, spuse Studzinski, oprindu-se înaintea lui Malîșev, din partea mea și a tuturor ofițerilor pe care i-am provocat la comiterea acelei ieșiri infamante, vă rog să ne primiți scuzele.

— Vi le primesc, răspunse politicos colonelul.

*

Cînd ceața dimineții prinse a se risipi deasupra Orașului, mortierele cu boturi teșite din curtea liceului Alexandrovski rămaseră fără închizătoare, iar mitralierele și puștile, desfăcute și rupte în bucăți, zăceau azvîrlite prin unghere întunecoase,

în podul clădirii. Prin zăpadă, prin gropi și prin încăperile de la subsol fură risipite grămezi întregi de cartușe, iar globurile nu mai revărsară lumină în sală și prin coridoare. Tabloul de siguranțe fusese spart și el de baionetele iuncherilor îndrumați de Mîșlaevski.

*

Geamurile se făcură albastre de tot. Învăluți în irizarea albastră, pe palierul scării se opriră doi ofițeri, ultimii din cei care părăseau clădirea: Mîșlaevski și Caracudă.

— L-o fi anunțat comandamentul pe Alexei? îl întreabă îngrijorat Mîșlaevski pe Caracudă.

— Desigur, nu vezi că nu s-a mai arătat pe aici? răspunse Caracudă.

— Vom putea să ne repezim pe la Turbini în cursul zilei?

— Nu, ziua ne va fi imposibil. Doar mai avem de îngropat... una-alta. Haide, să mergem acasă...

Geamurile erau albastre, dar pe cer se ivise o lumină alburie, și ceața prinsese a se înălța, destrămându-se.

1. Roman de P.R. Furman, consacrat personalității lui Petru I. Publicat în 1849, a înregistrat numeroase ediții pînă în 1914.
2. Apocalipsa, 16, 4.
3. Imagine sugerată de o poezie a lui Lermontov, în care culmile încărcate de zăpadă ale munților caucazieni sînt asemuite cu căciula generalului Ermolov.
4. Zeu al ironiei, clevetirii și sarcasmului în mitologia greacă.
5. Versuri din poezia *Borodino* de M.I. Lermontov.
6. Nuvelă de Ivan Bunin.
7. Cuvintele cu care se încheie nuvela.
8. P.P. Skoropadski (1873-1945). În perioada 29 aprilie-14 decembrie 1918 – mare hatman al Ucrainei; marionetă a

trupelor germane de ocupație. După 1918, emigrează în Germania.

- [9.](#) Referire la cuvintele personajului lui Șatov din romanul *Demonii* de F.M. Dostoievski: „Singurul popor «purător de Dumnezeu» este poporul rus“.
- [10.](#) „Calea ferată de sud-vest“.
- [11.](#) Dicționar enciclopedic rus.
- [12.](#) 2, 3, 4. Bancnote de diverse valori.
- [13.](#)
- [14.](#)
- [15.](#) Din opera Neron a compozitorului clasic rus Anton Rubinstein.
- [16.](#) Conform pronunției ucrainene.
- [17.](#) Motan (rus.).
- [18.](#) Balenă (rus.).
- [19.](#) Roșu, alb și albastru – drapelul Rusiei țariste.
- [20.](#) Vladimir I, cneaz al Novgorodului (970-980) și mare cneaz al Kievului (980-1015). A introdus creștinismul ca religie de stat.
- [21.](#) Fiind alcătuită din inițialele profesiunilor amintite în continuare, denumirea se bazează și pe un joc de cuvinte: *prah* înseamnă în rusă „pulbere“, dar și „rămășițe pămîntești“.
- [22.](#) În limba rusă *hudojniki*, de unde și inițiala „h“.
- [23.](#) Pe cine vrea [Jupiter] să-l piardă, acelaia îi ia mințile (lat.).
- [24.](#) Incendii (pop.).
- [25.](#) Parafrizare a unui celebru distih din poezia lui Nekrasov *Poet și cetățean*.

PARTEA A DOUA

ÎNTR-ADEVĂR, ceața se destrăma. Pretutindeni, peste coline – gerul, risipind cristale de gheață, crengi înfoiate, omătul mohorât al unei nopți fără lună, albăstrit apoi de ochii zorilor, dincoace, la marginea zării, cupole de biserici, albastre, mici, cu stele poleite, și, nestinsă pînă în zori, pe malul dinspre Moscova al Niprului, strălucind peste Oraș, în adîncul nemărginit al bolții, imensa cruce a lui Vladimir.

Spre dimineată, crucea se stinse. Pieri și licărul mărunț de pe întinderi. Dar ziua nu-și mai încingea lumina, amenința să rămînă o zi cenușie, pogorîndu-și lințoliul de nepătruns peste întreaga Ucraină.

Colonelul Kozîr-Leško se trezi din somn la cincisprezece verste de Oraș, chiar atunci, în zori, cînd izul acru, aburind, al luminii pătrunse cu greu prin ochiurile mici și întunecoase ale ferestrei din izba aflată la marginea satului Popeliuha. Kozîr se trezi în clipa cînd răsună de undeva cuvîntul:

— Dispoziție.

Mai întîi i se păru că a văzut acest cuvînt prin căldura somnului de pînă atunci, ba chiar încercă să-l îndepărteze cu mîna ca pe un cuvînt aducător de îngheț. Cuvîntul însă porni să se umfle și pătrunse în odaie împreună cu coșurile vineții, dezgustătoare, de pe obrazul ordonanței și cu un plic ce se îndoise rău pe la colțuri. Din geanta sa cu țiplă și cu rețea geodezică, Kozîr, venit în dreptul ferestrei, dădu la iveală o hartă, găsi acolo satul Borhunî, dincolo de el, un altul, Belîi Gai, măsură cu unghia încrucișarea drumurilor, cu petele mici, parcă lăsate de muște, ale tufișurilor

de o parte și de alta, apoi și pata cea mare și neagră a vetrei Orașului. În jur se risipise o duhoare grea de mahorcă de la posesorul coșurilor vineții, care își închipuia că are voie să fumeze și în fața lui Kozîr, că doar dintr-un asemenea fleac războiul n-are să sufere, precum și mirosul de tutun prost, de calitate a doua, pe care îl fuma însuși Kozîr.

Chiar în dimineața aceea, Kozîr urma să intre în luptă. Faptul nu-l făcu să-și piardă vioiciunea. Căscă și porni să zornăie din complicatul său harnașament, aruncându-și curelele peste umăr. În acea noapte dormise îmbrăcat cu mantaua, ba nu-și scosese nici măcar pintenii. Muiera se învîrți prin odaie, aducînd o oală cu lapte. Kozîr nu băuse niciodată lapte și n-o făcu nici acum. De undeva se izdovi puștimea. Unul dintre copii, cel mai mic, se tîrî pe bancă, arătîndu-și fundul gol și încercînd să se apropie de pistolul lui Kozîr. Nu mai ajunse la el, căci îndată Kozîr își agăță pistolul de centură.

Pînă în anul 1914, Kozîr fusese toată viața lui învățător la țară. În anul 1914, ajunse pe front într-un regiment de dragoni, iar în 1917 fu înaintat la gradul de ofițer. Cît despre ziua aceea de 14 decembrie '918, răsăritul soarelui îl găsisse pe Kozîr la fereastra izbei într-o nouă calitate și anume: aceea de colonel în armata lui Petliura, dar nimeni din lumea asta (și cu atît mai puțin Kozîr însuși) n-ar fi putut să explice cum de s-a întîmplat una ca asta. Faptul putea fi totuși explicat prin aceea că adevărata vocație a lui Kozîr era arta militară, iar munca de învățător n-a fost decît o mare și îndelungată eroare. La drept vorbind, așa se întîmplă de cele mai multe ori în viața noastră, a tuturor. Timp de vreo douăzeci de ani omul duce o anumită activitate, predă, spre exemplu, dreptul roman, iar în anul al douăzeci și unulea, își dă seama deodată că n-are pentru dreptul roman nici o înclinație, că nu-i place și nici măcar nu-l înțelege ca lumea, că de fapt este un iscusit grădinar, nutrind pentru flori o autentică pasiune. Se

întîmplă așa, pesemne, datorită imperfecțiunii sistemului nostru social, care face ca oamenii să-și realizeze vocația abia către sfîrșitul vieții. Kozîr și-o realizase la vîrsta de patruzeci și cinci de ani. Pînă atunci nu fusese decît un învățător mediocru, tiranic și plictisitor.

— Zi-le, băiete, la flăcăi să iasă de prin case și să încalece, rosti Kozîr și se încinse mai strîns cu centura.

Fumegau pașnic căsuțele albe în satul Popeliuha. Detașamentul colonelului Kozîr, numărînd vreo patru sute de săbiuțe se așternu la drum. Peste șirurile de călăreți se legăna fumul de mahorcă; armăsarul voinic al lui Kozîr tresărea nervos în chingă. Săniile convoiului, înșirate la o jumătate de verstă în urma regimentului scîrțiau amarnic. Regimentul se legăna în șa; la marginea satului se desfăcu în capul coloanei de călăreți un prapur în două culori: un cîmp albastru, iar la lemnul steagului un alt cîmp, galben ca șofranul.

Kozîr nu suferea să bea ceai. Mai mult decît orice îi plăcea să dea pe gît, de dimineață, cîte o zdravănă înghițitură de votcă. Îi plăcea mai ales votca imperială. N-o mai văzuse de patru ani; abia cînd venise hatmanul la putere apăruse din nou în toată Ucraina. Din plosca cea sură, votca se revărsă ca o flacără prin trupul lui Kozîr. Se învîrteji și prin șirurile de călăreți, din ploștile găsite încă prin depozitele de la Belaia Țerkov, și abia își curmă izvorul, că și izbucni în fruntea coloanei o armonică italienească, iar un glas subțire se porni să chiuie:

Pe marginea luncilor,

La vadul mioarelor...

Îndată, dintr-al cincilea rînd, tunară bașii:

De din zori și pînă-n seară,

Mîndra mea ogoru-și ară...

*I-a rămas țarină multă,
Iaca boii n-o ascultă.
Și-l cheamă pe un fecior,
Să-i zică de dor, de dor.*

— Fiu... ah! Ah, tah, tah!... șuieră și plescăi ca o veselă privighetoare unul dintre călăreții de lângă prapur. Se legăneau lăncile, tresăreau zbuciumându-se fanioanele negre, în irizări mortuare: cu panglici argintii și ciucuri de catafalc. Sub povara sutelor de copite scîrțîia omătul. Zbîrnîiră vesel strunele torbanului, toba cea mare.

— Zi-i, mă! Fruntea sus, flăcăi! făcu mulțumit Kozîr. Și se răsuci în șuier glasul de privighetoare peste ninsele cîmpii ucrainene.

Trecură de Belîi Gai, perdeaua negurei se destrămă cu încetul și atunci, de-a lungul tuturor drumurilor din jur se văzu o mulțime de norod înnegrind zăpada, înaintînd în pîlcuri strînse, scîrțîind cu potcoavele. La răscruce, lăsară să treacă înainte ca la o mie și jumătate de pedestrași. Oamenii din capul acelei coloane purtau cu toții aceleași sumane albastre, din stofă trainică, nemțească, păreau mai firavi la înfățișare, mai iuți, își purtau cu mai multă pricepere armele. Erau de pe plaiurile Galiției. În rîndurile din urmă ale coloanei mășăluiau alții, înveșmîntați în halate lungi, de spital, și încinși cu niște curele gălbui, din piele netăbăcită. Pe capetele lor se legăneau, înfundate peste căciuli, strîmbe căști de metal germane. Bocancii țintuiți bătătoreau zăpada.

De atîta puhoi de omenire se înnegriseră drumurile către inima Orașului.

— Slavă! strigau în trecere pedestrașii către prapurul galben-albastru.

— Slavă! izbucneau în vuiet sihlele.

Uralelor le ținură isonul, din stînga și din spate, nevăzute guri de tun. Comandantul corpului de armată, colonelul Toropeț, trimise de cu noapte două baterii către Pădurea Orașului. Tunurile se

rînduiseră în semicerc pe cîmpia de zăpadă și, în zorii zilei, deschiseră focul. Tunetul hurducat al tunurilor de șase țoli scutură catargele înzăpezite ale pinilor. Asupra întinsei așezări Pușcea-Vodiță se prăvăli de două ori cîte un obuz, iar exploziile făcură ca în patru laturi ale comunei, din ferestrele caselor înecate de omăt să sară țandări toate geamurile. Cîțiva pini fură despicați pînă la rădăcină, zvîcnind spre cer, în adîncul pădurii, uriașe vîrtejuri de zăpadă. După aceea nu se mai auzi la Pușcea nici un zgomot. Pădurea păru că se cufundă în visare și doar veverițele zburătăciră, foșnind, peste trunchiurile seculare. Curînd, cele două baterii plecară de lîngă Pușcea, pornind către flancul drept. Străbătură necuprinse ogoare cu pămînt bun de arătură, apoi o coastă împădurită, cotiră pe un drumeag îngust, ajunseră la o răscruce și abia acolo, în preajma Orașului, se așezară din nou în poziție de tragere. Și astfel, dis-de-dimineată, prin cartierul Podgorodnaia, prin Savskaia, prin suburbia Kurenevka, porniră să explodeze șrapnele înalte.

În cerul jos, cenușiu, zvîcneau lovituri mărunte, seci, parcă s-ar fi jucat cineva cu pietricele. Locuitorii coborîseră de dimineată prin pivnițe și acum priveau prin ochiurile ferestruicilor la coloanele încătușate de ger ale iuncherilor care își mutau pozițiile undeva mai aproape de centrul Orașului. Curînd însă, tunurile amuțiră, iar în locul acestora, undeva, prin cartierele mărginașe dinspre miazănoapte, răpăiră vesel puștile. Pe urmă, amuțiră și ele.

*

Trenul în care se afla comandantul corpului de armată Toropeț se oprise într-o haltă pierdută prin desișul unor uriașe păduri, la vreo cinci verste depărtare de cătunul Sveatoșino, înecat și el în

nămeți, amețit de bubuitul tunurilor și de răscolitoarele lor ecouri, iar acum, lipsit parcă de orice suflare omenească. Lumina electrică a rămas aprinsă pînă dimineată în cele șase vagoane ale trenului: pînă dimineată a sunat întruna telefonul din clădirea haltei și au chițait telefoanele de campanie din salonul înnoroiat al colonelului. Acum, cînd licărul zăpezii al zilei se așternu peste întregul ținut, tunuri grele bubuiră chiar în față, de pe linia ferată care ducea dinspre Sveatoșino către Post-Volînski, mici păsărele cîntară din cutii galbene, iar colonelul Toropeț cel uscățiv și nervos îi spuse lui Hudiakovski, aghiotantul său:

— Gata, or pus mîna pe Sveatoșino. Fii bun, pane aghiotant, și dă de veste să miște trinul încolo, înspre Sveatoșino.

Trenul lui Toropeț porni cu încetineală printre movilele albe ale pădurii de pini și se opri la întretăierea căii ferate cu marea șosea ce se înfigea ca o săgeată în trupul Orașului. Ajuns acolo, fără să mai iasă din vagonul său, Toropeț porni să-și aducă la îndeplinire planul alcătuit în decursul a două nopți de nesomn în același salon Nr. 4173, murdar și năpădit de ploșnițe.

Orașul, asediat de jur împrejur, se ridica din neguri. De la miazănoapte de pădurea Orașului și de ogoarele cu arătură, de la apus de Sveatoșino, cucerit cu o zi înainte, de la miazăzi și răsărit de nefericitul Post-Volînski, de la miazăzi de crîngurile, cimitirele, islazurile și terenul de tragere, încinse de firul căii ferate, de pretutindeni, pe cărări, pe drumuri și de-a dreptul peste șesul nins, venea, înnegrind omătul, în clinchet de căpestre, cavaleria, se opinteau din greu tunurile și înaintau, împotolindu-se prin troiene, istoviți crunt într-o singură lună de campanie, pedestrașii din armata lui Petliura.

În vagonul-salon cu dușumea lui de pîslă îmbîcsită, cîntau încetișor, clipă de clipă, cocoși mici și gingași, făcîndu-le telefoniștilor Franko și

Garas, care nu dormiseră toată noaptea, capul calendar.

— Ti-u... pi-u... s-o-nțeles! pi-u... ti-u...

Planul lui Toropeț se dovedise a fi deosebit de viclean, viclean se dovedise a fi el însuși, nervosul colonel Toropeț, cel cu sprâncene stufoase și obraz vinețiu, ras în fiecare zi. Nu degeaba trimisese dumnealui cele două baterii către pădurea Orașului, nu degeaba bubuise prin văzduhul geros și răvășise linia de tramvai care ducea către desigurile troienite de la Pușcea-Vodița. Nu degeaba adusese apoi mitralierele dinspre câmpia cu arătură, îndrumându-le pe toate către flancul stîng. Toropeț nu voia altceva decît să-i inducă în eroare pe apărătorii Orașului, să-i încredințeze că va porni la asalt din flancul său stîng, adică dinspre miazănoapte, dinspre suburbia Kurenevka. Aceasta, cu scopul de a îndemna trupele aflate în Oraș să se mute într-acolo, pentru ca apoi să atace Orașul frontal, direct dinspre Sveatoșino, de-a lungul șoselei Brest-Litovsk, precum și din extremitatea flancului drept al său, dinspre miazăzi, adică din direcția satului Demievka.

Tocmai întru îndeplinirea acestui plan al lui Toropeț înaintau de-a lungul drumurilor unitățile lui Petliura, trecînd din flancul stîng către cel drept, și mărșăluia, cu plutonierii în frunte, însoțit de cîntece și de glas de armonică, regimentul cel cu căciuli negre al lui Kozîr-Leșko.

— Slavă! izbucneau pădurile în vuiet.

Veniră tot mai aproape, lăsară deoparte pădurea și abia după ce traversară calea ferată pe o pasarelă de scînduri, văzură în zare Orașul. Acesta încă își mai păstra căldura somnului din care abia se trezise și se legănau peste el ușoare falduri de ceață, sau de fum. Înălțat în scări, colonelul Kozîr privea prin lentile puternice, „Zeiss“, în zarea unde se grămădeau acoperișurile clădirilor cu mai multe etaje și cupolele străvechii catedrale Sfînta Sofia.

Înspre mîna lui dreaptă lupta se și încinsese. Doar la cîteva verste depărtare, vuiau cu glas gros de aramă gurile de tun și prinseră să latre mitraliere. Acolo, infanteria lui Petliura pornea în pas alergător, în șiruri răzlețe, către Post-Volînski și tot în șiruri răzlețe se retrăgeau de la Post infanteriștii din armata albă, răzlețiți, purtînd uniforme de toate felurile, năuciți de tirul susținut al inamicului.

*

Orașul. Un cer apăsător, vîrtos. O răscruce. Căsuțe joase, de mahala. Ici-colo, cîte o manta cenușie.

— Chiar acum au transmis că s-ar fi ajuns la o înțelegere cu Petliura: toate unitățile rusești, cu armament cu tot, vor pleca nestingherite spre Don, la generalul Denikin.

— Vorbești serios?

Tunurile... Tunurile... bum... bu-bu-bu...

Și o mitralieră, urlînd.

Deznădejde și nedumerire în glasul iuncherului:

— Bine, dar atunci trebuie să înceteze orice rezistență?...

Durere amară într-un alt glas de iuncher:

— Știe-i dracu!

*

Colonelul Șciotkin lipsea de la comandament încă din primele ore ale dimineții și aceasta din simplul motiv că acel comandament de fapt nu mai exista. Încă din noaptea spre paisprezece decembrie, comandamentul lui Șciotkin pornise îndărăt, către gara Oraș I, și petrecuse acea noapte viscolită la hotelul „Roza din Stambul“ aflat în vecinătatea poștei. Noaptea, pasărea telefonică îi cîntase, în răstimpuri, cîte ceva lui Șciotkin, iar spre

dimineată amuțise cu totul. Când se luminează de ziuă, se văzu că cei doi aghiotanți ai lui au dispărut fără urmă. Un ceas mai târziu, după ce răscoli prin sertarele cu hîrtii, rupînd cîteva din ele în bucăți, Șciotkin părăsi și el „Roza“, cea năclăită, de data aceasta fără mantaua cu epoleții aurii, ci într-un palton din stofă pufoasă și purtînd pe cap o pălărie rotundă, pleoștită ca o turtă. De unde își făcuse rost de toate acestea, Dumnezeu știe.

Suindu-se într-o birjă la o oarecare distanță de „Roză“, Șciotkin, acum pe deplin civil, porni spre Lipki, ajunse în dreptul unui apartament micuț, dar bine mobilat, sună la ușă, sărută o blondă aurie cu forme pline și se duse împreună cu ea spre dormitorul tănuț din cotloanele imobilului. Șoptind drept în ochii măriți de spaimă ai blondei cuvintele:

— Totul s-a sfîrșit! O, cît de istovit sînt!... colonelul Șciotkin pătrunse în alcov și adormi acolo, după ce sorbi o ceașcă întreagă de cafea, pe care i-o serviră mînuțele durdulii ale blondei cu plete aurii.

*

Luncherii din drujina întîi n-aveau știre de toate acestea. Păcat! Dacă ar fi știut, poate li s-ar fi luminat mintea și în loc să umble de colo-colo, sub cerul copleșit de șrapnele lîngă Post-Volînski, și-ar fi îndreptat pașii spre apartamentul cel atît de confortabil din Lipki, l-ar fi scos la lumina zilei pe somnorosul colonel Șciotkin și, ducîndu-l în stradă, l-ar fi spînzurat de felinarul ce se afla chiar în fața apartamentului locuit de persoana cu plete aurii.

*

Ar fi fost bine s-o facă, dar ei n-au făcut-o, pentru că nu știau și nu înțelegeau nimic.

De fapt, nimeni din cei aflați în Oraș nu pricepea mare lucru și poate că nici în viitor n-avea să priceapă cu una, cu două. Într-adevăr, mai sînt și acum în Oraș nemții cei numai și numai din fier, e drept, astăzi ceva mai ruginiți ca altădată; mai e și domnia-sa Cumătra Vulpe, hatmanul cel subtil, mustață-tunsă (doar prea puțină lume știa în dimineața aceea despre rana ce și-o făcuse la gît misteriosul maior von Schratt; și excelența sa prințul Belorukov e în Oraș, și generalul Kartuzov, care formează drujinele pentru apărarea Moscovei, și-apoi, orice s-ar spune, mai sună și mai cîntă deocamdată în Oraș telefoanele din birourile atîtor comandamente (în dimineața aceea încă nu știa nimeni că personalul acestora începuse s-o cam ia din loc, care încotro), iar pe străzile Orașului se mai perindă puzderie de epoleți aurii. Prin oraș ura clocotește doar la auzul numelui Petliura. Chiar în numărul din ziua aceea al ziarului *Vesti* își bat joc de el desfrînații gazetari veniți din Petersburg. Se mai preumblă prin Oraș și o mulțime de elevi ai școlilor militare. Și totuși, acolo, în jurul vilelor din Karavaevo, a și pornit să răsune șuierul de privighetori al cavaleriei cu căciuli negre, se și zăresc, trecînd în trap întins din flancul stîng către cel drept, vijelioșii haidamaci. Or, dacă aceștia au ajuns să șuiere doar la cinci verste depărtare de Oraș, se pune întrebarea: ce speranțe mai poate nutri hatmanul? Doar ăștia șuieră cu gîndul numai la pieirea dumisale! Și cum mai șuieră!... Poate că-i vor lua nemții apărarea? Dar atunci de ce or fi zîmbind în mustățile lor nemțești buturugile acelea de venetici cu lighenașe pe cap, aflați în gara Fastov, cînd prin fața lor trec – eșalon după eșalon – către Oraș, trupele lui Petliura? Să se fi înțeles cu el să-l lase să intre nestingherit în Oraș? Bine, dar atunci de ce mama dracului or mai fi trăgînd tunurile ofițerilor albi asupra haidamacilor?

Nu, nu putea pricepe nimeni cele ce se petreceau în Oraş în ziua aceea de paisprezece decembrie.

Pe la comandamente mai sunau încă telefoanele, ce-i drept, tot mai rar, mai rar, mai rar...

Mai rar!

Mai rar!

Zrrrr!

— Piu...

— Ce-i pe la voi?

— Piu...

— Trimiteţi cartuşe colonelului...

— Stepanov...

— Ivanov.

— Antonov!

— Stratonov!...

— Spre Don... Să pornim spre Don, fraţilor... aici, nu ştiu ce naiba, că nu ne prea merg treburile.

— Pi-u...

— În mă-sa cu ticăloşii de la comandamente!

— Spre Don!...

Tot mai rar, tot mai rar, iar către amiază rar de tot.

În jurul Oraşului, bubuitul izbucnea când colo, când dincolo, apoi se potolea din nou. Cu toate acestea, pînă spre amiază viaţa Oraşului se desfăşură cu totul normal. Magazinele rămaseră deschise şi vînzarea mergea strună. Pe trotuare îşi vedeau de treabă o mulţime de pietoni, se trînteau uşile prăvăliilor, iar de-a lungul străzilor umblau, sunînd cînd şi cînd, tramvaiele.

Dar iată că la ora amiezii, de undeva dinspre Pecersk, îşi porni cîntarea o veselă mitralieră. Colinele din Pecersk dădură brînci duduului zdruncinat, astfel că acesta se avîntă pînă spre centru. Stai, domnule, că-i prea aproape!... Ce-o mai fi şi asta? Pietonii se opreau din mers şi

locomotivele de manevră, iar gloanțele oamenilor lui Bolbotun căzură, ploaie, peste acoperișurile căsuțelor din strada Sviatotroițkaia... Îndată după aceea, Bolbotun pătrunse chiar în Oraș și-o porni înainte, și merse, și merse, nestingherit de nimeni, pînă în fața liceului militar, îndemnîndu-i pe cercetași către toate ulicioarele de-a dreapta și de-a stînga. Dar n-a dat Bolbotun de inamic decît în fața liceului militar Nikolaevski, cel cu coloane și ziduri coșcovite. Aici veniră să-l întîmpine o mitralieră și salvele răzlețe ale unei unități cu totul necunoscute. În plutonul de avangardă din sotnia întîi a lui Bolbotun fu ucis cazacul Bușenko, alți cinci căzură răniți, iar doi cai fură nimeriți în plin la picioare. Bolbotun își mai încetini înaintarea. I se păru că-i țin piept cine știe ce forțe superioare. În realitate însă, colonelului cu căciulă albastră îi dădură onorul numai vreo treizeci de iuncheri, patru ofițeri, și o singură mitralieră.

Oamenii lui Bolbotun descălecară la comandă, se trîntiră în zăpadă, își săpară adăposturi și începură un schimb de focuri cu iuncherii. Pecerskul se umplu de detunături, ecoul răzbubui printre clădiri, iar mai încolo, către Millionnaia, porni să clocotească aidoma unui ceainic.

Îndată, acțiunile lui Bolbotun se reflectară asupra vieții de zi cu zi a Orașului: de-a lungul stăzilor Elizavetinskaia, Vinogradnaia, Levašovskaia se trîntiră unul după altul sturiele de metal, magazinele cele vesele rămaseră oarbe, trotuarele se goliră de lume cît ai clipi din ochi, născînd lungi și sinistre ecouri. Rîndașii alergară să zăvorască porțile.

Răsunetul ajunse și mai departe, spre centrul Orașului, unde păsările mici de prin telefoanele comandamentelor își stingeau glasul, una după alta.

Chițăie, de pildă, o baterie, chemînd comandamentul divizionului. Drăcia dracului:

nimeni nu-i răspunde! Chițăie drujina la urechile statului-major al comandamentului, tot vrea să afle câte ceva. Drept răspuns, un glas înfundat mormăie niște vorbe de neînțeles.

— Ofițerii voștri poartă epoleți?

— Dar ce s-a întâmplat?

— Ti-u...

— Ti-u...

— Trimiteți imediat un detașament la Pecersk!

— Dar ce s-a întâmplat?

— Ti-u...

Se lățește de-a lungul străzilor zvonul aducător de spaimă: Bolbotun, Bolbotun, Bolbotun, Bolbotun...

De unde or fi aflat că-i vorba de Bolbotun și nu de altcineva?

Nu se știe, dar au aflat. Poate datorită faptului că pe la amiază, printre pietonii și cască-gură obișnuiți ai Orașului, se arătară și alții: niște indivizi suspecti, îmbrăcați în paltoane cu gulere din blană de miel. Umblară de colo pînă colo, se strecurară pretutindeni. Pe iuncheri, pe cadeți și pe ofițerii cu epoleți de aur îi urmăriră cu niște priviri lungi și lipicioase. Șușoteau:

— Ian auzi!... Aista-i Bolbotun de-o pătruns cu armata.

O spuneau fără nici un fel de amărăciune. Dimpotrivă, în ochi li se citea limpede: „Slavă!”

— Sla-vă-vă-văv-va-va-va-va-va-va-va-va-va... detunau colinele Pecerskului.

Alte zvonuri o luară razna:

— Bolbotun e marele duce Mihail Alexandrovici.

— Dimpotrivă: Bolbotun e marele duce Nikolai Nikolaevici.

— Bolbotun e chiar Bolbotun.

— Va fi pogrom.

— Dimpotrivă, ăștia poartă funde roșii.

— Mai bine întinde-o acasă.

— Bolbotun e împotriva lui Petliura.
— Dimpotrivă: ține cu bolșevicii.
— Cu totul dimpotrivă: e pentru țar, dar împotriva ofițerilor.
— Hatmanul a fugit?
— Oare? Oare? Oare? Oare? Oare? Oare?
— Ti-u. Ti-u. Ti-u.

*

Un grup de cercetași ai lui Bolbotun, în frunte cu sotnicul Galanba, o porni în trapul cailor pe strada Millionnaia, și țipenie de om nu se mai văzu pe acolo. Deodată, închipuiți-vă, o ușă se dă de perete și drept în fața celor cinci haidamaci călări, cu cozi stufoase, iese în fugă nimeni altul decât Iakov Grigorievici Feldman, cunoscutul antreprenor. Oare te-ai scrîntit la cap, Iakov Grigorievici, să ieși din casă când în jurul dimitale e un asemenea talmeș-balmeș? Iakov Grigorievici avea într-adevăr înfățișarea unui om scrîntit de-a binelea. Căciulița de lucru îi lunecase pe ceafă, iar paltonul desfăcut își filfia pulpanele. Ochii cătau rătăciți în jur.

Avea de ce să se scrîntească Iakov Grigorievici Feldman. Nici nu se pornise bine clocotul de lângă liceul militar, când din micul iatac al nevestei lui Iakov Grigorievici se auzi un geamăt. Geamătul se repetă, apoi se stinse.

— Vai! îi răspunse geamătului Iakov Grigorievici, apoi se uită pe fereastră și își dădu seama că dincolo, în stradă, lucrurile stau prost de tot. Pretutindeni e pustiu și bubuie detunăturile.

Geamătul crescuse din nou și, ca un pumnal, împunse inima lui Iakov Grigorievici. O bătrână mărunțică și cocoșată țîșni din iatac asemeni unui înotător de la fundul apei și chițăi:

— Iașa! Știi? Deja!

Și gîndul lui Iakov Grigorievici se avîntă din răspuțeri către o singură țintă, către o căscioară aflată chiar în cloțul străzii Millionnaia, în dreptul unui maidan, avînd la ușă o firmă ruginită, cu sclipiri aurii:

E.T. ȘADURSKAIA

Moașă

Pe Millionnaia chiar că te pîndește primejdia, deși-i o stradă perpendiculară, iar gloanțele zboară pe dincolo: dinspre piața Pecerskaia către povîrnișul Kievski.

Numai să pot trece. Numai să pot... Căciulița i-a alunecat pe ceafă, în ochi îi sar scînteii de groază, și bietul Iakov Grigorievici caută să se ațîină numai pe lîngă ziduri.

— Stai! Încotro?

Galanba se aplecă din șa, Feldman se învineți la obraz, iar ochii îi săltară înnebuniți. În ochi îi săltară fireturile verzi ale haidamacilor.

— Eu, pane, sînt un cetățean pașnic. Îmi naște nevasta. Trebuie să aduc moașa.

— Să aduci moașa? Da oare de ce te-ai fi pitind mătăluță pe lîngă ziduri? ai? j-jidane?...

— Eu, pane...

Nagaica șerpui peste gulerul de blană și peste grumaz. Durere cumplită. Feldman țipă ascuțit. Din vînat ce era, chipul i se albi. Printre cozile haidamacilor i se năzări deodată chipul nevesti-si.

— Scoate actele!

Feldman trase din buzunar portvizitul cu actele, îl desfăcu, scoase din el cea dintîi foiță pe care o nimeri și deodată se cutremură. Abia atunci își dădu seama... ah, Doamne, Doamne! Ce-a putut să facă?! Ce-ai scos de acolo, Iakov Grigorievici? Dar poți, oare, să ții minte fiece amănunt, plecînd astfel, în fugă, de acasă, cînd din iatacul nevestei răsună cel dintîi geamăt? O, vai și amar lui Feldman! Galanba puse iute mîna pe act.

Nu era decît o foiță subțire, șampilată, dar în această foiță se afla însăși moartea lui Feldman.

Prin prezenta i se permite domnului Feldman, Iakov Grigorievici, să intre și să iasă din Oraș în vederea aprovizionării unităților blindate ale garnizoanei Orașului. De asemenea, poate să circule prin Oraș după orele 12 noaptea.

Șeful serviciului aprovizionare,
general maior *Illarionov* Aghiotant,
locotenent *Lescinski*

Feldman îl aprovizionase pe generalul Kartuzov cu slănină și cu o unsoare specială pentru tunuri.

Doamne, fă o minune!

— Pane sotnic, ăsta nu-i actul care trebuie! Dați-mi voie.

— Ba e tocmai acela care trebuie, îi răspunse, zîmbind diavolește, Galanba, nu te necăji, l-om desluși, că știm și noi oleacă de carte.

— Doamne! Fă o minune! Unsprezece mii de galbeni... Luați-i pe toți. Numai dăruiți-mi viața! Dăruiți-mi-o! *Shma-israel*!

Nu-i fu dăruită.

Bine cel puțin că a avut parte de-o moarte ușoară. Sotnicul Galanba era grăbit. De aceea doar fulgeră o dată cu sabia peste capul lui Feldman.

9

PIERZÎND șapte cazaci morți și nouă răniți, precum și șapte cai, colonelul Bolbotun parcurse o jumătate de verstă de la piața Pecerskaia pînă în strada Reznikovskaia și, odată ajuns acolo, se opri din nou. Tocmai atunci șirului de iuncheri care bătuseră în retragere le sosiră întăriri. Printre ele și

un automobil blindat. Această broască țestoasă, sură și greoaie, acoperită de turnulețe, se târî de-a lungul străzii Millionnaia și rostogoli de trei ori peste întinderile Pecerskului cîte o salvă cu cozi de cometă, ce amintiră foșnetul unor frunze uscate (trei țoli). Bolbotun descălecă pe loc, ține-caii îndemnară dobitoacele către străzile laterale, regimentul lui Bolbotun se trînti pe caldarîm în șiruri dese, retrăgîndu-se un pic, înapoi, spre piața Pecerskaia și abia atunci se porni un leneș schimb de focuri. Broasca țestoasă zăvorîse strada Moskovskaia și, din cînd în cînd, slobozea cîte o salvă. Bubuiturilor le țineau isonul răzlețe rafale de pușcă tocmai de la gura străzii Suvorovskaia. Acolo se trîntise pe zăpadă detașamentul care se retrăsese din piață, sub focul lui Bolbotun, precum și întărirea care-i sosise în următoarele împrejurări.

— Zr-r-r-r-r-r-r-r-r-r-r...

— Drujina întîia?

— Da, vă ascult.

— Trimiteți imediat două companii de ofițeri la Pecersk.

— Am înțeles, să trăiți. Zrrr... Ti... Ti... ti... ti...

Și într-adevăr, veniră la Pecersk: paisprezece ofițeri, trei iuncheri, un student, un cadet și un actor de la Teatrul de Miniaturi.

*

Vai! Un singur și nevolnic șir de pușcași este, firește, cu totul insuficient. Chiar dacă e susținut și de o broască țestoasă. De fapt, urmau să sosească patru broaște țestoase. Și cu deplină siguranță se poate afirma că, dacă ele ar fi sosit, colonelul Bolbotun ar fi fost nevoit să plece din Pecersk. Dar boăștele n-au mai apucat să sosească.

S-a întîmplat astfel, pentru că la divizionul blindat al hatmanului, divizion alcătuit din patru

mașini de toată frumusețea, nimerise, în calitate de comandant al celui de-al doilea automobil, un celebru sublocotenent, care primise în luna mai 1917, de la însuși Alexandr Feodorovici Kerenski, crucea Sfântului Gheorghe, și care se numea Mihail Semionovici Șpoleanski. Mihail Semionovici era brunet, avea chipul bărbierit, purta doar niște favoriți de catifea și semăna grozav cu Evgheni Oneghin. La scurt timp după sosirea lui din orașul Sankt-Petersburg, Mihail Semionovici fu cunoscut de întreg Orașul. I se dusesse vestea prin aceea că începuse a declama excelent la clubul „Prah“ propriile sale versuri din ciclul *Picături din Saturn*, ajungând în același timp un neîntrecut organizator al grupului de poeți și totodată președinte al ordinului poetic orășenesc „Trioletul Magnetic“. Afară de asta, Mihail Semionovici se dovedise a fi un orator inegalabil, afară de asta conducea cu multă măiestrie atât automobile militare cât și de tip civil, afară de asta o întreținea pe Musia Ford, balerină la teatrul de operă și pe încă o doamnă, al cărei nume, fiind un perfect gentleman, nu-l trăda nimănui, avea, de asemenea, foarte mulți bani și-i împrumuta cu dărnicie tuturor membrilor „Trioletului Magnetic“,

bea vin alb,
juca *chemin-de fer*,
cumpărase tabloul *O venețiană în baie*,
noaptea și-o petrecea pe Kreșceatik,
dimineața, la cafeneaua „Bilboquet“,
ziua în interiorul său intim de la cel mai bun hotel și anume: hotelul „Continental“,
seara, la „Prah“,
iar în zorii zilei lucra intens la elaborarea unei opere științifice, cu titlul *Intuiția la Gogol*.

Orașul hatmanului își găsi pieirea cu trei ceasuri mai curînd de cum i-ar fi căzut sorții numai pentru că amintitul Mihail Semionovici, aflîndu-se în seara zilei de două decembrie 1918 la clubul „Prah“, le spusese lui Stepanov, Scheier, Slonîh și

Ceremșin (conducerea „Trioletului Magnetic“) următoarele:

— Toți sînt niște canalii. Și hatmanul, și Petliura. Numai că Petliura se mai ține și de pogromuri. Dar nu acest lucru mă interesează în mod special. Fapt e că m-am plictisit, pentru că n-am mai aruncat de mult nici o bombă.

După ce luase sfîrșit la „Prah“ supeul plătit de Mihail Semionovici, tot el, Mihail Semionovici, purtînd joben și o blană scumpă cu guler de lutru, fu condus pînă afară, în stradă, de întreg „Trioletul Magnetic“, precum și de un al cincilea ins, cam amețit și îmbrăcat într-un palton din blană de capră. Despre insul în cauză Șpoleanski nu prea știa mare lucru; doar atît: că este bolnav de sifilis, că a scris mai demult niște versuri iconoclaste, pe care Mihail Semionovici, avînd relații importante în cercurile literare, le-a publicat într-o culegere apărută la Moscova și, în fine, că-l cheamă Rusakov și este fiu de bibliotecar.

Omul cu sifilis în sînge lăcrima peste blana sa de capră, sub un felinar de pe Kreșceatik și, cu mîinile înfîpte în manșetele de lutru ale lui Șpoleanski, vorbea înecîndu-se:

— Șpoleanski, tu ești cel mai puternic dintre toți cei ce se află în orașul acesta care putrezește de viu ca și mine. Ești atît de frumos, încît ți se poate ierta pînă și această sinistră asemănare cu Evgheni Oneghin! Ascultă, Șpoleanski... Este de-a dreptul indecent să semeni cu Oneghin. Tu ești prea sănătos... N-ai în tine acel viciu nobil, care te-ar putea face cu adevărat o personalitate de seamă a zilelor noastre... Iată, eu putrezesc de viu și acest fapt mă umple de mîndrie... Tu ești prea sănătos, dar puternic ca un șurub și de-aceea trebuie să te înșurubezi într-acolo!... Înșurubează-te spre înălțimi!... Uite așa...

Și sifiliticul arată cum trebuie s-o facă. Îmbrățișînd strîns stîlpul felinarului, păru că se înșurubează cu adevărat în jurul acestuia, devenind

subțire și lung, ca un șarpe. Pe trotuar treceau prostituate, frumoase ca niște păpuși, cu căciulițe verzi, roșii, negre și albe, și-i strigau, înveselite, șurubului:

— Te-ai cherchelit, moași-ta de bețiv!...

Tunurile abia se mai auzeau bubuind, iar Mihail Semionovici semăna, într-adevăr, prin fulgii ușori ai ninsorii, cu Oneghin.

— Du-te și te culcă, îi spuse sifiliticului, ferindu-se ca nu cumva acesta să-i tușească în obraz, hai du-te, du-te. Cu vârful degetelor împinse paltonul cel din blană de capră. Negrele mănuși de piele îi atingeau postavul ros, iar ochii celui împins păreau cu totul de sticlă. Plecară, fiecare în altă direcție. Mihail Semionovici chemă o birjă, îi strigă celui de pe capră „strada Malo-Provalnaia“ și se îndepărtă cu repeziciune, iar blana de capră o porni, clătinându-se, acasă, către Podol.

Seara târziu, la Podol, în locuința bibliotecarului cu pricina, posesorul blănii de capră stătea gol pînă la brîu în fața oglinzii și ținea în mînă o lumînare aprinsă. Groaza îi sărea din pupile ca un diavol, mîinile nu-l mai ascultau, și se pornise să vorbească de unul singur. Buzele îi tremurau ca unui copil.

— Dumnezeuule, Dumnezeuule, Dumnezeuule... Groaznic, groaznic, groaznic! Ah! seara aceea! sînt un ghinionist. Doar a fost și Scheier cu mine, dar uite că nu s-a molipsit, pentru că-i un om norocos. Poate ar trebui s-o ucid pe Leolka aceea? Dar ce rost ar avea? Cine poate să-mi spună că ar avea vreun rost? O, Doamne, Doamne... Am numai douăzeci și patru de ani și aș fi putut, aș fi putut... Vor trece cincisprezece ani, poate și mai puțin și, iată, voi avea pupile de mărime diferită, picioarele mi se vor împletici, pe urmă voi silabisi vorbe incoerente, de idiot, și în cele din urmă nu va mai rămîne din mine decît un cadavru jilav și descompus.

Dezgolit pînă la brîu, trupul cel slăbănog se reflecta în luciul colbăit al oglinzii, lumînarea fumega în mîna ce i se înălțase tremurînd, iar pieptul i se vedea acoperit de o erupție stelată, foarte gingașă, de culoarea petalei de trandafir. Lacrimile curseră nestăvilite peste obraji bolnavului, iar trupul îi săltă, cutremurîndu-se.

— Trebuie să mă împușc. Dar n-am putere să o fac, de ce te-aș minți, Dumnezeuul meu? La ce bun să te mint, chip al meu din oglindă?

Trase din sertarul unui birouaș de damă o carte subțire, tipărită pe o hîrtie sură, de cea mai proastă calitate. Coperta înfățișa următorul titlu, tipărit cu litere mari și roșii:

FANTOMIȘTI – FUTURIȘTI

versuri de:

M. ȘPOLEANSKI

B. FRIEDMAN

V. ȘARKEVICI

I. RUSAKOV

Moscova 1918

Bietul bolnav deschise cartea la pagina treisprezece și reciti versurile atît de cunoscute:

Iv. Rusakov

DUMNEZEU ÎN COLIZEU

Departa-n cer,

În Elizeu,

Stă, preaputernic, tată-zeu,

Gladiatorul

Dumnezeu.

Suiți spre cerul

Coliezu,

Să-l omorîm pe Dumnezeu.

Al luptei roșu alizeu

*Azi îl slăvesc
Eu, semizeu,
Cu-njurături de Dumnezeu.*

— Ah-a-ah, gemu amarnic, strângînd din dinți, bolnavul. Ah, repetă, pătruns de fiori.

Schimonosindu-și chipul, scuiță deodată peste pagina cu versurile, azvîrli cartea pe dușumea, apoi se lăsă în genunchi și, făcîndu-și de mai multe ori, grăbit și tremurînd, semnul crucii, bătînd mătănii cu fruntea coborîtă pînă la parchetul murdar, începu să se roage, cu ochii înălțați către fereastra întunecată, dezolantă:

— Doamne, iartă-mă și mă miluiește pentru cuvintele ticăloase. De ce ești, oare, atît de crud? De ce? Știu că m-ai pedepsit. O, ce îngrozitoare pedeapsă! Privește-mi, rogu-te, pielea. Îți jur, Doamne, pe toate cele sfinte, pe tot ce am eu mai scump, pe mormîntul mamei mele, că mi-am înțeles osînda. Cred în Tine, Doamne! Cred din tot sufletul și cu toată făptura mea, cu fiecă pîrticică a bietului meu creier. Cred și-ți cer ajutor numai Ție, pentru că nu am pe nimeni pe lumea aceasta, care să mă poată ajuta. Nu am nici o speranță în afară de Tine. Iartă-mă și fă ca medicamentele pe care le iau să mă ajute! Iartă-mă că la un moment dat am ajuns la concluzia că nu exiști. Dacă n-ai exista, n-aș fi acum decît un cîine răpciugos, lipsit de orice speranță. Dar sînt om și sînt puternic numai pentru că exiști Tu, și în fiecare clipă mă pot adresa Ție, implorîndu-te să mă ajuți. Sînt convins că-mi vei auzi rugăciunea și mă vei ierta, și mă vei face bine. Însănătoșește-mă, o, Doamne, uită ticăloșia pe care am scris-o într-un acces de nebunie, fiind beat și amețit de cocaină. Nu mă lăsa să putrezesc, și voi fi un nou om. Întărește-mi puterile, izbăvește-mă de cocaină, izbăvește-mă de slăbiciunea duhului meu și izbăvește-mă de Mihail Semionovici Șpoleanski!

Lumînarea era pe sfîrșite, în odaie se lăsase răcoare, spre dimineață pielea bolnavului se acoperi de umflături mărunte, ca la o găină jumulită, dar sufletește bolnavul se simți pe deplin ușurat.

*

Cît despre Mihail Semionovici Șpoleanski, acesta petrecu restul nopții în strada Malo-Provalnaia, într-o odaie mare, cu tavanul jos, și în perete cu un vechi portret, din rama căruia licăreau palid epoleți din aceia care s-au purtat în urmă cu o sută de ani. Fără haină pe el, doar în cămașa-i albă de mătase și într-o vestă cu tăietură adîncă, Mihail Semionovici ședea pe o canapea îngustă și-i spunea unei femei, cu chipul de o paloare mată, următoarele cuvinte:

— Iulia dragă, m-am hotărît definitiv: zilele astea mă înscriu în divizionul de blindate al canaliei de hatman...

Auzindu-i hotărîrea, femeia, răvășită mai adineauri și zdrobită de sărutările pătimașului Oneghin, își strînse la piept broboada cenușie, pufoasă și-i răspunse astfel:

— Regret mult că nu ți-am înțeles niciodată planurile, după cum nu ți le înțeleg nici astăzi.

Mihail Semionovici luă de pe măsuta din fața canapelei un păhărel, subțire în talie, de coniac parfumat și spuse:

— Nici nu-i nevoie.

*

La două zile după această convorbire, Mihail Semionovici avu o înfățișare cu totul schimbată. În locul jobenului, își pusese pe cap o caschetă pleoștită, cu o cocardă de ofițer în față, hainele civile și le schimbase cu o scurtă îmblănită, pe

umeri i se iviseră niște epoleți de campanie mototoliți. Mîinile le avea vîrîte în niște mănuși de piele lungi pînă la coate, ca la Marcel în *Hughenoții*, iar pulpele îi erau prinse în jambiere. Din cap pînă în picioare (chiar și pe obraz) Mihail Semionovici era uns cu ulei de mașină și cu funingine.

În ziua de nouă decembrie, două dintre mașini participară doar o singură dată la luptele desfășurate în împrejurimile Orașului, repurtînd, cu toate acestea, un succes remarcabil. Înaintară atunci vreo douăzeci de verste de-a lungul șoselei, și îndată ce sloboziră cîteva obuze din tunurile de trei țoli și deschiseră focul cu mitralierele, șirurile de pușcași ai lui Petliura o și luară la goană. Sublocotenentul Strașkevici, un entuziast rumen în obraji, comandat al celei de a patra mașini, se bătu atunci cu pumnul în piept, afirmînd în fața lui Mihail Semionovici că dacă toate cele patru mașini ar porni împreună la luptă, ar putea numai ele, singure, să apere întreg Orașul. Discuția avusese loc în seara zilei de nouă decembrie, iar în ziua de unsprezece, stînd de vorbă cu cei din grupa lui Șciur, Kopîlov și ceilalți (mai erau cîteva ochitori, doi șoferi și un mecanic), Șpoleanski, de serviciu pe divizion, le spuse către seară următoarele:

— Vedeți, prieteni, ca să fiu sincer, nu știu dacă merită să-l apărăm pe acest hatman. De fapt, noi nu reprezentăm pentru el decît o jucărie scumpă și de temut, cu ajutorul căreia ar vrea să instaureze pe aceste meleaguri o feroce reacțiune. Cine știe, poate înfruntarea dintre Petliura și hatman este istoricește necesară. Poate că din această înfruntare se va naște o a treia forță istorică și poate singura dreaptă.

Cei din jur îl adora pe Mihail Semionovici, și acesta, datorită calității sale prin care se făcuse proslăvit și la clubul „Prah“, și anume, deosebitul său talent oratoric.

— Ce forță să fie asta? întrebă Kopîlov, pufăind din țigară. Șciur, un blond spătos și dezghețat, îi privi cu șiretenie pe cei din jur și le făcu cu ochiul, arătînd cu bărbia undeva, spre nord-est. Cei de față mai stătură o vreme de vorbă, apoi se despărțiră. Cîteva zile mai tîrziu și anume la douăsprezece decembrie, către seară, avu loc, într-același cerc intim, și tot în spatele garajelor, a doua convorbire cu Mihail Semionovici. Obiectul acelei discuții a rămas necunoscut, în schimb se știe prea bine că în ajunul zilei de paisprezece decembrie, cînd la garajele divizionului erau de serviciu Șciur, Kopîlov, precum și Petruhin cel cîrn, își făcu apariția acolo și Mihail Semionovici, ducînd cu el un pachet destul de mare, învelit într-o hîrtie de ambalaj. Șciur, care făcea de santinelă, îl lăsă să intre în garaj, unde un bec urît la vedere răspîndea o lumină palidă și roșie, iar Kopîlov, arătînd spre pachetul cu pricina, îi făcu, foarte familiar, semn cu ochiul, și-l întrebă:

— Zahăr?

— Îhî, îi răspunse Mihail Semionovici.

Prin garaj, un felinar se porni atunci să umble pe lîngă mașini, clipind ca un ochi luminos, iar Mihail Semionovici se apucă de lucru împreună cu mecanicul, pregătind mașinile pentru ofensiva din ziua următoare.

Motivul acelor pregătiri l-a constituit o hîrtie primită cu puțin înainte de căpitanul Pleșko, comandantul divizionului, și în care stăteau scrise următoarele: „în ziua de paisprezece decembrie, la ora opt dimineața, veți porni cu patru mașini către Pecersk“.

Eforturile comune ale lui Mihail Semionovici și ale mecanicului de a face ca mașinile să fie gata de luptă dădură niște rezultate cu totul stranii. Fiind, doar cu o zi înainte, în stare perfectă de funcționare, cele trei mașini (a patra, sub comanda lui Strașkevici, lua parte la luptele din Oraș), n-au mai fost în stare, în dimineața zilei de paisprezece

decembrie, nici măcar să se urnească din loc, de parcă le-ar fi lovit brusc damblaua. Nimeni nu putea pricepe ce li se întâmplase. O mîzgă vîscoasă înfundase jicloarele, și oricît de mult se străduiră mecanicii să le desfunde cu pompele, nu izbutiră nicidecum. Dimineața, în lumina tulbure a zorilor, oamenii se agitau necăjiți, cu felinarele în mînă, în jurul celor trei mașini. Căpitanul Pleșko, palid la față, se tot uita înapoi ca un lup hăituit și cerea întruna să vină mecanicul. În dimineața aceea însă, se dezlănțuiră și toate celelalte catastrofe. Mecanicul parcă intrase în pămînt. Reieși apoi că, împotriva tuturor regulilor, adresa lui nici măcar nu figura în scriptele divizionului. La un moment dat, se răspîndi zvonul că mecanicul s-ar fi îmbolnăvit pe neașteptate de tifos exantematic. Toate acestea se petreceau la orele opt, iar la opt și treizeci de minute căpitanul Pleșko primi o altă lovitură. Sublocotenentul Șpoleanski plecat încă de la orele patru, îndată după zarva care se iscase în preajma mașinilor, către Pecersk, cu o motocicletă condusă de Șciur, nu se mai întoarse la divizion. Reveni numai Șciur, singur, și istorisi tuturor ceea ce pățise. Trecînd, în drumul său către Pecersk, pe la Verhneaia Telicika, Șciur încercase zadarnic să-l oprească pe Șpoleanski de la o faptă necugetată. Numitul Șpoleanski, vestit în tot divizionul prin curajul său ieșit din comun, îl lăsase pe Șciur la motocicletă și, luînd cu el doar o carabină și o grenadă de mînă, pornise de unul singur, prin întuneric, să cerceteze terenul din preajma căii ferate. La scurt timp după aceea, Șciur auzi răsunînd de acolo mai multe împușcături. Este pe deplin convins că vreo patrulă avansată a inamicului, ajunsă în treacăt la Telicika, l-a întîlnit pe Șpoleanski și l-a împușcat într-o luptă cu totul inegală. Șciur a stat să-l aștepte pe sublocotenent timp de două ore încheiate, deși acesta îi spusese să nu-l aștepte decît o oră, pentru ca apoi să se întoarcă la divizion, spre a nu-și periclita nici

propria situație și nici pe cea a motocicletei militare cu numărul 8175.

După ce ascultă cu luare-aminte istorisirea lui Șciur, căpitanul Pleșko deveni parcă și mai palid. La telefon, păsărelele de la comandamentul hatmanului și de la cel al generalului Kartuzov ciripeau pe întrecute, cerînd fără încetare să li se trimită mașinile. La orele nouă, rumenul entuziast Strașkevici reveni, în sfîrșit, de pe poziții cu cea de a patra mașină, și abia atunci o parte din bujorii lui se mutară în obrajii comandantului de divizion. Entuziastul porni îndată cu mașina lui spre Pecersk și, după cum s-a mai arătat, izbuti el singur să blocheze toată strada Suvorovskaia.

Către orele zece însă, paloarea care se așternuse din nou peste chipul căpitanului Pleșko, rămase în continuare. Aceasta, pentru că alți doi ochitori, doi șoferi și un mitralior, dispărură și ei fără urmă. Toate încercările de a urni mașinile din loc nu dădură nici un rezultat. Șciur, trimis din ordinul căpitanului Pleșko pe poziții, cu motocicleta, nu se mai întoarse de acolo. Se înțelege că nu se mai întoarse nici motocicleta, că doar nu se putea mișca de una singură! Păsărelele din telefoane începură să capete un ton amenințător. Cu cît se lumina de ziuă, cu atît mai multe minuni se petreceau una după alta în divizionul cu pricina. Pieriră ca prin farmec și artileriștii Duvan și Malțev, iar împreună cu ei o pereche de mitraliori. Cele trei mașini căpătaseră o înfățișare jalnică și în același timp misterioasă. În jurul lor, se înșirau, zvîrlite la pămînt, piulițe, chei franceze și mai multe căldări goale.

Ceva mai tîrziu, către ora prînzului, dispăru și însuși căpitanul Pleșko, comandantul divizionului.

O SEAMĂ de transferuri ciudate de pe o poziție pe alta, când înfăptuite în iureșul luptei, când legate de sosirea unor curieri și de chițăitul cutiilor aflate la comandament, mutară de colo pînă colo unitatea colonelului Nai-Turs peste troienele și colinele înzăpezite din preajma Orașului, începînd cu Krasnîi-Traktir, pînă pe la Serebreanka, în sud, și la Post-Volînski în sud-vest. La data de paisprezece decembrie însă, asfințitul soarelui aduse această unitate înapoi în Oraș, într-o ulicioară unde se aflau clădirile unor cazărmi părăsite, pustii, și cu toate geamurile făcute țandări.

Unitatea colonelului Nai-Turs era o unitate ciudată. Stîrnea uimirea celor întîlniți în cale prin pîslarii cu care erau încălțați toți ostașii. Or, în preajma ultimelor trei zile dinaintea ofensivei, unitatea număra aproape o sută cincizeci de iuncheri și trei sublocotenenți.

Cu cîtva timp în urmă, în primele zile ale lui decembrie, la generalul-maior Blohin, comandant al drujinei întîia, se prezentase un cavalerist potrivit de statură, brunet, proaspăt ras, cu niște ochi îndoliați, purtînd pe epoleți gradul de colonel de husari, și se recomandase ca fiind colonelul Nai-Turs, fost comandant al escadronului doi din fostul regiment de husari din Belgorod. Ochii îndoliați ai lui Nai-Turs erau alcătuiți în așa fel, încît oricine l-ar fi întîlnit pe acest colonel, care șchiopăta ușor de un picior, și care purta o panglică decolorată a ordinului Sfîntului Gheorghe la reverul mantalei vechi, soldățești, ar fi rămas locului, să-l asculte cu o deosebită luare-aminte. Așa stînd lucrurile, după o scurtă convorbire cu Nai, generalul-maior Blohin îl însărcină cu formarea secției a doua a drujinei, specificînd că această operație trebuia să fie definitivă pînă la data de treisprezece decembrie. Formarea secției însă luă sfîrșit într-un mod cu totul inexplicabil, la zece decembrie, și tot în acea zi colonelul Nai-

Turs, îndeobște foarte scump la vorbă, îi raportă pe scurt generalului-maior Blohin, asaltat din toate părțile de păsărelele comandamentelor, că el, Nai-Turs, împreună cu iuncherii săi, este gata să plece pe poziții, dar numai cu condiția să i se elibereze întreg detașamentul, numărînd o sută cincizeci de oameni, tot atîtea căciuli și perechi de pîslari, fără de care el, Nai-Turs, consideră participarea la lupte ca fiind cu neputință. Ascultîndu-l pînă la sfîrșit pe colonelul cu vorbirea graseiată și laconică, generalul Blohin îi întocmi, fără nici un fel de împotrivire, o adresă către secția de aprovizionare, dar îl preveni că, prezentînd acolo documentul de față, cu siguranță că nu va primi nimic, pentru că la sectoarele de aprovizionare și pe la comandamente ar domni un desăvîrșit talmeș-balmeș, o dezorganizare și o ticăloșie fără seamăn. Nai-Turs, cel cu vorba graseiată, luă adresa, își zvîcni, după obicei, mustața stîngă, tunsă scurt, și, fără a-și întoarce capul nici la dreapta, nici la stînga (nu și-l putea întoarce, pentru că, după ce fusese rănit, i se anchilozase gîtul și astfel, pentru a privi într-o parte, trebuia să-și răsucească tot corpul), părăsi tăcut biroul generalului-maior Blohin. Ajuns la sediul drujinei, în strada Lvovskaia, Nai-Turs luă cu el zece iuncheri (aceștia fiind, lucru curios, cu toții înarmați), precum și două chesoane, și o porni cu chesoanele direct spre secția de aprovizionare.

La secția cu pricina, instalată într-o vilăsoară superbă din strada Bulvarno-Kudreavskaia, într-un birou mititel și confortabil, unde se aflau, prinse în perete, o hartă a Rusiei, precum și un portret al țarinei Alexandra Feodorovna, rămas de pe vremea Crucii Roșii, colonelul Nai-Turs fu întîmpinat de către micul general-locotenent Makușin, cu chipul acoperit de o ciudată rumeneală. Generalul era îmbrăcat într-un veston cenușiu, de sub gulerul căruia ieșeau la iveală niște lenjuri curățele, fapt

care îl făcea să semene într-un mod izbitor cu Miliutin, fost ministru al lui Alexandru al II-lea.

Sfârșind de vorbit la telefon, generalul îl întreabă pe Nai cu un glas de copil, foarte asemănător sunetului unui fluieraș de lut:

— Ce dorești, colonele?

— Pohnim chiah acum pe poziții, îi răspunse laconic Nai, așa că vă hog: uhgent pîslahi și căciuli penthu două sute de oameni.

— Hm, făcu generalul după ce-și mișcă o vreme buzele, ca și când ar fi mestecat ceva, și după ce învîrți în mâini hîrtia adusă de Nai, să știi, colonele, că astăzi nu ți le vom putea elibera în nici un caz. Astăzi avem de făcut un tabel pentru aprovizionarea tuturor unităților din subordinea noastră. Te rog să trimiți pe cineva peste vreo trei zile. Dar trebuie să știi că nici atunci nu-ți voi putea aproba o asemenea cantitate.

Așeză cererea lui Nai-Turs la vedere, sub un *presse-papiers* înfățișînd o femeie goală.

— Pîslahii, răspunse cu un glas monoton Nai și, aducîndu-și pupilele la rădăcina nasului, privi în direcția unde i se aflau vîrfurile cizmelor.

— Cum? nu înțelese generalul și-l privi uimit pe colonelul dinaintea sa.

— Pîslahii. Să mi-i dați numaidecît.

— Ce? Cum? generalul își holbă ochii pînă la refuz.

Nai se răsuci către ușă, o întredeschise și strigă spre coridorul încălzit din interiorul vilei:

— Hei, pluton!

Generalul se acoperi de o paloare cenușie, își mută privirea de pe chipul lui Nai la receptorul telefonului, de acolo la icoana din colț a Maicii Domnului, pe urmă, din nou, la Nai.

Din coridor se auziră zgomote, bocănituri și prin ușă se mișcă licărind marginile roșii ale unor chipie fără cozoroc – uniforma iuncherilor de la Școala Militară Alexeevski – împreună cu un șir

de baionete negre. Generalul porni să se ridice din fotoliul său pufos:

— Aud pentru prima oară așa ceva... Asta-i rebeliune...

— Dați aphobahea, excelență, spuse Nai, n-avem timp de piehdut, peste o ohă pohnim pe poziții. Se zice că inamicul e la pohtiile ohașului.

— Cum?... Ce-nseamnă asta?...

— Mai hepede, făcu Nai, și glasul lui avu accente funebre.

Generalul, cu capul între umeri și ochii holbați, trase hîrtia de sub femeia goală și, cu tocul ce-i sărea în mîină, împrôșcînd picuri de cerneală, mîzgîli într-un colț: „Se va elibera“.

Nai luă hîrtia, o vîrî sub manșetă și se adresă iuncherilor ale căror cizme lăsaseră urme pe covor:

— Încăhțați pîslahii. Hepede.

Tropăind și boncănind, iuncherii porniră să iasă pe ușă, iar Nai se opri o clipă, lăsîndu-i să treacă. Generalul îi spuse, învinețindu-se la obraz:

— Am să sun chiar acum la statul-major al comandamentului și am să deschid acțiune, ca să fii deferit tribunalului militar. Asta e c-ceva...

— Încehcați, răspunse Nai și înghiți în sec, numai să încehcați. Vă hog chiah să încehcați. Uite așa, de cuhiozitate. Își lăsă palma pe mînerul care ieșea la iveală din tocul deschis, agățat de centură.

Obrazul generalului se acoperi de pete, și omul amuți.

— Sună, băthîn phost ce ești, spuse deodată Nai cu multă căldură, cînd ți-oi suna un glonte-n cap, dai pe loc ohtu' popii.

Generalul se lăsă în fotoliu. Gîtul i se încreți în cute vinete, iar obrazul îi rămase cenușiu. Nai se răsuci în călcîie și părăsi încăperea.

Timp de cîteva minute, generalul șezu nemișcat în fotoliu, apoi, cu ochii la icoana din colț, își făcu semnul crucii, apucă receptorul telefonului, îl duse la ureche, auzi un glas adresîndu-i-se în surdină și foarte intim

„centrala“... pe urmă revăzu ochii îndoliați ai husarului cu vorba lui graseiată, așeză receptorul la loc, în furcă, și privi pe fereastră afară. Îi zări în curte pe iuncherii care se agitau, cărînd din străfundurile negre ale magaziei legături cenușii de pîslari. Figura de soldătoi a magazionerului, uluit cu desăvîrșire, se contura limpede în dreptunghiul negru al ușii. Ținea în mîini o hîrtie. Nai se oprise cu picioarele larg desfăcute lîngă unul din chesoane și îl privea țintă, fără să se miște. Generalul puse mîna, care îl ascultă anevoie, pe un ziar proaspăt sosit, aflat lîngă el, pe masă, îl desfăcu și citi pe prima pagină:

În apropiere de rîul Irpen, ciocnirile cu detașamentele inamicului care au încercat să pătrundă către Sveatoșino...

Azvîrli îndată ziarul și rosti cu glas tare:

— Blestemată fie ziua și ceasul cînd m-am vîrît în afacerea asta...

Ușa se deschise, și în birou intră un căpitan scund, semănînd leit cu un dihor fără coadă; era ajutorul comandantului aprovizionării. Se uită semnificativ la cutele vinete care împodobeau gîtul generalului și spuse:

— Permiteți să raportez, domnule general?

— Uite ce-i, Vladimir Feodorovici, îl întrerupse generalul, gîfîind și cu ochii rătăcindu-i prin odaie, mă simt cam rău... tensiunea... hîm... am să plec chiar acum acasă, iar dumneata fii bun și ai grijă aici de toate în lipsa mea.

— Am înțeles, să trăiți, răspunse dihorul, privindu-l cu multă curiozitate, totuși, cum veți ordona să procedez? De la drujina a patra și de la cea de cavalerie mi se cer pîslari. Ați binevoit a dispune să se elibereze chiar acum două sute de perechi?

— Da. Da! răspunse cu glas ascuțit generalul. Da, am dispus! Eu! Eu, în persoană! Le-am,

aprobat! Au o situație specială! Pornesc chiar acum. Da. Pe poziții. Da!

Curiozitatea continuă să-și salte luminițele în ochii dihorului:

— Să știți că avem în total numai patru sute de perechi...

— Și ce pot să fac? Ce? urlă răgușit generalul. Să-i nasc? Să nasc pîslari? Să-i nasc? Dacă o să-ți ceară, dă-le, dă-le, dă-le!!

Peste cinci minute, generalul Makușin fu dus cu o birjă la domnia-sa acasă.

*

În noaptea de treisprezece spre paisprezece, cazărmile neînsuflețite din ulicioara Brest-Litovsk prinseră viață. În uriașa sală cu dușumele înnorioate se aprinsese pe unul din pereți, între ferestre, un bec electric (ziua, mai mulți iuncheri stătuseră agățați de stâlpi și felinare, întinzînd între ele fire lungi de sîrmă). O sută cincizeci de puști fuseseră așezate în piramide, iar pe lavițele murdare, rînduite în lungul pereților, iuncherii dormeau de-a valma. Nai-Turs ședea în dreptul unei mese șchioape, de lemn, pe care se aflau în dezordine bucăți de pîine, gamele cu resturi de fiertură rece, cartușiere și încărcătoare. Nai-Turs se aplecase peste un plan pestriț al Orașului. O mică lămpiță de bucătărie arunca mănunchiuri de raze gălbui pe hîrtia colorată, iar pe luciul ei, Niprul părea un arbore ramificat, albastru, lipsit de viață.

Către orele două noaptea, pe Nai începu să-l încerce somnul. Din cînd în cînd își mai sufla nasul, totuși, în vreo două rînduri se pomeni cu fruntea coborîndu-i pînă spre planul așternut pe masă, ca și cînd ar fi încercat să-l descifreze mai de aproape. În cele din urmă, strigă cu o voce scăzută:

— Iuncheh!

— Prezent, domnule colonel, îi răspunse un glas de lângă ușa și îndată un iucher tinerel se apropie, tîrîndu-și pîslarii.

— Eu am să mă culc, îi spuse Nai, iah dumneata să mă thezești fix peste thei ore. Dacă va sosi vheo telefonoghamă să-l scoli pe sublocotenentul Jahov și, în funcție de conținutul ei, dînsul va ști dacă thebuie sau nu să mă thezească și pe mine.

Nu sosi nici o telefonogramă... În noaptea aceea, comandantul nu mai tulbură odihna oamenilor lui Nai. Detașamentul porni în zorii zilei cu cele trei mitraliere și trei chesoane și se răsfirea mult în lungul drumului. Căsuțele de la marginea Orașului păreau lipsite de viață. Abia după ce ieși în larga stradă Politehniceskaia, detașamentul întîlni aici o oarecare mișcare. Prin lumina slabă a zorilor treceau, uruind, căruțe militare, se mișcau încet, ici-colo, căciuli cenușii. Toată lumea venea spre Oraș, ocolind unitatea lui Nai cu o oarecare teamă. Lumina zilei se înfiripa încet, dar temeinic, iar peste grădinile vilelor statului și peste șoseaua bătută și răzbătută, cu hîrtoape, se înălțau destrămîndu-se, unduiri ușoare de ceață.

De la ceasul acela al zorilor și pînă la orele trei după-amiază, Nai rămase neconținut pe șoseaua Politehniceskaia, pentru că, în timpul zilei, unul din iuncherii săi de legătură veni totuși cu cel de-al patrulea cheson și-i aduse de la comandament un bilet scris cu creionul:

„Veți supraveghea șoseaua Politehniceskaia și în cazul sosirii inamicului veți angaja lupta cu acesta“.

Inamicul cu pricina fu zărit pentru prima oară de Nai ziua, către orele trei, cînd, departe în stînga, pe platoul înzăpezit din fața departamentului de război, se iviră numeroși călăreți. Erau tocmai cei din unitatea colonelului Kozîr-Leško, care, conform dispoziției colonelului Toropeț, încercau

să ajungă la șosea, pentru ca de-a lungul ei să patrundă în inima Orașului. De fapt, Kozîr-Leșko, neavînd de întîmpinat pînă în imediata apropiere a șoselei nici un fel de rezistență, nici măcar nu catadicsea să atace Orașul, ci doar își făcea intrarea pe porțile acestuia, înainta victorios, pe un front larg, cunoscînd prea bine că în urma regimentului său mai vine pîlcul de haidamaci călări al colonelului Sosnenko, două regimente din divizia albastră, un regiment de pușcași ai Secei, precum și șase baterii de artilerie. Cînd pe platou se iviră ca niște puncte răzlețe călăreții, sus în cerul vîrtos, de bună seamă aducător de ninsoare, începură să explodeze, ca niște cîrduri de cocori, șrapnele. Punctele răzlețe, călăreții, se adunară, alcătuiind un șir lung, și cuprinzînd de-a latul toată șoseaua, se făcură tot mai mari și mai negre, avîntîndu-se cu iuțeală înspre Nai-Turs. Peste liniile iuncherilor se rostogoli clăntănitul închizătoarelor. Nai-Turs își duse fluierul la buze, suieră ascutit și strigă:

— Asupha cavalehiei!... în hafale!... fo-o-oc!

O scînteie șerpui de-a lungul rîndurilor cenușii ale iuncherilor, aceștia zvîrliră asupra lui Kozîr o primă rafală. De trei ori după aceea se mai rupse cîte o fișie de pînză tocmai de sus din țării și pînă la zidurile Institutului Politehnic, și tot de trei ori, răsunînd în ecou detunător, sloboziră cîte o rafală cei din batalionul lui Nai-Turs. Șirurile negre, depărtate, ale călăreților se frînseră, se împrăstiară și dispărură de pe șosea.

Atunci însă, cu Nai se petrecu ceva neobișnuit. Nimeni din detașamentul său nu-l văzuse vreodată speriat. În momentul acela însă, iuncherilor li se păru că el a simțit o primejdie venind de undeva din cer ori i-a auzit zvonul din depărtare... într-un cuvînt, Nai ordonă chiar atunci retragerea spre Oraș. Unul din plutoane rămase pe loc și, în ropot de rafale, continua să tragă de-a lungul șoselei, acoperind astfel retragerea

celorlalți. Apoi își schimbă și el în fugă poziția. Parcurseră astfel cale de vreo două verste, azvîrlindu-se mereu la pămînt și trezind cu ecouri șoseaua cea mare, pînă ce se aflară la răscrucea ei cu ulicioara Brest-Litovsk, unde poposiseră cu o seară înainte. Răscrucea era acum lipsită de viață, nicăieri nu se zărea țipenie de om.

Nai alese trei iuncheri și le ordonă:

— Dați fuga pînă la sthăzile Polevaia și Bohșciagovskaia și aflați unde se găsesc unitățile noastre și ce se întîmplă cu ele. Dacă veți întîlni căhuțe, chesoane sau alte mijloace de locomoție cahe se hethag în mod neohganizat, le veți ophi din dhum. În caz de împothivihe, veți amenința cu ahmele, apoi veți face uz de ele...

Iuncherii plecară în fugă îndărăt și apoi spre stînga, pierind din vedere, iar de undeva, din față, se revărsă asupra detașamentului o ploaie de gloanțe. Gloanțele păcăniră pe acoperișuri, veniră în pîlcuri tot mai dese și, la un moment dat, dintr-un șir de iuncheri unul căzu cu fața în zăpadă și o stropi cu sînge. Apoi un altul icni și se prăbuși pe spate lîngă o mitralieră. Șirurile de pușcași ale lui Nai se răzlețiră și deschiseră foc susținut, neîntrerupt, asupra șoselei, întîmpinînd astfel celelalte șiruri mici, întunecate, ale inamicului, care păreau să răsară, ca prin farmec, chiar din pămînt. Iuncherii răniți fură culeși de pe caldarîm, se desfăcură bandaje lungi, albe. Fălcile lui Nai se încleștară. Tot mai adeseori se răsuca din tot corpul, încercînd să privească departe în stînga și în dreapta, și chiar după chipul său crispat se putea înțelege că-i așteaptă cu multă nerăbdare pe cei trei iuncheri trimiși în cercetare. După un timp, aceștia reveniră în goană, gîfîind cu șuiere și icnituri ca niște ogari. Nai îi asculta încordat, și chipul i se posomorî. Cel dintîi dintre iuncheri, ajuns la Nai, se opri în fața lui și spuse, abia trăgîndu-și răsuflarea:

— Domnule colonel, nu numai pe Șuliavka, dar nici altundeva, nu se află unități de-ale noastre. Se opri și răsuflă din greu. Departe, în spatele nostru se aud niște rafale de mitralieră și chiar acum am zărit cavaleria inamicului trecînd pe Șuliavka. Parcă ar încerca să pătrundă în Oraș...

În clipa următoare, vorbele iuncherului fură acoperite de un șuier asurzitor. Nai fu acela care îl slobozise.

Îndată după aceea, cele trei chesoane țîșniră, uruind, de-a lungul ulicioarei Brest-Litovsk, goniră pe caldarîmul de piatră spartă, cotiră apoi pe Fonarnîi și se depărtară hurducîndu-se peste bolovani. Pe ele se aflau cei doi iuncheri răniți, alți cincisprezece sănătoși și bine înarmați precum și toate cele trei mitraliere. Cît despre Nai-Turs, acesta se întoarse cu fața către șirurile de iuncheri și, cu un glas profund și graseiat, le dădu o comandă stranie, pe care iuncherii n-o mai auziseră niciodată...

Într-una din încăperile cu pereții juliți, dar bine încălzită, a fostelor cazărmi din strada Lvovskaia, lîncezea secția a treia a drujinei întîia de infanterie, alcătuită din douăzeci și opt de iuncheri. Dar cel mai interesant era faptul că maimarele celor ce lîncezeau acolo era Nikolka Turbin în persoană. Căpitanul Bezrukov, comandantul secției, precum și cei doi sublocotenenți, ajutoarele sale, plecaseră de dimineață la comandament și nu se mai întoarseră. Nikolka, fiind, în calitatea sa de subofițer, cel mai înalt în grad, umbla de colo pînă colo prin cazarmă, venind mereu la aparatul telefonic și trăgînd la el cu coada ochiului.

Astfel trecu vremea pînă la orele trei după-amiază. În cele din urmă, chipurile iuncherilor se făcură cu totul posomorîte. Eh... eh...

La ora trei chițai în sfîrșit telefonul de campanie.

— Secția a treia a drujinei?

— Da.

— Cheamă-l pe comandant.
— Cine vorbește?
— Cineva de la comandament...
— Comandantul încă nu s-a întors.
— Dar cine-i acolo?
— Subofițerul Turbin.
— Ești cel mai mare în grad?
— Da.
— Pornește imediat cu unitatea dumitale pe itinerarul stabilit.

Nikolka plecă împreună cu cei douăzeci și opt de iuncheri și-i tot duse înainte, de-a lungul străzii.

*

Pînă la orele două ale amiezii, Alexei Vasilievici dormi un somn fără vise. Se trezi brusc, parcă ar fi răsturnat cineva peste el o găleată de apă. Își privi micul ceas așezat pe scaun, văzu că este ora două fără zece minute și începu să se agite prin odaie. Își trase pîslarii, își vîrî în buzunare, grăbindu-se și uitînd ba de una, ba de alta, chibriturile, portîgaretul, batista, browningul și cele două încărcătoare, își încheie mai strîns centura peste cutele mantalei, pe urmă își aduse aminte de ceva, dar stătu nehotărît. I se păru că ceea ce vrea să facă e rușinos, e o dovadă de lașitate. Totuși o făcu: scoase din sertarul mesei legitimația sa civilă de medic. O răsuci în mîini și în cele din urmă se hotărî s-o ia cu el, dar tocmai atunci Elena îl strigă din cealaltă odaie și legitimația rămase, uitată, pe tăblia mesei.

— Ascultă-mă, Elena, vorbea Turbin încheindu-și centura și simțindu-se tulburat — inima i se încleșta de o presimțire sumbră și-l chinuia gîndul că Elena va rămîne singură, doar cu Aniuța, în locuința aceasta mare și pustie — ce pot să fac? N-am dreptul să nu mă duc. Să sperăm că nu mi se va întîmpla nimic rău. Divizionul n-o să

plece mai departe de suburbiile oraşului, iar eu am să mă instalez undeva la loc ferit. Să sperăm că Dumnezeu îl va păzi şi pe Nikolka. De dimineaţă, am auzit că situaţia s-a cam înrăutăţit, dar sînt convins că-l vom respinge pe Petliura. Ei, te las cu bine, te las cu bine.

Elena, rămasă singură, porni să umble prin salonul pustiu, de la pianul pe care se mai zărea şi acum Valentin cel multicolor, pînă la uşa care dădea spre cabinetul lui Alexei. Sub paşii ei, cînd şi cînd, scîrţîia subţire parchetul. Pe chipul Elenei se citi din nou o adîncă amărăciune.

*

Ajuns la colţul ulicioarei sale strîmbe cu strada Vladimirskaia, Turbin stătu să tocmească o birjă. Birjarul fu de acord să-l ducă unde avea trebuinţă, dar pretinse morocănos o sumă de-a dreptul fantastică şi se văzu cît de colo că n-avea de gînd să lase din preţ. Strîngînd din dinţi, Turbin se urcă în sanie şi porni în direcţia muzeului. Peste oraş geruia.

Alexei Vasilievici mai era şi acum ros de nelinişte. Stînd în sanie, trăgea cu urechea la tirul îndepărtat al mitralierelor. El izbucnea în răstimpuri, ca nişte explozii prelungite, venind de undeva dinspre Institutul Politehnic, şi parcă dinspre clădirea gării. Turbin se întreba ce-ar putea să se petreacă acolo (în timpul vizitei de la prînz a lui Bolbotun, medicul dormise) şi, sucindu-şi gîtul, se uita curios la furnicarul de pe trotuare. Forfota mulţimii nu se potolise, deşi vădea mai multă agitaţie şi chiar zăpăceală.

— Stăi... stăi... făcu o voce de beţiv.

— Ce înseamnă asta? întrebă supărat Turbin.

Birjarul trase cu atîta putere de hăţuri, încît fu gata-gata să i se prăvale lui Turbin peste genunchi. O mutră roşcovană se legăna în dreptul hulubei şi,

cu mâinile pe hățuri, încerca să se apropie de sanie. Peste cojocul de oaie al omului licăreau, îndoîți, niște epoleți de sublocotenent. Îndată, îl trăsni pe Turbin o duhoare stătută de spirt și de ceapă. În mâinile sublocotenentului se legăna o armă.

— Întoa... întoa... întoarce, făcu bețivul cel roșcovan, dă-l... dă-l jos pe pasager... Cuvîntul „pasager“ i se păru deodată foarte caraghios și omul pufni în rîs.

— Ce înseamnă asta? repetă cu severitate Turbin, dumneata nu vezi cine-i în sanie? Eu trebuie să ajung neîntîrziat la centrul de recrutare. Te rog să lași birjarul în pace.

— Ba nu! rosti amenințător roșcovanul și abia atunci, clipind din ochi, zări epoleții lui Turbin. O, doctore, hai să mergem împreună... vin și eu...

— N-avem același drum. Birjar, mînă!

— S-stai puțin...

— Mînă!

Vîrîndu-și capul între umeri, birjarul dădu să-și îndemne calul, dar îndată se răzgîndi. Întorcîndu-se, îl privi cu ură și teamă pe roșcovan. Acesta însă rămase în urmă, zărind tocmai atunci o altă sanie, goală. Celălalt birjar vru să-l ocolească și el, dar nu mai avu timp. Roșcovanul își înălță cu amîndouă mâinile arma, amenințîndu-l. Birjarul rămase locului, încremenit, iar roșcovanul porni spre el poticnindu-se și sughițînd.

— Dacă știam ce-o să pățesc, nu mă-nvoiam nici cu cinci sutare, mormăi cu ură birjarul, strunindu-și gloaba cu biciul. Țsta îți trage un glonte în spate și cată-i urma!

Turbin tăcea posomorît.

„Canalia... uite, asemenea indivizi ne compromis cauza“, gîndi, pătruns de ură.

La intersecția din preajma teatrului de operă, domnea o vie agitație. Chiar între șinele de tramvai fusese instalată o mitralieră, pe care o păzeau un cadet mititel și înghețat, purtînd o manta neagră și apărătoare pentru urechi, precum și un iuncher în

uniformă cenușie. Trecătorii se îmbulzeau pe trotuar, căscînd curioși ochii la mitralieră. Ajuns în dreptul farmaciei din colț, în imediata apropiere a muzeului, Turbin coborî și lăsă birjarul să plece.

— Ar trebui să mai dați ceva, înălțimea-voastră, spuse încăpățînat și cu ură birjarul, dacă aș fi știut, n-aș fi plecat înapoi aici nici mort. Ia uitați-vă ce se petrece!

— Lasă, că ți-o fi de ajuns.

— De ce or fi amestecînd și copiii în treaba asta... se auzi un glas de femeie.

Abia atunci zări Turbin pe lîngă zidurile muzeului o mulțime de oameni înarmați. Mulțimea se agita și creștea văzînd cu ochii. Se zăriră și aici, printre poalele mantalelor, cîteva mitraliere așezate pe trotuar. Și îndată răpăi înfierbîntată o altă mitralieră, undeva prin Pecersk.

Vra... vra... vra... vra... vra... vra... vra...

„Mi se pare că a început să se cam dea totul peste cap“, gîndi pătruns de îngrijorare, Turbin și, iuțindu-și pașii, traversă răscrucea și se îndreptă către muzeu.

„Nu cumva am întîrziat?... Ce rușine... Ar putea să creadă că am dezertat...“

Sublocotenenți, iuncheri, cadeți, ici-colo cîte un soldat, toți aceștia se agitau, fierbeau de neliniște, alergau tulburați pe dinaintea scării monumentale a muzeului și prin fața porții laterale, smulse din țîțîni, care da spre platoul din fața liceului Alexandrovski. Uriașele geamuri ale ușii principale se cutremurau întruna, ușile gemeau, iar în clădirea albă, rotundă, a muzeului al cărui frontispiciu îl împodobeau o inscripție cu litere de aur:

„Pentru buna luminare a poporului rus“,

intrau în fugă iuncheri înarmați, neliniștiți, în uniforme mototolite.

— Doamne! exclamă fără voie Turbin, să știi că ai mei au și plecat.

Mortierele îl priviră, tăcute, înșirîndu-se părăsite și singuratic, tot acolo unde stătuseră și cu o zi înainte.

„Nu mai pricep nimic... ce-o fi însemnînd asta?”

Fără voie, Turbin se pomeni alergînd către șirul de tunuri. Pe măsură ce se apropia de ele, mortierele creșteau în dimensiuni și-l priveau cu amenințare. Iată-l, în sfîrșit, pe cel din margine. Turbin se opri din fugă și rămase uimit peste măsură. Tunul n-avea închizător. Pornind în goană, Turbin traversă platoul înapoi și ajunse din nou în stradă. Mulțimea de aici devenise și mai înfierbîntată, urlau mai multe glasuri dintr-o dată, iar peste capetele tuturor se legănau, săltînd, tăișuri de baionete.

— Trebuie să-l așteptăm pe Kartuzov! Asta trebuie să facem! se auzea o voce răsunătoare, înfrigurată. Un sublocotenent tăie calea lui Turbin și acesta îl văzu că poartă în spate o șa galbenă, cu scările bălăbănind.

— De dat legiunii poloneze!

— Asta unde o mai fi?

— Dracu' o știe!

— Toată lumea la muzeu! Toată lumea la muzeu!

— Să pornim cu toții spre Don!

Deodată, sublocotenentul se opri și azvîrli șaua pe trotuar.

— La mama dracului! Să piară totul, urlă înfuriat, ah, canaliile de la comandamente!

Fugi pe stradă, amenințînd cu pumnii.

„E un dezastru... Acum încep să înțeleg... Nenorocirea e însă că au plecat pe jos. Da, da, da. Fără îndoială. Se vede că Petliura s-a apropiat cu totul pe neașteptate. N-au avut cai și au plecat numai cu armele, fără tunuri... Doamne, Dumnezeule... trebuie să dau fuga la Anjou...”

Poate că aflu acolo... Ba chiar cu siguranță, doar trebuie să mai fi rămas cineva!“

Turbin se smulse din bulboana care se agita întruna și, fără a mai băga în seamă pe cei din jur, fugi înapoi către teatrul de operă. O adiere țepoasă de vînt mătura aleea asfaltată din jurul teatrului și flutură capătul unui afiș lipit de zid, chiar lîngă una din ușile laterale cu geamuri înguste, întunecate. Ah, Carmen! Carmen!

Dar iată și magazinul lui *madame* Anjou. Nu se mai zăresc nici tunuri în vitrine, nici epoleți de aur. Dincolo de geamuri licăresc nesigure, clătinate, reflexe purpurii de flăcări. Un incendiu? Turbin apăsă pe clanță. Ușa trosni scurt, dar nu se deschise. Înfrigurat, Turbin bătu în tăblia de lemn. Mai bătu o dată. O siluetă cenușie se ivi dincolo de geamul ușii, o deschise, și Turbin pătrunse în magazin. Privi zăpăcit silueta necunoscută. Purta o haină neagră de student, iar capul îi era vîrît într-o căciulă civilă, roasă de molii, cu niște clape legate în creștet una de alta. Chipul omului îi părea totuși ciudat de cunoscut, dar parcă sluțit cumva, cu trăsături deformate. Soba de tuci duduia îndîrjită, înghițind foițe mici de hîrtie. Toată dușumeaua era și ea presărată cu hîrtii. Lăsîndu-l pe Turbin să intre, silueta, fără a-i adresa o vorbă, se repezi din nou spre sobă, se lăsă pe vine, și luminile sîngerii îi jucară peste obraz.

„Malîșev? Ăsta-i colonelul Malîșev“, se făcu lumină în mintea lui Turbin.

Malîșev nu mai purta mustață. În locul ei se afla acum o pată netedă cu reflexe albastrii.

Colonelul făcu un gest larg, adună hîrțiile risipite pe jos și le vîrî în sobă.

„Aha...a!“

— Ce-i asta? Oare nu mai e nimic de făcut? întrebă Turbin cu un glas înfundat.

— Nimic, răspunse laconic colonelul. Sări în picioare, fugi spre masă, o cercetă atent cu privirea, pocni de cîteva ori cu sertarele, trăgîndu-

le afară și vîrîndu-le la loc, pe urmă se aplecă, strînse ultimele hîrtii de pe jos și le azvîrli și pe acelea în sobă. Abia atunci se răsuci către Turbin și adăugă cu un calm ironic: Ne-o fi de-ajuns cît am luptat! Își vîrî mîna în sîn, scoase în grabă portvizitul, își verifică actele, rupse cruciș două dintre hîrtiute și le aruncă în foc. Între timp, Turbin îl cerceta în tăcere. Numai a colonel nu mai aducea Malîșev. În fața lui Turbin se afla acum un student rotofei sau, poate, un artist amator, cu niște buze roșii, ușor umflate.

— Doctore? Ce, nu ți-e bine? Malîșev arătă alarmat spre umerii lui Turbin. Scoate-i mai repede. Ce-i cu dumneata? De unde vii? N-ai aflat nimic?

— Am întîrziat, domnule colonel, începu Turbin.

Malîșev zîmbi înveselit. Apoi zîmbetul îi pieri de pe buze. Clătină vinovat și cu îngrijorare din cap și spuse:

— Ah, Dumnezeu, ce necaz ți-am pricinuit. Ți-am spus să fii prezent chiar la ora asta... Pesemne că n-ai mai ieșit astăzi din casă. Dar ce să mai vorbim. Nu mai avem timp de așa ceva. Într-un cuvînt: scoate-ți mai iute epoleții și ia-o la picior. Ascunde-te.

— Dar ce se întîmplă? Pentru Dumnezeu, spuneți-mi ce se întîmplă?

— Ce se întîmplă? repetă cu o ironică veselie Malîșev, se întîmplă că Petliura a intrat în Oraș. La ora asta e la Pecersk, dacă nu cumva a și ajuns pe Kreșceatik. Orașul e cucerit. Deodată Malîșev își încheștă fălcile, ochii îi priviră cruciș și, pe neașteptate, nu mai vorbi ca un artist amator, ci din nou ca fostul Malîșev. Comandamentele ne-au trădat. Ar fi trebuit să ne împrăștiem încă de dimineată. Noroc că niște oameni cumsecade m-au prevenit încă înainte de a se face ziuă și-am izbutit să împrăștii întreg divizionul. Doctore, să știi că nu mai e timp de stat pe gînduri. Scoate-ți epoleții!

— ... bine, dar la muzeu, cei de la muzeu...

Malîșev se întunecă la față:

— Nu mă privește, strigă furios, asta nu mă mai privește! Nu mă mai privește nimic. Adineauri am fost acolo, am zbierat la ei, i-am prevenit, i-am rugat să plece. Mai mult ce pot să fac? Pe ai mei i-am salvat pe toți. Nu i-am trimis la moarte. Nu i-am făcut nici de rîs! Malîșev rostea aceste fraze pe un ton tot mai ridicat, ca într-o criză de isterie. De bună seamă ceva îi mocnise multă vreme în suflet, iar acum răbufnise, și el nu se mai putu stăpîni. Ah, generalilor, generalilor! Își strînse pumnii și amenință în gol. Chipul i se învineți.

Tocmai atunci, de undeva din stradă, porni să clănțane o mitralieră, și păru că zgîlție din temelii clădirea masivă a casei de alături.

Malîșev tresări, pe urmă tăcu, se potoli:

— Haide, doctore, s-o luăm din loc. Eu te salut. Pleacă și dumneata mai repede. Dar n-o lua pe stradă. Fugi pe dincoace, prin spate. Pe urmă, dintr-o curte în alta. Pe dincoace, încă te mai poți strecura. Haide, nu mai sta pe gînduri.

Malîșev îi strînse mîna lui Turbin care rămăsese locului, uimit peste măsură, și, cît ai clipi din ochi, dispăru prin strîmtoarea de după paravan. Dintr-o dată, în încăpere se lăsă liniște. În stradă, mitraliera amuți și ea.

Și, astfel, singurătatea se instalează deplină. În sobă mai pîlpîiau molcom flăcările. Uitînd parcă de vorbele lui Malîșev, Turbin, cuprins de o stranie apatie, se duse încet la ușă. Găsi pe dibuite cîrligul, zăvorî ușă, pe urmă reveni lîngă sobă. Uitînd îndemnurile de adineauri, se mișcă fără grabă, silnic, iar gîndurile îi lunecau și ele silnic, învălmășite. Flăcările plăpînde înghițiră curînd vraful de hîrtii, iar gura sobei, pierzîndu-și reflexele vesele, purpurii, căpătă acum o lumină slabă, roșietică. Zidurile încăperii se întunecară și ele. În umbra cenușie, rafturile din jur, goale, se contopeau cu albul pereților. Turbin își plimbă

ochii peste ele și gîndi tot astfel, silnic, că magazinul lui *madame* Anjou mai păstrează și acum o ușoară mireasmă de parfum. O mireasmă dulce și firavă ca o amintire...

Gîndurile i se adunară într-un ghem diform și, timp de mai multe clipe, privi cu un aer absent paravanul în spatele căruia dispăruse adineauri colonelul Malîșev. Apoi, în liniștea din jur, ghemul porni să se deșire. Ieși la iveală fișia cea mai viu colorată, cea mai de seamă: gîndul că Petliura a intrat în Oraș. „Peturra! Peturra!“ – repetă cu o voce stinsă Turbin și rîse, neștiind nici el de ce rîde. Se duse la oglinda din perete, acoperită de un strat de praf ca de un lințoliu.

Hîrțiile se făcuseră scrum. Ultima flăcăruie mai jucă ațîțitoare cîteva clipe pe scîndura dușumelei, pe urmă se stinse și ea. În jur se lăsară umbrele amurgului.

— Petliura... Asta-i o absurditate, o barbarie... De fapt, este o țară pierdută cu desăvîrșire, mormăi Turbin prin semiîntunerice, apoi păru că-și vine în fire. Dar de ce oi fi stînd să visez? Dintr-o clipă într-alta ar putea năvăli și aici.

Îndată, se pomeni agitîndu-se, așa cum se agitase mai adineauri Malîșev, și se apucă să-și smulgă epoletii. Firele de ață plesniră cu zgomot și Turbin rămase în mîini cu cele două plăcuțe argintii, ușor coclite, de pe umerii vestonului, și cu alte două, verzi, de pe cei ai mantalei. Le suci, le învîrți, voi să le vîre în buzunar, drept amintire, dar își dădu seama că ar fi primejdios și hotărî să le arunce în foc. Avea cu ce să încingă flăcările, deși Malîșev arsese toate hîrțiile de pe jos. Turbin adună un vraf de petece mătăsoase și le dădu foc. Din nou se agitară arătări stranii peste pereții din jur și peste dușumea. Magazinul lui *madame* Anjou se trezi pentru cîteva clipe la viață. Zvîrlite în flăcări, plăcuțele argintii se îndoірă, se umflară, din argintii deveniră negricioase, apoi se scorojiră, se făcură scrum...

În mintea lui Turbin se ivi o întrebare deosebit de importantă: cum să procedeze cu ușa? S-o lase închisă cu cârligul ori s-o deschidă? S-ar putea ca vreunul din voluntari, întârziat și el, așa cum i se întâmplase și lui Turbin, să vină aici și să rămână îngrozit că nu-și poate afla adăpost. Turbin desfăcu cârligul. Apoi îl arse un alt gând: actul de identitate! Puse mîna pe un buzunar, pe altul – nu-i nicăieri. Asta e! L-a uitat acasă. Vai! Dacă dă ochii cu ei? E îmbrăcat cu o manta cenușie. Îl vor întreba: cine ești? Sînt doctor... dar cum s-o dovedești? A naibii mintea asta împrăștiată!

„Haide, grăbește-te“, păru că aude o șoaptă.

Și Turbin nu mai stătu pe gînduri. Fugi în adîncul magazinului, iar acolo se strecură la fel ca Malîșev printr-o ușită într-un coridor întunecos, pe umră printr-o altă ușă, de serviciu, și răzbi afară, în curte.

11

SUPUNÎNDU-SE VOCII din telefon, subofițerul Turbin Nikolai plecă din cazarmă cu un detașament alcătuit din douăzeci și opt de iuncheri și traversă cu ei întreg Orașul, conform itinerarului stabilit. Acest itinerar îl aduse pe Turbin, împreună cu iuncherii săi, la o răscruce care părea cu totul lipsită de viață. Nu se zărea acolo nici o răsuflare omenească. Doar vuiete se rostogoleau cu prisosință. Pretutindenii în jur, pe acoperișuri, pe ziduri scorjite, sus în cer, băteau cu îndîrjire mitralierele.

Pesemne că inamicul ar fi trebuit să se și afle acolo, căci tocmai acolo era capătul itinerarului indicat de vocea din telefon. Deocamdată nu se zărea nici un fel de inamic, astfel că Nikolka rămase un pic descumpănit: ce să facă mai

departe? Luncherii lui, cam palizi la față, totuși viteji, ca și însuși comandantul lor, se culcară pe zăpadă, înșirându-se de-a latul străzii, iar mitraliorul Ivașin se lăsă pe vine lângă mitraliera lui, la marginea trotuarului. Luncherii priveau cu încordare înainte, ridicându-și capetele de la pământ și tot întrebându-se: ce anume avea să se întâmple?

Cît despre conducătorul lor, acestuia îi treceau prin minte gânduri atît de importante și cu un sens atît de profund, încît se și trăsese la obraz, ba chiar îngălbenise de-a binelea. În primul rînd, îl uimise faptul că de aici, de la răscruce, lipsea tot ce fusese specificat de vocea pe care o auzise mai adineauri. La răscruce, Nikolka ar fi trebuit să întîlnească un detașament al drujinei a treia, căruia urma să-i aducă „întăriri“. Nu întîlnise nici un fel de detașament. Detașamentului acela nu i se zărea nici urma.

În al doilea rînd, nu-și putea explica faptul că țacănitul mitralierelor răsuna, în răstimpuri, nu numai dinainte, ci și din lături, ba chiar și din spate. În al treilea rînd, se temea să nu-i fie frică, și tot timpul încerca să se controleze: „Oare nu ți-e frică?“ „Nu, nu mi-e frică“, îi răspundea în minte o voce curajoasă, și atunci mîndria mereu crescîndă că se vede atît de viteaz îl făcea pe Nikolka să pălească și mai tare. După aceea mîndria cu pricina îl duse la gîndul că dacă va trebui să moară, va fi de bună seamă înmormîntat cu muzică. Foarte simplu: de-a lungul străzii va pluti un sicriu alb, cu dantele, iar în sicriu va sta, cu un chip nobil, ca de ceară, subofițerul Turbin, căzut în luptă, și, păcat că nu se mai dă crucea Sf. Gheorghe, altminteri ar fi avut și crucea prinsă la piept, alături de panglica ei cea lată. Femeile vor ieși pe la porți: „Pe cine înmormîntează, băieți?“, „Pe subofițerul Turbin...“. „Vai, că frumos mai e...“ Și, desigur, va cînta muzica... să știi că-i plăcut să mori luptînd. Numai să nu te chinuiești.

Gîndurile la muzică și la panglici înviorară întrucîtva așteptarea chinuită de nesiguranță a inamicului, care, nesupunîndu-se, pesemne, vocii din telefon, nici nu se gîndea să se arate.

— Vom aștepta aici, le spuse iuncherilor Nikolka, străduindu-se ca vocea să-i sune cu destulă tărie, totuși ea nu i-a prea sunat astfel, căci, orice s-ar spune, totul în jur era cam anapoda, altfel de cum s-ar fi convenit. Unde să fie, oare, detașamentul? Dar inamicul? Ba se mai întîmplă încă o ciudățenie: parcă s-ar trage și de undeva din spate.

*

În cele din urmă, comandantul cu a lui oștire își văzură dorința împlinită. Dintr-o ulicioară laterală ce răspundea în strada Brest-Litovsk, bubuiră pe neașteptate focuri de armă, și de-a lungul ulicioarei veniră în goană turbată o sumedenie de siluete cenușii. Goneau chiar spre iuncherii lui Nikolka, cu armele ațintite în toate părțile.

„Ne-au încercuit?“, îi fulgeră prin minte lui Nikolka. Se repezi înfrigurat cînd într-o parte cînd în alta, neștiind ce să ordone. O clipă mai tîrziu, însă, desluși pe umerii celor care fugeau niște pete înguste, aurii, și înțelese că sînt de-ai lor.

Iuncherii aceia înalți, greoi, făcînd parte din Școala Militară Konstantinovski, se opriră, încinși de alergătură, căzură într-un genunchi și, zvîrlind scînteii prelungi, palide, traseră două salve în lungul ulicioarei, în direcția de unde abia veniseră. Pe urmă, săriră în picioare și, aruncîndu-și din fugă armele, se năpustiră către răscruce, pe dinaintea detașamentului comandat de Nikolka. Alergînd, își smulgeau epoleții, cartușierele și centurile, aruncîndu-le și pe acelea în zăpada murdară. Unul dintre iuncheri, voinic, înalt, cenușiu, ajuns în

dreptul lui Nikolka, își întoarse capul către detașamentul acestuia și urlă gros, înecându-se:

— Fugiți, fugiți împreună cu noi! Salvați-vă care puteți!

Iuncherii lui Nikolka, pitulați la pământ în linie de tragere, începură năuciți să se ridice în picioare. Nikolka rămase o clipă cu totul buimac, dar izbuti pe loc să-și revină și, gîndind fulgerător: „Iată un moment cînd poți deveni erou“, țipă cu glasul său ascutit:

— Nimeni nu se ridică! Ascultați comanda!!

„Ce-o fi cu ăștia?“ gîndi furios Nikolka.

Ceilalți iuncheri – vreo douăzeci la număr – traversînd fără arme și epoleți răscrucea, se împrăștiară pe ulicioara Fonarnaia, perpendiculară pe cea dintîi, iar cîtiva dintre ei dădură buzna pe o poartă uriașă, care le ieși în cale. Canaturile de fier se trîntiră cu zgomot, și tropotul de cizme vui lung prin gangul răsunător. Un al doilea grup fu înghițit de o altă poartă. Mai rămăseseră în stradă numai vreo cinci iuncheri. Aceștia goniră cu tot mai multă iuțeală înainte pe Fonarnaia, pînă ce se pierdură și ei în depărtare.

Ultimul dintre fugari veni și el în goană, la răscruce. Îi licăreau și lui pe umeri niște epoleți de aur șters. Privindu-l cu o luare-aminte pe care primejdia veni s-o sporească, Nikolka îl recunoscu îndată pe colonelul Nai-Turs, comandant al secției a doua a drujinei întîi.

— Domnule colonel! îi strigă în întîmpinare Nikolka, simțindu-se adînc tulburat și totuși bucuros că-l vedea acolo, iuncherii dumneavoastră au fost cuprinși de panică. Fug care-ncotro...

Se întrerupse și nu-i veni să-și creadă ochilor. Nai-Turs ajunsese și el la răscrucea înzăpezită. Purta o manta cu poalele vîrîte sub centură, ca infanteriștii francezi. Chipiul mototolit îi alunecase pe ceafă și se ținea doar prin curelușa petrecută pe sub bărbie. În mîna dreaptă ținea un pistol, iar teaca lui desfăcută îl lovea, pocnindu-l cu zgomot,

peste șold. Neras de cîteva zile, cu barba crescută, avea chipul amenințător; pupilele i se adunaseră la rădăcina nasului; acum, cînd veni mai aproape, se deslușiră limpede pe umerii vestonului său urmele în zigzag ale epoleților de husar. Nai-Turs se repezi la Nikolka, își ridică brusc mîna liberă și-i smulse, mai întîi de pe umărul stîng, apoi și de pe cel din dreapta epoletii. Firele de ață trainică, ceruită, pocniră. O dată cu epoletul drept, zbură și un petec din stofa mantalei. Nikolka fu smucit cu atîta putere, încît se dumiri îndată cît sînt de vînjoase brațele lui Nai-Turs. Pierzîndu-și echilibrul, se trînti pe ceva moale, care sări de sub el, urlînd, și se vădi să fie chiar mitraliorul Ivașin. Apoi, prin față îi jucară chipurile schimonosite de groază ale celorlalți iuncheri, și, în sfîrșit, totul zbură la mama dracului. În clipele acelea Nikolka nu-și pierdu mințile, numai pentru că nu avu răgaz, atît de fulgerătoare fură acțiunile colonelului Nai-Turs. Răsucindu-se către plutonul destrămat, slobozi un ordin urlat cu un glas neobișnuit, graseiat, uluitor. Nikolka gîndi, superstițios, că un asemenea glas răsună de bună seamă cale de zece verste în jur și, fără nici o îndoială, se aude în întreg orașul.

— Atenție, iunchehi! Ascultați-mi ohdinul: hupeți-vă imediat epoleții, cocahdele, ahuncați-vă ahmele! Fuga mahș pe sthada Fonahnaia, iah de acolo phin cuhțile cahe dau în Haziezjaia, sphe Podol! Sphe Podol! Pe dhum, hupeți-vă actele, ascundeți-vă, împhăștiați-vă, iah pe cei întîlniți în cale, goniți-i înapo-o-oi!

Și ridicîndu-și pistolul, Nai-Turs urlă ca o goarnă de cavalerie:

— Pe Fonahnaia! Numai pe Fonahnaia! Salvați-vă pe la casele voasthe! Lupta s-a sfîrșit! Fuga ma-a-ahs!

Cîteva clipe, cei din pluton rămaseră fără grai. Apoi chipurile lor se albiră cu totul. Chiar în fața lui Nikolka, mitraliorul Ivașin se repezi să-și

smulgă epoleții, cartușierele îi zburară în zăpadă, arma se rostogoli cu un zgomot sec peste cocoașa de gheață a trotuarului. Un minut mai târziu, caldarîmul fu presărat cu centuri, cartușiere, printre care se zări și un chipiu mototolit. Iuncherii goniră de-a lungul ulicioarei Fonarnaia, intrînd în goană prin curțile care dădeau spre Reziezjaia.

Nai-Turs își vîrî dintr-o mișcare pistolul în teacă, sări spre mitraliera aflată pe trotuar, se chirci pe vine, o întoarse cu botul în direcția de unde venise adineaori și, cu mîna stîngă, potrivi mai bine banda încărcată de cartușe. Răsucindu-se, așa cum ședea, spre Nikolka, zbieră furios:

— Ce, ești suhd? Pleacă odată!

Un extaz ciudat, amețitor, i se înălță lui Nikolka de undeva, din pîntec și, în aceeași clipă, își simți gura uscată și fierbinte.

— Nu vreau să plec, domnule colonel, rosti el cu glas hîrîit, și, așezîndu-se la rîndul său pe vine, se prinse cu amîndouă mîinile de banda cu cartușe galbene și încărcă mitraliera.

În depărtare, acolo de unde veniseră rămășițele detașamentului lui Nai-Turs, se iviră de după un colț cîțiva călăreți. Se zăriră nelămurit caii sărind într-o parte și-n alta, zbunguindu-se parcă pe un izlaz, precum și săbiile cu luciu cenușiu în mîinile călăreților. Nai-Turs mișcă mînerile negre, mitraliera detună – ar-ra-paa – se opri, detună din nou, apoi răpăi îndelung. În dreapta și în stîngă, clocotiră îndată toate acoperișurile. Siluetelor călare li se mai adăugară cîteva, apoi una din ele fu azvîrlită undeva, într-o parte, către fereastra unei clădiri, un alt cal se înălță în două picioare și păru teribil de lung, cît o casă cu două etaje, iar alți cîțiva călăreți nu se mai văzură deloc. Ceilalți pieriră și ei îndată, ca și cînd i-ar fi înghițit pămîntul.

Nai-Turs depărtă mînerile mitralierei, amenință cerul cu pumnul, în timp ce ochii i se încărcară de lumină și urlă:

— Au scos copiii! Au scos copiii!... O, bestiile de la comandamente!...

Se întoarse la Nikolka și-i strigă cu un glas care i se păru acestuia răsunînd ca o melodioasă goarnă de cavalerie:

— Fugi, băiat phost ce ești! Fugi, dacă-ți spun!

Își întoarse privirea înapoi, se convinse că iuncherii dispăruseră cu toții, apoi își mută privirea în depărtare, de-a lungul străzii care șerpuia paralel cu șoseaua Brest-Litovsk și strigă cu durere și ură:

— Ah, dhacu să vă ia!

Nikolka se întoarse și el. Departe, departe de tot, pe strada Kadetskaia, în dreptul tufelor joase, înzăpezite, din marginea bulevardului, se iviră și acolo mai multe șiruri negre care se lăsau în răstimpuri la pămînt. Îndată, o firmă aflată chiar lîngă Nai-Turs și Nikolka, în colțul ulicioarei Fonarnaia:

Berta IAKOVLEVNA

Print-Metal

Medic stomatolog

pocni cu zgomot, iar undeva în dosul porții un geam se făcu țandări. Nikolka zări pe trotuar cîteva bucăți mici de tencuială. Acestea săriră în sus și se rostogoliră pe caldarîm. Nikolka se uită întrebător la colonelul Nai-Turs, voind să afle cum trebuie să interpreteze șirurile negre din depărtare și tencuiala căzută. Dar colonelul Nai-Turs se purtă față de toate acestea într-un chip foarte ciudat. Sări deodată într-un picior, îl aruncă în față pe celălalt, ca și cînd ar fi început să valseze și, tot ca în toiul unui bal, își dezveli dinții într-un surîs de-a dreptul ciudat. După aceea, îl văzu pe colonelul Nai-Turs zăcîndu-i la picioare. Minte lui Nikolka se învălui într-un abur negru. Se lăsă pe vine și, izbucnind pe neașteptate într-un hohot scurt, fără lacrimi, se

apucă să-l tragă pe colonel de umeri, încercînd să-l scoale în picioare.

Abia atunci văzu că din mîneca stîngă a celui căzut pornise a se prelinge sînge, iar ochii i se dădură peste cap.

— Domnule colonel, domnule...

— Ascultă, sub... țeh... — izbuti să rostească Nai-Turs în timp ce din gură i se prelinse peste bărbie o șuviță de sînge, iar glasul porni și el să i se scurgă încet, slăbind cu fiecă cuvînt — lasă-ți ehoismul la dhacu, eu moh... sthada Malo-Phovalnaia...

Mai mult de atît nu mai voi să spună. Falca de jos începu să i se miște. I se mișcă exact de trei ori, spasmodic, ca și cînd Nai-Turs s-ar fi înecat cu ceva, apoi rămase înțepenită, iar colonelul se făcu greu ca un sac mare, plin cu făină.

„Așa se moare? gîndi Nikolka. Nu se poate. Doar mai adineaori a fost în viață, în luptă văd că n-ai de ce să te sperii. Pe mine cum de nu m-or fi nimerit?...“

„Med...

...stoma...“,

i se învîrteji pentru a doua oară deasupra capului și se mai auziră niște cioburi zăngănind. „Poate că doar a leșinat?“ gîndi proteste, în disperarea lui, Nikolka și-l tot trase pe colonel de umeri. Dar îi fu cu neputință să-l ridice de la pămînt. „Oare mi-e frică?“ se întrebă Nikolka și îndată simți că frica îl sugrumă. „Dar de ce? De ce?“ gîndi iar, și își dădu seama că-l umple de frică durerea și singurătatea. Că dacă Nai-Turs, colonelul, s-ar fi aflat acum în picioare, lîngă el, n-ar fi simțit nici un fel de frică... dar colonelul Nai-Turs zăcea nemișcat, nu mai dădea nici un fel de ordine, nu lua în seamă nici băltoaca roșie care i se lățea tot mai mult în dreptul mînecii, și nici frînturile de tencuială care săreau nebunește de pe zidurile din jur. Pe Nikolka

îl cuprinse frica pentru că rămăsese cu desăvîrșire singur. Călăreții nu mai veniră din străzile laterale, dar, de bună seamă, erau porniți împotriva lui Nikolka, iar el rămăsese cel de pe urmă, rămăsese, într-adevăr, de unul singur... Și numai singurătatea fu aceea care îl alungă de la marginea răscrucii. Se tîrî pe brînci, ajutîndu-se cu mîinile, adică numai cu cea stîngă și cu cotul drept, pentru că acum ținea strîns în palmă pistolul lui Nai-Turs. Spaima cea adevărată nu puse stăpînire pe dînsul decît în clipa cînd pînă la clădirea din colț mai rămăseseră doar vreo doi sau trei pași. Uite, acum, chiar acum te vor nimeri în picior, tu n-ai să te mai poți tîrî, și atunci vor sosi în goană călăreții lui Petliura și te vor hăcui cu săbiile... E înfiorător să zaci pe trotuar, iar ei să te spintece... Dacă pistolul mai are gloanțe, am să trag în ei cît am să pot... N-a mai rămas decît un pas și jumătate... coatele înainte, înainte... Încă o dată... și Nikolka ajunse în sfîrșit în spatele casei din colț, acolo, de unde pornea ulicioara Fonarnaia.

„E uimitor, e de-a dreptul uimitor că nu m-au ochit. E pur și simplu o minune. O minune dumnezeiască, gîndi Nikolka, ridicîndu-se de jos. Asta zic și eu minune! Mi-a fost dat să văd și eu o minune. Catedrala Notre-Dame? Victor Hugo. Ce-o fi acum cu Elena? Dar cu Alexei? E clar, dacă a trebuit să ne rupem epoletii, înseamnă că s-a petrecut o catastrofă.“

Nikolka sări în picioare, tăvălit tot în zăpadă, își vîrî pistolul în buzunarul mantalei și o luă la goană de-a lungul ulicioarei. Cea dintîi poartă, în dreapta, era deschisă, Nikolka pătrunse în gang, ieși într-o curte întunecoasă, murdară, cu magazine de cărămidă roșie în dreapta și cu o stivă de lemne în stînga, își dădu seama că trecerea trebuie să fie pe undeva, prin mijloc, se repezi într-acolo, lunecînd pe zăpadă și nimeri peste un om îmbrăcat cu un cojoc. Un om în carne și oase. O barbă roșcată și niște ochi cîrpiți, licărind de ură. Un nas

cîrn, ieșind la iveală de sub o căciulă mițoasă. Un Nero. Ca și cînd ar fi pornit o joacă veselă, omul îl prinse pe Nikolka de mijloc cu brațul stîng, iar cu mîna dreaptă începu să-i răsucescă brațul stîng la spate. Cîteva clipe Nikolka rămase fără vlagă: „Dumnezeule. M-a prins, mă urăște!... E de-ai lui Petliura...”

— Fir-ai să fii de ticălos! țipă răgușit bărbosul și începu să gîfîie. Încotro? Stăi! apoi, deodată, se porni să urle: Puneți mîna pe ei. Puneți mîna pe iuncheri. Ți-ai dat jos epoletul, lepădătură, și ai crezut că gata, de-acu nu te mai recunoaște nimeni? Puneți mîna pe ei!

Furia îl cuprinse pe Nikolka pe de-a-ntregul. Se lăsă în jos, brusc, astfel că la spate îi plesni gaica de la manta, se răsuci și, cu o forță neobișnuită, se smuci din brațele roșcatului. O clipă nici nu-l mai văzu, căci îi rămăsese undeva, în spate, dar îndată se întoarse și-l zări din nou. Bărbosul nu purta nici un fel de armă, nici măcar nu era militar, ci un simplu rîndaș. Ca o perdea sîngerie, furia se așternu pe dinaintea ochilor lui Nikolka și o nemaipomenită siguranță îi luă locul. În gura fierbinte îi năvăli gerul și vîntul, pentru că și-o căscase, arătîndu-și colții, ca un pui de lup. Își azvîrli afară din buzunar mîna înarmată cu pistolul, gîndind: „Am să omor bestia asta, doar să mai am cartușe“. Nu-și recunoscuse glasul, într-atît îi fu de străin și înfricoșător.

— Te omor, bestie! hîrîi Nikolka, pipăind cu degetele piesele complicate ale pistolului și în clipa următoare își dădu seama că a uitat cum se trage cu el. Văzînd că Nikolka e înarmat, roșcovanul făcu fețe-fețe, căzu, plin de groază și disperare, în genunchi și începu să urle, preschimbîndu-se, ca prin farmec, din Nero în șarpe.

— A-a, înălțimea-voastră. Înăl...

Cu toate acestea, Nikolka ar fi tras fără doar și poate, numai că pistolul nu-i dădu ascultare. „E

descărcat. Ce mă fac?“ îi fulgeră prin minte. Rîndașul, ferindu-se cu mîna și dîndu-se înapoi, se lăsă din genunchi pe vine și urlă cît îl ținu gura, făcînd astfel de neînlăturat pieirea lui Nikolka. Neștiind ce să întreprindă pentru a astupa botul acela răsunător, învelit în barbă arămie, Nikolka, adus la disperare de pistolul care nu mai trăgea, se repezi ca un cocoș bătaios asupra rîndașului și-l izbi greu, riscînd să se împuște pe sine însuși, cu mînerul pistolului, peste dinți. În clipa următoare, ura lui Nikolka pieri, ca și cînd nici nu l-ar fi încercat vreodată. Cît despre rîndaș, acesta sări în picioare și o luă la goană spre gangul pe unde Nikolka abia venise, înnebunit de groază, nu mai urla. Alerga, lunecînd pe gheață și poticnindu-se, își întoarse o dată capul din mers și Nikolka zări că o parte a bărbii se colorase în roșu. Apoi se făcu nevăzut. În aceeași clipă, Nikolka se repezi în direcția opusă, pe lîngă magazie, spre poarta ce da în Raziezjaia, dar, ajuns acolo, disperarea îl cuprinse din nou. „Asta-i sfîrșitul. Am întîrziat. Sunt prins în cursă. Doamne, și pistolul nu trage!“ În zadar zgîlțîi belciugul ruginit și lacătul. Nu se mai putea face nimic. Îndată ce trecuseră iuncherii lui Nai-Turs pe acolo, rîndașul cel roșcat zăvorîse, de bună seamă, poarta spre Raziezjaia, astfel că înaintea lui Nikolka se înălța acum un obstacol de netrecut: un zid de fier, abrupt, fără nici o ieșitură pe suprafața lui netedă. Nikolka își întoarse capul, privi spre cerul care se lăsase, întunecat, jos de tot, și zări pe calcanul clădirii de alături o scară ușoară, metalică, urcînd, de-a lungul celor trei etaje, pînă spre acoperiș. „Să mă urc pe acolo?“ se întrebă, dar în aceeași clipă îi răsări, cu totul proteste, în minte o imagine colorată: Nat Pinkerton, îmbrăcat cu o haină galbenă și cu o mască roșie pe ochi, urcînd pe o scară cu totul asemănătoare. „Eh, ăla e Nat Pinkerton, America... or, eu, dacă mă urc, ce fac după aceea? Rămîn ca un idiot pe acoperiș, și între timp rîndașul o să-i aducă aici pe oamenii lui

Petliura. Nero ăsta mă vinde fără doar și poate... I-am rupt dinții cu pistolul... Nu mă iartă!“

Și, într-adevăr, dinspre poarta ce dădea către ulicioara Fonarnaia, Nikolka auzi țipătul disperat al rîndașului, „Veniți încoace! Încoace!“ și un tropot de copite. În clipa aceea, Nikolka se dumiri cu desăvîrșire. De bună seamă, cavaleriștii lui Petliura au pătruns în Oraș nu numai din față, ci și din flancuri. În felul acesta au ajuns și în ulicioara Fonarnaia. Pesemne că tot asta a vrut să spună și Nai-Turs... Oricum ar fi, prin Fonarnaia nu mai există scăpare.

Toate acestea îi trecură prin minte cînd, fără să știe cum ajunsese acolo, se și află în vîrful stivei de lemne de lîngă magazie, sub înaltul calcan al clădirii de alături. Bulumacii acoperiți de chiciură se clătinară sub picioarele lui. Nikolka înaintă, șchiopătînd, căzu, își rupse un crac al pantalonilor, ajunse în dreptul zidului, privi peste el și zări alături o curte identică aceleia prin care trecuse. Fu într-atît de asemănătoare, încît Nikolka se și așteptă să răsară de undeva un Nero roșcat cu cojocul lui de oaie. Dar nu apăru nimeni. Nikolka sări, se izbi de caldarîm, simți fulgerîndu-l o durere ascuțită prin burtă și în șale, și, în aceeași clipă, revolverul îi sări din mînă și bubui asurzitor. „Avusese piedica pusă, iar acum i-a căzut. Ce întîmplare!“

Drace! Și poarta asta către Raziezjaia e din foi de tablă. Și asta-i zăvorîtă. Da, din păcate, nu mai e pe aproape nici o stivă de lemne. Nikolka puse piedica la loc și vîrî pistolul în buzunar. Porni să se cațăre peste un morman de cărămizi sparte, apoi pe zidul abrupt al clădirii, proptindu-și vîrfurile cizmelor în scobituri atît de mici, încît altădată n-ar fi încăput acolo nici măcar un bănuț. Își rupse unghiile, își însîngeră degetele, totuși izbuti să încalece zidul despărțitor. Culcîndu-se cu burta peste el, auzi din urmă, din cea dintîi curte, un șuierat ascuțit și glasul lui Nero, iar în curtea

din fața lui, cea de a treia la număr, dintr-o fereastră întunecată, aflată la etaj, îl privi îngrozit un chip de femeie, apoi dispăru. Sărind de pe al doilea zid, nimeri destul de bine: căzu peste un troian de zăpadă. Totuși ceva i se răsuci și acum în gât și-i plesni în creier. Cu capul vîjîind, cu scînteii luminoase zburîndu-i pe dinaintea ochilor, se repezi spre ultima dintre porțile care îi tăiaseră calea.

Ce fericire! E și asta încuiată, dar nu contează. Nu-i decît un grilaj subțire, din fier forjat. Nikolka porni să se cațăre ca un pompier, trecu de cealaltă parte a porții, coborî și se află în sfîrșit pe strada Raziezjaia. Văzu că e pustie, nicăieri țipenie de om. „Un sfert de minut să mai răsufli, doar atît, altfel îmi plesnește inima“, gîndi, trăgînd pe gît aerul încins ca o flacără. „Așa... acum actele...“ Trase din buzunarul vestonului un teanc de adevărînte unsuroase și le făcu bucăți. Adevărînte zburară în jur ca niște fulgi de zăpadă. Pe urmă, din spate, dinspre răscrucea unde îl lăsase pe Nai-Turs, auzi un răpăit de mitralieră, căreia din față, dinspre centrul Orașului, îi răspunseră alte mitraliere și arme. Să știi că au năvălit în tot orașul. Se duc lupte și dincolo, în centru. E un dezastru. Gîfîind încă, Nikolka se porni să-și scuture zăpada de pe haine. „Ce să fac cu pistolul? Să-l arunc? Nu se poate. Doar e al lui Nai-Turs! Nu-l arunc pentru nimic în lume. Poate voi reuși să mă strecur. Ăștia n-au cum să fie chiar peste tot.“

Offînd din greu și simțînd că picioarele i-au slăbit de-a binelea și nu-l mai ascultă, Nikolka porni în fugă pe strada golită de lume și ajunse nevătămat la o nouă răscruce, de unde izvorau alte două străzi: strada Lubocițkaia, ducînd spre Podol, și cealaltă, Lovskaia, care făcea un ocol pînă către centrul Orașului. Oprindu-se, zări în colțul trotuarului o baltă de sînge și grămezi de bălegar, apoi două arme trîntite și ele pe jos, iar alături, o

șapcă albastră de student. Nikolka își azvîrli căciula și își puse pe cap șapca. Îi fu prea mică și de aceea îi dădea un aer civil, foarte urît, de haimana. Parcă ar fi fost un repetent, eliminat din școală. Lipindu-se de colțul clădirii, încercă, prudent, să privească de-a lungul străzii Lovskaia și zări departe, la capătul ei, niște călăreți cu pete albastre pe căciuli, jucîndu-și armăsarii în frîu. Ceva se petrecea și acolo, și din cînd în cînd răsuna cîte un foc de armă. O zbughi spre Lubocițkaia. Abia atunci zări și el o ființă omenească. O cucoană alerga din răspuțeri pe trotuarul dimpotrivă. Pălăria cu pene negre i se strîmbase într-o parte, iar în mîini i se bălăbănea un coș împletit, de unde se străduia cu disperare să scape un cocoș voinic, țipînd cît îl ținea gura: „peturra, peturra“. Din legăturica agățată de brațul stîng al cucoanei cădeau pe trotuar un morcov după altul. Cucoana țipa, vărsînd șiroaie de lacrimi și izbindu-se de zidurile clădirilor. Cu iuțeala vîntului se mai strecură și un alt ins, făcîndu-și întruna semnul crucii și țipînd cît îl ținea gura:

— Doamnisuse! Volodka, Volodka! Vine Petliura peste noi!

La capătul Lubocițkăi, se văzu lume mai multă, alergînd încolo și înapoi, agitîndu-se, pierind în dosul porților. Un cetățean într-un palton negru, zăpăcit cu totul de groază, sări către una din porți, bastonul i se înțepeni printre vergelele de fier și omul, înfricoșat, și-l frînse cu zgomot.

Timpul trecea și Nikolka se pomeni deodată că se lasă înserarea: chiar în clipa cînd ieși în fugă din Lubocițkaia către povîrnișul Volski, la colț se și aprinse un felinar electric și începu să zumzăie. Peste geamul unei dughene coborî duduind un stor de tablă și acoperi toate cutiile pestrițe, cu inscripția „praf de săpun“ aflate în vitrină. Încercînd să dea colțul, un birjar, care venea în goană cu sania, o prăvăli pe o parte și începu să-și lovească furios gloaba cu biciul. Pe lîngă Nikolka,

zbură îndărăt o casă cu trei etaje, și cu trei scări în față. Toate ușile clădirii duduie pe rînd, și un ins cu guler de lutru goni prin fața lui Nikolka, urlînd înspre poarta căscată:

— Piotr! Piotr! Ți-ai pierdut mințile? Închide! Închide poarta!

Se mai trînti o ușă din dreptul unei scări, iar din adîncul gangului o voce de femeie se auzi strigînd:

— Petliura! Vine Petliura!

Cu cît alerga mai departe Nikolka spre cartierul salvator al Podolului, de care pomenise Nai-Turs, cu atît mai multă lume fugea, se agita, și se năpustea care încotro pe străzi. Totuși, cei de aici nu mai erau atît de speriați și nu alergau cu toții în aceeași direcție cu Nikolka, ba unii veneau chiar din sensul opus.

Aproape de capătul povîrnișului care ducea către Podol, pe ușa unei clădiri de piatră cenușie își făcu, solemn, apariția un cadet. Purta o manta cenușie, cu epoleți albi pe umeri și cu cîte o literă „V” peste fiecare din ei. Avea nasul mic, cît un nasture. Ochii îi umblau vioi încolo și înapoi, iar la spate i se bălăbănea o ditamai armă. Trecătorii îl zăriră și se împrăștiară îngroziți. Cadetul rămase cîteva clipe pe trotuar, apoi, arborînd un aer grav, de cercetaș neînfricat, trase cu urechea la împușcăturile care se înteteau în Orașul de sus, își ridică nasul, adușmea și dădu să plece. Nikolka își schimbă pe loc itinerarul. Traversă trotuarul și, proțâpindu-se în fața micului cadet, îi strigă în șoaptă.

— Zvîrle-ți arma și ascunde-te imediat.

Băiatul tresări, se sperie, făcu un pas înapoi, dar își reveni și încercă să amenințe cu arma. Atunci Nikolka folosi un procedeu vechi și binecunoscut. Îl împinse întruna cu pieptul, îl vîrî în interiorul clădirii, iar acolo, ajuns într-un mic vestibul, șopti, apăsînd pe fiecare cuvînt:

— Îți spun încă o dată să te ascunzi. Sunt iuncher și eu. Să știi că-i dezastru. Petliura a pus mîna pe Oraș.

— Cum, adică, a pus mîna? întrebă cadetul și rămase cu gura căscată, lăsînd să se vadă că în partea stîngă avea lipsă un dinte.

— Așa bine, îi răspunse Nikolka și, arătînd cu brațul către Oraș, adăugă: Îi auzi? Acolo sînt numai cavaleriști de-ai lui Petliura. Pe toate străzile. Abia am scăpat și eu cu viață. Fugi acasă, ascunde-ți pușca și anunță-i pe toți ceilalți.

Elevul încremeni, și așa, încremenit, Nikolka îl lasă în vestibul. Nu-și mai putea pierde timpul cu el, de vreme ce era atît de greu la minte.

Mai încolo, către Podol, nu mai văzu nici un om alergînd pe străzi, totuși lumea se mai frămînta și aici, ba încă destul de mult. Trecătorii își iușteau pasul, își lăsau mereu capul pe spate, trăgînd cu urechea, iar bucătăresele ieșeau pe scări și pe la porți, aruncîndu-și la repezeală pe umeri cîte o broboadă. Din Orașul de sus răsuna fără încetare clocotul mitralierelor. Totuși, nici de aproape și nici de departe nu se mai auzi, la acea oră tîrzie a zilei de paisprezece decembrie, vreun bubuit de tun.

Drumul lui Nikolka fu îndeajuns de lung. Pînă să taie de-a curmezișul întregul cartier al Podolului, amurgul înveli tot mai mult ulițele geroase, iar fulgii mari și pufoși, zburînd prin petele de lumină ale felinarelor, potoliră și ei, încetul cu încetul, învălmășeala și spaima oamenilor. Prin rețeaua rară a ninsorii, licăriră lumini, sclipiră vesele vitrinele magazinelor și ale dughenelor, dar nu ale tuturor, căci unele din ele rămaseră zăvorîte, oarbe. De sus, fulguiala se pornise cu și mai multă îndîrjire. Cînd Nikolka ajunse la capătul străzii sale, la povîrnișul Alexeevski, și începu să-l urce către casă, zări la poarta cu numărul 7 un tablou idilic: doi băiețandri, în bluze și căciulite cenușii, tricotate,

abia coborîseră cu săniuța din vârful dealului. Unul din ei, mic și rotofei, ca un bulgăre, plin de zăpadă pe haine, ședea jos și se îneca de rîs. Celălalt, mai măricel, subțiratec și foarte serios, încerca să desfacă sfoara înnodată a săniuței. În poarta casei, stătea un flăcău îmbrăcat într-un cojoc lung, pînă la glezne, și se scobea în nas. Împușcăturile se întetiră. Răsunau de pe deal, din cele mai diferite părți ale Orașului.

— Vasea, Vasea, cînd m-am dat odată cu fundul de stîlp!... chicoti băiețașul cel mititel.

„Cît de pașnic se dau cu săniuța“, gîndi mirat Nikolka și-l întrebă cu multă amabilitate pe flăcăul din poartă:

— Spune-mi, te rog, de ce se trag focuri de armă acolo, sus?

Flăcăul își scoase degetul din nas, se gîndi și spuse rar:

— Omoară ai noștri la ofițeri...

Nikolka îl privi pe sub sprîncene și se juca mașinal, în buzunar, cu mînerul pistolului. Băiatul mai mare glăsui și el, înciudat:

— Îi ucid pe ofițeri. Așa le trebuie. Nu erau decît opt sute în tot Orașul și făceau pe nebunii. Acum a venit Petliura și a adus cu el un milion de soldați.

Se întoarse îndată și plecă, trăgîndu-și săniuța.

*

La geamul dinspre verandă al salonașului, storul gălbui zbură în lături. Pendula: tonc-tanc... tonc-tanc...

— Alexei a venit? o întrebă Nikolka pe Elena.

— Nu, îi răspunse ea și izbucni în plîns.

*

E întuneric. Toată casa zace în întuneric. Doar la bucătărie mai pîlpîie o lămpiță... În dreptul mesei șade Aniuta și plînge. Desigur, tot cu gîndul la Alexei Vasilievici... În soba din dormitorul Elenei, lemnele ard cu vîlvătai. Prin grătarul ușiței se strecoară petece de lumină și joacă înfierbîntate pe dușumea. Elena, care abia s-a potolit din plîns, cu gîndul la Alexei, șade pe un scăunel, sprijinindu-și obrazul în palmă. Nikolka stă în dreptul ei, pe covor, în irizarea roșie, încinsă, cu picioarele larg desfăcute.

Colonelul acela... Bolbotun. Alde Șceglov ziceau deunăzi că în realitate nu-i altcineva decît marele duce Mihail Alexandrovici. Cum o fi, cum n-o fi, dar aici, în umbra întreșută cu străluciri de flacără, s-a înscăunat deznădejdea. La ce bun să-l mai plîngi pe Alexei? Parcă l-ai mai putea ajuta cu ceva? Fără îndoială că l-au împușcat. Asta e limpede. Ei nu fac prizonieri. Dacă n-a venit, înseamnă că au pus mîna pe el, împreună cu întreg divizionul și l-au ucis. Toată nenorocirea e că Petliura are, după cum se spune, o armată de opt sute de mii de oameni, aleși pe sprînceană. Iar noi am fost înșelați, ne-au trimis la moarte...

De unde s-a iscat totuși o asemenea înfricoșătoare armată? O fi prins ființă din unduirea geroasă a negurei, din văzduhul amurgului cu cristale albastre, de gheață... totul e învăluit în negură... totul...

Elena se ridică și își întinse brațul:

— Blestemați să fie nemții! Blestemați! Dacă nu-i va pedepsi Dumnezeu, înseamnă că Dumnezeu nu face dreptate. Oare e cu putință ca nemții să nu răspundă pentru toate acestea? Ba nu, vor răspunde. Vor trece prin aceleași chinuri prin care trecem și noi.

Repetă înfrigurată „prin aceleași chinuri“, într-adevăr ca pe un blestem. Peste obraz și peste piept îi jucau reflexele sîngerii ale flăcărilor, iar în ochii goi îi pîlpîia o adîncă ură. Sub năvala unei

asemenea izbucniri, Nikolka, nemișcat, cu picioarele rășchirate, se simți pătruns de amărăciune și deznădejde.

— Poate că n-a murit, rosti cu sfială. Trebuie să te gîndești că e totuși medic. Chiar dacă au pus mîna pe el, s-ar putea să nu-l omoare, ci să-l ia prizonier.

— Pisici vor mânca și se vor omorî unii pe alții, cum ne omorîm și noi, vorbea întruna Elena, amenințînd flăcările cu degetul.

„Eh... eh... Bolbotun nu poate fi marele duce. Nu există nici armata aceea de opt sute de mii de oameni, cu atît mai puțin de un milion... Totuși, plutim în negură. Astea sînt niște vremuri de restriște. Cît despre Talberg, s-a dovedit a fi un om deștept, a șters-o la timp. Cum joacă flăcările pe dușumea! Și totuși au fost cîndva vremuri pașnice și ținuturi pline de vrajă. De pildă, Parisul și Ludovic cel cu iconițe la pălărie, și Clopin Troulierfou, tîrîndu-și ciolanele și încălzindu-se la un foc cum e acesta, dinaintea mea. Pînă și Clopin, nevolnicul, o ducea bine. Dar nicăieri, niciodată, n-a existat o bestie mai scîrboasă decît rîndașul acela roșcat, Nero. Desigur, toată lumea ne urăște, dar acela e un adevărat șacal. Să mă apuce de mînă, pe la spate!...”

*

Și iată că atunci răsunară de afară mai multe bubuituri de tun. Nikolka sări în picioare și fugi prin odaie.

— Elena, auzi? auzi? auzi? Poate că sînt nemții? Poate că au sosit aliații, să ne sprijine? Cine o fi? Doar aceștia nu pot bombarda Orașul, de vreme ce-au pătruns în el.

— Nikol, să știi că nu te las să pleci. Nu te las. Te implor să rămîi aici. Nu-ți pierde mințile.

— M-aș duce numai pînă sus, la biserica Sfîntul Andrei, să mă uit, să trag cu urechea. Doar de acolo se vede întreg Podolul.

— Mă rog, du-te. Dacă poți să mă lași singură în asemenea clipe, du-te.

Nikolka se simți rușinat.

— Bine, atunci mă duc numai pînă în curte.

— Vin și eu cu tine.

— Lenocika, dar dacă între timp sosește Alexei? Din curte n-o să auzim soneria de la intrare.

— N-o s-o auzim. Și vinovat pentru asta ai să fii tu.

— Bine, Lenocika, atunci îți dau cuvîntul meu de onoare că n-am să fac un pas afară din curte.

— Pe cuvîntul tău?

— Pe cuvîntul meu.

— Că n-ai să ieși pe poartă? Că n-ai să te urci pe deal. Că ai să stai în curte?

— Pe cuvîntul meu.

— Du-te.

*

În ziua aceea de paisprezece decembrie 1918, ninsese cu nemiluita peste Oraș. Tunurile misterioase, neașteptate, își porniseră vuietul pe la orele nouă seara. Dar nu li se auzi bubuitul decît un sfert de ceas.

Zăpada i se topea lui Nikolka la ceafă și el se tot lupta cu ispita de a porni să urce dealul troienit. Ar fi putut să vadă de acolo nu numai cartierul Podolului, ci și o parte a Orașului de sus, clădirea seminarului, sutele de lumini ale înaltelor clădiri din centru, precum și dealurile din jur, cu puzderia lor de căsuțe, ale căror ferestre mici licăreau palid, ca niște candelă. Dar cuvîntul de onoare nimeni nu trebuie să și-l calce, pentru că altfel nu s-ar mai

putea trăi pe lume. Așa gîndea Nikolka. La fiecare bubuit ce se auzea, lugubru, din depărtare, el se ruga cam astfel: „Dă, Doamne!...“

Dar tunurile amuțiră.

„Au fost tunuri de-ale noastre“, gîndi cu durere Nikolka. Revenind de la poartă, aruncă o privire pe geam la Șceglovi, care locuiau alături. Într-o aripă a casei, storul alb din fereastră se răsucise, și el o văzu pe Maria Petrovna făcîndu-i baie lui Petka. Petka ședea gol pușcă în albie și plîngea tăcut, pentru că-i intrase săpun în ochi și-l ustura. Maria Petrovna storcea un burete peste capul lui Petka. Pe o frînghie, se legănavu niște rufe puse la uscat, iar peste ele umbla, aplecîndu-se în răstimpuri, umbra mare a Mariei Petrovna. Lui Nikolka i se păru că la Șceglovi e cald și bine, iar el, în mantaua sa descheiată, se simți stingher și înfrigurat.

*

Pe o cîmpie troienită, la vreo opt verste de capătul Orașului, spre miazănoapte, într-o colibă de paznic părăsită, pe care omățul alb aproape că o astupase cu totul, ședea un căpitan. Pe mescioara de lîngă el, zăcea un coltuc de pîine, era așezată cutia galbenă a unui telefon de campanie, și, alături, o lămpiță de o șchioapă, cu sticla ei burtoasă și afumată. În sobă, flăcăruia sta gata să se stingă. Căpitanul era mititel, avea un nas lung și ascuțit, și purta o manta cu guler lat. Cu mîna stîngă, căpitanul ciupea și fărîmița coltucul de pîine, iar cu dreapta apăsa butoanele telefonului. Telefonul însă părea că murise și nu-i răspundea în nici un fel.

Dincolo, afară, pînă la vreo cinci verste în jurul căpitanului, nu se mai afla nimic, decît troiene de zăpadă și o beznă adîncă, prin care se zbătea, suierînd cumplit, vifornița.

Mai trecu un ceas și căpitanul își luă gândul de la telefonul care amuțise. Către orele nouă seara, pufni pe nări, apoi, nu se știe de ce, spuse cu glas tare:

— Poți să înnebunești. De fapt, ar trebui să mă împușc. Abia atunci, parcă răspunzându-i la cele ce spusese, telefonul se porni să chițăie:

— Bateria a șasea? întrebă o voce depărtată.

— Da, da, răspunse, în culmea bucuriei, căpitanul. Venind din depărtare, glasul pătruns de îngrijorare i se păru și el plin de bucurie, deși era un pic răgușit.

— Deschideți neîntârziat focul asupra văii... Depărtatul interlocutor orăcăi gîngav pe fir... Foc continuu! Glasul se întrerupse. Am impresia... Glasul fu întrerupt și de data aceasta.

— Da, vă ascult, vă ascult, urla întruna căpitanul în receptor, schimonosindu-se disperat. Urmă o pauză lungă.

— Nu pot să deschid focul, spuse tot în receptor căpitanul, dîndu-și seama limpede că vorbește în gol, dar neizbutind să se oprească. Întregul meu efectiv, plus trei sublocotenenți au fugit. La baterie am rămas numai eu. Transmiteți asta la Post-Volînski.

Căpitanul mai stătu un ceas în colibă, apoi ieși afară. Viscolul prinsese putere. Cele patru tunuri, mohorîte și feroase, se și acopereau de zăpadă, iar peste țevi și închizătoare se înălțaseră creste mici de omăt. Se năpusteau și piereau vârtejuri tăioase, și căpitanul înainta, clătinîndu-se, prin șuierul înghețat al viforului, ca un orb. Astfel, orbecăind prin beznă, se chină multă vreme, pînă ce izbuti, în sfîrșit, să desfacă, pe pipăite, unul din cele patru închizătoare. Voi să-l arunce în puțul de lîngă colibă, dar se răzgîndi și reveni înăuntru. Mai ieși de trei ori afară, în viscol, desfăcu toate închizăturile și le ascunse în pivniță, sub dușumeaua colibei, unde paznicul pusese la păstrare niște cartofi. Pe urmă, stingînd lampa, o

porni înainte prin întuneric. Merse vreme de vreo două ceasuri, înotînd prin zăpadă, nevăzut și neauzit de nimeni, și ajunsese la șoseaua care ducea spre Oraș. Pe șosea luceau palid luminile rare ale felinarelor. Lîngă cel dintîi felinar îl uciseră, înjunghiindu-l cu săbiile, niște călăreți cu cozi de cal în vârful căciulilor, și-i luară cizmele și ceasul.

Același glas izvorî în receptorul unui alt telefon aflat la șase verste depărtare de colibă, către apus, într-un bordei de pămînt.

— Deschideți focul asupra văii. Neîntîrziat. Am impresia că inamicul a trecut printre noi și dumneavoastră, spre Oraș.

— Mă auziți? Mă auziți? i se răspunse din bordei.

— Aflați la Post... — legătura se întrerupse.

Apoi, fără să mai asculte, glasul din receptor orăcăi din nou:

— Foc continuu asupra văii... asupra cavaleriei...

Și se întrerupse cu totul.

Din bordei, cu felinare în mîini, ieșiră afară, în viscol, trei ofițeri și trei iuncheri, înfofoliți cu toții în cojoace. Cel de-al patrulea ofițer și alți doi iuncheri se și aflau lîngă tunuri, în dreptul felinarului pe care viscolul amenința întruna să-l stingă. Peste cinci minute, tunurile începură să sară în sus și să bată cu furie în noapte. Rostogoliră vuiet cutremurător peste împrejurimi, ducîndu-l și pînă la casa cu numărul 13 de pe povîrnișul Alexeevski... Dă, Doamne!...

O sotnie călare, zburătăcind prin viscol, țîșni din beznă, spre lumina felinarelor, și-i ucise pe toți iuncherii și pe cei patru ofițeri. Comandantul, rămas în bordei, lîngă telefon, își trase un glonte în gură.

Ultimele cuvinte ale comandantului fură:

— Canaliile de la comandament!... Îi înțeleg foarte bine pe bolșevici.

*

Noaptea, Nikolka aprinse becul de sus în odăița sa din colțul clădirii și sapă cu briceagul în lemnul ușii o cruce mare, iar dedesubt o inscripție strîmbă:

„c. Turs. 14. dec. 1918. ora 4. d. a.“

Pe „Nai“ îl lăasă deoparte, din motive de conspirație, pentru cazul cînd vor veni cu percheziția oamenii lui Petliura.

Voi să rămîină treaz, ca să poată auzi soneria. Îi bătu Elenei în perete și-i spuse:

— Culcă-te, că eu n-am să dorm.

Și îndată adormi buștean, îmbrăcat cum era, pe divanul din colț. Elena rămase de veghe pînă în zori și tot trase mereu cu urechea, să audă clopoțelul soneriei. Dar clopoțelul nu mai sună deloc. Alexei, fratele cel mare, dispăruse.

*

Un om necăjit și frînt de oboseală are nevoie de odihnă și, cu toate că e trecut de unsprezece, ar tot dormi, ar dormi întruna... Deși, ce-i drept, o face într-un mod foarte original! Îl supără cizmele, centura i s-a înfipt sub coaste, gulerul îl strînge de gît, iar un coșmar i s-a urcat cu lăbuțele pînă sus, pe piept.

Nikolka zăcea cu capul dat pe spate, obrazul i se învîinețise, din gît îi țîșnea un șuier subțire... Un șuier! Apoi zăpadă multă și un fel de pînză de păianjen... oriunde te-ai uita, numai pînză de păianjen, naiba s-o ia! Cel mai important lucru e să-ți faci loc prin pînză aceea, căci se îngroașă, blestemata de ea, se îngroașă întruna, gata să-ți ajungă la obraz. S-ar putea să te înfășoare în așa hal, să nu mai poți scăpa de ea niciodată! Te sufoci și gata, s-a zis cu tine! Dincolo de păienjenișul acela, e zăpadă curată și albă, cîtă vrei, cîmpii întregi de zăpadă. Tocmai spre zăpada aceea

trebuie să-ți faci loc, ba chiar în mare grabă, pentru că de undeva un glas plin de spaimă s-a și auzit strigând: „Nikol!“ Or, tocmai atunci, în pînza de păianjen a nimerit o pasăre foarte vioaie și a început să bată cu pliscul... Ti-ki-tiki, tiki, tiki. Fiu. Fi-u! Tiki! Tiki. Naiba s-o ia, nu se zărește nicăieri, totuși continuă să șuiere undeva pe aproape, ba mai e și altcineva care își plînge soarta, și se mai aude și glasul acela, dintîi: „Nik! Nik! Nikolka!!“

— Oh, răcni Nikolka, rupse pînza de păianjen și se săltă brusc, cu părul vîlvoi, cu hainele în neorînduială. Părul cînepiu i se răvășise în așa hal, de parcă cineva ar fi tras de el multă vreme.

— Cine-i? Cine-i? Cine-i? întrebă înspăimîntat, neizbutind să priceapă ce se întîmplase.

— Cine. Cine, cine, cine, cine, cine, așa, așa!... Fi-ti! Fi-u! Fiu-ha! răspunse pînza de păianjen, iar o voce plină de lacrimi lăuntrice se auzi spunînd:

— Așa este. Cu amantul!

Îngrozit, Nikolka se lipi de perete, holbîndu-și ochii la arătarea care i se oprise în față. Arătarea purta un veston cafeniu, pantaloni bufanți de aceeași culoare, precum și o pereche de cizme cu carîmbi galbeni, ca de jocheu. Ochii tulburi și triști priveau din orbitele adînci ale unui cap nemaipomenit de mare și tuns chilug. De bună seamă, arătarea mai era încă destul de tînără, totuși pielea de pe obraz i se făcuse cenușie, ca la bătrîni, iar dinții îi erau galbeni și strîmbi. Năluca ținea în mîini o colivie mare, acoperită cu o broboadă neagră, precum și un plic albastru, desfăcut...

„Se vede că încă nu m-am trezit din somn“, gîndi Nikolka și făcu o mișcare cu mîna, încercînd să destrame vedenia, precum, mai adineauri, pînza de păianjen, dar degetele i se loviră de gratiile coliviei, pricinuindu-i o durere pătrunzătoare. Pe sub broboada neagră, zvîcni, ca apucată, o pasăre

și se porni să șuiere, să țipe și să lovească în jurul său cu pliscul.

— Nikolka! strigă de undeva, de foarte departe, glasul plin de neliniște al Elenei.

„Doamne Iisuse, gîndi Nikolka, să știi că m-am trezit într-adevăr, dar în aceeași clipă m-a cuprins nebunia și știu de ce: m-au istovit peste măsură luptele. Dumnezeuule! Am și început să văd în față tot felul de bazaconii... Bine, dar degetele? O, Doamne! Alexei nu s-a mai întors... așa e... nu s-a mai întors... l-au ucis... vai, vai, vai!“

— Cu amantul, chiar pe divanul acela, acolo unde obișnuiam să-i citesc versuri, rosti vedenia cu o voce tragică. Năluca se răsuci ușor către ușă, de bună seamă la un interlocutor nevăzut, pentru ca după aceea să nu se mai adreseze decît lui Nikolka.

— Da, chiar pe divanul acela... Or fi stînd și acum să se sărute... după ce am semnat polițe pentru șaptezeci și cinci de mii, fără ca măcar să mă uit la ele... ca un gentleman. Căci am fost și voi rămîne în veci un gentleman. N-au decît să se sărute!

„Oh, ah, ah“, gîndi Nikolka. Ochii îi ieșiră din orbite, iar pe spate îi lunecară fiori de gheață.

— De fapt, îmi cer scuze, vorbi năluca, lăsînd tot mai mult în urmă negura cea legănătoare a visului și luînd înfățișarea unui om în carne și oase, am impresia că nu mă înțelegeți prea bine. În cazul acesta poate doriți să citiți această scrisoare. Ea o să vă lămurească totul. Ca un gentleman ce mă aflu, nu-mi ascund rușinea de care am avut parte.

Cu aceste cuvinte, necunoscutul îi întinse lui Nikolka plicul mare și albastru. Năucit de-a binelea, Nikolka îl desfăcu și, mișcîndu-și buzele, începu să citească rîndurile așternute cu un scris grăbit, cu litere mari, vădînd o adîncă tulburare. Data expedierii lipsea, iar pe foița gingașă, de culoarea cerului, stăteau scrise următoarele:

„Scumpa mea, scumpă Lenocika! Îți cunosc bunătatea inimii și de aceea vi-l trimit direct, ca la niște adevărate rude ce-mi sînteți. De fapt v-am expediat și o telegramă, dar bietul băiat o să vă povestească totul, amănunțit. Lariosik a avut de suferit o lovitură cumplită, încît multă vreme m-am temut că o să-l doboare. Milocika Rubțova, cu care, după cum știți, s-a căsătorit anul trecut, s-a dovedit a fi o viperă veninoasă! Adăpostiți-l la voi, vă implor, și încălziți-i inima, așa cum știu că o puteți face. Am să vă trimit la timp cele necesare pentru întreținerea lui. Orașul Jitomir i-a devenit cu totul nesuferit și să știți că-l înțeleg foarte bine. Dar nu vă mai scriu nimic, sînt mult prea necăjită, iar trenul sanitar e gata de plecare, așa că o să vă povestească chiar el de-a fir-a-păr cum s-au petrecut lucrurile. Vă sărut pe toți, îl sărut și pe Serioja!“

Urmă o iscălitură indescifrabilă.

— Am luat și pasărea cu mine, spuse necunoscutul, oftînd din greu, pasărea e cel mai bun prieten al omului. Desigur, mulți au impresia că e de prisos, dar eu pot spune atît: o pasăre nu-i în stare să facă nici un rău nimănui.

Fraza din urmă îi plăcu nespus lui Nikolka. Nemaîîncercînd să înțeleagă ceva, își scărpină jenat sprînceana cu colțul plicului și, dînd să-și coboare picioarele de pe canapea, gîndi: „Se va supăra oare... dacă am să-l întreb care îi este numele de familie? Ce întîmplare ciudată...“

— E canar? întrebă în cele din urmă.

— Dar ce canar! răspunse cu mult entuziasm necunoscutul, mai ales că nu-i cîănăriță, ci canar sadea. Bărbătuș. Mai am la Jitomir încă cincisprezece dintr-ăștia. I-am mutat la mama, să-i poată hrăni. Ticălosul acela cred că le-ar fi sucit gîtul la toți. Nu suferă păsările. Îmi dați voie s-o pun deocamdată pe biroul dumneavoastră?

— Vă rog, spuse Nikolka. Ați venit de la Jitomir?

— Chiar de acolo, răspunse necunoscutul, și închipuiți-vă ce coincidență: am venit aici

împreună cu fratele dumneavoastră.

— Care frate?

— Cum care? Fratele dumneavoastră, a venit aici împreună cu mine, răspunse mirat necunoscutul.

— Care frate, domnule? țipă jalnic Nikolka, spune, care frate? Oare eu am frați la Jitomir?

— Fratele dumneavoastră mai mare...

Glasul Elenei se auzi limpede din salon: „Nikolka! Nikolka! Ilarion Larionîci! Trezește-l odată! Trezește-l!”

— Triki, fit, fit, triki! țipă prelung pasărea din colivie. Nikolka scăpă din mâini plicul cel albastru și se repezi glonț prin bibliotecă în sufragerie. Ajuns acolo, încremeni cu mâinile desfăcute în lături:

Alexei Turbin, purtînd un palton negru, străin, cu căptușeala ruptă, și niște pantaloni negri, străini și ei, zăcea nemișcat pe canapeaua cea mică de sub pendulă. Chipul i se acoperise de o paloare vineție, iar fălcile i se încheștaseră. Elena se agita în jurul lui; halatul i se desfăcuse, și i se vedeau ciorapii negri și dantela desuurilor. Îl prindea pe Turbin cînd de nasturii de la haină, cînd de mâini și striga întruna: „Nikol! Nikol!”

La numai cîteva clipe după aceea, Nikolka Turbin, cu chipiul studentesc dat pe spate, cu mantaua cenușie fluturînd în juru-i, alerga, răsuflînd din greu, în sus, pe povîrnișul Alexeevski și mormăia nedeslușit: „Dar dacă nu-i acasă? Ia te uită ce poveste cu carîmbi galbeni! Pe Kurițki nu-l putem chema în nici un caz, asta-i clar ca lumina zilei... Kit și kot...” Pasărea îi ciocănea asurzitor în cap: Kiti, kot, kiti, kot!

O oră mai tîrziu, pe dușumeaua din sufragerie se afla un lighean plin cu apă ce se înroșise, zăceau azvîrlite tampoane de tifon însîngerat, precum și niște cioburi de farfurii pe care le răsturnase de pe bufet necunoscutul cu carîmbii galbeni, pornit în căutarea unui pahar. Toată lumea alerga încolo și

încoace, strivind cioburile sub picioare. Turbin, cu chipul încă palid, dar care nu mai avea culoarea vineției de pînă atunci, continua să zacă între pernele albe. Își venise în fire și voia să spună ceva, dar medicul cu țacălie, cu un *pince-nez* pe nas și cu mînele suflecate, se aplecă peste el și, ștergîndu-și cu tifon mîinile însîngerate, îi spuse:

— N-ai voie să vorbești, colega...

Aniuta, cu ochii ei enormi pe chipul alb, de cretă, și Elena cea roșcată, cu părul răvășit, îl ridicară pe Turbin și-i dădură jos cămașa stropită de sînge și de apă, avînd o mîneacă spintecată cu totul, de sus pînă jos.

— Tăiați-o mai departe, tot nu mai e bună de nimic, spuse omul cu țacălie.

Sfîrtecară cu foarfeca toată cămașa, desfăcînd-o bucată cu bucată și dădură la iveală trupul slăbit, gălbui, precum și brațul stîng, pe care cu cîteva clipe înainte medicul îl bandajase pînă sus la umăr. De sub tifon ieșiră capetele teșite ale atelelor. Nikolka, stînd în genunchi, desfăcu grijuliu nasturii și îl dezbrăcă pe Turbin de pantaloni.

— Dezbrăcați-l cu totul și vîrîți-l în așternut, mormăi cu o voce de bas omul cu barbișonul ascuțit. Aniuta îi turna pe mîini dintr-o cană de tablă, și fulgii de săpun se lăsau, ușori, în lighean. Necunoscutul sosit de la Jitomir se oprise într-un colț, neluînd parte la agitația din odaie, și privea cînd cu amărăciune la vesela spartă, cînd îmbujorîndu-se, la Elena cea cu îmbrăcămintea mototolită – acum halatul pe care-l purta i se desfăcuse cu totul. Ochii necunoscutului pluteau în lacrimi.

Îl transportară cu toții pe Turbin din sufragerie în odaia lui, de data aceasta intervenind și necunoscutul: își vîrî mîinile pe sub genunchii lui Turbin și îi purtă pe sus picioarele.

Dincolo, în salon, Elena îi întinse medicului cîteva bancnote. Omul făcu un gest de refuz...

— Vai de mine, se poate? spuse el, de la un medic? Să știți că la mijloc e o problemă mai gravă. De fapt, ar trebui să-l transportați la spital...

— Nu se poate, răsună vocea slăbită a lui Turbin, nu se poate la spit...

— N-ai voie să vorbești, colega, făcu doctorul, vom rezolva cumva situația. Desigur, îmi dau și eu seama... nici dracu nu mai știe ce se petrece în oraș... Făcu un semn spre fereastră. Hm... cred că are dreptate: nu se poate... Bine, atunci să stea acasă. Am să mai trec diseară să-l văd.

— E grav, doctore? întrebă cu neliniște în glas Elena.

Doctorul își pironi ochii în parchet, ca și când diagnosticul cu pricina s-ar fi aflat acolo, pe urmă își dresе glasul, își răsuci țacălia și răspunse:

— Osul îi este intact... Hm... vasele mari nu i-au fost atinse... nici nervul... Dar o infecție tot se va produce... În rană au nimerit petece de stofă de la manta... După cum vedeți, face febră... Izbutind să exprime aceste neîndeajuns de limpezi frânturi de idei, medicul își înălță glasul și rosti de astă dată cu multă hotărîre: Îi trebuie liniște deplină... Dacă va avea dureri, morfina i-o injectez chiar eu, diseară. Îi dați numai lichide... de exemplu, puteți să-i faceți un bulion... Și să nu vorbească prea mult...

— Doctore, doctore, vă rog, vă rog tare mult... ne-a rugat și el... să nu spuneți nimănui...

Medicul îi aruncă Elenei, pe sub sprîncene, o privire lungă și posomorîtă, apoi se auzi mormăind:

— Desigur, îmi dau seama... Cum Dumnezeu l-or fi atins?...

Elena doar oftă scurt și înălță din umeri.

— Bine, bine, făcu medicul și o porni, greoi ca un urs, spre vestibul.

¹. Ascultă, Israel! – primele cuvinte ale unei rugăciuni tradiționale evreiești.

PARTEA A TREIA

ÎN MICUL DORMITOR al lui Turbin, peste cele două ferestre care dădeau spre veranda cu geamlîc, se lăsară storuri subțiri, din pînză cernită. În odaie se cuibăriseră umbre, și doar capul Elenei se mai zări strălucind. Ca o replică la acea lumină arămie, se întrezări pe canapea o pată albă: gîtul și obrazul lui Turbin. Firul împletit al unei lămpi mititele unduia ca un șarpe la picioarele scaunului, iar lămpița trandafirie, cu abajurul ei de o șchioapă, se aprinsese făcînd din zi noapte. Turbin îi arătă Elenei spre ușă – semn s-o închidă.

— S-o previi chiar acum și pe Aniuta... Să tacă din gură.

— Bine, bine... Nu mai vorbi, Alioșa, atît de mult.

— Asta o știu și eu... Vorbesc încet... Ah, numai să nu rămîn fără mînă!

— Ce ți-o fi trecînd prin minte... stai liniștit și nu mai vorbi... Paltonul doamnei aceleia îl oprim deocamdată aici, la noi?

— Da, da. Vezi, să nu încerce Nikolka să i-l ducă. Că pe stradă... auzi și tu ce se petrece? Și, în general, să nu-i dai voie, ferit-a Sfîntul, să iasă din casă.

— Ocrotește-o, Doamne! Să aibă parte numai de bine, făcu Elena cu sinceritate și căldură. Poftim de mai spune că nu se află și oameni cu suflet pe lume...

Pomeții bolnavului se colorară ușor, iar ochii i se fixară în tavanul scund și alb, apoi și-i îndreptă spre Elena și, făcînd o strîmbătură, rosti:

— Da, mai voiam să te întreb, ce-i cu mormolocul acela? Elena pătrunse în raza

trandafirie și dădu din umeri:

— Știi, numai cu vreo două minute înainte să vii tu, sună cineva la ușă. Când colo, mă pomenesc cu dumnealui: e nepotul lui Serioja și a venit la noi de la Jitomir. Doar ai mai auzit de el. În cheamă Surjanski... Larion... Vestitul Lariosik...

— Și ce vrea?

— A venit la noi cu o scrisoare. Se pare că-i vorba de o dramă conjugală. Abia a început să-mi povestească și tocmai te-a adus dînsa cu trăsura.

— Parcă l-am văzut că are și o amărîță de pasăre... Elena se aplecă spre pat și în ochi îi jucară scînteii de veselie și groază:

— Ce să mai vorbim de pasăre!... Vrea el însuși să locuiască la noi. Nici nu știu ce să fac.

— Să locuiască la no-oi?

— Închipuie-ți... Numai te rog să nu te miști și să nu vorbești. Maică-sa ne-a trimis o scrisoare prin care ne imploră să-l primim. Doar Lariosik ăsta e idolul ei... În viața mea n-am văzut un asemenea tontălău. Cum a venit, a și început să spargă vesela. Serviciul de masă, albastru. N-au mai rămas din el decît două farfurii.

— Ei poftim. El ne mai lipsea!...

În umbra cea trandafirie din dormitor se mai auziră multă vreme șoapte, cînd mai repezi, cînd mai potolite. Dincolo de ușă și de portieră vuia în surdina glasul lui Nikolka, precum și acela al musafirului nepoftit. Elena își întindea palmele implorîndu-l pe Alexei să vorbească mai puțin. Din sufragerie răsunau clinchete subțiri: Aniuta se apucase acolo să măture cioburile serviciului albastru. În cele din urmă, și tot în șoaptă, cei doi ajunseră la o hotărîre care suna cam astfel: ținînd seamă că în Oraș se vor petrece de-acum înainte tot felul de lucruri neprevăzute și se prea poate să înceapă rechizițiile de apartamente, ținînd seama și de faptul că banii s-au cam terminat, iar Lariosik își va plăti integral întreținerea, să se accepte instalarea lui în apartament. Să fie însă obligat a

respecta obiceiurile Turbinilor. Cît privește pasărea, să fie pusă la încercare. Dacă se va dovedi de nesuferit, să se ceară urgent îndepărtarea ei din casă, stăpînul însă nefiind supus evacuării. Cît despre serviciul de masă, datorită faptului că Elena nu va fi în stare, desigur, să-i obiecteze ceva lui Lariosik și că în general asta ar fi o meschinărie, întîmplarea să fie dată uitării. Lariosik să locuiască în bibliotecă, să i se pună acolo un pat cu arcuri și saltea, și o măsuță...

Elena trecu în sufragerie. Lariosik stătea în picioare într-o poză de profundă mîhnire, cu capul plecat și cu ochii ațintiți la locul de pe bufet, unde altădată se înălțau teanc cele douăsprezece farfurii. Ochii de un albastru spălăcit îi erau pătrunși de amărăciune. Nikolka se proptise dinaintea lui și-l asculta cu gura căscată. În priviri i se citea o teribilă curiozitate.

— La Jitomir ducem o mare lipsă de piele, cuvînta cu un aer mirat și descumpănit Lariosik, mă înțelegi, nu se găsește deloc. O piele ca aceea pe care sînt obișnuit s-o port nu există. Am lansat un apel printre cizmari, am oferit oricît, dar degeaba. Așa că am fost nevoit...

Zărind-o pe Elena, Lariosik păli, își mută greutatea de pe un picior pe altul, apoi, privind cine știe de ce, în jos, la ciucurii de smarald ai capotului cu care era îmbrăcată, îi vorbi astfel:

— Elena Vasilievna, să știți că mă duc îndată pe la magazine, lansez acolo un apel și veți avea chiar astăzi un serviciu nou-nouț. Nici nu mai știu ce să vă spun, ce scuze să vă mai cer. Îmi dau prea bine seama că pentru serviciul acesta aș merita să fiu omorît. Sînt un ghinionist fără pereche, i se adresă lui Nikolka. Mă duc îndată pe la magazine, continuă, adresîndu-i-se din nou Elenei.

— Te rog foarte mult să nu te duci la nici un fel de magazine, mai ales că sînt fără îndoială închise. Dumneata nu știi ce se petrece în Oraș?

— Cum să nu știu! exclamă Lariosik. Doar am venit cu trenul sanitar, după cum ați aflat și din telegramă.

— Din care telegramă? întrebă Elena. N-am primit nici o telegramă.

— Cum? Lariosik deschise o gură largă. N-ați pri-mit?! O clipă rămase tăcut, apoi se întoarse către Nikolka. Abia acum îmi dau seama de ce vă uitați la mine cu atîta mirare! Să știți însă că mama v-a anunțat încă înainte să plec. V-a trimis o telegramă alcătuită din șaiszeci și trei de cuvinte...

— Ț... Ț... Din șaiszeci și trei de cuvinte! se miră Nikolka. Ce păcat! Astăzi telegramele vin foarte greu. Mai bine zis, nu vin deloc.

— Ce mă fac în cazul ăsta? se necăji Lariosik. O să-mi permiteți să rămîn la dumneavoastră? Privi zăpăcit în jurul său, lăsînd limpede să se vadă cît de mult i-ar fi plăcut să rămînă la Turbini, să nu mai plece nicăieri în altă parte.

— Fii liniștit, răspunse Elena și dădu din cap cu bunăvoință, sîntem cu toții de acord. Rămîi aici și simte-te ca la dumneata acasă. Ai văzut ce nenorocire s-a abătut asupra noastră?...

Lariosik se necăji și mai mult. Ochii îi înotară în lacrimi.

— Elena Vasilievna! spuse el însuflețit. Dispuneți de mine cum vă este voia. Să știți că eu pot să nu dorm cîte trei, ba chiar și cîte patru nopți la rînd.

— Îți mulțumesc, îți mulțumesc mult.

— Iar acum – Lariosik se adresă din nou lui Nikolka – pot să te rog să-mi aduci o foarfecă?

Buimăcit de mirare și curiozitate, Nikolka dispăru pe loc și reveni cu o pereche de foarfeci. Lariosik își prinse între degete un nasture al vestonului, clipi des, apoi se întoarse din nou către Nikolka:

— De fapt, iartă-mă, să mergem pentru o clipă în odaia dumatăle...

Intrînd în odaia lui Nikolka, Lariosik își scoase vestonul dînd la iveală o cămașă fantastic de murdară, se înarmă cu foarfecele, își descusu căptușeala neagră, lucioasă a vestonului și scoase de sub ea un teanc gros, galben-verzui, de bancnote. Îl duse cu solemnitate în sufragerie și-l așeză pe masă în fața Elenei, spunînd:

— Poftim, Elena Vasilievna, îmi iau permisiunea să vă înmînez chiar astăzi banii care vă sînt necesari pentru întreținerea mea.

— De ce atîta grabă? făcu Elena, îmbujorîndu-se. Oare nu se putea și mai tîrziu?...

Lariosik se grăbi să protesteze:

— Nu, nu, Elena Vasilievna, vă rog să-i primiți chiar acum. În momente atît de grele banii sînt totdeauna la mare preț, asta o știu prea bine! Desfăcu pachetul din care lunecă pe neașteptate fotografia unei femei. Lariosik o ridică la iuțea, punîndu-și-o cu un oftat în buzunarul vestonului. Și apoi e mai bine ca banii să stea la dumneavoastră. Eu n-am nevoie de cine știe ce. Numai de țigări și de niscaiva boabe pentru canar...

Elena uită pentru o clipă rana lui Alexei, și o licărire de plăcere i se ivi în ochi. Atît de cuminți și așezate erau vorbele lui Lariosik.

„Să știi că nu-i chiar atît de tont cum l-am crezut, gîndi, numai că e cam ciudat la fire. Totuși îmi pare nespus de rău pentru serviciul albastru!“

„Ce specimen curios“, cugetă Nikolka. Uimitoarea apariție a lui Lariosik avusese darul să-l abată de la gîndurile mohorîte de pînă atunci.

— Aici sînt opt mii de ruble, spuse Lariosik, mișcînd pe tăblia mesei teancul pestriț ca o omletă cu ceapă, dacă sînteți de părere că-i prea puțin, facem socoteala și-am să-i scriu mamei să-mi mai trimită...

— Nu, nu, o să vedem mai tîrziu, deocamdată e foarte bine, replică Elena. Acum uite despre ce-i vorba: am s-o rog pe Aniuta s-aprindă focul, ca să

poți face imediat o baie fierbinte. Dar, mai întâi, te rog să-mi spui cum de ai izbutit să vii, să te strecuri? Zău nu pricep... Elena mototoli banii și îi strecură în uriașul buzunar al capotului cu care era îmbrăcată.

Amintirea păru să umple de groază ochii lui Lariosik.

— A fost un coșmar, exclamă, adunându-și mâinile ca un catolic la rugăciune. Timp de nouă zile... ba nu... câte au fost, zece?... dați-mi voie... duminică, păi sigur că da, azi e luni... timp de unsprezece zile încheiate am tot călătorit de la Jitomir pînă aici, la dumneavoastră!...

— Unsprezece zile! strigă Nikolka. Ai văzut? i se adresă cu o mustrare de neînțeleș Elenei.

— Da, unsprezece zile... Cînd am plecat, trenul era al hatmanului, dar pe parcurs a ajuns să fie al lui Petliura. Și uite așa, sosim într-o zi la o stație, cum îi spune, stați, ei, Doamne, am uitat... în fine... cînd colo, închipuiți-vă, să mă pună la zid, nu alta. Au tăbărit ăia, ai lui Petliura, cu cozile lor de cal...

— Erau albastre? întrebă curios Nikolka.

— Roșii... da, da, chiar cu ciucuri roșii... și-mi strigă: dă-te jos! Te împușcăm! Au crezut că sînt ofițer și m-am ascuns în trenul acela sanitar. Or eu nu m-am folosit decît de o protecție... l-a rugat mama pe doctorul Kurițki...

— Kurițki? exclamă cu mult tîlc Nikolka. Aha! Kit... și kot. Cunoaștem.

— Kiti, kot, kiti, kot, răsuna de după ușă glasul canarului.

— Da, a discutat cu el... de fapt, el a și adus trenul acela la noi, la Jitomir... Dumnezeule! Am și început atunci să-mi fac rugăciunea. Zic, pînă aici mi-a fost. Cînd colo, ce credeți? M-a salvat chiar pasărea asta a mea. Zic, domnilor, eu nu sînt ofițer. Sînt profesor, naturalist, și le arăt canarul... Atunci unul m-a lovit după ceafă și-mi spune așa, cu obraznicie: du-te, mă, la dracu, naturalistule!

Vă închipuiți ce impertinență! Ca un gentleman ce sînt l-aș fi omorît, dar vă dați seama că...

— Ele... se auzi înăbușit din dormitorul lui Turbin. Elena se răsuci pe călcîie și, fără să mai asculte, se repezi într-acolo.

*

Calendarul spune că în ziua de cincisprezece decembrie soarele apune la orele trei și jumătate după-amiază. Astfel că amurgul pătrunse în locuința Turbinilor încă de pe la orele trei. Și totuși, la orele trei după-amiaza, acele ceasornicului arătară pe chipul Elenei ora cea mai de jos și cea mai tristă a vieții și anume ora cinci și jumătate. Amîndouă acele lunecaseră de-a lungul cutelor de tristețe din colțurile gurii sale și coborîseră către bărbie. Elenei i se citi în ochi amărăciune, dar și o fermă hotărîre de a ține piept necazului.

Peste chipul lui Nikolka se arăta, țepoasă și absurdă, ora unu fără douăzeci, și aceasta, pentru că în minte i se așternuse haosul și buimăceala provocate de semnificativele și enigmaticele cuvinte „Malo-Provalnaia...” – cuvinte rostite cu o zi înainte, de un muribund, la o răscruce a războiului, cuvinte care trebuiau lămurite cît de curînd. Haosul și greutățile fuseseră provocate și de Lariosik, cel atît de enigmatic și interesant, care cu adevărat căzuse ca din cer senin în viața Turbinilor, precum și de faptul că mai avusese loc un eveniment monstruos și totodată măreț: Petliura cucerise Orașul. Îl cucerise chiar acel Petliura și – închipuiți-vă! – chiar Orașul acela. Dar ce anume avea să se mai petreacă de aici încolo, asta rămîne de neînțeles și de neprevăzut chiar pentru cea mai luminată minte omenească. Era limpede numai faptul că doar cu o zi înainte se petrecuse o catastrofă înfiorătoare: toți ai noștri fuseseră

decimați, luați prin surprindere. Desigur, sîngele lor cere răzbunare – asta-i una la mîna. Generalii aceia criminali, precum și ticăloșii de la comandamente merită împușcați pînă la unul – asta-i a doua la mîna. Dar, pe lîngă spaimă se mai trezește și o vie curiozitate: într-adevăr, ce-o să fie mai departe? Cum vor trăi cei șapte sute de mii de oameni, aici, în Oraș, guvernați de un individ misterios, care poartă un nume atît de urît și înfiorător – Petliura? Cine este el? Și de ce?... Dar toate acestea trec, deocamdată, pe un plan secundar, față de ceea ce este cel mai important și mai înfiorător... Oh... oh... drept să vă spun, sînt niște lucruri care te îngrozesc. Pînă acum, nu se știe nimic precis, totuși cu siguranță că și pe Mișlaevski, și pe Caracudă îi putem socoti pierduți.

Nikolka spargea gheața cu un satîr lat pe o masă netedă și unsuroasă. Bucățile de gheață se despicau scrișnind, lunecau de sub satîr, săreau prin toată bucătăria, iar degetele lui Nikolka amortiseră de-a binelea. Punga pentru gheață, cu capacul ei argintiu, se afla tot acolo, la îndemînă.

— Malo... Provalnaia... își mișcă buzele Nikolka, iar în creierul său porniseră să lunece din nou chipurile lui Nai-Turs, al lui Nero cel roșcat și al lui Mișlaevski. Și în timp ce ultima din aceste figuri, cu mantaua ei despicață la spate, își făcea loc prin gîndurile sale, chipul Aniutei, care se agita îndurerată, pierdută într-un vis urît, pe lîngă plita încinsă, arăta cu tot mai multă limpezime ora cinci fără douăzeci și cinci, ora suferinței și a tristeții. Oare mai sînt în viață ochii aceia în două culori? Oare se va mai auzi cîndva pasul legănat, însoțit de zvonul pintenilor – cling... cling...

— Haide, ce faci cu gheața? spuse Elena, deschizînd ușa bucătăriei.

— Vin imediat, imediat, făcu în grabă Nikolka și, înșurubînd capacul de metal, dădu fuga în dormitor.

— Aniuta, draga mea, spuse Elena, vezi să nu suflă un cuvânt cum că Alexei Nikolaevici ar fi fost rănit. Dacă se află cumva că a luptat împotriva ăstora, e vai și amar.

— Îmi dau seama, Elena Vasilievna. Se poate una ca asta? Aniuta o privi cu ochii larg deschiși, pătrunși de neliniște. Dacă ați ști ce se petrece în oraș... să te ferească Dumnezeu! Am trecut adineaori pe la Boricev Tok și văd că zac doi pe caldarîm, desculți, fără cizme... Și sînge, sînge!... Stă lumea în jur și se uită... Unul zicea că au fost ofițeri și d-aia i-au omorît... Zăceau acolo, în capul gol, pe zăpadă... mi s-au tăiat picioarele și-am luat-o la fugă. Cît p-aci să-mi las coșul în stradă...

O scutură un fior, și, pesemne, își mai aduse aminte de ceva, căci îndată tigăile pe care pusese mîna îi lunecară oblic pe dușumea...

— Mai încet, te implor, mai încet, făcu Elena, întinzîndu-și speriată brațele.

Tot la orele trei după-amiază, acele de ceasornic de pe chipul cenușiu al lui Lariosik nu arătară decît avînt și forță, adică ora douăsprezece fix. Amîndouă acele se uniseră indicînd amiaza și se înălțau țepene ca un vîrf de spadă. Aceasta, datorită faptului că după catastrofa care îi zguduise la Jitomir sufletul atît de sensibil și după îngrozitoarea călătorie timp de unsprezece zile în trenul sanitar, însoțită de încercări atît de penibile, lui Lariosik îi plăcu nespuse de mult ambianța pe care o găsisese în căminul Turbinilor. De ce anume îi plăcuse, Lariosik n-ar fi izbutit s-o spună, pentru că nici lui însuși încă nu și-o lămurise cu precizie.

Elena cea minunat de frumoasă i se păru că merită o deosebită stimă și atenție. Nikolka îi plăcu și el foarte mult. Voind să sublinieze acest lucru, găsi un moment prielnic, cînd Nikolka încetă să mai alerge din odaia lui Alexei în bucătărie și de acolo înapoi în dormitorul

întunecos, și-l ajută să așeze și să desfacă patul îngust, cu arcuri, ce fusese adus din bibliotecă.

— Ai o figură sinceră, care atrage, spuse cu politețe Lariosik și rămase atîta vreme cu ochii la figura cea sinceră, încît îndoi fără să-și dea seama patul sunător, avînd o alcătuire cam prea complicată, și-i prinse mîna lui Nikolka între două stîngii de fier. Durerea fu atît de puternică, încît Nikolka slobozi un urlet, în surdină, ce-i drept, totuși atît de răsunător, că Elena veni în fugă, foșnind cu poalele halatului. Deși își adunase toate puterile să nu țipe, lui Nikolka i se rostogoleau din ochi, fără voie, boabe mari de lacrimi. Elena și Lariosik își înfipseră mîinile în patul pliant și trase de el multă vreme, într-o parte și alta, încercînd să elibereze mîna care se și învinețise. Cînd, în sfîrșit, Nikolka izbuti să-și smulgă din strînsoare palma scrijelită, brăzdată de dungi late și roșii, Lariosik fu el însuși gata să izbucnească în plîns.

— Doamne, Dumnezeu! făcu el schimonosindu-și chipul și așa mult prea întristat. Oare ce se întîmplă cu mine? Ca să vedeți cum mă urmărește ghinionul!... Te doare rău? Iartă-mă. Te rog din toată inima...

Fără să scoată o vorbă, Nikolka se repezi la bucătărie, iar acolo, la rugămintea lui, Aniuta îi revărsă peste mînă un jet de apă rece de la robinet.

După ce patul cel viclean, cu o construcție atît de modernă, trosni și se desfăcu, și după ce se constată că nici mîna lui Nikolka n-avusese prea mult de suferit, Lariosik încercă un nou sentiment de bucurie, foarte plăcut și odihnitor, de data aceasta în compania cărților. Pe lîngă dragostea pentru păsări, mai nutrea o pasiune și pentru cărți. Iar acolo, înaintea lui, în cele cîteva dulapuri cu rafturi lungi, suprapuse, se rînduiseră strîns, una lîngă alta, nenumărate comori. Dinspre tuspaturu pereții, cărțile își îndreptară spre Lariosik învelișurile lor negre, scoarțele lor verzi, galbene, roșii, cu titluri poleite în aur. Patul fusese desfăcut

de multă vreme, așternutul era și el pregătit, lângă pat se și afla un scaun, pe spătarul acestuia un prosop, iar pe tăblia rotundă, printre tot felul de obiecte necesare unui bărbat – o savonieră, țigări, chibrituri, un ceas de buzunar – fotografia femeii aceleia misterioase, dar Lariosik încă se mai plimba prin odaie, călătorind de-a lungul zidurilor înțesate cu zeci de volume, așezându-se pe vine în fața șirurilor din apropierea dușumelei, cercetînd cu ochii lacomi copertile și neștiind ce să citească mai întâi: *Documentele postume ale clubului Pickwick* sau *Monitorul rusesc pe anul 1871*. Pe chipul său, acele prelungi continuau să indice amiaza.

Totuși, între pereții încăperilor din jur, o dată cu umbrele amurgului, se lăsase, tot mai apăsătoare, amărăciunea și de aceea ceasul nu mai bătu de douăsprezece ori, acele rămaseră nemișcate și erau aidoma unui paloș sclipitor învelit într-un stindard îndoliat.

Atît doliul, cît și orele pe care le indicau felurit ceasurile celor strîns legați de confortul vechi și colbăit al casei Turbinilor se datorau unei mici și subțiri coloane de mercur. La orele trei, în dormitorul lui Turbin, mercurul arată 39,6. Elena păli, voi să-l scuture, dar Turbin întoarse capul, o privi lung și spuse cu o voce slabă, dar poruncitoare: „Arată-mi-l!“ După o clipă de ezitare, Elena i-l întinse tăcută. Turbin îl cercetă și oftă adînc și din greu.

La orele cinci, îi fu așezată pe frunte o pungă cenușie și rece, în care se fărîmițau și se topeau continuu bulgări mărunți de gheață. Chipul i se îmbujorase, iar ochii, strălucind mai tare, i se făcuseră și mai frumoși.

— Treizeci și nouă cu șase... asta-i bună, vorbi, trecîndu-și limba peste buzele crăpate și arse. M-da... Cine știe cum am s-o scot la capăt... în orice caz, cabinetul va rămîne închis... multă

vreme. Numai să nu-mi pierd mîna... ce am să mă fac fără ea?...

— Alioşa, te rog să taci, îl ruga Elena, aşezîndu-i mai bine plapuma peste umeri... Turbin tăcea şi îşi cobora din nou pleoapele.

Rana, aflată sus, chiar lîngă subsuoara stîngă, îi împrăştia prin tot corpul o fierbinţeală uscată şi înţepătoare. Din cînd în cînd, îi cuprindea pieptul şi-l ameţea, totuşi picioarele îi rămîneau îngheţate. Către seară, cînd în toate încăperile se aprinse lumina, cînd cei trei – Elena, Nikolka şi Lariosik – îşi sfîrşiseră de multă vreme masa, umbrită de tăcere şi nelinişte, coloana de mercur, umflîndu-se şi pornind în chip miraculos din bila grea, argintie, urcă din ce în ce mai sus, pînă ce ajunse la diviziunea 40,2. Şi atunci, deodată, amărăciunea şi neliniştea din dormitorul trandafiriu începură să se topească, să se destrame. Amărăciunea căzuse ca un bulgăre cenuşiu, lăţit peste plapumă, iar acum se prefăcuse în nişte strune galbene care şerpuiră ca nişte alge într-o apă adîncă. Pieri undeva şi gîndul la cabinetul închis şi teama de viitor, căci algele acoperiseră totul. Durerea sfîşietoare din partea stîngă a pieptului se mai muiase şi devenise şi ea mai statornică. Locul fierbinţelii îl luase frigul. În răstimpuri, lumînarea cea mistuitoare din piept se preschimba într-un cuţitaş de oţel, care pornea să sfîrtece undeva în adîncul plămînelui. Atunci Turbin scutura din cap, zvîrlea în lături punga cu gheaţă şi se vîra mai adînc sub plapumă. Durerea din rană îşi părăsea din nou învelişul care o mai domolea pînă atunci şi iar ajungea să fie atît de chinuitoare, încît fără voie, rănitul pornea să se plîngă cuiva cu o voce seacă, abia auzită. După ce, în sfîrşit, cuţitaşul pieria, lăsînd din nou locul lumînării încinse, fierbinţeala cuprindea întreg trupul, cearşaful, toată peştera strîmtă de sub plapumă, şi rănitul cerea: „apă“. Se arătau ca prin ceaţă cînd chipul lui Nikolka, cînd al Elenei, cînd al lui Lariosik. Se aplecau şi trăgeau cu urechea.

Ochii li se vedeau încruntați și triști. Acele lui Nikolka coborâseră și indicau, ca și cele de pe chipul Elenei, ora cinci și jumătate fix, Nikolka ieșea mereu în sufragerie – în seara aceea lumina era palidă, pătrunsă și ea de neliniște – și se uita la ceas. Tonchr... tonchr... ticăia a primejdie, cu mînie și glas răgușit, pendula, iar acele ei arătau cînd nouă, cînd nouă și un sfert cînd nouă și jumătate...

— Eh, eh, ofta Nikolka și se ducea pleoștit, ca o muscă plouată, prin vestibul, pe lîngă dormitorul lui Turbin, în salon, iar de acolo în cabinet și se uita, dînd la o parte perdelele albe, prin ușa de la balcon, în stradă... „Te pomenești că doctorul n-o să aibă curaj... te pomenești că n-o să vină...” gîndea el. Strada, povîrnită și strîmbă, era mai pustie decît în zilele trecute, totuși nu mai aducea groază în suflet. Ba, din cînd în cînd, scîrțiau molcom săniile birjarilor. Nu treceau însă pe acolo decît foarte arareori... Nikolka își spuse că poate ar trebui să se ducă chiar el la doctor... Și se întreba cum s-o înduplece pe Elena.

— Ba nu, dacă nu vine pînă la zece și jumătate, am să mă duc eu cu Larion Larionovici, iar tu ai să stai, să-l veghezi pe Alioșa... Te rog să taci... Pricepe odată că ai o fizionomie de iuncher... Lui Lariosik o să-i dăm niște haine civile de-ale lui Alioșa... Și cînd o să-l vadă cu o femeie, n-o să-l oprească nimeni...

Lariosik se agită, spuse că e gata să se sacrifice, să plece de unul singur, apoi se duse în altă odaie să se îmbrace în haine civile.

Cuțitașul pieri definitiv, dar fierbințeala se oploși mai vîrtoasă, jăratecul se înteți în cuptor și prin legănarea arșitei veni silueta unui om, de data aceasta mai puțin deslușită și cu desăvîrșire străină de viața Turbinilor. Purta veșminte lungi, cenușii.

— Să știi că n-o fi scăpat cu zile. E chiar acela, cu mantaua cenușie? făcu deodată, sever și răspicat, Turbin și o privi cu atenție pe Elena. O,

ce faptă îngrozitoare am săvârșit!... Și pe urmă toate păsările acelea... Să le fi dus într-o cameră, la căldură. Acolo și-ar fi venit în fire...

— Ce tot spui, Alioșa? întrebă Elena, speriată, aplecându-se și simțind cum îi unduiește în obraz dogoarea frunții lui Turbin. O pasăre? Ce fel de pasăre?

Lariosik, în haine civile, păru gros, cocoșat, iar manșeta pantalonilor îi ascundea carîmbii galbeni. Auzind vorbele lui Turbin, se înfricoșă, ochii i se rostogoliră prin orbite. Părăsi dormitorul, balansînd în vârful picioarelor, trecu în fugă prin vestibul în sufragerie, apoi, prin bibliotecă, în odaia lui Nikolka. Amenințînd cu brațele, se repezi către colivia care se mai afla pe birou și azvîrli peste ea broboada cea neagră... Gestul fu de prisos, căci pasărea adormise de mult, într-un colț, micuță, cît un ghem de pene, și tăcea, neștiind de necazuri. Lariosik închise bine ușa către bibliotecă, iar de acolo pe cea spre sufragerie.

— Ah, ce rău am făcut... ce rău am făcut, vorbea agitat Turbin, privind în colțul odăii, cum de am putut să-l împrusc!... Stai, ascultă-mă... (Încercă să-și scoată de sub plapumă mîna cea sănătoasă.) Trebuia să-l chem la mine și să-i explic: oprește-te, omule, nu mai da năvală ca un prost... Desigur că iau întreaga vină asupra mea... Dar acum totul e pierdut și-i o mare prostie...

— Așa-i, așa-i, rosti cu grea amărăciune Nikolka, iar Elena își plecă fruntea, fără să mai zică nimic. Turbin deveni neliniștit, voi să se ridice din perne, dar apriga durere îl apăsă greu pe piept și el gemu, pe urmă spuse cu ură:

— Atunci luați-l de aici! Să nu-l mai văd!...

— Poate că ar trebui să-l ducem la bucătărie? Să știți că l-am acoperit cu broboada și acum tace mîlc, șopti necăjit Lariosik la urechea Elenei.

Elena făcu un gest cu mîna: „Nu, nu, aici este vorba de cu totul altceva...” Nikolka tresări și, plin de hotărîre, ieși în sufragerie. Părul i se răvășise.

Privi cadranul pendulei. Era aproape de zece. Aniuta, tulburată, veni și ea în sufragerie.

— Ce face Alexei Vasilievici? întrebă.

— A început să aiureze, îi răspunse Nikolka și oftă din greu.

— Doamne, Doamne, șopti, agitându-se, Aniuta. De ce n-o mai fi venind doctorul?

Nikolka o privi lung, pe urmă reveni în dormitor. Se aplecă spre urechea Elenei și încercă s-o convingă:

— Orice mi-ai spune, să știi că mă duc la el acasă. Dacă nu vine, trebuie să aducem un altul. S-a făcut ora zece. În stradă e o liniște desăvârșită.

— Să așteptăm pînă la zece și jumătate – răspunse Elena în șoaptă, dînd din cap și învelindu-și umerii cu broboada – ar fi penibil să chemăm pe altcineva. El o să vină, îl știu prea bine.

Pe la zece și ceva, un mortier greoi și mătăhălos își făcu loc, tam-nesam, în micul dormitor. O porcărie, nu alta! Cum să mai poți sta aici, cînd mortierul a ocupat întreaga odaie, de la un perete la altul, cînd roata din stînga i s-a proptit drept în tăblia patului. Nu mai poți sta, trebuie de fiecare dată să te strecoři printre spițele grele, pe urmă să te faci covrig ca să răzbești și prin cealaltă roată, din dreapta, ba încă și cu toate hainele după tine, căci de brațul stîng îți stau agățate o mulțime de haine. Trag de braț în jos, sfoara se înfîșe în came, la subsuoară. Mortierul nu-l mai poți scoate afară, deoarece, conform dispoziției, întreaga locuință a devenit o baterie de artilerie, iar colonelul Malîșev cel zăpăcit, precum și Elena, care s-a cam zăpăcit și ea de la o vreme și se tot uită de după uriașa roată, nu sînt în stare să întreprindă nimic pentru a scoate tunul din odaie sau măcar pe bolnav să-l mute într-o altă ambianță, suportabilă, unde să nu mai fie nici un fel de mortiere. Datorită acelei namile blestемate, grele și reci, casa a ajuns să arate ca un han. Sună mereu

clopoțelul de la ușă... cling... și iată că au și început vizitele. Trece prin dormitor colonelul Malîșev, îmbrăcat alandala, poartă pe cap o căciulă mare, cu clape, ca un eschimos, pe umeri epoleți de aur și duce subsuoară un vraf de hîrtii.

Turbin se răstește la el, și Malîșev dispare prin gura tunului, iar în locul lui apare Nikolka, agitat, zăpăcit și încăpățînat pînă la prostie. Nikolka aduce cu el apă de băut, dar nu din jetul șerpuit și rece al artezienei, ci o apă caldă, dezgustătoare, cu iz de cratiță.

— Pfui... porcăria asta... Lasă-mă, murmură din nou, cînd și cînd, Turbin.

Nikolka se sperie, înălță din sprîncene, totuși rămîne neputincios și încăpățînat. Uneori, Elena ia chipul lui Lariosik cel negru și cu totul de prisos în casa asta, un nepot al lui Serioja, apoi, redevenind Elena cea roșcată, își plimbă degetele pe undeva pe lîngă fruntea bolnavului, totuși nu-i aduce nici o alinare. Mîinile Elenei, de obicei calde și îndemînatice, acum se mișcă îndelung, fără noimă, ca niște greble și fac tot ce poate fi mai inutil și mai supărător, tot ce otrăvește viața unui om pașnic, într-o blestemată curte a unui depozit militar. Și se prea poate ca tot de la Elena să fi pornit și ideea acelei prăjini care stă înfîptă în trupul lui Turbin. Ba Elena se mai și lasă... oare ce o fi în capul ei?... pe celălalt capăt al prăjinii și aceasta pornește să se rotească încet, încet, încît ți se face greață... și-apoi încearcă să mai trăiești cînd ți se înfige în trup o ditamai prăjina, rotundă și ascuțită! Nu, nu, sînt cu toții de nesuferit! Și îndată, cît putu de tare, dar, în realitate, cu un glas stins de tot, Turbin o chemă pe cealaltă:

— Iulia!

Dar Iulia nu voi să se arate din odaia bătrînească, unde niște mici epoleți de aur pîlpîie pe un portret din secolul trecut, nu voi să asculte chemarea unui bolnav. Astfel că, bietul de el, ar fi fost torturat pînă la ultima suflare de siluetele

cenușii care au și început să se preumbe prin întreaga locuință și prin dormitor, chiar în preajma lui Turbin, dacă n-ar fi venit unul gras, cu ochelari de aur, foarte priceput și tacticos... În onoarea lui se mai aprinse o lumină în preajma bolnavului: lumina tremurătoare a unei lumînări de stearină, înfiptă într-un sfeșnic străvechi, negru și greu. Lumânarea aceea când licărea, așezată pe masă, când umbla în jurul lui Turbin, iar dincolo de ea umbla peste pereți Lariosik, diform ca un liliac cu aripile tăiate. Lumânarea se apleca, prelingînd pe jos picături de stearină albă. Prin micul dormitor plutea un miros greu de iod, de spirt și eter. Pe masă, apăru un haos de cutiute strălucitoare, legănînd scînteii albastre în micile lor oglinjoare de nichel, precum și un maldăr de vată butaforică, ca un stat de zăpadă pentru pomul de Crăciun. Omul gras și auriu, cu niște mîini calde, mîngîietoare, îi făcu lui Turbin o injecție miraculoasă în brațul cel zdravăn, și doar în cîteva clipe siluetele negre încetară să-și mai facă de cap. Mortierul fu scos și el afară, pe terasă, iar de acolo, zărindu-se șters prin geamurile acoperite cu draperii, botul lui nu mai păru nici el aducător de spaimă. Puteai acum să respiri mai în voie, căci roata cea uriașă plecase și nu mai trebuia să te strecuri printre spițe. Lumînarea se stinse și ea, Larion sau Lariosik Surjanski, cel venit din Jitomir, colțuros și negru ca un tăciune, dispăru din perete, iar Nikolka păru că-și revine în sfîrșit din zăpăceală și își pierde aerul îndărătnic, atît de supărător, de pînă atunci, poate fiindcă acele de ceasornic de pe chipul său s-au desfăcut ca urmare a încrederii lui în omul cel gras și auriu, și nu mai atîrnă, neclintite, mărturisindu-i deznădejdea, de o parte și de alta a bărbiei ascuțite. Timpul o porni înapoi de la cinci și jumătate, la cinci fără douăzeci, iar pendula din sufragerie, deși n-a prea fost de acord cu asta, deși continua să-și trimită cu încăpățînire acele înainte, mereu înainte, nu mai ticăi nici ea cu bombănitul și

răgușeala bătrânească de pînă atunci, ci bătut secundele ca altădată, cu o voce curată și puternică, de bariton: tonc! tonc!... Cu un glas de clopot, ca într-o miniaturală cetate a magnificilor gali de pe vremea lui Ludovic al XIV-lea, bătura orele și în turnul de veghe: bang! bang! E miez de noapte... vegheați cu toții... e miez de noapte... vegheați cu toții... Bătura de primejdie clopotele, iar dincolo de dangătul lor profund păru că niște mici alebarde nevăzute sună și ele, vesele, cu glasuri de argint. Santinelele păseau rar în veghea lor continuă, căci turlele, neliniștea și armele omul le-a zămislit dintr-un singur îndemn pe care el însuși nu și l-a înțeles prea bine: să apere căminele și sufletele omenești. Acesta este îndemnul care îl face să pornească bătălii și, de fapt, n-ar trebui nicicînd să le pornească pentru altceva.

De bună seamă, numai într-un asemenea cămin, străjuit de liniște, ar consimți să vină Iulia, femeia cea egoistă, vicioasă, dar atît de seducătoare. Iat-o că a și apărut. Piciorul gingaș în ciorapul negru, capătul șoșonului îmblănit, negru și el, i se ivesc o clipă la marginea unor trepte mici, de cărămidă, iar ciocăniturilor și foșnetului grăbit le răspunde, în clinchete de clopoței, gavota, răsunînd de acolo, în grădina cea albastră ca înălțimile cerului, pe malul unui lac, unde Ludovic al XIV-lea se răsfață, îmbătat de glorie și de hora legănată a unor femei multicolore și grațioase.

*

La miezul nopții, Nikolka se apucă de o treabă extrem de importantă și, desigur, tot atît de necesară. Întîi și întîi, aduse de la bucătărie o cîrpă udă, murdară, și de pe fruntea Dulgherului din Saardam dispărură fără urmă cuvintele:

Trăiască Rusia...

Trăiască autocrația!

Moarte lui Petliura!

Apoi, fură întreprinse și alte acțiuni mult mai de seamă, la care participă și Lariosik, dînd dovadă de o sîrguință care-i făcea cinste. Din biroul lui Turbin fu scos în grabă și fără prea multă zarvă browningul acestuia, împreună cu cele două încărcătoare și cu o cutie de cartușe, plină vîrf. Nikolka cercetă pistolul și ajunse la concluzia că fratele său trăsese undeva șase din cele șapte gloanțe, cîte intrau în încărcător.

— Nemaipomenit... șopti Nikolka.

Firește, nici măcar nu se putea presupune ca Lariosik să fie un trădător. În general, un intelectual nu poate fi niciodată de partea lui Petliura și cu atît mai puțin un gentleman care a semnat cîndva niște polițe în valoare de șaptezeci și cinci de mii și care trimite telegrame a cîte șaizeci și trei de cuvinte... Atît coltul lui Nai-Turs, cît și browningul lui Alioșa fură date din belșug cu petrol și unsoare. Ca și Nikolka, Lariosik își suflecă și el mînele și-l ajută să așeze totul într-o cutie de caramelle, lungă și înaltă, din tablă subțire. Trebuiau să lucreze repede, căci orice om cumsecade, care a participat la revoluție, știe prea bine că, sub orice guvernare, perchezițiile au loc iarna între orele două și treizeci de minute, noaptea, și șase și cincisprezece minute, dimineața, iar vara între orele douăsprezece, noaptea, și patru, dimineața. Totuși, treaba s-a prelungit, datorită lui Lariosik care, cercetînd construcția pistolului cu zece cartușe, sistem Colt, introduse invers încărcătorul în mînerul acestuia, astfel că, pentru a-l scoate de acolo, fură necesare eforturi deosebite, precum și o apreciabilă cantitate de unsoare. Pe lîngă aceasta, fu întîmpinat și un al doilea obstacol, cu totul neprevăzut. Într-adevăr, cutia în care fuseseră așezate cele două pistoale, epoleții lui Nikolka și ai lui Alexei, însemnul,

precum și fotografia țareviciului Alexei, cutia cea căptușită pe dinăuntru cu foi subțiri, cerate, iar pe dinafară acoperite la toate încheieturile cu o bandă lipicioasă de izolație, n-a putut să treacă prin ochiul mic al ferestrei.

Chestiunea se pune așa: dacă-i vorba să ascunzi un obiect, apoi să-l ascunzi cum trebuie!... Doar nu toată lumea e proastă cum e, de pildă, Vasilisa. Încă în timpul zilei, Nikolka chibzui asupra locului unde avea să fie ascunsă cutia. Zidul casei cu Nr. 13 era aproape lipit de cel al casei vecine, cu Nr. 11, între ele rămânând o distanță ceva mai mare de un arșin. Pe zidul casei Nr. 13 erau numai trei ferestre: una din odaia lui Nikolka, aflată în colțul casei, alte două, din odaia vecină, biblioteca, absolut inutile (căci, oricum, nu pătrundea prin ele lumina), iar la parter, încă o ferestruică zăbreliată, din camera lui Vasilisa. Zidul casei Nr. 11 n-avea nici o fereastră. Închipuiți-vă, astfel, o superbă trecătoare, lată de un arșin, întunecoasă și invizibilă din stradă, și cu totul inaccesibilă din curte, exceptând copiii care puteau nimeri acolo cu totul arareori. Tocmai astfel, copil fiind și jucându-se de-a hoții și vardiștii, Nikolka pătrunsese o dată acolo, poticnindu-se peste grămezile de cărămizi și ținuse minte foarte bine că de-a lungul zidului de la Nr. 13 se înșiră, până sus sub acoperiș, niște piroane mari, de fier. De bună seamă, în trecut, când Nr. 11 încă nu exista, acele piroane susținuseră o scară de incendiu, care mai apoi fusese demontată. Piroanele însă rămăseseră. Acum, către seară, numai ce-și scosese Nikolka mîna pe ferestruică, că degetele i se și loviră de unul din piroane. Totul deveni limpede și foarte simplu de rezolvat. Dar cutia, legată cruciș cu trei rînduri de sfoară foarte bună, așa-numita sfoară de zahăr, nu izbutea să treacă prin ochiul de geam.

— N-avem încotro, trebuie să deschidem fereastra, spuse Nikolka, dîndu-se jos de pe

pervaz.

Lariosik aduse mai întâi prinosul cuvenit inteligenței și iscusinței lui Nikolka, apoi se apucară amîndoi să deschidă fereastra. O asemenea muncă de ocnă dura pe puțin o jumătate de oră, pentru că cercevelele umflate nu voiau să se deschidă. Izbutiră în cele din urmă să le desprindă pe cele interioare, apoi și pe cele din afară, cu care prilej, în partea unde opera Lariosik, unul din geamuri plesni cu zgomot.

— Stinge lumina, ordonă Nikolka.

Lumina se stinse, și un ger cumplit năvăli în odaie. Nikolka se aplecă mult peste hăul negru, înghețat, și prinse în sfîrșit lațul de un piron. Cutia rămase agățată frumos de sfoara aceea lungă de vreo trei arșini. Din stradă n-o putea zări nimeni, deoarece calcanul casei cu Nr. 13 nu făcea cu strada un unghi drept, ci unul ascuțit, iar de pe altă parte o ascundea, agățată sus de tot, și o firmă a atelierului de croitorie. Puteai observa cutia doar dacă intrai în gangul îngust dintre clădiri. Dar asta n-avea s-o facă nimeni înainte de venirea primăverii, pentru că dinspre curte se grămădiseră niște nămeți uriași, iar de stradă gangul era despărțit printr-un gard înalt și solid. Mai important decît toate era însă faptul că, din casă, cutia agățată de sfoară putea fi controlată oricînd, fără a deschide fereastra: n-aveai decît să scoți mîna pe ochiul geamului și gata, dădeai de sfoara întinsă ca o strună.

Lumina se aprinse din nou. Cocoloșind pe pervaz chitul pe care Aniuta îl păstrase încă din toamnă, Nikolka astupă toate crăpăturile din jurul cercevelor. Chiar dacă, printr-o minune, cineva ar fi descoperit cutia, răspunsul ar fi fost cu totul prompt: „Ia să vedem. A cui e cutia asta? Aha, sînt revolvere... e și fotografia moștenitorului?!...“

— Ce tot vorbiți! Nu știu și n-am văzut absolut nimic. Naiba știe cine o fi agățat-o. S-o fi urcat careva pe acoperiș și i-a dat drumul de acolo.

Pe aici umblă multă lume. Noi sîntem oameni pașnici, n-avem treabă cu moștenitorii...”

— E într-adevăr, o operație ideală! O jur pe viul Dumnezeu! spuse Lariosik.

Nici vorbă că-i așa! Pe de o parte, obiectul ți-e oricînd la îndemîină, iar pe de alta, se află cu totul în afara casei!...

*

Trecuse de ora trei din noapte. Pînă dimineată n-avea pesemne să mai vină nimeni. Abia izbutind să-și țină întredeschise pleoapele grele, istovite, Elena ieși pe vîrfuri în sufragerie. În locul ei, trebuia să facă de veghe Nikolka. De la trei la șase, Nikolka, iar de la șase la nouă, Lariosik.

Discutau în șoaptă.

— Vasăzică, ne-am înțeles: e vorba de tifos exantematic, șopti Elena. Băgați de seamă că Vanda a și venit aseară să se informeze ce-i cu Alexei Vasilievici. I-am spus că s-ar putea să fie vorba de tifos... Nu cred că a rămas convinsă; prea îi fugeau ochii de colo-colo... A tot stat să mă descoasă: ce mai facem, pe unde au fost băieții zilele astea, n-a fost cumva rănit vreunul din ei... Prin urmare, despre rana lui Alexei să nu suflați nimănui o vorbă.

— Mormînt, își agită Nikolka brațele, protestînd. Vasilisa e un laș cum nu s-a mai văzut. În caz de ceva, ar fi în stare să spună oricui că Alexei a fost rănit, și asta numai ca să-și pună la adăpost propria lui piele.

— Ticălosul, spuse Lariosik. Asta chiar că ar fi o ticăloșie!

Turbin plutea printre neguri. După injecția pe care i-o făcuse medicul, pe chip i se așternuse o liniște deplină, iar trăsăturile feței i se subțiaseră. Veninul cel aducător de pace îi luneca acum prin sînge, veghindu-l. Siluetele cenușii nu-și mai

făcură de cap nici ele. Plecaseră pe unde mai aveau treabă, luînd cu ele și tunul cel mare. Chiar dacă se mai ivea cîte un necunoscut, se purta cuviincios, intrînd repede în legătură cu acei oameni și cu acele lucruri aflate dintotdeauna în casa Turbinilor. Așa apăru la un moment dat însuși colonelul Malîșev. Se așeză tacticos în fotoliu și zîmbi în așa fel, ca și cînd ar fi vrut să spună și el că totul în casa asta merge bine, ba, în curînd, va fi și mai bine. Nici gînd să mormăie a amenințare ori să umple odaia cu hîrtoage făcute bucăți. Ce-i drept, se apucă după aceea să pună pe foc tot felul de acte, dar nu îndrăzni să se atingă nici de diploma lui Turbin și nici de fotografiile mamei. Și-apoi, hîrțiile arseră cu o flacără foarte plăcută, albastră, care se înălța dintr-o spirtieră, or, se știe că aceasta este o flacără aducătoare de liniște, pentru că îndată îi urmează o injecție. Se mai auzea sunînd întruna și clopoțelul de la ușa lui *madame* Anjou.

— Cling... rostea Turbin, încercînd să-i arate ofițerului care ședea în fotoliu cum anume clincheta acel clopoțel. Dar în fotoliu se mai așezară și alții: cînd Nikolka, cînd un necunoscut cu ochi de mongol (pe acela numai injecția îl oprea să facă urît), cînd amărîtul de Maxim, așa cum era, cărunt și tremurînd din tot corpul. Cling... șoptea cu gingășie rănitul și îndată pornea să alcătuiască din umbrele șerpuite dinainte o lume în continuă mișcare, tot soiul de imagini mohorîte și chinuitoare, avînd de fiecare dată cîte un sfîrșit neașteptat: aducîndu-i aci un dulce sentiment de fericire, aci o amarnică suferință. Orele treceau în goană, acele orologiului din sufragerie se roteau întruna, iar atunci cînd acul mai scurt și mai lat ajunsese în sfîrșit la cifra cinci, Turbin ațipi. Dar somnul îi era agitat. Din cînd în cînd își deschidea ochii mijiți și se pornea să murmure nedeslușit:

— În sus pe trepte, pe trepte... Ba n-am să ajung, n-o să mai am putere, am să cad...

Picioarele îi sînt iuți... șoșoneii... pe zăpadă...
Rămîn urme... lupii... Cling... cling...

13

„CLING“ auzi pentru ultima oară Turbin, ieșind în fugă, pe ușa de serviciu, din magazinul lui *madame* Anjou, cea care dispăruse cine știe unde, învăluită în aburul amețitor al unui parfum voluptuos. Sunase clopoțelul de la intrare. Cineva pătrunse în magazin. Poate unul din partea aceasta a baricadei, un om răătăcit, rămas în urma celorlalți, ca și însuși Turbin, poate, dimpotrivă, niște străini, din cei care năvăliseră în Oraș. Oricum, era cu neputință să mai revină în magazin. Ar fi fost un eroism cu totul lipsit de sens.

Treptele lunecoase îl purtară pe Turbin afară, în curte. Ajuns acolo, auzi un schimb de focuri răsunînd foarte aproape, dinspre strada care cobora direct spre Kreșceatik, ba, poate, chiar de lîngă clădirea muzeului. Tot atunci, își dădu seama că pierduse prea mult timp stînd să mediteze în mijlocul magazinului aceluia întunecos, și că Malîșev avusese perfectă dreptate sfătuindu-l să se grăbească. Inima îi bătea plină de neliniște.

Încercă să se orienteze. Cutia galbenă, lungă și nesfîrșit de înaltă a clădirii care o adăpostise pe madam Anjou dădea într-o curte uriașă, iar aceasta își prelungea hotarele pînă la un zid jos, care o despărțea de clădirile vecine ale Direcției Căilor Ferate. Turbin își miji ochii, privi în jur, pe urmă traversă deșertul curții și o porni direct spre zidul despărțitor. Aici dădu peste o porțiță care, spre mirarea lui, se dovedi a nu fi zăvorîtă. O deschise și se pomeni în curtea de alături a direcției. Găurile tîmpe ale clădirii se căscară hidos la el, și înțelese pe dată că direcția rămăsese pustie. Pășind peste

pardoseala de asfalt a gangului plin de ecouri, care străpungea imobilul, Turbin ieși în stradă. Pe turla clădirii din față un orologiu străvechi arăta orele patru fix. Începuse, abia simțit, să pogoare amurgul. Strada era cu desăvârșire pustie. Mînat de o presimțire, Turbin zvîrli în jur o privire posomorîtă și o porni nu în sus, ci la vale, unde, în mijlocul unui scuar pricăjit, își înălța trupul masiv, pudrat de zăpadă scînteietoarea Poartă de aur. Doar un singur trecător cu un palton negru pe el și cu o mutră speriată trecu în fugă pe lîngă Turbin și pieri numaidecît din vedere.

Străzile pustii creează îndeobște o impresie sinistă, iar acum îl mai încerca undeva în furca pieptului și gheara unei întunecoase presimțiri. Schimonosindu-se spre a-și învinge nehotărîrea – oricum, trebuia să plece, doar n-avea să zboare pe sus pînă acasă – Turbin își ridică gulerul mantalei și porni înainte.

Abia în clipa aceea pricepu ce anume contribuise la înfiorarea ce l-a cuprins: tunurile amuțiseră fără veste, în ultimele două săptămîni vuiseră fără încetare de pretutindeni. Acum cerul se îmbrăcase în liniște. În schimb, dinspre orașul de jos, ba chiar de mai aproape, dinspre Kreșeatik, veneau de-a rostogolul răsunătoare averse de împușcături. Auzindu-le, Turbin ar fi trebuit să se îndepărteze în grabă de Poarta de aur, cotind în stînga, pe o ulicioară, iar de acolo, furișat pe lîngă catedrala Sfînta Sofia, ar fi izbutit tot atît de bine să-și croiască drum, dintr-o ulicioară într-alta, pînă acasă, la povîrnișul Alexeevski. Dacă Turbin ar fi procedat astfel, viața i-ar fi luat și ea o cu totul altă întorsătură. Dar iată că Turbin a procedat într-alt fel. Se știe doar că există pe lume o forță care te împinge uneori să arunci cîte o privire de pe un vîrf de munte jos, în hău... Te atrage fiorul... prăpastia. Un sentiment asemănător îl atrase și pe Turbin spre clădirea muzeului. Simți nevoia să vadă negreșit, măcar de departe, ce

anume se întîmplă acolo. Și în loc să dea colțul, mai făcu zece pași înainte și se pomeni în strada Vladimirskaia. În aceeași clipă, inima îi bătu alarma, iar glasul lui Malîșev îi șuieră distinct la ureche: „Fugi!“ Turbin își întoarse capul și privi în dreapta, spre muzeu. Nu văzu decît o parte din zidul alb, sus, bolțile posomorîte, pe urmă niște siluete mici și negre care se agitau în depărtare... altceva nu mai izbuti să vadă.

De dincolo însă, dinspre depărtatul Kreșceatik, care se și învelise în aburul zilei geroase, urcau spre el, înșirați de-a latul străzii, o sumedenie de mogîldețe cenușii, purtînd mantale lungi, soldățești. Se apropiaseră mult, nu-l mai despărteau de ei nici treizeci de pași. Oricine și-ar fi dat seama că aleargă de multă vreme și că dau semne de oboseală. Nu ochii, ci o tresărire instinctivă a inimii îi strigă lui Turbin că sînt de-ai lui Petliura.

„Te-ai ars?“ rosti foarte clar, în furca pieptului, glasul lui Malîșev.

Îndată după aceea, un număr de secunde i se rostogoliră în afara conștiinței și nu mai știu nicicînd ce anume făcuse în acel răstimp. Își reveni abia după ce coti pe Vladimirskaia, unde, cu capul vîrît între umeri, își simți picioarele ducîndu-l cu iuțeală tot mai departe de blestematul colț al străzii Proreznia, unde se afla bombonieria „Marchiza“.

„Haide, haide, haide, încă puțin., încă puțin...“ i se zbatu sîngele în tîmple.

Încă un pic de tăcere de-ar mai fi în spate! Ori el să se preschimbe într-o lamă de cuțit și să intre cu totul în zidul de alături! Haide!... Tăcerea însă luă sfîrșit și o întrerupse ceea ce era cu totul de neînălăturat.

— Stai! țipă o voce răgușită drept în spatele înghețat al lui Turbin.

„S-a zis“, i se frînse ceva în furca pieptului.

— Stai! repetă cu gravitate vocea.

Turbin aruncă o privire înapoi, ba în clipa următoare se și opri locului, căci îi fulgeră prin minte o idee năstrușnică, să se dea drept un cetățean pașnic. Îmi văd, adică, de treburile mele... Vă rog să mă lăsați în pace... Cel care îl urmărea ajunsese acum numai la vreo cincisprezece pași depărtare și își ducea grăbit arma la umăr. Îndată ce medicul se întoarse spre el, în ochii urmăritorului se ivi o adâncă uimire și lui Turbin i se păru că vede niște ochi oblici de mongol. Un altul țîșni de după colț și își smuci închizătorul armei. Pe chipul celui dintîi uimirea se preschimbă într-o bucurie sinistră, de neînțeles.

— Ho! strigă el. Ia te uită, Petro: aista-i ofițer! În clipa aceea păru un vînător căruia, cu totul pe neașteptate i-a sărit înaintea un iepure.

„Ce s-spune? Cum de-a aflat?“ izbi un ciocan în creierul lui Turbin.

Arma celui de-al doilea se făcu toată o gaură întunecoasă și mică, doar cît un bănuț. Apoi Turbin simți că el însuși se preschimbă într-o săgeată, că pornește în zbor de-a lungul străzii Vladimirskaia, și că numai pîslarii cei grei pe care îi poartă în picioare îi vor aduce pieirea. De sus și din urmă, văzduhul şuieră și se sparse: z-bang...

— Stai! St... Pune mîna pe el! O altă împușcătură. Pune gheara pe ofițer!! urlă și răzbubui toată Vladimirskaia. În urma lui puștile trosniră cu veselie încă de două ori, sfîșiind văzduhul.

Ajunge ca un om să fie pus pe fugă cu focuri de arma, spre a se preschimba fulgerător într-un lup înțelept: Într-adevăr, în cazurile cu adevărat dificile locul unei minți de obicei atît de slabe și nevolnice îl ia înțeleptul instinct de fiară hăituită. Ajuns în goană la colțul străzii Malo-Provalnaia, Turbin se răsuci ca un lup și zări gaura cea neagră din spatele său îmbrăcîndu-se cu o flacără perfect rotundă, palidă. Gonind cu o și mai mare iuțeală, coti pe Malo-Provalnaia. N-avea de unde să știe

că, în felul acesta, își va schimba la repezeală, pentru a doua oară, desfășurarea de pînă atunci a vieții.

Instinctul: mă fugăresc cu stăruință și încăpăținare, nu se vor lăsa păgubași, mă vor ajunge din urmă, iar ajungîndu-mă, firește că mă vor ucide. Mă vor ucide, pentru că am luat-o la fugă, pentru că n-am nici un act în buzunar, pentru că port un pistol și o manta cenușie; mă vor ucide, pentru că, fugind, o dată mai poți avea noroc, a doua oară de asemenea, dar a treia oară tot te vor nimeri. Chiar așa: a treia oară. Asta se știe dintotdeauna. Vasăzică, s-a sfîrșit, încă o clipă, două, și pîslarii îmi vor aduce moartea. Faptul e de neînlăturat. Înțelegînd aceasta, groaza îl săgetă prin tot trupul, apoi, zvîrlindu-i-se la picioare, sări afară. Dar tot prin picioare îi pătrunse în trup ca o apă înghețată furia și, în goana lui, țîșni ca o apă clocotită prin gura deschisă vîntului. Gonind, își rostogolea ochii acum de-a dreptul ca un lup hăituit. Două siluete cenușii, apoi o a treia țîșniră de după colț, dinspre Vladimirskaia, și tustrele fulgerară zvîcnit, cu flăcări scurte. Turbin își încetini goana și, schimonosit, dezvelindu-și colții, trase în cei din spate, fără să ochească, de trei ori la rînd. Pe urmă o luă iar la fugă, desluși ca prin ceață o umbră neagră, ușoară, ce se frînse chiar lîngă zidul de alături, în dreptul unui burlan de tablă și deodată simți că cineva îl smucește brutal, cu un clește de lemn, undeva aproape de subsuoara stîngă, din care cauză trupul începe să-i alerge într-un fel ciudat, strîmb, povîrnit, cu umărul înainte. Întorcîndu-se, slobozi fără grabă încă trei focuri, dar, după cea de a șasea împușcătură, își reținu mîna cu severitate.

„Al șaptelea e pentru mine. Elena cea roșcată și Nikolka... S-a sfîrșit. Țștia m-ar tortura. Mi-ar scrijeli epoleți pe umerii goi. Al șaptelea e pentru mine.“

Alergînd cu umărul înainte, avu o senzație stranie: pistolul îi trăgea în jos brațul drept, dar și-l simți din ce în ce mai greu pe cel stîng. De fapt, era cazul să sfîrșească goana. Și așa nu mai avea destul aer să-l tragă în piept. Nu mai era nimic de făcut.

Izbuti totuși să ajungă la un pasaj cotit al celei mai fantastice străzi din lume. Se azvîrli după colț și, pentru o clipă, două, se simți ușurat. De aici încolo nu mai era nici o speranță: în față un grilaj de netrecut, dincolo o poartă uriașă, ferecată și ea, mai încolo... Își aminti un cîntecel vesel, prostesc: „Ținte tare, măi cumetre, haide, lasă-te la fund“.

Și atunci o văzu pe ea. O văzu chiar în acea clipă de miracol, în peretele negru, năpădit de mușchi, care punea stavilă între el și ornamentul aerian al pomilor din grădina de alături. Femeia intrase pe jumătate în peretele acela și, întinzîndu-și brațele ca într-o melodramă, zvîrlind lumină din ochii înspăimîntați, enormi, strigă:

— Ofițerule! Aici! Aici...

Turbin lunecă în pîslarii săi peste zăpadă, își căscă gura ca pe o rană sfișiată, peste care se abătu un aer fierbinte, alergă sfîrșit de puteri spre brațele salvatoare și, urmîndu-le, năvăli prin deschizătura strîmtă a porțiței tăiate în peretele negru, de lemn. Îndată, totul luă o altă înfățișare. Împinsă de mîinile femeii în negru, porțița se lipi de perete și zăvorul se închise cu un trosnet sec. Ochii femeii se aflară chiar lîngă ai lui Turbin. I se păru că deslușește în ei hotărîre, sete de acțiune și întunecime.

— Fuga după mine, suflă în șoaptă femeia, se întoarce și porni iute de-a lungul unei cărări înguste, de cărămidă. Turbin alergă și el, însă foarte încet, în urma ei. În stînga, se întrezăriră niște magazii vechi, și femeia se furișă printre ele. În dreapta se desfășura o grădină de basm, în terase. Chiar în față, se înălță un gârduț scund. Femeia trecu printr-o a doua porțiță, iar Turbin,

gîfîind, veni în urma ei. Ea trînti poarta și, preț de o clipă, el îi zări pulpa zveltă, prinsă într-un ciorap negru, apoi rochia îi flutură din nou și picioarele o duseră parcă plutind, în sus, pe o scară cu trepte mici, tot de cărămidă. Cu auzul încordat, Turbin desluși freamătul străzii lăsate în urmă și pașii urmăritorilor, undeva, dincolo, de lumea în care el gonea din grădini învelite în zăpadă. Iată-i... iată că au ajuns la colț și îl caută. „Ea m-ar putea salva... m-ar putea salva... gîndi Turbin, dar nu cred să mai pot rezista eu... inima...” Deodată, chiar lîngă ultimele trepte ale scării, căzu în genunchiul stîng și în mîna strîngă. Totul în jur i se roti ușor pe dinainte. Femeia se aplecă și îl săltă de brațul drept.

— Încă... încă puțin! strigă. Cu mîna stîngă tremurătoare deschise o a treia portiță, joasă, îl trase după ea pe Turbin, care se poticnea întruna, și fugi pe o alee îngustă. „Un labirint... parcă-i anume făcut“, gîndi iar, tulbure, medicul, și se pomeni într-o altă grădină albă, dar de data aceasta, undeva sus, cu totul departe de strada cea blestemată: Malo-Provalnaia. Își dădea seama că femeia îl trage după ea, își simțea brațul stîng fierbinte, tot restul trupului rece, iar inima, ca de gheață, abia îi mai tresaltă în piept. „M-ar putea salva, dar iată că-mi vine sfîrșitul... nu mă mai țin picioarele...” Zări niște tufe de liliac acoperite cu zăpadă neatinsă, feciorelnică, o ușă, o marchiză veche, cu geamurile astupate și ele de zăpadă. Mai auzi și un zvon de chei. Femeia sta tot timpul lîngă el, în dreapta, și Turbin, încordîndu-și ultimele puteri, se trase în urma ei, ca un fir, pe ușa marchizei. Apoi, printr-un al doilea clinchet de chei, pătrunse undeva, într-un întuneric unde îl învăluia o mireasmă nedeslușită de locuință veche. Sus, licări o luminiță tulbure, gălbuie, dușumeaua se scufundă sub picioarele lui, alunecă în stînga... Petece de lumină verde, cu margini de flăcări, îi

zburară pe dinaintea ochilor, și, cufundat în beznă, inima i se potoli...

*

Într-o lumină tulbure, aducătoare de neliniște, un șir de ținte lucioase, aurii. Pe gât i se revărsă o răceală înviorătoare, aducând mereu mai mult aer, și numai în brațul stîng rămîne o fierbințeală apăsătoare, umedă, străină de restul trupului. „Să știi că de acolo pornește totul. Sunt rănit.“ Turbin își dădu seama că stă culcat pe dușumea, cu capul proptit într-un obiect tare și colțuros. Țintele aurii din față se înșiră pe marginea unui cufăr. Și e un frig că-ți încleștează gîtlejul; alături e ea: îi dă să bea apă și-l stropește pe obraz.

— Te rog, rosti undeva, deasupra capului, o voce slabă, joasă, te rog să bei un pic. Ți-ai revenit? Ce să fac acum?

Turbin sorbi cu zgomot apa rece ca gheața și auzi paharul zăngănindu-i între dinți. Văzu acum de foarte aproape zulufii mici, blonzi, și ochii ei din cale-afară de negri. Femeia, care se lăsase jos, lîngă el, așeză paharul pe dușumea și, prinzîndu-l ușurel pe după umeri, încercă să-l salte puțin cîte puțin.

„Oare îmi bate inima sau nu? gîndi el. Parcă mi-e mai bine... poate ca n-am pierdut prea mult sînge... trebuie să mă țin tare.“ Într-adevăr, mai bătea, dar alandala, innădind un fir subțire, fără sfîrșit. Turbin îngăimă cu glas stins:

— Ba nu. Scoateți-mi hainele, tăiați-le, dar legați-mă imediat, foarte strîns...

Încercînd să-l înțeleagă, își deschise ochii mari, înțelese, sări îndată în picioare, fugi spre șifonier și trase de acolo o mulțime de pînzeturi.

Turbin gîndi, mușcîndu-și buzele: „Of, nu se văd pete pe jos, cred că din fericire n-am sîngerat decît puțin“, apoi, răsucindu-se, izbuti să scape cu

ajutorul ei de povara mantalei și se așeză, încercînd să nu ia seama la amețeala care-l cuprinsese din nou. Femeia începu să-i scoată vestonul.

— O foarfecă, spuse Turbin.

Îi venea greu să vorbească, n-avea aer îndeajuns. Ea dispăru fluturîndu-și faldurile negre de mătase și, încă de la ușă, își scoase în grabă căciulița și haina. Reveni, se lăsă din nou jos și, înfîgînd tot mai sus, tot mai chinuitor foarfeca în mîneca cea puhavă, îmbibată de sînge, o despică, slobozindu-i brațul rănit. Cu cămașa, treaba merse mai repede. Toată mîneca stîngă mustea de sînge. Însîngerată era și partea din afară a cămășii. Deodată, se auzi picurînd pe dușumea.

— Sfișiați-o fără teamă.

Cămașa căzu fișii, iar Turbin, alb la față, cu torsul galben și gol, mînjit cu sînge, voind să trăiască și nelăsîndu-se doborît din nou de amețeală, strînse din dinți, își scutură cu mîna dreaptă umărul stîng și spuse printre dinți:

— 'Țumesc lui 'mnezeu... osu-i întreg... rupeți o fașă, poate un bandaj...

— Am dincolo unul, strigă ea încet, cu bucurie. Dispăru, reveni îndată cu un pachet și-i rupse învelitoarea, adăugînd: Și nu-i nimeni acasă... nimeni... Sunt singură...

Se lăsă iar lîngă el. Turbin își văzu rana. Era o gaură mică în partea de sus a antebrațului, acolo unde acesta se lipește de trup. Din rană curgea o șuviță subțire de sînge.

— A traversat brațul?... întrebă cu glas întretăiat, foarte laconic, încercînd instinctiv să-și păstreze suflul vieții.

— Da, răspunse ea, înfricoșată.

— Legați mai strîns... aici, sus... mă puteți salva.

Îl cuprinse o durere nebănuită; cercuri de flacără verde, împletindu-se, pătrunzînd unul într-

altul, jucară prin vestibul. Turbin își mușcă buza de jos.

Ea înfășură temeinic fișia de pânză, el o ajută, ținând de bandaj cu dinții și cu mâna dreaptă, astfel că brațul îi fu legat strâns, mai sus de rană. Și îndată sîngele încetă să mai curgă...

*

Femeia se apucă să-l mute din vestibul cam în felul următor: el se așeză în genunchi, își petrecu brațul drept pe după umerii ei și, ajutat de dînsa, se ridică în picioare; apoi, cu pas nesigur, cuprins de un tremur mărunț, se lăsă condus, ea ajutîndu-l din răspuțuri să nu-și piardă echilibrul. În jur nu văzu decît niște umbre pătrunse de scrumul amurgului, plutind printr-o încăpere joasă, bătrînească. Așezîndu-l pe ceva moale și parcă plin de praf, ea făcu să țîșnească în dreptul lui licărul unei lămpițe acoperite cu o broboadă vișinie. Desluși atunci niște ornamente palide alergînd peste catifea, marginea unei redingote cu revere largi într-o ramă veche, agățată de perete și, tot acolo, un epolet verde-auriu. Cu brațele întinse spre Turbin, gîfîind încă din pricina emoției și a efortului făcut, ea îl întrebă:

— Am niște coniac... Poate că ți-ar prinde bine?... Puțin coniac?...

Îi răspunse:

— Neapărat...

Și se prăvăli în cotul drept.

Coniacul păru într-adevăr să-l mai întremeze, cel puțin îl făcu să simtă că nu va muri și că durerea care continua să-i roadă și să-i spintece umărul va putea fi cumva îndurată. Stînd tot astfel în genunchi, femeia îi înfășură în bandaje tot brațul, pe urmă se lăsă mai jos, la picioare și-l descălță de pîslari. Trecu în altă odaie și-i aduse de-acolo o pernă și un chimono lung, înfățișînd

niște flori nemaivăzute și pătruns de o mireasmă dulceagă, veche.

— Culcă-te, îi spuse.

Se culcă supus, ea îi acoperi umerii cu halatul, peste halat azvîrli un pled în carouri și rămase locului, lîngă canapeaua îngustă, privindu-l drept în ochi.

El spuse:

— Ești... ești o femeie minunată. Și, după o pauză: Mai stau puțin să prind puteri, după aceea mă scol și mă duc acasă... să nu te superi că mai rămîn.

Inima îi era strînsă de teamă și disperare: „Ce-o fi cu Elena? Doamne, Dumnezeu!... și Nikolka! Pentru ce a trebuit să moară Nikolka? Fără îndoială că l-au ucis...”

Ea făcu un gest spre fereștră acoperită de un stor cu ciucuri. Și atunci, auzi în depărtare, totuși foarte deslușit, niște focuri răzlețe de armă.

— Te vor împușca imediat, poți să fii sigur, îi spuse.

— În cazul acesta... mi-e teamă să nu-ți fac un rău. Te pomenești că vor veni aici... pistolul... sînge mult... acolo pe manta... și își umezi buzele uscate. Sîngele pe care îl pierduse și coniacul băut îi dădeau o ușoară amețală. Pe chipul femeii se citi din nou teamă. Păru îngîndurată.

— Nu, spuse deodată, cu hotărîre, nu, dacă și-ar fi dat seama unde am intrat, acum s-ar fi aflat aici. E un labirint acolo, că te pierzi într-o clipă. Am trecut prin trei grădini. Dar curățenie trebuie să fac numaidecît.

Auzi plescăitul apei, foșnetul rochiei de mătase, bufnituri scurte prin șifoniere...

Reveni, ținînd de mîner, cu două degete, browningul, de parcă ar fi fost încins la foc, și-l întrebă:

— E încărcat?

Turbin își scoase brațul sănătos de sub pled, pipăi piedica și-i răspunse:

— De umblat, poți să umbli cu el, numai să-l ții de mîner.

Veni din nou și-i spuse, ușor jenată:

— Pentru cazul cînd totuși ne-ar vizita... Trebuie să-ți scoți și pantalonii. Ai să stai culcat, iar eu am să le spun că ești soțul meu și că te-ai îmbolnăvit...

Strîmbîndu-se și încrețindu-și fruntea, începu să-și descheie nasturii. Ea se apropie cu hotărîre, se așeză în genunchi și, trăgînd de manșete pe sub pătură, luă pantalonii și plecă din nou. Lipsi mai multă vreme. În acest răstimp, el dădu cu ochii de o arcadă. De fapt, locuința era formată din două odăițe. Tavanul era atît de scund, încît un om mai voinic, înălțîndu-se pe vîrfuri ar fi putut ușor să-l atingă cu mîna. Dincolo de arcadă era întuneric, totuși se zărea licărind marginea lăcuită a unui pian vechi, mai luceau niște obiecte nedesluite și, pare-se, frunzele unui ficus. Dincoace, mereu același epolet, verde-auriu, în rama lui agățată pe perete...

Doamne, cît de vechi sînt toate!... Nu-și mai lua privirea de la epoletul din ramă. Luminase cîndva atît de pașnic lumînarea asta din sfeșnic... Fusesse pace. Acum pacea a fost ucisă. Anii nu se vor mai întoarce nicicînd. Mai sînt și dincolo cîteva ferestre mici, joase, și în față mai e o fereastră, ce căsuță ciudată! Și-ntr-însa doar această făptură, singură... Cine-o fi? I-a salvat viața... Pacea nu mai există.... De afară se aud mereu împușcături...

*

Intră în odaie cu un vraf de lemne în brațe și le dădu drumul cu zgomot pe dușumea, în colț, lîngă sobă.

— Ce faci? Pentru ce? o întrebă iritat.

— Oricum, trebuia să fac focul, îi răspunse, și un zîmbet șters îi lunecă prin ochi. Mă pricep la treaba asta...

— Vino, o rugă încet Turbin. Încă nu ți-am mulțumit pentru tot... ce ai făcut... nici nu sînt în măsură... Își întinse brațul, îi prinse degetele, ea veni supusă mai aproape și atunci îi sărută de două ori mîna firavă. Chipul ei se luminează ca și cînd ar fi lunecat de pe el o umbră de neliniște, iar ochii i se părură de o frumusețe fără seamăn.

— Dacă n-ai fi fost dumneata, continuă Turbin, m-ar fi ucis fără doar și poate.

— Desigur, îi răspunse, desigur... Așa ai ucis dumneata pe unul din ei...

Turbin își înălță capul.

— Eu? Am ucis? întrebă, simțind cum din nou îl cuprinde slăbiciunea și amețeala.

— Îhî. Dădu din cap și îl privi cu teamă și curiozitate. Vai, ce spaimă am tras... erau să mă împuște și pe mine. Se înfioră...

— Cum l-am ucis?

— Uite așa... Ei au ieșit în fugă de după colț, dumneata ai tras cu pistolul și unul din ei s-a prăbușit... Ești un om curajos... Am crezut că leșin de frică... Alergai cîțiva pași, trăgeai... și iar o luai la fugă... Ești căpitan?

— De ce ți-ai închipuit că sînt ofițer? De ce m-ai strigat: „ofițerule?”

Ochii îi străluciră:

— Cum să nu-mi închipui, dacă porți cocardă la căciulă? Pentru ce să bravezi în felul acesta?

— Cocarda? Ah, Doamne... să știi că eu... eu... Își aminti clopoțelul de la ușă... oglinda cea prăfuită... Am dat jos totul... dar de cocardă am uitat!... Nu sînt ofițer, continuă, sînt medic militar. Mă numesc Alexei Vasilievici Turbin... Îmi dai voie să te întreb cine ești dumneata?

— Sunt Iulia Alexandrovna Reiss.

— De ce ești singură?

Îi răspunse cu o oarecare încordare a glasului, ferindu-și ochii:

— Soțul meu lipsește din oraș. E plecat. Și mama la fel. Sunt singură... După o clipă de tăcere, adăugă: Aici e frig... Brr... Îndată am să fac focul.

*

Flăcările se întetiră în sobă mistuind lemnele, și o dată cu ele se înteti și o mistuitoare durere de cap. Rana amuțise, totul se concentra acum în cap. Durerea porni din tâmpla stîngă, apoi se revărsă spre creștet și spre ceafă. O vinișoară chircită deasupra sprîncenei stîngi împrăștia în toate părțile cercuri de durere grea, cumplită. Reiss stătea în genunchi dinaintea sobei și scormonea cu văturaiul în foc. Chinuit, aci închizînd, aci deschizînd ochii, Turbin o văzu cu capul dat pe spate, ferindu-l de dogoarea focului cu brațu-i alb; părul de o culoare cu totul nedefinită, cenușiu sau poate auriu, răspîndea reflexele focului; sprîncenele – de culoarea cărbunelui, iar ochii – negri. Nu te puteai dumiri dacă profilul acesta imperfect, cu nasul puțin coroiat, era frumos. Nu puteai desluși ce tănuiesc ochii aceștia. Spaimă, neliniște, ori poate vreun viciu... Da, un viciu.

Cînd stă așa, și para focului se plimbă pe chipul ei, pare superbă, atrăgătoare. Salvatoarea lui...

*

În noaptea aceea, după ce fierbințeala sobei se topise cu totul și începuse o altă fierbințeală în cap și în brațul rănit, cineva se pornise, ceasuri de-a rîndul, să-i înfigă în creștet un piron încins, înroșit în foc, și să-i sfărîme cu el creierul. „Am febră, își spunea sec, în minte, Turbin, pe urmă repeta cu

stăruință: Dimineața trebuie să mă scol și să plec acasă...” Pironul îi sfărîma creierul și în cele din urmă izbuti să-i sfărîme și gîndul la Elena, la Nikolka, la casă, la Petliura. Acum totul îi deveni indiferent. Peturra... Peturra... Nu-i mai rămase decît o dorință: să înceteze durerea.

În bezna acelei nopți veni Reiss, călcînd fără zgomot în niște pantofi moi, îmblăniți, și se așeză lîngă el; pe urmă, petrecîndu-și brațul pe după umerii ei și simțînd cum îl cuprinde slăbiciunea, Turbin măsura din nou, încet, odăile mici, întunecoase. Înainte de aceasta, ea se hotărî și-i spuse:

— Dacă poți, scoală-te. De mine să nu ții seamă deloc. Am să te sprijin. Pe urmă te culci... Dar dacă nu poți...

Îi răspunse:

— Ba nu, am să pot... numai să mă ajuti...

Îl duse pînă la ușa mică a căsuței aceleia misterioase, și tot astfel îl aduse înapoi. Cu dinții clănțănindu-i din pricina febrei și simțînd că durerea de cap s-a îndurat, în sfîrșit, să-l mai lase, Turbin se culcă și spuse:

— Îți jur că n-am să uit niciodată ceea ce faci pentru mine... Hai, du-te și culcă-te...

— Nu mai vorbi. Iar eu am să te mîngîi pe frunte.

Apoi toată durerea aceea surdă și cîinoasă i se scurse din cap, îi trecu din tîmple în mîinile ei mîngîietoare, și de acolo, prin tot trupul ei, în dușumeaua acoperită de covorul prăfuit. Acolo își găsi sfîrșitul. În locul durerii, i se revărsă în trup o fierbințeală gretoasă, dar potolită, egală. Brațul îi amortise și i se făcuse greu, durat parcă din metal; de aceea nu și-l mai mișcă, ci își coborî peste ochi pleoapele și se lăsă în voia fierbințelii. N-ar fi putut spune cît timp a stat astfel, nemișcat: poate cinci minute, poate ore întregi. În orice caz, i se păru că poate sta astfel, învelit în flăcări, și o veșnicie. Cînd își deschise ochii, încet, să n-o

tulbure pe cea de lângă el, văzu aceeași imagine: becul umbrat de broboada roșie continua să reverse pașnic o lumină slabă, egală, iar chipul femeii era și acum în preajmă-i, neclintit, de veghe. Umflându-și tristă, copilărește, buzele, privea pe fereastră. Prin ceața febrei Turbin făcu o mișcare spre dînsa.

— Apleacă-te, îi spuse. Glasul îi devenise cu totul sec, înalt, aproape neauzit. Ea se întoarse, ochii i se încordară speriați, adîncindu-și umbrele. Turbin își ridică brațul drept, o trase spre el și o sărută pe buze. I se păru că atinsese ceva rece și dulce. Femeia nu fu mirată de fapta lui. Doar îi privi chipul cu luare-aminte. Pe urmă spuse:

— Vai, ce febră ai! Ce-i de făcut? Ar trebui să chemăm un doctor. Dar cum?

— Nu trebuie, îi răspunse încet Turbin, nu-i nevoie de doctor. Mîine am să mă scol și am să mă duc acasă.

— Mi-e așa teamă, șopti ea, să nu ți se facă mai rău. Cum am să te pot ajuta? Oare nu mai sîngerezi? îi atinse cu o mișcare ușoară brațul bandajat.

— Nu, să nu-ți fie teamă, n-o să mi se întîmple nimic. Du-te și te culcă.

— Nu mă duc, răspunse și-i mîngîie mîna. Ai febră mare, repetă ea.

Nu se putu reține, o îmbrățișă din nou și o trase spre el. Nu i se împotrivi. O trase tot mai mult, pînă ce ea se aplecă de tot și se culcă lângă dînsul. Prin fierbințeala bolii, simți căldura trupului ei, o căldură vie, limpede.

— Stai liniștit, odihnește-te, îi șopti ea, iar eu am să te mîngîi pe frunte.

Se întinse alături, și el îi simți genunchii atingîndu-l. Începu să-și plimbe mîna peste fruntea lui, de la tîmple în sus. Se simți atît de bine, încît nu se mai gîndi decît la un singur lucru: să nu adoarmă.

Totuși adormi. Somnul îi fu lung, netulburat și odihnitor. Când se trezi, își dădu seama că plutește într-o barcă pe un râu fierbinte, că durerile i-au dispărut cu totul și că afară, dincolo de fereastră, noaptea se face mereu mai palidă. Nu numai în casă, dar și în Oraș, în întreaga lume domnea o liniște desăvârșită. O lumină subțire, albăstruie se cernea printre stinghiile storurilor. Încălzită acum, cu chipul trist, femeia dormea lângă Turbin. Și îndată adormi și el.

*

Dimineața, pe la orele nouă, o birjă, trecând întâmplător pe strada Malo-Provalnaia, se opri să ia doi pasageri: un bărbat foarte palid, în haine negre civile, și o femeie. Femeia, susținându-l cu grijă pe cel care o prinsese de braț, îl aduse curînd la povîrnișul Alexeevski. Aici nu se zărea nici o mișcare. Numai în dreptul casei cu Nr. 13 mai stătea o birjă, din care abia se dăduse jos un vizitator ciudat, în mîini cu o legătură, cu o valiză și o colivie.

14

VENIRĂ CU TOȚII. Nici unul nu plecase pe drumul cel făr' de întoarcere și chiar în seara următoare se adunară din nou.

„El e“, o săgetă pe Aniuta prin piept, iar inima îi săltă ca și pasărea lui Lariosik. Intrînd în curtea Turbinilor, cineva bătu cu băgare de seamă în geamul bucătăriei. Aniuta își lipi obrazul de geam și desluși chipul celui care ciocănise. E el, dar unde i-o fi mustața?... E el!... Aniuta își netezi cu amîndouă mîinile părul negru, răvășit, deschise ușa ce da în tindă, apoi pe cea din tindă care da în

curtea cu nămeți și, în aceeași clipă Mîșlaevski se afla foarte aproape de ea. Un palton studentesc cu guler de miel, un chipiu... mustața i-a pierit de pe obraz... Dar ochii, pînă și în semiîntunericul din tindă, i se văd aceiași. Cel drept în irizări verzui, ca o piatră scumpă de Ural, cel stîng, negru, sclipitor... E el, numai că pare mai scund ca altădată...

Cu mîna care începuse să-i tremure, Aniuta puse cîrligul, imaginea curții se șterse, dar tot atunci pieri și lumina ce se cernea dinspre bucătărie, căci paltonul lui Mîșlaevski o învălui îndată, iar glasul cel atît de cunoscut îi șopti la ureche:

— Bună ziua, Aniutocika... Ai să răcești... Nu-i nimeni la bucătărie, dincolo?...

— Nu-i nimeni, rosti Aniuta tot în șoaptă, fără să-și dea seama ce spune. „Mă sărută, ce dulci îi sînt buzele“, gîndi cu o voluptuoasă amărăciune, apoi se pomeni șoptind: Viktor Viktorovici... lasă-mă... Elena...

— Ce are a face Elena? șopti muștrător glasul cel cu mireasmă de colonie și de tutun, ce tot spui, Aniutocika...

— Viktor Viktorovici, lasă-mă, că țin, pe Dumnezeuul meu că țin, spuse cu patimă Aniuta și-l prinse de gît pe Mîșlaevski, știi că ni s-a întîmplat o nenorocire? Alexei Vasilievici a fost rănit...

Inelele șarpelui se desfăcură.

— Cum a fost rănit? Dar Nikol?

— Nikol e bine, sănătos, l-au rănit numai pe Alexei Vasilievici.

Dunga de lumină de la bucătărie, mai multe uși, una după alta...

În sufragerie, zărindu-l pe Mîșlaevski, Elena începu să plîngă și spuse:

— Vitka, trăiești!... Slavă Domnului... Dar la noi... Suspină și făcu un gest spre dormitorul lui Turbin. Are patruzeci de grade... e o rană păcătoasă...

— Maică Precistă, făcu Mîșlaevski dîndu-și chipiul pe ceafă, cum de l-a lovit năpasta?

Se întoarse spre silueta care se aplecase asupra sticlelor și cutiilor lucioase, răspîndite pe masă.

— Nu vă supărați, sînteți doctorul?

— Din păcate, nu sînt, îi răspunse o voce tristă și cenușie, nu sînt doctorul. Dați-mi voie să mă prezint: sînt Larion Surjanski.

*

Salonul. Ușa care dă în vestibul e închisă și peste ea sînt trase portierele, pentru ca zgomotul și glasurile să nu pătrundă pînă la Turbin. Din dormitorul lui au ieșit adineaori și au plecat cu trăsura un ins cu țacălie și ochelari de aur, un altul, mai tînăr, cu obrajii bărbieriți, și, în sfîrșit, un al treilea, bătrîn și înțelept, purtînd o blană groasă și o căciulă scumpă, profesor universitar, cîndva unul dintre dascălii lui Turbin. Elena îi conduse la ușă, iar chipul i se făcu de piatră. Pînă atunci vorbiseră mereu despre tifos și, iată, au cobit cu toții...

— Pe lîngă rană, mai are și tifos exantematic...

Coloana de mercur a urcat la patruzeci. Și mereu același geamăt: „Iulia“...Prin micul dormitor plutește o arșiță sîngerie. E liniște. Nu răsună decît un murmur stins despre o scară cu trepte de cărămidă și despre un clopoțel care tot suna: „cling!“

*

— Să trăiți, pane, luminăția-voastră, spuse Mîșlaevski într-o șoaptă veninoasă și se propti mai bine în picioare. Șervinski, roșu-vînat la obraz, își juca ochii în cap. Purta un costum negru cusut impecabil, cămașa, de calitate superioară, papionul

la fel, iar în picioare pantofi de lac. „Actor la opera lui Kramskoi“. Legitimația respectivă se afla în buzunarul de la piept. „Di ci ați lepădat, bre, epoleții?“ continuă Mîșlaevski. „Pe Vladimirskaia flutură steaguri rusești... Două divizii de senegalezi au și debarcat, o dată cu cartiruitorii sîrbi, în portul Odessa... Plecați, domnilor ofițeri, în Ucraina și formați unități“... mama voastră astăzi și mîine!... .

— Te rog să mă lași în pace, spuse Șervinski. Parcă eu sînt de vină?... Ce legătură am eu cu ceea ce s-a întîmplat?... Cît p-aci să mă împuște și pe mine. Am plecat ultimul de la comandament, chiar la amiază, cînd în Pecersk au și apărut pușcașii inamici.

— Ești un erou, făcu Mîșlaevski, sper însă că excelența-sa comandantul suprem a avut timp să plece mai devreme. Așîderea și luminăția-sa panul hatman... mama lui... Îmi place să cred că e în afară de orice pericol. Patria are nevoie de viețile dumnealor. Apropo, n-ai putea să-mi spui cam pe unde se află cu toții la ora asta?

— La ce-ți mai folosește?

— Uite la ce. Mîșlaevski își lovi cu pumnul stîng mîna dreaptă făcută căuș. Dacă aș da de excelența asta, împreună cu luminăția-sa, l-aș lua pe unul de piciorul stîng, pe celălalt de cel drept, i-aș întoarce cu capul în jos și i-aș buși pe amîndoi de caldarîm pînă ce m-aș sătura. Cît despre haita voastră de la comandament, ar trebui înecată și ea în cea dintîi latrină...

Șervinski se învineți:

— Știi, ar trebui totuși să-ți alegi expresiile, spuse, să fii mai cuviincios... Află că prințul i-a lăsat în voia soartei și pe cei de la comandament. N-au plecat cu el decît cei doi aghiotanți. De toți ceilalți puțin i-a păsat.

— Dar tu știi, ripostă Mîșlaevski, știi tu, oare, că în clădirea muzeului se mai află și acum o mie de oameni de-ai noștri nemîncăți, doar cu

mitralierele lângă ei?... Petliura îi poate nimici acolo ca pe niște pisoii... Știi tu cum a fost ucis colonelul Nai?... Unde mai poți găsi un altul ca el?

— Te rog foarte mult să încetezi!... strigă Șervinski, acum supărat de-a binelea. Ce fel de ton e ăsta?... Doar sînt ofițer ca și tine!...

— Sfîrșiți odată, domnilor, se vîrî Caracudă între Șervinski și Mîșlaevski, e o discuție cu totul fără noimă, într-adevăr, ce ai cu omul?... Să lăsăm astea, că tot nu putem rezolva nimic...

— Tăceți, tăceți, șopti cu amărăciune Nikolka. Că se aude pînă la el în odaie.

Mîșlaevski se rușină și își frecă, încurcat, palmele:

— Bine, nu te mai necăji, baritonule. Am zis și eu așa... Doar mă-nțelegi...

— E destul de ciudat că...

— Stați, domnilor, mai încet... Nikolka ciuli urechile și arătă cu piciorul spre dușumea. Tăcură cu toți, ascultînd. De jos, din apartamentul lui Vasilisa răsuna zvon de glasuri. Se auzi înăbușit rîsul vesel, parcă un pic isteric al lui Vasilisa. Ca și cînd i-ar fi răspuns ceva, slobozi și Vanda un strigăt voios și răsunător. Pe urmă se lăsă liniște, dar îndată bombăniră alte glasuri în surdină.

— La asta nu m-aș fi așteptat, spuse uimit Nikolka. Lui Vasilisa i-au venit oaspeți... Oaspeți! Și încă într-o zi ca asta. Să știți că se apropie sfîrșitul lumii.

— Așa e. Vasilisa ăsta al vostru e o figură, întări Mîșlaevski.

*

Faptele se petrecură către miezul nopții, cînd, după injecția cu morfină, Turbin adormi, iar Elena se instala într-un fotoliu, la patul său. În salon avu loc un consiliu de război.

Hotărîră să rămînă cu toții peste noapte la Turbini. În primul rînd, n-are nici un rost să umbli noaptea tîrziu prin oraș, chiar fiind cu toate actele în regulă. În al doilea rînd, e bine și pentru Elena: una, alta... Îi mai poți da o mînă de ajutor. Dar lucrul cel mai important în asemenea împrejurări e să nu stai acasă, ci altundeva, să-ți vizitezi prietenii, spre exemplu. Mai ales că acasă tot n-ai ce face. Or, ducîndu-te în vizită, poți înnădi și un wint de toată splendoarea.

— Știi să joci? îl întrebă Mîșlaevski pe Lariosik.

Lariosik roși, se rușina, pe urmă dădu totul în vileag...

Știe să joace wint, deși foarte prost... numai să nu fie bruftuluit, cum i s-a întîmplat o dată la Jitomir, cu niște inspectori financiari... că în viața lui s-a petrecut o tragedie, dar că aici, la Elena Vasilievna, simte că se va restabili sufletește, pentru că Elena Vasilievna este un om excepțional, căminul lor e atît de cald și de primitor, storurile crem de la ferestre, mai ales, sînt o adevărată încîntare, căci datorită lor te simți cu totul izolat de lumea din afară... Or, această lume... cred că sînteți și dumneavoastră de acord, este murdară, sîngeroasă și complet lipsită de sens.

— Dumneata, permite-mi să te întreb, compui versuri? îl întrebă Mîșlaevski, privindu-l cu luare-aminte.

— Într-adevăr, scriu, răspunse modest, îmbujorîndu-se, Lariosik.

— M-da... Scuză-mă că te-am întrerupt... Așadar, spuneai că viața-i lipsită de sens...

— Da, total lipsită de sens. Și sufletele noastre sfișiate caută liniște tocmai la adăpostul unor asemenea storiuri crem...

— Ei, domnul meu, dacă-i vorba de liniște, nu știu cum o fi pe la dumneata, la Jitomir, dar aici, în Oraș, nu prea cred s-o poți găsi... Adă, mă, niște votcă și udă peria, că faci praf. Lumînări

aveți? Admirabil. Așadar, domnule, vei fi al cincilea la joc... Jocul în cinci este plăcut ca o dimineață pe o pășune...

— Mai ales că Nikolka joacă precum un cioban, observă Caracudă.

— Ce tot umbli cu vorbe, Fedea. Ia spune-mi, cine a pierdut data trecută, când am jucat colo, la gura sobei? Chiar mătăluță ai făcut „*renonce*“... Atunci de ce clevețești?

— Au dos albastru cărțile astea, ca și drapelele lui Petliura...

— Ba să stai numai cu storuri dintr-astea la ferestre... Nu știu de ce o fi rîzînd lumea pe seama poezilor...

— Să mă ferească Dumnezeu... De ce îmi interpretezi astfel întrebarea? Eu n-am nimic împotriva poezilor. Numai că, într-adevăr, versuri nu prea citesc...

— Și nici un fel de alte cărți, în afara regulamentului de artilerie și a primelor cincisprezece pagini din dreptul roman... Când a trecut de cea de-a șaisprezecea, a izbucnit războiul și s-a lăsat păgubaș...

— Minte, nu asculta ce-ți spune... Numele dumitale e Larion Ivanovici?

Lariosik îi lămuri că de fapt îl cheamă Larion Larionovici și că îi este atît de simpatic cercul celor din jurul său, despre care nici măcar nu se poate spune că-i un cerc, pentru că e o adevărată familie, încît ar dori să i se spună fără prea multe fașoane chiar pe nume, adică Larion... Firește, dacă e toată lumea de acord.

— Pare un băiat simpatic, îi șopti Caracudă, cel reținut în aprecieri, lui Șervinski.

— O fi... o să ne cunoaștem mai bine... N-am nimic împotriva... Numai că ăsta minte: spre exemplu, am citit *Război și pace*. Asta zic și eu carte. Am citit-o pînă la sfîrșit și chiar cu multă plăcere. Dar de ce, crezi? Pentru că n-a scris-o un cretin oarecare, ci un ofițer de artilerie. Ți-a venit

zecele? Joci împreună cu mine... Caracudă e partenerul lui Șervinski... Nikolka, dă-i drumul.

— Numai că vă rog foarte mult să nu mă certați, spuse cu o stranie nervozitate Lariosik.

— Ei, asta-i bună. Ce crezi, domnule, că sîntem niscaiva papuași? Se vede că pe la voi, la Jitomir, receptorii sînt dați dracului, de te-au înfricoșat în halul ăsta... Noi avem sobrietate, domnul meu.

— Vai de mine, poți să fii foarte liniștit, îi spuse la rîndul lui Șervinski, trăgîndu-și scaunul mai aproape.

— Două de pică... M-da... era un scriitor dumnealui, contele Lev Nikolaevici Tolstoi, locotenent de artilerie... Păcat că s-a lăsat de armată... Pas... putea să ajungă general... De fapt, dacă stai să te gîndești, era moșier... De plictiseală chiar că poți să te apuci și de romane... iarna tot n-ai ce face... Dacă ai moșie, treaba e simplă. Fără atu...

— Trei de tobă, făcu sfios Lariosik.

— Pas, răspunse Caracudă.

— Ai văzut? Joci foarte bine. Trebuie să te lăudăm, nicidecum să-ți facem muzică. Ei, dacă ai trei de tobă, să spun și eu: patru de pică. Aș sta și eu cu plăcere la o moșie...

— Patru de tobă, îi suflă Nikolka lui Lariosik, uitîndu-i-se în cărți.

— Patru? Atunci, pas...

— Pas.

În lumina tremurătoare a lumînărilor, învăluit în fum de țigară, Lariosik, emoționat, ceru carte. Mîșlaevski aruncă fiecare cîte una, ca pe niște cartușe.

— Unul mic de pică, ceru, pe urmă îl lăudă din nou pe Lariosik: bravo.

Cărțile zburau din mîinile lui Mîșlaevski ca niște frunze de arțar. Șervinski le așeza în ordine. Caracudă, atunci cînd nu-i venea carte, le trîntea

cu zgomot de masă. Lariosik le scotea, oftînd, una după alta, ca pe niște legitimații.

— „Tăticu și mămica“, am mai auzit despre figura asta, spuse la un moment dat Caracudă.

În clipa următoare însă, Mișlaevski se învineți la obraz, își azvîrli cărțile și, holbîndu-se fioros la Lariosik, urlă:

— Cine dracu te-a pus să-mi iei dama? Larion!?!...

— La mai mare. Ho-ho-ho, se bucură, feroce, Caracudă. Minus una.

Un vacarm asurzitor izbucni în jurul mesei cu postav verde, și flăcările lumînărilor se legănară. Nikolka, sîsîind și agitîndu-și brațele, fugi să închidă ușile și să tragă de draperii.

— Am crezut că Feodor Nikolaevici are un popă, făcu, pălind, Lariosik.

— Cum poți să crezi una ca asta?... Mișlaevski încerca să nu țipe, dar, în felul acesta, îi scăpa din gîtlej un șuierat subțire, care îl făcea să pară și mai fioros, cum poți să crezi, cînd ți-a picat chiar ție și mi l-ai dat cu mîna ta? Cum? Păi, asta-i curată porcărie – Mișlaevski se răsucea către fiecare dintre cei de față – păi, asta-i o... Vezi, Doamne, dumnealui caută liniște. Ce părere aveți? Dar să stai acuma cu minus una, asta se cheamă liniște? Doar fiecare joc se notează! E cazul să-ți pui capul la contribuție, onorabile, aici nu te-ai așezat să scrii versuri!

— Stai, stai. Poate Caracudă...

— Care „poate“? Nici un „poate“. E numai o mare gogomănie. Iartă-mă, nenișorule, poate că la Jitomir o fi jucînd lumea în felul ăsta, dar să știi de la mine că-i o porcărie cum nu s-a mai văzut!... Nu te supăra... Pușkin sau Lermontov au scris și ei versuri, dar te asigur că o asemenea ispravă n-ar fi făcut-o în ruptul capului... ori, spre exemplu, Nadson.

— Mai taci din gură. Ce ai cu omul? Se mai întîmplă.

— Eram sigur, murmură Lariosik... Am ghinion și pace...

— Stați. St...

Și îndată se lăsă o liniște deplină. Din depărtare, tocmai de la bucătărie, se auzi înăbușit, prin cele câteva uși, țîrîitul soneriei. Cei din odaie continuau să tacă. Îndată, bocăniră niște tocuri mici, ușa se deschise și în prag se ivi Aniuta. Din vestibul, se arătă capul roșcat al Elenei. Mîșlaevski bătutoba cu degetele peste postavul verde al mesei și spuse:

— E cam prea devreme. Nu?

— Așa zic și eu, făcu Nikolka, despre care se știa că e un adevărat specialist în problema perchezițiilor.

— Mă duc să deschid? întrebă cu neliniște în glas Aniuta.

— Nu, Anna Timofeevna, răspunse Mîșlaevski, mai așteaptă. Se ridică gemînd din fotoliu. Să știi că de aci înainte am să deschid eu ușa. Nu te mai osteni dumneata.

— Să mergem împreună, propuse Caracudă.

— Prin urmare, domnilor, făcu Mîșlaevski și-i privi pe cei din odaie, ca și cînd s-ar fi aflat din nou în fața unui pluton, să precizăm... dincolo, totul e în ordine... Doctorul e bolnav de exantematic, etcetera. Tu, Lena, ești sora lui... Caracudă, tu ai s-o faci pe medicul, ori poți să le spui că mai ești încă student la medicină... Fă-ți de lucru prin dormitor... Găsește acolo vreo seringă sau altceva... Suntem cam mulți. Dar nu importă...

Soneria izbucni din nou, nerăbdătoare. Aniuta tresări, iar chipurile tuturor se posomorîră și mai mult.

— Să aștepte, făcu Mîșlaevski și scoase din buzunarul de la spate al pantalonilor un revolver mic și negru ca o jucărie.

— Uite, asta nu-mi mai place, spuse Șervinski, încruntîndu-se, zău, mă și uimești. Ai

putea să fii mai prevăzător. Cum de ai umblat cu el pe stradă?

— Fii pe pace, îi spuse grav și politicoș Mîșlaevski, o rezolvăm și pe asta. Ține-l, Nikolka, și ia-o din loc spre bucătărie sau către o ferestruică. Dacă sînt arhangheli de-ai lui Petliura, am să încep să tușesc, iar tu să-i faci vînt. Numai să-l putem găsi după aceea... E un lucru de preț, m-a însoțit pînă la Varșovia... La tine totul e în ordine?

— Poți să fii liniștit, îi răspunse cu severitate și mîndrie Nikolka, punînd mîna pe revolver.

— Așadar, Mîșlaevski îl împinse în piept, cu arătătorul, pe Șervinski: tu ești un cîntăreț și ai venit în vizită; pe Caracudă: tu ești medic; pe Nikolka: tu ești fratele bolnavului; pe Lariosik: iar tu, un student, chiriaș al familiei. Acte ai?

— Am un buletin de identitate de pe vremea țarului, răspunse Lariosik, albindu-se, și o legitimație de student din Harkov.

— Buletinul – la naiba. Arăți legitimația.

Lariosik se împiedică de o draperie și dispăru.

— Restul e fără importanță, sînt femeii... continuă Mîșlaevski. Domnilor, controlați-vă legitimațiile. Să n-aveți nimic de prisos prin buzunare... Hei, Larion!... Ia întrebați-l: are armă la el?

— Hei, Larion! strigă, venind în sufragerie, Nikolka, arme ai?

— N-am, n-am, m-a ferit Dumnezeu, răsună de undeva glasul lui Lariosik.

Soneriea zbîrnîi pentru a treia oară, lung, disperat, nerăbdătoare.

— Ei, Doamne ajută, rosti Mîșlaevski și se urni din loc. Caracudă dispăru în dormitorul lui Turbin.

— N-am făcut decît o pasiență, spuse Șervinski și stinse toate lumînările.

Ca să ajungi din stradă în locuința Turbinilor, trebuia să treci prin trei rînduri de uși. Una din ele

dădea din vestibul spre scară, iar cea de a doua, cu geamuri, închidea, de fapt, întregul apartament. Jos, dincolo de ușa cu geamuri, se afla gangul întunecos și rece de la intrare, înspre care dădea și ușa de la apartamentul inginerului Lisovici. În sfârșit, la capătul gangului se afla ultima, cea de a treia ușa, care da în stradă.

Treptele bubuiră și, ajuns jos, la capătul gangului, Mișlaevski răcni:

— Cine e?

Simți, sus, pe scară, în spatele său, câteva siluete urmărindu-l. De după ușa, scînci un glas înăbușit:

— Sun mereu și nu vine nimeni... Talberg-Turbina aici locuiește?... Are o telegramă... Deschideți...

„Pîn’ aici ne-a fost“, îi fulgeră prin minte lui Mișlaevski. Îndată izbucni într-o tuse hîrîită. Una din siluetele de pe scară pieri ca prin farmec. Mișlaevski trase încet zăvorul, întoarse cheia în broască și, lăsînd ușa prinsă cu lăntîșorul, o întredeschise.

— Dați-mi telegrama, spuse așezîndu-se în așa fel ca tăblia ușii să-l acopere. Se ivi un braț învelit în postav cenușiu și-i întinse un plic mititel. Uimit, Mișlaevski își dădu seama că e într-adevăr o telegramă.

— Semnați aici, spuse furios glasul de după ușa. Mișlaevski aruncă iute o privire în stradă, dar nu văzu decît o singură siluetă, cea a poștașului.

— Aniuta, Aniuta, exclamă voios, uitînd de bronșită, adă-mi repede un creion.

În locul Aniutei, coborî în fugă Caracudă și i-l aduse. Pe un petec de hîrtie smuls din telegramă, Mișlaevski scrisese: „Tur“ și-i șopti lui Caracudă:

— Dă-i o bumașcă.

Ușa bubui... Se închise...

Mișlaevski, buimăcit, o porni împreună cu Caracudă în sus, pe scară, într-una din odăi se

adunară cu toții, Elena desfăcu telegrama și citi mașinal, cu voce tare:

„Mare nenorocire petrecut Lariosik stop. Lipski actor operetă...”

— Dumnezeule, exclamă vînăt la obraz Lariosik, a sosit!

— Cu șaizeci și trei de cuvinte, izbucni încîntat Nikolka, priviți, e scris de jur împrejur.

— Doamne, strigă Elena, ce-i asta? Vai, iartă-mă, Larion... am început s-o citesc. Am uitat cu totul de ea...

— Nu pricep nimic, făcu Mîșlaevski.

— L-a lăsat nevasta, îi șopti la ureche Nikolka, a ieșit un scandal pe cinste...

Bubuituri asurzitoare, venind dinspre ușa cu geamuri, pătrunseră în odaie ca o avalanșă. Aniuta țipă. Elena păli și se lăsă ușor spre perete. Bubuiturile erau atît de puternice, înfiorătoare și inexplicabile, încît pînă și Mîșlaevski făcu fețe-fețe... Șervinski o susținu pe Elena, el însuși albindu-se la obraz... Din dormitorul lui Turbin se auzi un geamăt...

— Ușa... țipă Elena.

Pe scară în jos, dînd peste cap tot planul strategic de pînă atunci, fugi Mîșlaevski, după el – Caracudă, Șervinski și Lariosik, acesta din urmă înspăimîntat de moarte.

— De data asta, am încurcat-o, mormăi Mîșlaevski.

Dincolo de ușa cu geamuri se agită o siluetă neagră, singuratică. Bubuiturile încetară.

— Cine-i acolo? urlă ca pe cîmpul de instrucție Mîșlaevski.

— Pentru Dumnezeu... Pentru numele lui Dumnezeu... Deschideți, aici e Lisovici... Sunt Lisovici! țipă silueta. Aici e Lisovici... Lisovici...

Vasilisa arăta îngrozitor... Părul care îi acoperea chelia mică și trandafirie îi căzuse pe o

ureche. Cravata îi alunecase într-o parte, iar poalele sacoului i se bălăbăneau ca uşile unui dulap paradiu. În ochii lui Vasilisa, tulburi ca la unul care a băut otravă, se citea nebunie. Urcă o treaptă a scării şi deodată se clătină, prăbuşindu-se în braţele lui Mişlaevski. Mişlaevski îl prinse, dar abia izbuti să-l oprească din cădere, lăsându-se el însuşi pe una din trepte. Alarmat, hîrîi:

— Caracudă! Apă!

15

SE ÎNSERASE. Ceasul era aproape de unsprezece. Din pricina evenimentelor, strada, care nu fusese nici prea aglomerată, acum se văzu pustie cu mult înaintea orei obişnuite.

Ningea rar, fulgii zburau lin pe dinaintea ferestrelor, iar crengile salcîmului de lîngă trotuar, care umbreau vara locuinţa Turbinilor, se lăsau tot mai jos, sub povara creştelor albe.

Totul începu încă la prînz, apoi veni o seară hîdă, mohorîţă, cu tot felul de neplăceri, cu inima zvîcnind dureros în coşul pieptului. Nu se ştie din ce pricină, lumina electrică se aprinsese şi ea numai pe jumătate, iar la masă, Vanda îl servi cu nişte creieri. Creierii sînt în general o mîncare dezgustătoare, iar dacă îi găteşte Vanda, sînt chiar de nesuportat. Pînă la creieri a mai fost şi o supă, în care Vanda turnase untdelemn, astfel că Vasilisa se ridică de la masă, posomorît, cu senzaţia chinuitoare că n-a mîncat nimic. Către seară îl copleşiră tot felul de alte treburi, toate numai treburi grele, neplăcute. În sufragerie, masa cea mare zăcea cu picioarele în sus, iar jos, pe parchet, se afla trîntit un pachet cu hîrtii de-ale lui Lebid-Iurcik.

— Eşti o proastă, îi spuse Vasilisa nevaste-si.

Vanda se schimbă la față și-i răspunse:

— Că ești bătăran, o știu de mult. În ultima vreme comportarea ta a atins stîlpii lui Hercule.

Vasilisa simți o dorință aprigă s-o lovească din răsputeri, oblic, peste obraz, s-o zvîrle înspre perete, peste muchiile bufetului. Pe urmă, încă și încă o dată, s-o lovească întruna, pînă cînd ființa asta blestemată, cu ciolanele ei găunoase, își va închide pliscul și se va simți înfrîntă. El, Vasilisa, este istovit din cale-afară, doar muncește de dimineată pînă seara, ca un bou, astfel că are tot dreptul să fie ascultat. Scrișni din dinți, dar se abținu, căci o agresiune asupra Vandeii nu era deloc lipsită de pericol, cum s-ar fi părut la prima vedere.

— Fă așa cum îți spun, zise Vasilisa printre dinți, înțelege odată că bufetul ar putea fi dat la o parte și atunci ce te faci? Or, așa, nu-i va trece nimănui prin minte. În oraș toată lumea procedează la fel.

Vanda se supuse, astfel că se apucară amîndoi de treabă: începură să prindă bancnotele în pioaneze de suprafața interioară a mesei.

Curînd, toată tăblia dinăuntru licări în culori pestrițe, aidoma unui covor de mătase cu ornament complicat.

Vasilisa se săltă gemînd, cu obrazul congestionat și aruncă o privire peste șesul presărat cu bancnote.

— E foarte incomod, spuse Vanda. Dacă ai nevoie de o hîrtie, trebuie să întorci masa cu dosul în sus.

— Și ai s-o întorci. Că n-o să-ți cadă mîinile, făcu răgușit Vasilisa. Mai bine să întorci masa, decît să-ți pierzi toți banii. Doar ai auzit ce se petrece în oraș? Țștia sînt mai răi ca bolșevicii. Se zice să fac percheziții zi și noapte, tot îi caută pe ofițeri.

Seara, la ora unsprezece, Vanda aduse de la bucătărie samovarul și stinse lumina în celelalte

încăperi. Venind în sufragerie, scoase din bufet o felie de cașcaval verzui și o pungă cu coltuce de pâine uscată. Becul agățat deasupra mesei, la capătul unuia din cele trei brațe ale lustrei, prelingea de pe filamentele încinse pe jumătate o lumină crepusculară, roșiatică.

Vasilisa mesteca o felioară de franzelă. Cașcavalul cel verde îl irita ca o plictisitoare durere de măsele. La fiecare mușcătură, fărîme uscate, grețoase, îi plouau prin dreptul gurii, peste haină și peste cravată. Vasilisa nu-și dădea seama ce anume îl necăjește și se uita pe sub sprîncene la fălcile Vandeii, care rumegau întruna.

— Stau și mă minunez cum de izbutesc ăștia să scape din încurcături, spunea Vanda, înălțîndu-și privirea spre tavan, eram convinsă că o să fie omorît vreunul dintre ei. Cînd colo, s-au întors cu toții, iar acum casa e din nou plină de ofițeri...

Altă dată cele spuse de Vanda l-ar fi lăsat pe Vasilisa cu totul indiferent. Acum însă, cînd inima părea să-i sfîrșie pe niște tăciuni încinși, găsi că o asemenea părere e de-a dreptul josnică.

— Mă uimești, spuse, ferindu-și privirea ca să nu se enerveze și mai mult, doar îți dai seama foarte bine că, de fapt, au procedat cît se poate de corect. Trebuie cineva să apere orașul de acești (Vasilisa își coborî glasul) ticăloși... Și apoi, degeaba îți închipui că au scăpat basma curată... Cred că pe el l-au...

Vandeii îi sticliră ochii și dădu din cap cu multă energie:

— Și eu, și eu mi-am dat seama... pot să jur că a fost rănit...

Se linse pe buze:

— Să știi că nu mă bucur, ci numai constat că au scăpat teferi cu toții... Pe mine mă interesează altceva. Dar dacă, ferească Dumnezeu, o să-ți vină careva în casă și-o să te întrebe, în calitatea ta de președinte al comitetului de locatari, cine locuiește acolo, sus? Au făcut sau n-au făcut parte

dumnealor din armata hatmanului? Ce-o să le spui?

Vasilisa se încruntă și o privi cu coada ochiului:

— Aș putea să le spun că el e doctor... la urma urmei, de unde să le știu pe toate? De unde?

— Tocmai aia e, de unde?...

În clipa când rosti ultimul cuvânt, în vestibul țîrîi soneria, Vasilisa păli, iar Vanda își răsuci gîtul vînos.

Vasilisa înghiți în sec, se ridică de pe scaun și spuse:

— Știi ceva? Poate că ar fi bine să dau fuga la Turbini, să-i chem și pe ei?

Vanda n-avu timp să-i răspundă, căci în clipa următoare soneria se auzi din nou:

— O, Doamne, făcu alarmat Vasilisa, n-am ce face, trebuie să deschid.

Vanda îl privi înfricoșată și porni în urma lui. Deschiseră ușa către gangul comun. Vasilisa ieși în prag, simți pe obraz o adiere rece, iar în ușa întredeschisă rămase nemișcat chipul colțuros al Vandeii, cu ochii larg deschiși, înspăimîntați. Deasupra ei, în cupa lui de metal sclipitor, curentul electric se zbătu cu încăpățînare, pentru a treia oară.

O clipă, lui Vasilisa îi trecu prin minte să bată la ușa Turbinilor: ar fi ieșit îndată cineva și nu i-ar mai fi fost așa teamă. Dar nu se hotărî s-o facă. Dacă mă ia cumva la rost: „De ce ai bătut la ușa de dincolo? Ai? Te simți cu musca pe căciulă?” Apoi încercă o vagă speranță că s-ar putea să nu fie cei de care se temea, ci altcineva, o vizită întîmplătoare...

— Cine e... acolo? abia suflă Vasilisa, ajuns în dreptul intrării.

Îndată, broasca ușii îi hîrîi lîngă burtă cu glas răgușit, iar soneria din dreptul Vandeii se zbătu încă și încă o dată.

— Dă lăcata gios, făcu broasca, îi di la comandament. Și nu ti mai olicăi, că-ți facem de petrecanie pîn uşă...

— 'mnezeule... sughiță Vanda.

Cu mîini ca de mort, Vasilisa trase de zăvor și, fără să-și dea seama, slobozi și lăncișorul din cuibul lui.

— Haide, bre, grăbește-te... spuse cu grosolănie broasca.

Din stradă, întunericul abătu peste Vasilisa un petec de cer mohorît, o creangă de salcîm, mărunți fulgi de zăpadă. Intrară trei inși, dar lui Vasilisa i se păru că sînt o mulțime.

— Permiteți să vă întreb... în ce chestiune?

— Pirchiziție, răspunse cu un glas de lup cel care vorbise primul și, îndată, păru că intră cu pieptul în Vasilisa. Gangul se răsuci, iar chipul Vandei din ușa întredeschisă păru dat din belșug cu pudră.

— Atunci, dacă nu vă supărați – glasul lui Vasilisa își pierduse cu totul culoarea – poate îmi arătați ordinul? Pentru că eu sînt un cetățean pașnic... nu știu de ce ați venit tocmai la mine? Eu n-am nimic, nu umblu cu – Vasilisa încercă din răsputeri să spună în ucrainește și o spuse – cu de-a mijoarca...

— Om vidé, răspunse omul.

Dînd înapoi, ca prin vis, din fața celor care porniseră prin gang, Vasilisa îi desluși tot ca prin vis pe fiecare. Cel dintîi care intrase avea pe drept cuvînd o înfățișare de lup. Cel puțin așa îl văzu Vasilisa. Avea o față îngustă, niște ochi mici, duși în fundul capului, o piele cenușie, mustața îi creștea în smocuri răzlețe, iar peste obrajii nebărbieriți i se săpaseră două cute adînci. Își rostogolea ciudat ochii, privind în jur pe sub sprîncene și chiar acolo, în spațiul strîmt al gangului, se văzu că înaintează cu un mers neomenesc, legănat, ca o sălbătăciune obișnuită numai cu nămeții și desigurile. Vorbea într-un

jargon înspăimântător, stîlcit – un amestec de cuvinte rusești și ucrainene – pe care îl cunosc prea bine acei locuitori ai Orașului care se abat din cînd în cînd pe la Podol, la malul Niprului, unde, vara, șuieră, legănîndu-și macaralele, întinsul debarcader, unde pîlcuri de oameni zdrențăroși descarcă de pe șlepuri pepenii cu miez roșu și dulce... Lupul purta o căciulă militară, din vîrfurile căreia spînzura un petec albastru, țesut cu fir.

Cel de al doilea, un gigant, păru că umpluse întregul vestibul, ajungînd cu capul pînă aproape de tavan. Avea în obraji o rumeneală veselă și sănătoasă, de codană, era tînăr, iar chipul încă nu-i cunoscuse ascuțișul briciului. Purta pe cap o căciulă cu marginile roase de molii, pe umeri o manta cenușie, iar în picioarele nefiresc de mici niște ciubote scîlciate, urîte la vedere.

Cel de-al treilea avea nasul mîncat, învelit într-o crustă verzuie, purulentă, iar buza de sus, cusută, îi era sfirtecă de o cicatrice. Purta un chipiu vechi, ofițeresc cu marginea roșie, cu o urmă de cocardă ofițerească peste catifeaua roasă, era îmbrăcat într-un veston soldățesc, dintr-o uniformă străveche, pe care îl încheiau niște nasturi de aramă, cocliți, cu o pereche de pantaloni negri, iar tălpile înfășurate în ciorapi de lînă, cazoni, îi erau vîrîte în opinci. Cînd lumina slabă a lămpii i se abătea peste obraz, șerpuiau de-a lungul lui două culori: una violetă și alta galbenă, de ceară, iar în ochi i se năștea un licăr chinuit și în același timp pătruns de ură:

— Om vidé, om vidé, repetă lupul, amu, iacătă și ordinul.

Cu aceste cuvinte, se căută prin buzunarele pantalonilor, scoase de acolo o hîrtie mototolită și i-o întinse lui Vasilisa. Un ochi al său îi străpunse lui Vasilisa inima, celălalt, cel din stînga, sașiu, săgetă în fugă peste cuferele din vestibul.

Pe foița îndoită, cu antetul:

stătea scris strîmb, cu creionul chimic, cu litere mari, aproape necitețe:

Poroncim a face percheziție la cetățeanu Vasili Lisovici, coborișu Alexeevski Nr. 13. Pentru zurbă și nesupunere, pedeapsă cu moartea prin împușcare.

Comandant *Proțenko* Aghiotant *Miklun*

În colțul din stînga, o șampilă albastră, indescifrabilă.

Cîteva clipe, florile de pe tapete își săltară verdeața în ochii lui Vasilisa și, în timp ce lupul își lua înapoi hîrtoaga, el se auzi rostind:

— Helbet, poftiți, doar nu vă ascund nimic...

Lupul scoase din buzunar un browning negru, dat cu unsoare, și-l îndreptă spre Vasilisa. Vanda țipă încetișor: „Vai“. În mîna celui cu cicatricea apărură un colt care lucea și el fiind proaspăt uns. Vasilisa își îndoi genunchii și se lăsă un pic în jos, ceea ce-l făcu să pară mai scund. În mod inexplicabil, lumina din tavan străluci deodată albă, radioasă.

— E careva pînă casă? întrebă răgușit lupul.

— Nu-i nimeni, își mișcă Vasilisa buzele albe, doar eu și muierea...

— Haideți, flăcăi, se întoarse lupul către însoțitorii săi, numai fără multă conăcărie, că nu-i de drîmboit p-acilea...

Îndată, gigantul săltă în mîini cufărul din colț și îl scutură ca pe o cutie de carton, iar cel cu cicatricea bătu cu pumnii în teracotă și deschise cu zgomot ușița. Dinăuntru, adie o boare abia călduță, drămuită cu strășnicie.

— Arme e? întrebă lupul.

— Vai de mine, se poate?... Pe cuvîntul meu.

— Nu avem, abia suflă de alături umbra Vandei.

— Mai bine dă pe față, spuse apăsător lupul, că de nu, – ai bagat de samă ce scrie? – te cetluim, și la răzloagă cu tine...

— Pe Dumnezeuul meu... de unde să le am?

În cabinetul lui Vasilisa se aprinse lumina cea verzuie, iar Alexandru al II-lea îi privi pe cei trei, revoltat pînă în adîncul sufletului său de tuci. Intrînd în birou, Vasilisa își dădu seama pentru prima oară în viață cum poate cuprinde pe cineva, ca o ameteală grea, presimțirea unui leșin. Cei trei se apucară mai întîi să cerceteze tapetele. Gigantul dădu jos de pe raft, în teancuri, parcă jucîndu-se, toate cărțile, un șir după altul pentru ca numaidecît șase mîini să înceapă a pipăi peretele, lovindu-l ușor, cînd într-un loc, cînd într-altul... Buf... buf... duduia surd peretele. Poc, se auzi deodată placa din ascunzătoare. Ochii lupului sticliră de bucurie.

— Ci v-am agrăit? spuse în șoaptă. Gigantul sfișie cu tălpile greoaie pielea de pe fotoliu, ajunse cu capul chiar în tavan, sub degetele lui aprige ceva scîrțîi, plesni cu zgomot și omul dădu la iveală placa scoasă din perete. Pachetul învelit în hîrtie și legat cruciș cu sfoară ajunse în mîinile lupului. Vasilisa simți că ametește și se sprijini de perete. Lupul începu să clatine din cap și clătină astfel îndelung, cu ochii la Vasilisa, care rămăsese nemișcat, mai mult mort decît viu.

— Păi cum vine asta, lighioană, făcu el cu amărăciune, ce ziceai adineaori? Că n-am nimic, că nu umblu cu de-a mijoarca... fir-ai să fii de spurcat! N-ai nimic, da banii i-ai vălucit în perete? Păi acumă chiar că ar trebui să te omorîm!

— Nu! țipă Vanda.

Cu Vasilisa se petrecu ceva straniu și care îl făcu să izbucnească deodată într-un rîs cu sughituri, iar rîsul îi fu cu adevărat sinistru, pentru că în ochii albaștri i se zbătea groaza și nu-i rîdeau decît buzele, nasul și obraji.

— Vai de mine, pane, dar pentru asta n-a ieșit încă nici un decret! Aici sînt doar cîteva obiecte și niște hîrtii de bancă... Bani sînt prea puțini... Cîștigați și ei prin muncă cinstită... Și pe urmă banii guvernului țarist sînt de mult anulați...

Vasilisa vorbi privindu-l în așa fel pe lup, ca și cînd ar fi încercat pentru el o adîncă admirație.

— Ar trebui să te arestuim, spuse cu glas sever lupul. Agită pachetul prin aer, pe urmă și-l vîrî în buzunarul fără fund al mantalei zdrențăroase. Haidați, flăcăi, apucați-vă di saltare.

Din sertarele pe care le descuie Vasilisa, ieșiră la iveală vrafuri de hîrtii, ștampile, fotografii, tocuri, portțigarete. Foi albe presărară covorul verde și postavul roșu al mesei, foi albe foșniră, fluturînd peste dușumea. Urîtul răsturnă din mers coșul pentru hîrtii. Trecînd dincolo, în salon, ciocăniră pereții într-o doară, parcă în silă. Gigantul trase de covor și bătu cu tăpile în dușumea, fapt de pe urma căruia rămaseră pe parchet niște urme stranii, parcă arse cu fierul roșu. Lumina electrică, prinzînd puteri o dată cu venirea nopții, revărsa în jur strălucire și făcea să sclipească floarea metalică a gramofonului. Vasilisa mergea în urma celor trei, izbutind doar cu multă caznă să-și tîrască picioarele. Îl cuprinsese o liniște nefirească, de parcă l-ar fi izbit careva în moalele capului, și gîndurile îi curseră mai puțin învîlmășite. În cîteva clipe, dincolo, în dormitor, se instală haosul: din șifonierul cu oglinzi de cristal se rostogoliră, ca niște movile albe, plapumele și cearșafurile, iar salteaua se răsturnă și ea cu dosul în sus. Deodată, gigantul se opri, privi spre dușumea și chipul i se luminea de un zîmbet sfios. De sub patul răvășit ieșeau la iveală niște ghetete noi ale lui Vasilisa, din piele subțire, cu vîrfurile lăcuite. Gigantul surîse din nou și îl privi cu sfiiciune pe Vasilisa.

— Strașnice botine, spuse cu glas subțire, oare nu mi-ar fi și mie pe potrivă?

Vasilisa nu știe pe moment ce să-i răspundă, astfel că gigantul se aplecă și luă cu multă gingașie cele două ghete. Vasilisa se cutremură.

— Sînt de șevro, pane, hîrîi, neștiind nici el prea bine ce zice.

Lupul se răsuci spre el și în ochii oblici îi străluci o mîinie amară:

— Tacă-ți gura, păduche, spuse amenințător. Tacă-ți gura! repetă, înfuriindu-se fără veste. Ar trebui să ne porți veșnică recunoștință că nu te-am împușcat ca pe un lotru și un bandit ci ești, pentru odoarele pe care le-ai dosit. Să taci, continuă, rostogolindu-și ochii în cap și venind înspre Vasilisa, care se făcuse alb ca varul. Ai găvozdit boarfe, ești numa slănină, ca un porc de Igant. Da te-ai uitat incai cu ce umblă în picioare bieții oamenii aiștea? Cască-ți ochii bine. Acela îi cu picioarele degerate, schiloade, că a stat să putrezească în tranșeu pentru d-alde tine, cînd tu ședeai binișor acasă și cîntai la gramafoane. U-u, mama ta..., în ochi i se citi dorința de a-i trage lui Vasilisa una zdravănă peste ureche, ba chiar brațul îi săltă într-o parte. Vanda țipă din nou: „Nu!“... Lupul nu îndrăzni să dea într-un om cu înfățișare atît de impunătoare, doar îl împinse pe Vasilisa cu pumnul. Vasilisa se clătină pe picioare. Pumnul colțuros îl făcu să simtă o durere în piept și o amărăciune cruntă.

„Ce mai revoluție, gîndi cu capul său trandafiriu, tuns cu îngrijire, grozavă revoluție. Trebuia să-i spînzurăm pe toți, acum e prea tîrziu...”

— Încalță-te, Vasilkó, spuse lupul cu blîndețe către gigantul de lîngă el. Acesta se așeză pe dormeaza cu arcurile moi și își dădu jos ciubotele. Nu izbuti să-și tragă ghetetele peste ciorapii groși, de lînă. Adu-i cazacului niște colțuni de mătase, i se adresă lupul cu severitate Vandei. Femeia zbură spre șifonier și scoase din sertar o pereche de ciorapi. Gigantul își lepădă ciorapii cenușii, dînd la

iveală niște tălpi cu degete roșii umflate și rosături adânci, negre. Apoi trase în picioare ciorapii. Nu izbuti nici acum, decît cu greutate, să încalțe ghetetele lui Vasilisa. Unul din șireturi plesni cu zgomot. Zîbind, fericit, copilărește, gigantul legă capetele rupte, pe urmă se ridică în picioare. Și, îndată, păru că se destramă ceva în relațiile atît de încordate dintre cei cinci oameni ciudați care înaintau, pas cu pas, prin încăperile tăcute. Se născu o anume simplitate. Cel cu cicatricea privi lung ghetetele pe care le încălțase gigantul și deodată își întinse mîna și dădu jos cu repeziciune o pereche de pantaloni ai lui Vasilisa, agățați într-un cui, lîngă spălător. Lupul aruncă doar o privire bănuitoare spre Vasilisa: oare n-o mai spune ceva? Dar nici Vasilisa și nici Vanda nu mai spuneau nimic; erau amîndoi deopotrivă de albi la obraz, iar ochii le sticleau enormi, larg deschiși. Dormitorul păru un colț dintr-un magazin de îmbrăcăminte. Omul cu cicatricea rămăsese doar în niște izmene în dungi, făcute ferfeniță și cercetă pantalonii la lumina becului.

— Lucru scump, gabardină... spuse cu glas fornăit, după aceea se așeză pe marginea fotoliului și își trase pantalonii în picioare. Lupul își schimbă și el bluza murdară cu un sacou cenușiu de-al lui Vasilisa, ba chiar îi restitui acestuia niște hîrtiute, spunîndu-i: „Poate că ai nevoie, pane, de aiestea“. De pe masă luă un ceas în formă de glob, cu cifre romane, groase și negre.

Pe urmă, lupul își trase mantaua pe umeri; de sub poala ei continuă să răsune ticăitul înăbușit al ceasului.

— Un ceas îi de mare trebuință. Făr-de ceas ti mănîncă gaia, vorbi lupul către omul cu cicatricea, domolindu-și tot mai mult ura față de Vasilisa, să te uiți noaptea cît e ceasul îi lucru mare.

După aceea, se urniră cu toții din loc și porniră înapoi, prin sufragerie, către biroul de alături. Vasilisa și Vanda mergeau tăcuți, unul lîngă

altul, în urma celorlalți. Ajuns în birou, lupul rămase îngândurat, cu ochii aduși la rădăcina nasului, pe urmă îi spuse lui Vasilisa:

— Uite ce-i, pane, să ne dai o chitanție... (Părea că-l urmărește un gând neștiut de ceilalți și își tot strîngea buzele crăpate.)

— Cum? șopti Vasilisa.

— O chitanție precum că ne-ați eliberat de bunăvoie tăti lucrșoarele, îl lămuri lupul, cu ochii în pămînt.

Vasilisa se schimbă la față și obrații i se colorară.

— Bine, dar cum pot eu... păi, eu... (Ar fi vrut să strige: „Cum vine asta: tot eu să vă dau chitanță?“, dar vorbele astea i se opriră în gît și spuse cu totul altceva)... dumneata... dumneata ești acela care trebuie să-mi semnezi, ca să zic așa...

— Zău că meriți să fii ucis ca o javră! Î-hî, bampirule... Știu prea bine ci-i în capul tău. Dacă ți-ar sta în putere, ne-ai strivi pi tăți ca pe niște păduchi. Î-hî, vād că nu-nțelegi de vorbă bună. Puneți-l la zid, flăcăi. Cînd ți-oi cosi una, acuma...

Se înfurie și îl împinse nervos pe Vasilisa la perete, apucîndu-l cu mîna de gît, ceea ce îl făcu pe inginer să se facă, într-o clipită, roșu ca racul.

— Vai! țipă îngrozită Vanda și-l prinse pe lup de braț, ce faci? Îndură-te!... Vasea, semnează-le, semnează-le!...

Lupul își luă mîna de pe beregata inginerului, iar gulerul tare al acestuia sări deodată într-o parte, ca împins de un resort. Vasilisa nici nu observă cum ajunse în fotoliul de lîngă birou. Mîinile îi tremurau. Rupse o foaie dintr-un carnet de notițe și muie tocul în călimară. Se lăsă liniște și în liniștea aceea se auzi doar cum ticăie, în buzunarul lupului, micul glob de cristal.

— Cum să scriu? întrebă Vasilisa, cu o voce slabă, răgușită.

Lupul se gîndi, clipi din ochi:

— Scribe așa... la ordinul comandamentului...
tăți lucrurile... lucrurile... adică aiestea... le-am
predat...

— Adică... păru să hîrîie cumva ciudat
Vasilisa, dar îndată se potoli.

— Le-am predat la pîrchiziție. Și nu ridic...
nici o pretenție. Și iscălește...

În momentul acela, Vasilisa își adună ultimul
strop de curaj și întreabă, ferindu-și ochii:

— Dar cui anume le-am predat?

Lupul îl privi bănuitor, însă își stăpîni mînia
și doar oftă scurt.

— Scribe: am primit... am primit totul,
Nemoliaka (o clipă rămase pe gînduri, privindu-l
pe cel cu cicatricea).... Kirpatîi și atamanul
Uragan.

Privind tulbure hîrtia, Vasilisa scrise ceea ce i
se dicta. Isprăvind de scris, așternu în loc de
semnătură un tremurat „Vasilis“ și-i întinse lupului
hîrtia. Lupul o luă și o cercetă cu atenție.

Tocmai atunci, undeva departe, pe scări,
bubui ușa cu geamuri, se auziră pași alergînd și
tună vocea lui Mîșlaevski.

Chipul lupului se schimbă brusc, întunecîndu-
se. Însoțitorii se foiră neliniștiți. Lupul se învineți
și le strigă încet: „Lioarba!“ Își scoase browningul
din buzunar și îl îndreptă spre Vasilisa. Acesta
schiță un zîmbet de martir. Dincolo de ușă, pe
gang, răsunară pași, strigăte. Pe urmă, se auzi
zăngănind zăvorul, cîrligul și lănțisorul. Cineva
închidea ușa de la capătul gangului. Mai răsunară
niște pași, în goană, se auzi un glas de bărbat,
rîzînd. Pe urmă, ușa cu geamuri pocni din nou,
pașii se auziră tot mai stins, urcînd pe scară, și din
nou pluti liniște. Cel cu cicatricea ieși în vestibul și
se aplecă spre ușă, trăgînd cu urechea. Revenind,
schimbă o privire semnificativă cu lupul și atunci
se grămădiră cu toții la ușă, ca să iasă în vestibul.
Acolo, gigantul își mișcă degetele vîrîte în ghetele
cam prea strîmte și spuse:

— Ni-o hi cam rece afară.

Se aplecă și încălță galoșii lui Vasilisa.

Lupul se răsuci și el spre inginer și-i vorbi cu glas potolit, fără însă a-l privi în ochi:

— Uite care-i treaba, pane... Să vă țineți gura că v-am șmotruluit p-acilea. Că dacă umblați cu tilinca, flăcării noștri vă și cîntă prohodul, în mare grabă, că amu și pentru asta îi dințărit mare...

— S-avem iertăciune, spuse nasul căzut, sîșiind cu glas putred.

Gigantul cel cu bujori în obraz nu spuse nimic, doar îl privi cu sfială pe Vasilisa și trase fericit, cu coada ochiului, la galoșii sclipitori pe care îi încălțase. De la ușa lui Vasilisa la cea care dă în stradă merșeră, nu se știe de ce, în vârful picioarelor, grăbiți, împingîndu-se unul pe altul. Sunară zăvoarele, se abătu, iar, în jos, cerul nopții cu mîinile înghețate, Vasilisa abia izbuti să încuie ușa la loc. Amețise și, vreme de o clipă i se păru că visează. Inima îi căzu în călcîie, apoi începu să-i bată repede, repede. În vestibul, Vanda plîngea în hohote. Se azvîrlise peste cufărul din colț, capul i se lovea de perete, și lacrimile îi udaseră tot obrazul.

— Dumnezeule! Ce-a fost asta?... Dumnezeule, Dumnezeule. Vasea... Ziua, în amiaza mare! Ce se petrece pe lume?...

Vasilisa se opri înaintea ei, tremurînd ca o frunză bătută de vînt, iar chipul i se schimonosise.

— Vasea, exclamă Vanda, tu știi... Țștia n-au venit de la nici un fel de comandament. Țștia au fost niște bandiți!

— Mi-am dat seama, mi-am dat seama și eu, murmură Vasilisa, cu un gest de neputință.

— Doamne! strigă Vanda. Trebuie să dăm fuga chiar acum, să-i reclamăm, să pună mîna pe ei. Să pună mîna! Maică Precistă! Toate lucrurile. Totul! Totul! Și măcar cineva, măcar cineva să... O!... Hohotele de plîns o înecară, lunecă de pe cufăr jos, pe parchet și își ascunse obrazul în

palme. Părul i se răvășise, bluza i se descheiase la spate.

— Unde să ne ducem? Unde?... făcu Vasilisa.

— Doamne, la comandament, la vartă! Să facem o plîngere. Mai repede. Pe ce lume trăim?

Vasilisa, care se lăsa cînd pe un picior, cînd pe altul, o zbughi deodată afară din vestibul. În goana lui, se izbi de ușa cu geamuri și începu să bată în ea cu pumnii.

*

Toată lumea, afară de Șervinski și Elena, se îmbulzi în apartamentul de jos al lui Vasilisa. Lariosik, palid, se opri în ușa. Mișlaevski, proptit în călcîie, privi lung ciubotele și zdrențele lăsate de vizitatorii necunoscuți, pe urmă se întoarse spre Vasilisa:

— Nu mai puteți face nimic. Țștia au fost niște bandiți. Să-i mulțumiți lui Dumnezeu că ați scăpat cu viață. Drept să vă spun, mă uimește că n-ați pățit-o și mai rău.

— Doamne... dacă ați ști ce ne-au făcut! rosti Vanda.

— M-au amenințat cu moartea.

— E bine că nu și-au adus amenințarea la îndeplinire. N-am mai auzit ca Țștia să cruțe pe careva.

— Au mers la sigur, murmură Caracudă.

— Acum ce să fac? întrebă Vasilisa cu glasul întretăiat. Să mă duc să reclam? Dar cui să reclam? Viktor Viktorovici, vă rog dați-mi și mie un sfat...

Mișlaevski își dresă glasul, stătu gînditor.

— Nu vă sfătuiesc să umblați cu reclamații, spuse. În primul rînd, n-o să-i prindă nici dracul, asta-i una. Își îndoi arătătorul lung și subțire. În al doilea rînd...

— Vasea, îți amintești? Ți-au spus foarte clar: dacă ne reclami, te împușcăm.

— Astea sînt baliverne... se încruntă Mișlaevski. N-o să vă împuște nimeni, dar vă repet: nici n-o să-i prindă nimeni și nici măcar n-o să-i caute. Iar în al doilea rînd, își îndoi un alt deget, în reclamație va trebui să arătați că vi s-au furat, după cum mi-ați spus și mie, niște bani emiși de guvernul țarist... Așa că dumneavoastră o să mergeți cu reclamația pe undeva pe la comandamentele lor, iar ei s-ar putea să vă facă încă o percheziție...

— Foarte posibil, foarte posibil, întări și Nikolka, în calitatea lui de mare specialist.

Vasilisa, cu hainele în neorînduială, udate cu apă de pe urma leșinului, își plecă ochii. Vanda plîngea încet, sprijinindu-se de ușă. Tuturor li se făcu milă de ei. Lariosik oftă greu în prag și își holbă ochii tulburi.

— Toată lumea are cîte un necaz, șopti.

— Cu ce erau înarmați? întrebă Nikolka.

— O, Doamne. Doi dintre ei aveau pistoale, iar al treilea... Vasea, al treilea n-avea nimic?

— Aveau numai două pistoale, îngăimă Vasilisa.

— N-ați băgat de seamă cum arătau armele? continuă să se informeze Nikolka.

— Nu cunosc mărcile pistoalelor, răspunse Vasilisa cu un oftat, de unde să le cunosc? Știu că era un pistol mare și negru, și încă unul, mai mititel. Era negru și acela și-avea un lăntîșor.

— Un lăntîșor... oftă Vanda.

Nikolka se încruntă și-l privi pe Vasilisa dintr-o parte, ca o pasăre. Cîteva clipe se lăsă de pe un picior pe altul, pe urmă se urni din loc și o porni repejor spre ușă. Lariosik se duse încet în urma lui. Nu apucă să intre nici în sufragerie, cînd din odaia lui Nikolka răsună urletul acestuia și zăngăniră cioburi de geam. Lariosik se repezi într-acolo. Prin odaia lui Nikolka se revărsa lumina becurilor din tavan, pe ferestruica deschisă venea un val de frig, iar dedesubtul ei geamurile se făcuseră țandări de

genunchii tînărului, care, în disperarea lui, căzuse de pe pervaz. Nikolka avea o privire rătăcită.

— Nu se poate! strigă Lariosik, împreunîndu-și mîinile. Asta-i o adevărată vrăjitorie!

Nikolka se repezi spre ușă, trecu în fugă prin bibliotecă, prin bucătărie, pe lîngă Aniuta care țipă „Nikol, Nikol, pune-ți căciula în cap! Dumnezeuule, oare ce s-o mai fi întîmplat?“ și, în cele din urmă, ieși prin tindă afară, în curte. Aniuta își făcu mărunt semnul crucii, puse cîrligul la ușa din tindă, reveni în fugă la bucătărie și își lipi nasul de geam. Dar Nikolka nu se mai zărea nicăieri.

De fapt, cotise la stînga, coborîse pe lîngă zidul casei și se oprise în fața troianului care închidea trecătoarea îngustă dintre cele două clădiri vecine. Peste omătul alb nu se zărea nici o urmă. „Nu mai pricep nimic“, murmură deznădăjduit și se azvîrli cu mult curaj înainte. Simțea că se sufocă. Se zbătu multă vreme prin zăpadă, scuipă și dădu din mîini, în cele din urmă izbuti să salte peste movila înghețată, pătrunse, plin de omăt pe haine, în trecătoare, aruncă o privire în sus și, în dreptul luminii care cădea pe fereastra odăii sale, văzu capetele negre ale piroanelor, umbrele lor scurte și ascuțite. Cutia însă, pe care o agățase de unul din ele, dispăruse.

Orbecăind, căzînd mereu în genunchi, cu o ultimă speranță în suflet la gîndul că poate s-a rupt sfoara cu care o legase, Nikolka pipăi îndelung vraful de cărămizi sparte de lîngă zidul casei. Dar cutia nu era de găsit.

Atunci, o lumină păru că i se revarsă în minte. „Aha-a!“ țipă și își făcu loc mai departe către gardul care dădea în stradă. Ajuns acolo, îl împinse cu mîinile și, îndată, două din scîndurile late, cenușii, lunecară într-o parte, descoperind o trecere lată de două palme spre trotuarul cufundat în beznă. „Acum, totul e limpede... Țștia au smuls frumușel vreo cîteva cuie din gardul putred, s-au strecurat înăuntru și... sigur că da... au vrut să

între la Vasilisa prin ferestruica de la cămară, dar au dat de zăbrelele care o închid pe dinăuntru.“

Alb de zăpadă din cap pînă în picioare, Nikolka intră tăcut în bucătărie.

— Dumnezeu! Stai nițel să te curăț... îi strigă Aniuta.

— Of, lasă-mă și tu în pace, îi răspunse și porni mai departe, prin casă, frecîndu-și de pantaloni mîinile învinețite. Larion, dă-mi una peste bot, i se adresează lui Lariosik. Acesta clipi des, își holbă ochii și spuse:

— Liniștește-te, Nikolașa. Nu te pierde așa cu firea. Începu să-și plimbe sfios mîinile peste spinarea lui Nikolka, scuturîndu-l de zăpadă cu mîineca hainei.

— Nu mă mai gîndesc că Alioșa o să mă facă una cu pămîntul, cînd o da Dumnezeu și s-o face bine, reîncepu Nikolka. Cel mai important lucru e pistolul lui Nai-Turs!... Mai bine m-ar fi împușcat pe mine, zău așa!... Să știi că asta-i pedeapsă de la Dumnezeu, că-mi bateam joc de Vasilisa. Îmi pare rău de inginer, dar îți dai seama: ăștia și-au făcut mendrele la el acasă chiar cu pistolul lui Nai. Și pentru că veni vorba, eu cred că ar fi putut să-i care totul din casă și fără nici un fel de pistoale... Așa e el, Vasilisa ăsta... Of... Ce istorie păcătoasă! Haide, Larion, ia o bucată de hîrtie, să mergem să astupăm geamul.

*

Nopatea tîrziu își făcură apariția din trecătoare Nikolka, Mișlaevski și Lariosik, înarmați cu un topor, un ciocan și cu niște cuie. Trecătoarea fu înfundată cu ajutorul a cîtorva scînduri groase și scurte. Nikolka bătu furios cuiele în așa fel ca vîrfurile să le iasă cît mai mult în afară. Încă mai tîrziu, același trio, alcătuit din Nikolka, Mișlaevski și Lariosik, traversă veranda, cu lumînări aprinse

în mîini, și urcă în podul clădirii, pe scara aflată în camera cea rece ca o ghețarie. Sus, în pod, umblară bocănind surd, amenințător, cu picioarele, se strecurară pe sub hornuri calde și pe sub rufe puse la uscat, pe urmă astupară cu scînduri și luminatorul care dădea spre acoperiș.

Aflînd despre această expediție, Vasilisa dădu dovadă de un interes deosebit și se alătură îndată celorlalți, umblînd și el printre căpriori și aprobînd toate acțiunile lui Mîșlaevski.

— Ce rău îmi pare că n-ați putut să ne dați de veste, spunea Nikolka, picurînd pe jos cu ceara ce se prelingea de pe lumînare. Trebuia s-o trimiteți la noi pe Vanda Mihailovna. Să fi venit pe scara de serviciu.

— Nu, băiete, nu fi tu prea isteț, îi răspunse la aceasta Mîșlaevski, mai tîrziu după ce reveniră în casă. Cu asemenea indivizi n-o scoți la capăt cu una, cu două. Crezi că nu s-ar fi apărat? Oho, ba bine că nu. Nici n-ai fi intrat bine în casă, că te-ai fi pomenit cu un glonte în burtă. Pac, și aleluia cu tine. Este? Să nu le fi dat voie să intre, asta ar fi fost cu totul altă treabă.

— M-au amenințat că mă împușcă prin tăblia ușii, Viktor Viktorovici, spuse sincer Vasilisa.

— N-ar fi îndrăznit să tragă, ripostă Mîșlaevski, mînuind ciocanul. În nici un caz. Ar fi sculat strada.

Mai tîrziu, către miezul nopții, Caracudă, rămas în apartamentul Lisovicilor, se lăfăia ca Ludovic al XIV-lea. Faptului îi premerse următoarea discuție:

— Nici gînd să mai vină astăzi, fiți pe pace, spuse Mîșlaevski.

— Ba nu, ba nu, ba nu, strigară la unison, lîngă ușă, Vanda și Vasilisa, vă rugăm, vă implorăm, pe dumneavoastră sau pe Feodor Nikolaevici, vă rugăm din toată inima. Doar n-aveți nimic de pierdut. Vanda Mihailovna o să vă facă un ceai. Avem un pat comod. Vă rugăm să

veniți și mâine. Cum o să rămână ea fără un bărbat în casă?!

— N-am să pot adormi, Doamne ferește, confirmă Vanda, înfășurându-se într-o broboadă pufoasă.

— Am și niște coniac, o să ne încălzim inima, făcu deodată cu un aer voinicesc Vasilisa.

— Du-te, Caracudă, spuse Mișlaevski.

Și astfel Caracudă avu prilejul să se lăfăiască. Creierii și supa cu undelemn nu erau decît simptomele unei boli respingătoare care se cheamă avariție și de care Vasilisa o molipsise pe nevastă-sa. În realitate, apartamentul ascundea prin ungherele sale adevărate comori pe care nu le cunoștea decît Vanda. Pe masa din sufragerie apărură un borcan cu ciuperci marinate, apoi friptură rece de vițel, dulceață de vișine și o sticlă de coniac Șustov, veritabil, de calitate extra, cu celebrul clopot pe etichetă. Caracudă ceru un păhărel și pentru Vanda Mihailovna și i-l umplu cu mîna lui.

— Îmi turnați prea mult, țipă Vanda.

Vasilisa dădu din mîna a pagubă și supunîndu-se lui Caracudă, bău și el un păhărel.

— Nu uita, Vasea, că-ți face rău, îi spuse cu blîndețe Vanda.

După explicația competentă a lui Caracudă cum că această băutură nu poate fi în nici un caz dăunătoare, ba chiar li se dă, îndoită cu lapte, și celor bolnavi de anemie, Vasilisa mai bău un păhărel și, îndată, obrații i se colorară, iar fruntea i se aburi de nădușeală. Caracudă bău cinci păhărele și căpătă o dispoziție din cele mai plăcute. „Asta dacă s-ar mai îngrășa, n-ar fi deloc de lepădat“, gîndi privind-o pe Vanda.

Spuse apoi cîteva cuvinte măgulitoare în legătură cu așezarea încăperilor din apartamentul Lisovicilor și, în cele din urmă, stabili un plan de semnalizare către cei care locuiau cu un etaj mai sus. Vasilisa urma să sune o dată la ușa cu geamuri și încă o dată la intrarea de serviciu în

apartamentul Turbinilor. Atunci, ușa care da în stradă avea s-o deschidă Mîșlaevski, or, asta era cu totul altceva.

Caracudă lăudă mult locuința, zicînd că e foarte comodă, bine mobilată și n-are decît un singur neajus: e friguroasă.

Puțin mai tîrziu, Vasilisa aduse un braț de lemne și făcu el însuși focul în soba din colțul salonului. Caracudă, dezbrăcat, sta tolănit pe canapea, între două cearșafuri de cea mai bună calitate și se simțea admirabil. Vasilisa, numai în cămașă, cu bretelele azvîrlite peste umeri, veni la el, se așeză în fotoliu și spuse:

— Ca să vedeți: nu am somn. Dacă-mi dați voie, aș mai sta de vorbă cu dumneavoastră.

Lemnele din sobă se făcură jăratice. Vasilisa, rotofei, acum potolit cu totul, se lăsase pe spătarul fotoliului, ofta și vorbea rar, molcom:

— Care va să zică, așa stau lucrurile, Feodor Nikolaevici. Tot ce-a fost cîștigat prin muncă cinstită, a trecut într-o singură seară în mîinile unor ticăloși... care au recurs la forță... Să nu credeți că sînt un adversar al revoluției, o, nu, eu înțeleg prea bine cauzele istorice care au provocat toate acestea.

Reflexe sîngerii jucau peste obrazul lui Vasilisa și peste închizătoarele de metal ale bretelelor. Cuprins de o nespus de plăcută moleșeală, adusă de aburii coniacului, Caracudă sta gata să ațipească, încercînd să-și păstreze pe chip expresia de politicoasă atenție.

— Totuși, recunoașteți și dumneavoastră, la noi, în Rusia, o țară, firește, din cele mai înapoiate, revoluția a degenerat acum într-un fenomen social aidoma răscoalei lui Pugaciov... Ați văzut prea bine ce se petrece... În mai puțin de doi ani, am pierdut orice sprijin din partea legii, orice apărare a dreptului nostru de oameni și cetățeni. Englezii spun...

— Mm, desigur... adică englezii, mormăi Caracudă, simțind că un perete moale începe să-l despartă de cel așezat în fotoliu.

— ...Iar la noi, cum să mai poți vorbi de celebrul principiu, „casa mea – cetatea mea“, când nu-ți garantează nimeni că în propriul dumatăle apartament, închis cu șapte lacăte, o clică de bandiți, cum au fost cei care m-au vizitat astăzi, n-o să-ți ia nu numai averea, dar chiar și viața?!

— Le venim noi de hac... cu semnalizarea și cu obloanele, n-o prea nimeri Caracudă, gata să adoarmă.

— Lăsați astea, Feodor Nikolaevici. Doar nu numai de semnalizare e vorba! Nici un fel de semnalizare nu poate opri acel proces de dezintegrare și descompunere care se petrece astăzi în sufletul oamenilor. Nu vă supărați, semnalizarea nu-i decît un amănunt. Dar dacă se va defecta? Ce te faci atunci?

— O reparăm, răspunse fericit Caracudă.

— Bine, dar viața nu se poate aranja numai cu semnalizări, ori, spre exemplu, cu pistoale. Problema se pune cu totul în alt fel. Eu vorbesc în general, adică generalizez un caz particular. Vorba e că a dispărut respectul față de proprietatea privată. Or, dacă așa stau lucrurile, înseamnă că totul e pierdut. Înseamnă că ne-a sunat ceasul. Să știți că din fire sînt un democrat convins, sînt și eu un om din popor. Tatăl meu a fost un simplu muncitor la căile ferate. Tot ce vedeți în jur, plus ceea ce mi-au furat astăzi escrocii ăia, le-am dobîndit muncind numai cu mîinile astea ale mele. Și vă rog să mă credeți că n-am stat niciodată să apăr vechiul regim, dimpotrivă, vă mărturisesc între patru ochi că sînt un adept al partidului constituțional democrat. Acum însă, cînd am văzut cu ochii mei ce întorsătură au luat evenimentele, vă jur că mi se naște în suflet o convingere lugubră că nu ne poate salva decît un singur lucru... De undeva, din unduirea molatică ce-l învăluia pe

Caracudă, se auzi o șoaptă... Autocrația. Da, domnule... Cea mai aspră dictatură din câte se pot închipui... Numai o autocrație...

„Măi, ce-i mai turie gura, gândi potopit de plăcere Caracudă. M-da, autocrația e o chestie dată naibii.“ Ehe-mm... făcu el ca prin vată.

— Ah, du-du-du-du, *habeas corpus*, ah, du-du-du-du... Hai, du-du... bombănea glasul prin stratul de vată, hai, du-du-du, degeaba gîndesc ei că o asemenea stare de lucruri poate să dureze multă vreme, hai, du-du-du, și strigă mulți ani trăiască. Nu, domnule! Mulți ani nu va dura treaba aceasta și este cu totul ridicol să crezi că...

— Fortăreața Ivangorod, îl întrerupse deodată pe Vasilisa răposatul comandant, purtînd pe cap o cușmă ofițerească.

— mulți ani trăiască!

— Și Ardagan și Kars, confirmă Caracudă, învăluit în ceață,

— mulți ani trăiască!

Rîsetul pricăjit, politicos, al lui Vasilisa, în depărtare.

— Mulți ani trăiască!!

cîntară cu bucurie glasurile din capul lui Caracudă.

Mu-ulți ani trăiască. Mulți ani trăiască.

Mu-u-u-ulți a-a-ni tră-ia-a-a-ască.

se înălțară spre boltă cei nouă bași din celebrul cor
al lui Tolmașevski.

Mu-u-u-ulți a-a-ni tră-ia-a-a-a-a-ască.

izbucniră – cu glasuri de cristal – discanții.

Mulți... Mulți... Mulți...

risipindu-și glasurile de soprano, se înfipse, ca o
spirală, corul, sus, în bolta catedralei.

— Iote-l, bre! Iote-l bre, Petliura în
persoană...

— Iote-l, bre Ivane...

— Taci, prostule... Petliura o și agiuns în
piață...

În balcon, sute de capete se grămădeau unele
peste altele, strivindu-se, spînzurînd peste
balustradă printre străvechile coloane zugrăvite cu
fresce negre. Răsucindu-se în vîltoare,
împingîndu-se agitați, strivindu-se unii pe alții,
veneau tot mai mulți înspre marginea balconului,
să arunce măcar o privire jos, în hăul catedralei,
dar sutele de capete dinaintea lor spînzurau aidoma
unor mere gălbui, în șir gros, întreit. Prin hăul
negru, mii de capete tălăzuiau în valuri cuprinse de
năduf, iar peste ele se legăna o încinsă învîrtejire
de aburi și nădușeală, fum de tămîie, fire de
funingine de la sutele de lumînări, pîclă urcînd
dinspre candelile prînse în lanțuri de argint. O

draperie grea, cenușiu-albastră, luneca în scrișnet de inele, coborînd peste ușile împărătești, dăltuite în urmă cu veacuri din metal șerpuit, forjat, tot atît de sumbru și întunecos ca și întreaga catedrală Sfînta Sofia. Pletele de foc ale lumînărilor din policandre trosneau, legănîndu-se, prelingîndu-și în sus fuioarele fumurii. N-aveau aer îndeajuns. Înaintea altarului domnea o strașnică înghesuială. Din ușile laterale care dădeau în naos, peste treptele de granit cu marginile tocite, se rostogoleau odăjdii daurite, săltau în sus orarele. Din cutii rotunde de carton ieșeau la ivală potcapuri liliachii, de pe ziduri coborau, legănîndu-se, prapurii. Basul înfricoșător al protodiaconului Serebreakov urla de undeva din mijlocul mulțimii. Un veșmînt auriu, fără cap și fără mîini, se agită cocoșat peste cei adunați, apoi dispăru în mulțime și nu i se mai văzu decît o mîneacă vătuită a reverendei, pe urmă cealaltă. Fluturau batiste cadrilate și se pătureau în fîșii prelungi.

— Părinte Arkadi, leagă-te, bre, la obraz, afară-i un ger de crapă pietrele, dă-mi voie să te ajut.

Prapurii se înclinau în pragul ușilor ca niște drapele ale unei oștiri învinse, pluteau prin văzduh tainice slove de aur și chipurile cafenii ale sfinților; ciucurii grei ai prapurilor măturau pardoseala.

— Dați-vă la o parte...

— Fraților, unde să mai mergem?

— Manka! Ne calcă în picioare...

— Pe cine slăvește? (o voce de bas în șoaptă),
Republica Populară Ucraineană?

— Dracu să-i știe (altă șoaptă).

— Lac să fie, că broaște s-adună...

— Ușurel, ușurel...

Mulți ani trăiască!!!

izbucni din nou corul, rostogolindu-se prin catedrală... Tomașevski, gras și vînăt în obraz, își stinse lumînarea subțire, de ceară, și își vîrî diapazonul în buzunar. Corul, în haine cafenii cu găitane de aur, scuturînd capetele bălaie, parcă lipsite de păr, ale micilor discanți, legănînd beregatele și fălcile groase, de armăsar, ale bașilor, porni să curgă din balconul întunecos, lugubru. Năvălind în avalanșă printre coloane, îngroșîndu-și rîndurile, mulțimea vui, strivită, clocoti în bulboană.

Din ușile altarului răsăreau întruna stihare, capete legate peste urechi, figuri zăpăcite cu ochii larg deschiși, potcapuri mici violete, de carton, ca niște jucării. După ce-și așeză peste broboada cadrilată din cap o mitră care își juca în lumini pietrele prețioase, părintele Arkadi, parohul catedralei, un om pirpiriu și slăbuț, pluti și el prin puhoi, dînd mărunțel din picioare. Ochii părintelui erau pătrunși de deznădejde și îi tremura întruna bărbuța rară, cărunță.

— O să înconjoare biserica. Grăbește, Mitka.

— Mai încet, bre! Ați căpiat? Le faceți popilor de petrecanie...

— Ducă-se învîrtindu-se.

— Oameni buni! Moare copilul...

— Nu mai pricep nimic.

— Dacă nu pricepi, nici n-ai ce căta acilea. Fă bine și du-te frumușel acasă, că aici nu-i de matale...

— Portofelul! Mi-au furat portofelul!!!

— Stai puțin, dacă ăștia sînt socialiști, ce rost mai au popii?

— Uită-te pe unde calci!

— Pentru un pol, popii ăștia i-ar sluji și necuratului liturghie.

— Să știi că acu-i de mers în piață și de dat buzna prin dughenile jidovești. Aista-i momentul...

— Eu nu vorovesc voroava matale.

— Au călcat o femeie, o femeie...

— Ha-a-a-a... Ha-a-a-a.

Din spațiile strâmte dintre coloane, de sus, din balcon, de pe o treaptă pe alta, umăr la umăr, să nu te poți mișca, nici întoarce, puhoiul înainta rotindu-se în cercuri, către ușă. Saltimbanci dintr-un secol neștiut, înveșmîntați în cafeniu, cu picioare groase, treceau, dansînd și cîntînd din fluier, peste vechile fresce de pe ziduri. Mulțimea pe jumătate sufocată, amețită de fum și tămîie, de aburul miilor de răsuflări, înainta pe sub bolți în scîșnet amarnic și în vuiet. Dinlăuntrul ei țîșneau mereu țipetele scurte, de durere, ale femeilor. Hoții de buzunare cu fulare negre la gît operau încordați, lunecîndu-și anevoie mîinile savante, abile, prin bulgării lipicioși ai cărnurilor strivite. Șuierau peste pardoseală miile de picioare, mulțimea foșnea șopotind:

— Doamne, Dumnezeule...

— Iisuse Cristoase... Maica Domnului...

— Am făcut o prostie c-am venit. Ia te uită ce se petrece!

— Călca-te-ar să te calce, ticălosule...

— Oameni buni, ceasul, fraților, ceasul... Îi de argint, abia ieri l-am cumpărat...

— Ți l-au liturgisit, cum s-ar zice...

— În ce limbă au făcut ăștia slujba, dragii mei, că n-am priceput?

— Într-a lui Dumnezeu, mătușă.

— Or dat poroncă să nu mai hie voie pentru voroavă moscălească.

— Stați puțin, cum vine asta? Nici în limba ta, pravoslavnică, nu mai ai dreptul să vorbești?

— Cu carne cu tot s-or dus cerceii. O juma de ureche mi-au rupt...

— Cazaci, puneți mîna pe bolșevicul acela! Îi șpion! Îi șpion de-al bolșevicilor.

— Acilea nu vă mai merge ca-n Rusia, domnișorule.

— Doamne, uitate-i că poartă cozi de cal... Îl vezi, Marusia, pe acela cu găitane?

— M-mi se face r-rău...

— I s-a făcut rău la o femeie.

— La toți ni s-a făcut rău, conică. La tot poporul îi e rău de nu mai poate. Ochiul, îmi scoateți ochiul, nu mai dați năvală. Ce, ați înnebunit, păgînilor?!

— Afar'! Afar', în Rusia! Afar' din Ucraina!

— Ivan Ivanovici, acum să fi fost aici niște unități de poliție. Îți aduci aminte, altădată, în zilele de sărbătoare?... Eh, eh, eh...

— Pe Nikolai sîngerosul l-ați vrea? Las' că știm prea bine cam ce gînduri vă umblă prin cap.

— Vezi-ți, domnule, de treaba dumitale. Ți-am făcut ceva?

— Dumnezeuule, să ajungem la ușă mai degrabă... Să putem trage nițel aer în piept.

— Eu nu mai ajung. Mor.

Prin ușile din față mulțimea se îmbulzea întruna și se năpustea afară, oamenii se răsuceau, se clătinau, își scăpau căciulile, suduiau, își făceau cruce. Prin ușile laterale unde se și făcuseră țandări cîteva geamuri groase, izbucni afară șirul de argint și aur al preoților sufocați și buimaci, cu corul în urmă-le. Pete aurii plutiră prin vălmășagul negru, săltară potcapuri și mitre, prapurii, vîrîți oblic prin geamuri, se ridicară și plutiră cu vîrful în sus.

Se lăsase un ger cumplit. Orașul se învăluisese în fum. Prin curtea catedralei, bătătorită de mii de picioare, zăpada scîrțîia fără încetare. Un abur străveziu se legăna prin aerul înghețat, suind spre înălțimi. Marele clopot al Sfintei Sofia vuia prelung în turla cea mai înaltă, încercînd să înăbușe țișetele acelui clocot înspăimîntător. Clopotele mici schelălăiau într-aiurea, luîndu-se la întrecere, ca și cînd s-ar fi urcat însuși satana în clopotniță, chiar diavolul în reverenda lui neagră, și, jucîndu-se ar fi răscolit văzduhul. Prin despicăturile negre ale clopotniței cu mai multe

caturi, care odinioară îi întâmpinase cu zvon de alarmă pe tătarii cei cu ochii mici și oblici, se vedea limpede cum își ies din fire și țipă întruna clopotele mărunte, aidoma unor căței legați de lanț. Gerul trosnea, fumegînd. Frigul săgeta prin inimi, îngheța răsuflarea, dar lumea se revărsa neagră prin toată curtea catedralei.

Bătrînii cerșetori cu țestele descoperite, unele golașe ca niște dovleci copti, altele învelite în șomoioagele dese, roșcate, ale părului năclăit, se și așezaseră turcește, neținînd seama de mușcăturile gerului, de-a lungul potecii de piatră care ducea spre bolta străvechii clopotnițe și începuseră să îngîne cu glasuri hodorogite.

Cobzarii orbi răscoleau inimile cu disperatul lor cîntec despre Judecata de apoi. Șepci roase, murdare, cu gura în sus, stăteau rînduite în fața lor ca niște frunze de toamnă, cădeau în ele ruble mototolite și își fluturau marginile grivne subțiri, soioase.

*Oh, că sfîrșitul veacului e aproape, e aproape,
Și Marea judecată va să vină, va să vină...*

Zvon tulbure, sinistru, creștea peste pămîntul cuprins de îngheț, pornea în scrișnet din cobzele galbene, cu gîturi răsucite, strîmbe.

— Fraților și surorilor, uitați-vă la mine, schilodul. Ajutați-mă, în numele Domnului, cu ce vă lasă inima.

— Să dăm fuga în piață, Fedosei Petrovici, c-o să fie prea tîrziu.

— Aștia mai fac o slujbă.

— Or să ocolească biserica.

— Slujbă mare o să fie. Pentru victoria armatei revoluționare a poporului ucrainean.

— Cum vine asta? Păi, n-au ieșit victorioși?

— Las' c-o să mai fie și alte victorii!

— Om porni iar la luptă.

— Încotro?

— Asupra Moscovei.
 — Care Moscovă?
 — Aia care este.
 — Ba să vă puneți pofta-n cui.
 — Ce-ai zîs? Mai spune, bre, o dată. Flăcăi,
 ian auzi ce-o zîs aista.
 — N-am spus nimic.
 — Puneți mîna, puneți mîna pe el, banditul!
 — Fugi, Marusia, pe poarta cealaltă, că pe
 dincoace nu-i de trecut. Zice lumea că Petliura e în
 piață. Să-l vedem și noi cum arată.
 — Zăludo, Petliura e în biserică.
 — Zăludă ești tu. Zice lumea că-i călare pe un
 cal alb.
 — Slavă lui Petliura! Slavă Republicii
 Populare Ucrainene!!!
 — Don... don... don... Don-don-don... Tirli-
 bang-bang... Don-bang-bang, înnebuniseră
 clopotele.
 — Dați pentru niște copii orfani, cetățeni
 creștini, oameni buni... Dați orbului...
 Schilodului...
 Un olog tuciuriu, cu un bazon de piele neagră
 prins de fundul pantalonilor, se tîra aidoma unei
 răgace strivite, înfigîndu-și mîinile în zăpada
 bătătorită. Cerșetorii, schilozii, își arătau rănilor de
 pe pulpele vinete, își scuturau capetele,
 prefăcîndu-se că sînt cuprinși de ticuri, paralizați,
 își dădeau ochii albi peste cap, ca orbii. Chinuind
 sufletele, scrijelind inimile, amintind de mizerie,
 de minciună, deznădejde și de sălbăticia fără sfîrșit
 a stepelor, scîrțîiau ca niște roți neunse, gemeau și
 urlau prin mulțime blestемatele cobze.
 — Întoarce-te, orfane, că-n lumea rea te-oi
 pierde...
 Babe cu părul vîlvoi, cu capetele tremurînde,
 își întindeau, sprijinite în cîrje, mîinile osoase, de
 pergament și schelălăiau cu îndîrjire:
 — Frumosule! Să-ți deie bunul Dumnezeu
 sănătate!

— Cucoană, ai milă de-o bătrână, de-o biată orfană miloagă.

— Dragii mei, fraților, Dumnezeu să vă răsplătească...

Cerșetoare cu talpa lată, prostălăi în bonete cu clape pentru urechi, țărani purtând negre cușme de miel, fete rumene, funcționari ieșiți la pensie, cu urmele prăfuite ale cocardelor pe chipie, femei în vîrstă cu pîntecul țuguiat, băiețandri iuți de picior, cazaci în mantale, cu cozi de cal ce le spînzurau peste căciulile cu fundul din postav colorat, albastru, roșu, verde, vișiniu cu găitane, argintiu sau cu ciucuri de aur, ca cele de pe coșciuge, toată această gloată se revărsa ca o apă neagră prin curtea catedralei, iar prin ușile ei date de perete, ieșeau mereu alte și alte valuri. Coborînd de pe trepte, își reveni, prinzînd puteri, și auriul șir de preoți, își potrivi pasul, se învioră, și din nou plutiră în ordine, în rînduri strînse, capete descoperite, încinse cu broboade cadrilate, mitre și potcapuri, coamele stufoase ale diaconilor, glugile monahilor, crucile ascuțite din vîrfurile unor prăjini subțiri, date cu aur, prapurii înfățișîndu-l pe Hristos-Mîntuitorul și pe Maica Domnului cu pruncul Iisus în brațe și, în urma lor, înaintară încet, prelingîndu-și ciucurii, toate celelalte steaguri bisericesti, despicate, bătute cu aramă, roșii, aurii, scrise cu prelungi slove chirilice.

Nu-i nicidecum un nor cenușiu, cu pîntecul gros, de șarpe, cel ce se revarsă peste Oraș, nu sînt nicidecum rîuri cu apă tulbure cele ce potopesc ulițele bătrîne, sînt oștile nenumărate ale lui Petliura ce se îndreaptă către piața străvechii catedrale, la paradă.

Cea dintîi, fărîmînd gerul în tunet de fanfară, izbind cu sclipitoarele talgere, tăind în două șuvoiul negru al mulțimii, pași înainte divizia albastră.

În caftane albastre, purtînd căciuli de oaie cu vîrfuri albastre, date voinicește pe spate, trecură

apoi trupele galițiene. În urma fanfarei, aplecate printre săbiile scoase din teacă, plutiră două steaguri bicolore, iar în urma lor, strivind în cadență omătul de cleștar, înaintară vitejește șiruri de ostași îmbrăcați cu toții în uniforme trainice, deși din postav nemțesc. În urma celor din primul batalion, veniră alții, tuciurii, în halate lungi, încinși în curele, cu lighenașe de oțel pe cap. Păduri de baionete cafenii se avîntau neconținut spre locul de paradă.

Se izvodiră apoi, în șiruri dese, fără număr, regimentele cenușii ale pușcașilor Secei. Veniră apoi alte regimente de haidamaci pedestri, un batalion după altul și, jucînd călări printre altele, înaintară comandantii. În zvon de aur zvîrlit peste fluviul pestriț, marșuri vitejești chemau la victorie.

În urma infanteriștilor, săltînd ușor în șa, veniră în trap regimentele de cavaleriști. Sclipiră orbitor în ochii mulțimii cușmele moi, date pe ceafă, cu vîrfurile lor verzi și roșii, cu ciucurii prelungi, în fir de aur.

Lăncile, agățate cu lanțuri de brațele cavaleriștilor, săltau ca niște ace subțiri. Printre șirurile de călăreți băteau cu veselie tobele și se avîntau, speriați de urlatul fanfarei, armăsarii gorniștilor și ai comandanților. Vesel și gras, ca o minge, Bolbotun înainta în fruntea regimentului său, lăsîndu-și pradă gerului fruntea joasă și obrajii dolofani, fericiți. Iapa cea roșcată privea chiorîș cu ochiul însîngerat, morfolind zăbala și scăpînd pe jos bulgări de spumă; se ridica în două picioare, îl scutura pe ofițerul cel gras de șase puduri; sabia lui îngustă uruia, pocnindu-l cu teaca, și, îndată, colonelul atingea ușor, cu pintenii, trupul roșcat, nervos.

Căci comandantii sînt cu noi,

Cu noi, ca niște frați!

cîntau săltînd în şa bravii haidamaci, şi le fluturau în bătaia vîntului steguleţele colorate.

Legănîndu-şi drapelul galben-albastru, ciuruit de gloanţe, trecu în sunet de armonică şi regimentul colonelului Kozîr-Leşko, cel oacheş, cu mustaţă ascuţită, suit pe un armăsar uriaş. Colonelul era posomorît şi privea cu coada ochiului, lovind cu biciuşca, peste crupă, calul. Avea de ce să fie supărat. Salvele oamenilor lui Nai-Turs, răbufnite într-o dimineată ceţoasă pe şoseaua Brest-Litovsk, îl lipsiseră de cele mai bune plutoane, astfel că regimentul, care venise acum în trapul cailor îşi rostogoli peste caldarîmul pieţei, rîndurile mult rărite.

În urma lui Kozîr pătrunse în piaţă vestitul regiment al cavaleriştilor de la Marea Neagră, încă neînfrînt de nimeni şi care purta numele viteazului hatman Mazepa. Numele celui care fusese cît pe ce să-i aducă pieirea împăratului Petru în lupta de la Poltava, flutura, înscris cu litere de aur peste mătasea albastră a drapelelor.

Norii suri ai mulţimii de norod se prelingeau peste zidurile cafenii şi galbene ale clădirilor, îşi rostogoleau valurile prelungi, săltînd peste socluri şi parapete. Zeci de copilandri curioşi se căţarau pe stîlpii felinarelor, şedeau înghesuiţi pe stinghiile porţilor, pe acoperişuri, fluierau şi strigau întruna: ura... ura...

— Slavă! Slavă! le ţinea isonul lumea de pe trotuare.

Chipuri turtite se grămădeau la ferestre şi în uşile balcoanelor.

Birjarii se cocoţau pe caprele trăsurilor şi îşi fluturau biciuştile.

— V-aţi chihăit pînă mai amu că-s nişte bande... Văzut-aţi cum arată bandele. Ura-a!

— Mania, iacătă-l acolo, acolo... Îi chiar Petliura pi un cal sur. Ci frumos îi! Ca o floari...

— Vezi-ţi, madam, de treabă, aista-i colonelu',

— Oare? Da Petliura pi unde-i?

— Petliura e dus la palat. Primește pe solii francezi, veniți de la Odessa.

— Ce tă agrăiești, conașule? Care soli?

— Știi, Piotr Vasilievici, se zvonește că Petliura (în șoaptă) e la Paris. Ce zici de asta?

— Văzurăți bandele?... Un melion de soldați, nu alta...

— Da care-i Petliura? Care-i, domnișorilor, Petliura aista? Măcar cu un ochi să-l videm și noi.

— Coniță, să știi că Petliura se află în piață și primește defilarea.

— Da de unde! Petliura e la Berlin, la președinte, în legătură cu încheierea alianței.

— La care președinte, bre? Ci tă umbli mata cu provocări dintr-astea?

— La președintele de la Berlin... în legătură cu republica...

— L-ați văzut? L-ați văzut? Ci om de vază!... O trecut pe strada Rîlski într-o caretă cu șase cai...

— Cum vine asta: cred și ăștia în popi?

— Eu nu zîc nici că cred, nici că nu cred. Am zîs doar că o trecut într-o caretă. Încolo, treaba'mneatale...

— Treaba e că popii fac astăzi slujbă...

— Cu popii e lucru mai trainic...

— Petliura, Petliura, Petliura, Petliura, Petliura...

Roți grele se rostogoliră uruind sinistru, dudură aprig chesoanele. În urma celor zece regimente de cavaleriști, se desfășură, într-o șerpuire fără sfîrșit, artileria. Trecură mortiere groase, cu boturi teșite, lungi și subțiri tunuri de câmp. În vârful chesoanelor ședeau servanți veseli, bine hrăniți, victorioși, cei călări mergeau în deplină ordine și pace. Armăsarii înalți și voinici, cu crupele late, precum și căluții luați cu japca de pe la țărani, mărunți, aidoma unor purici cu burta mare, înaintau încordîndu-și mușchii, trăgînd de harnașamente. Venea mai ușoară, în uruit de căruță

goală, artileria de munte, iar tunurile ei mici săltau peste caldarîm, înconjurate și ele de călăreți.

— Eh... eh... cică nu sînt decît cincisprezece mii de oameni... Ne-au mințit cu nerușinare... Cincisprezece mii... banditul... descompunere... Doamne, le pierzi și numărul... Încă o baterie... încă una și încă...

Mulțimea îl înghesuisese pe Nikolka, ducîndu-l cînd într-o parte, cînd în alta. În cele din urmă, vîrîndu-și nasul ascuțit de pasăre, în gulerul ridicat al mataliei studentești, izbuti să ajungă la o nișă într-un zid de cărămidă, de unde nu-i mai făcu vînt nimeni. O muierușcă veselă, cu pîslari în picioare, care se și instalase în nișa aceea, îi strigă rîzînd:

— Țin-te de mine conașule, că eu mă țin de cărămida aiasta. Altminteri om cădea amîndoi.

— Mulțumesc, mormăi posomorît Nikolka din guleru-i alb de promoroacă, am să mă țin de cîrligul ăsta.

— Unde o hi Petliura, Doamne, să-l văd și eu la față? glăsuia muierușca cea bună de gură, văleu, că tare aș mai vrea să-l văd. Grăiește lumea că la soare te poți uita, da la dînsu ba.

— Îhm, mormăi Nikolka, în doi peri, învelit cu gulerul lui de miel, așa este. „Încă o baterie... ia uite, naiba să-l ia... Acum înțeleg și eu...”

— Adineaori o zîs cineva că l-o văzut trecînd cu otomobilu'... Mătăluță nu-l văzuși?

— Nu este aici, e la Vinnița, răspunse Nikolka sec, cu glas cavernos, mișcînd degetele de la picioare, înghețate bocnă. „De ce naiba nu m-oi fi încălțat cu pîslarii? E un ger de crapă pietrele.”

— Iote-l. Iote-l. Acela-i Petliura.

— Care Petliura, bre? Îi comandantul vartei tătă zîua.

— Petliura șade amu la Belaia Țerkov. De-amu Belaia Țerkov a hi capitala.

— Dar aici, în Oraș, oare nu vor veni?

— Or veni și aici cînd or crede de cuviință.

— M-da, m-da, m-da...

Zang, zang, zang. Răpăitul înfundat al tobelor răsună întruna din piața Sf. Sofia, iar de-a lungul străzii porniseră acum, amenințând cu mitralierele și legănându-și turelele grele, patru feroase mașini blindate. Strașkevici însă, entuziastul cel rumen în obraz nu se mai afla înăuntrul nici uneia dintre ele. Strașkevici sta la ora aceea trântit jos, neridicat de nimeni și nemaifiind rumen, ci galben ca o mînjită turtă de ceară și cu totul nemișcat, la Pecersk, în parcul Mariinski, chiar în spatele porții de intrare. O gaură mică i se căsca lui Strașkevici în frunte, alta, cu pete de sînge închegat pe margini, în dosul urechii. Picioarele desculțe ale entuziastului ieșeau la iveală de sub zăpadă. Cu ochii sticloși, entuziastul privea drept în cer, printre crengile goale, desfrunzite, ale arțarilor. În jur plutea o tăcere adîncă, în parc nu se afla țipenie de om, ba nici pe stradă nu se arăta nimeni; muzica din preajma bătrînei catedrale Sf. Sofia nu răzbătea nici ea pînă acolo, așa încît chipul entuziastului era cu totul liniștit.

Uruind și despicînd mulțimea, blindatele plutiră prin puhoiul ei neostoit înspre piață, unde, profilîndu-se pe cer, se înălța în scări Bogdan Hmelițki arătînd cu buzduganul spre răsărit și miazănoapte. Clopotul își mai rostogolea încă unda groasă peste colinele ninse și peste cotloanele orașului, încă mai bătea, încă mai bubuia toba în mijlocul furnicarului și se mai cățara peste copitele negre ale monumentului puștimea înfrigurată de bucurie și emoție, cînd de-a lungul străzilor se și porniră să uruie și să-și sune lanțurile de la roți șiruri lungi de autocamioane. Urcate sus, pe platforme, purtînd lungi cojoace ucrainene de sub care le fluturau fotele țesute cu fir, veniră cîrduri de fete, cu coronițe din paie împletite pe frunți, veniră flăcăi cu șalvari albaștri vîrîți în cizme pe sub poalele albe ale cojoacelor. Cîntară cu toții în unison, cu glasuri firave...

Chiar atunci, în ulcioara Rîlski, răbufni o salvă. Cu numai cîteva clipe înainte se răsuciră prin mulțime, în trîmbe de viforniță, țipetele muierilor. Cineva o luă la fugă urlînd înfricoșat:

— Văleu, jale mare!

Un alt glas răgușit, înecîndu-se:

— Îi știu. Puneți mîna pe ei! Îs ofițeri. Îs ofițeri. Îs ofițeri... I-am văzut dăunăzi cu epoleții pi umăr...

Cîțiva flăcăi dintr-o companie a regimentului zece al Radei, care își aștepta rîndul să treacă și el prin piață, descălecară la iuțeală și se repeziră prin mulțime, încercînd să apuce pe cineva de mîini. Femeile țipau întruna. Scoteau cîte un strigăt scurt, disperat și căpitanul Pleșko pe care flăcăii pusese mîna:

— Nu-s ofițer. Nu-i adevărat. Nu-i adevărat. Lăsați-mă. Sînt funcționar de bancă.

Puseră mîna și pe un altul de lîngă el. Acela, alb la față, tăcea, răsucindu-se din tot corpul ca să scape din strînsoare...

Apoi lumea se repezi prin ulicioară ca dintr-un sac prea plin, călcîndu-se unii pe alții în picioare. Lumea alerga înnebunită de groază. În urmă, rămase un loc cu desăvîrșire alb, doar cu o pată în mijloc: o căciulă azvîrlită de cineva. Prin ulicioară fulgeră scurt, un bubuit născu ecouri răsunătoare, și căpitanul Pleșko cel care se lepădase de trei ori pînă atunci, își plăti scump dorința de a veni la paradă. A căzut la pămînt în dreptul grilajului vechii case parohiale a catedralei Sf. Sofia, trîntit pe spate, cu brațele în lături, iar celălat, tăcutul, îi căzu peste picioare și capul i se răsuci cu fruntea spre trotuar. Îndată izbucniră din colțul pieței talgerele, lumea se îmbulzi din nou și fanfara se auzi răzbubuind ca și pînă atunci. Zvîcni un glas victorios: „Înainte marș!“ Și, un rînd după altul, fluturîndu-și găitanele sclipitoare, se urni din loc și regimentul de cavalerie al Radei.

Fără veste, zarea cenușie dintre cupole crăpă în două, iar prin negura tulbure se ivi, pe neașteptate, soarele. Îi era atât de uriaș chipul, cum nu-l mai văzuse nimeni nicicând în Ucraina, și roșu cu desăvârșire, ca sângele curat. Dinspre globul care pătrunse în licăr trudnic prin mîzga norilor, se întinseră, netede, pînă hăt departe, fîșii de sânge închegat și de zemuială. Soarele vopsi cu sânge cupola cea mare a catedralei, și atunci, peste întinderea pieței se așternu o umbră stranie, chipul lui Bogdan se văzu vinețiu, iar mulțimea învîrtejită a norodului păru încă mai întunecată, mai deasă, cuprinsă și mai mult de zbucium. Se mai văzură atunci niște oameni cenușii, încinși în curele, care suiră pe stîncă, săltară de acolo pe trepte și, lovind cu baionetele, încercară să dea jos inscripția înfiptă în granitul negru. Dar baionetele loviră în zadar, lunecînd peste piatră. Bogdan își strunea cu furie armăsarul, încercînd să scape de cei care se agățau de copitele negre ale vajnicului său armăsar. Chipul lui Bogdan, îndreptat chiar către globul însîngerat al soarelui, era cuprins de mînie. Ca și pînă atunci, arăta cu buzduganul spre zări depărtate.

Cam tot atunci, mai multe brațe săltară peste cupa înghețată, lunecoasă, a fîntîinii arteziene de lîngă Bogdan, peste vuietul răscolit al mulțimii, o siluetă omenească. Omul acela purta o haină neagră, îmblănită, iar căciula, neținînd seama de ger, și-o scoase și, nemișcat, o ținea în mîini. Piața întreagă se mai frămînta și viermuia ca un furnicar răscolit, dar clopotul catedralei Sf. Sofia tăcuse, iar muzica se depărta, răsfirîndu-se pe străzi cuprinse de geruilă. La poalele fîntîinii se adunase o mulțime uriașă.

— Petka, Petka. Cine-i aista, de-l săltară oamenii?....

— Îmi pare că-i Petliura.

— Auziți, Petliura ține o cuvîntare...
— De ce amăgești lumea, bre?... Aista-i un orator simplu...

— Marusia, îi un orator. Îl vezi? Îl vezi?...

— Vor să facă o declarație...

— Aș. Or să citească Universalu’.

— Să trăiască Ucraina slobodă!

Omul suit pe cupa fîntîinii privi cu ochi înflăcărați în sus peste unduirea miilor de capete, înspre bolta pe care se întrezărea tot mai limpede discul soarelui, poleind cu aur sîngeriu crucile Sf. Sofia, apoi își înălță brațul și strigă cu voce slabă:

— Poporul să trăiască!

— Petliura... Iote-l pe Petliura!...

— Cum o să hie Petliura? Ori nu sînteți zdraveni la cap?

— Ce-o să caute Petliura sus, pe fîntînă?

— Petliura e la Harkov.

— Petliura e la banchetul de la palat...

— Nu umblați cu vorbe. Amu nu se țin bancheturi.

— Să trăiască poporul! repetă omul și îndată o șuviță a părului auriu, luminos, îi săltă, căzîndu-i pe frunte.

— Liniște!

Glasul omului luminos prinse putere și acum se auzi limpede prin murmurul mulțimii și scîrțîitul zăpezii, prin vuiet și zbucium, prin tunetul îndepărtat al tobelor.

— L-ați văzut pe Petliura?

— Doamne, sigur că da, chiar adineaori.

— Vai, ci fericită sînteți! Și cum arată? Cum arată?

— Poartă o mustață neagră și răsucită în sus ca Wilhelm, și un coif pe cap. Uite-l că trece pe lîngă noi, uite-l, Maria Feodorovna, îl vedeți, îl vedeți?

— Nu umblați cu provocări d-aiestea. Dumnealui îi comandantu’ pompierilor.

— Să știți, coniță, că Petliura se află în Belgia...

— În Belgia? De ce a plecat acolo?

— Să stabilească alianța cu aliații...

— Vezi-ți de treabă, coane. Adineaori a trecut cu escorta încolo, înspre Duma.

— Ci grăiește aceala?

— Jurământul...

— Va depune jurământul?

— Cum o să-l depună? Lui o să-i depună alții.

— Ba să știu că mor (în șoptă), dar jurământul n-am să depun...

— Nici n-o să aveți nevoie... Cu femeile ăștia n-au de-a face.

— Cu jidanii or să aibă de-a face. Aista-i lucru garantat...

— Și cu ofițerii. O să le scoată mațele la toți.

— Și la moșieri. Jos cu ei!!

— Liniște.

Omul cel luminos, purtînd în priviri un licăr de amară suferință și în același timp o hotărîre fermă, arătă spre soare.

— Auzit-ați cu toții, frați orășeni, tovarăși, cum or cîntat mai adineaori cazacii: „Comandanții îs cu noi, cu noi, ca niște frați“. Cu noi sînt tăți! omul se bătu cu căciula în pieptul de care sta agățată o imensă fundă purpurie. Cu noi. Căci ai noștri comandanți or ieșit din sînul norodului și or să moară tăt cu el, laolaltă. Cu noi or degerat pe zăpadă să cucerească Orașul și iată că l-or cucerit cu vitejie osebită, iar drapelul roșu se vîntură acum peste cășile lui...

— Ura!

— Stăi, cum, adicătelea, drapelul roșu? Ce tăt grăiește aista? Ba-i galben cu albastru.

— Doar bolșevicii îl are roșu.

— Liniște! Trăiască!

— Bre, da grăiește tare stricat pe ucrainește...

— Tovarăși! Astăzi aveți în față o nouă sarcină: să ridicați și să întăriți o nouă și neatîrnată

Republică pentru fericirea la toate elementele
truditoare: muncitori și plugari, că numai aiștea
care or stropi cu sîngele lor curat și cu sudoare
țărîna aiasta a noastră au dreptul a o stăpîni!

— Așa e! Slavă!

— Îl auzi, le zice „tovarăși“? Mari îți sînt
minunile, Doamne...

— Li-niș-te!

— De aceea, dragi cetățeni, să jurăm aici, în
această măreață zi a victoriei poporului – ochii
celui care vorbea se luminară, își întindea brațele
cu tot mai multă înflăcărare spre cerul plumburiu
și tot mai puține cuvinte ucrainene îi rămîneau în
apriga cuvîntare – să ne dăm cuvîntul că nu ne-om
depune armele pînă cînd drapelul roșu – simbol al
libertății – nu va flutura peste întreaga lume
truditoare.

— Ura! Ura! Ura! Inter...

— Vaska, gura! Ce, ți-ai pierdut mințile?

— Șciur, ce-i cu dumneata? Taci din gură.

— Zău, Mihail Semionovici, nu mă pot
stăpîni, scu-lați... voi oro...

Favoriții negri *à la* Oneghin lunecară în
gulerul lat, de lucru, și nu se mai zări de acolo
decît licărul azvîrlit către înflăcăratul motociclist,
pe care îl strivea mulțimea, licărul ochilor ciudat
de asemănători cu ochii răposatului locotenent
Șpoleanski, căzut în noaptea de paisprezece
decembrie. Mîna omului, vîrîtă într-o mînușă
galbenă, se întinse, strîngînd cu putere brațul lui
Șciur...

— Bine. Bine, tac din gură, mormăi Șciur,
urmărindu-l cu ochii larg deschiși pe omul cel
luminos.

Acesta, izbutind să se stăpînească pe el însuși
ca și pe cei din primele rînduri ale mulțimii strigă
acum cu glas răsunător:

— Să trăiască sovietele de deputați ai
muncitorilor, plugarilor și cazacilor. Să trăiască...

Deodată soarele se stinse și peste cupolele catedralei Sf. Sofia se așternu umbra, chipul lui Bogdan se profilă limpede, chipul omului de asemenea. Se văzu de departe cum îi saltă șuvița aurie peste frunte...

— Ga-a... Ga-a, vui mulțimea...

— ... sovietele de deputați ai muncitorilor, țăranilor și ostașilor Armatei Roșii. Proletari din toate țările, uniți-vă...

— Cum? Cum? Ce spune-e?! Slavă!!

În rîndurile din spate, cîteva glasuri bărbătești și unul subțire și cristalin începură să cînte: „Cînd o fi să mor...”

— Ur-ra! izbucniră strigăte triumfătoare din altă parte. Pe urmă, altundeva se iscă o vîltoare.

— Puneți mîna! Puneți mîna pe el! țipă un glas bărbătesc răgușit, în același timp plîngăreț și pătruns de ură. Prindeți-l! Aista-i provocator! Îi bolșevic! Muscal! Puneți mîna pe el! L-ați auzit ce grăiește?...

Două brațe se agitară în aer. Oratorul se azvîrli într-o parte, apoi îi dispărură picioarele, pîntecul și, în cele din urmă, capul, acoperindu-se iar cu căciula.

— Prindeți-l! strigă, ținîndu-i isonul celuiilalt, cu glas de tenor, subțire. Aista-i un orator fals. Nu-l lăsați să fugă, fraților, prindeți-l, oameni buni.

— Ga, ga, ga! Stai! Cine e? Pe cine au pus mîna? Pe cine? Ba n-au pus mîna pe nimeni!!!

Cel cu glas subțire se repezi înainte, spre fîntînă, agitîndu-și brațele în așa fel, ca și cînd ar fi încercat să prindă un pește mare și alunecos. Dar tot atunci, Șciur cel zăpăcit, vîrît într-o scurtă îmblănită și cu o căciulă cu urechi pe cap, se învîrți pe dinaintea lui, urlînd: „Prindeți-l”, și deodată răcnî cît îl ținu gura:

— Stați, fraților, că mi-a furat ceasul!

O femeie călcată peste picior țipă cu glas înfricoșător.

— Cui i-a furat? Unde-i? Gata, oblojitule, crezi că-mi scapi?

Cineva din spatele celui cu voce subțire îl prinse de haină și-l ținu în loc, iar din față o palmă lată și rece îi astupă dintr-o dată gura și nasul cu o scatoalcă grea de vreo oca și jumătate.

— Up! icni glasul subțire, se făcu alb ca varul și își simți capul gol, lipsit de căciulă. În aceeași clipă, îl arse cumplit o altă scatoalcă și cineva urlă de sus din ceruri:

— Uite-l, hoțul, pui de cățea! Dă-i! Dă-i!

— Stați oleacă! se înălța glasul subțire. Nu dați, bre, în mine! Nu sînt eu acela! Nu sînt! Pe bolșevicu ăla să puneți mîna! O-o! răcni el cu putere.

— Văleu, Dumnezeuule, Doamne, să fugim, Marusia, de aici, ia te uită ce-i fac!

Chiar în dreptul fîntîinii, printre cei ce se striveau unii de alții, izbucni, răsucindu-se, o bulboană, cineva, bătut crunt, urlă disperat, mulțimea fu azvîrlită în lături, dar – lucru cel mai de seamă – oratorul pierise. Atît de miraculos pierise, cu adevărat ca prin farmec, de parcă ar fi intrat în pămînt. Unul zbură afară din bulboană, dar nicidecum cel căutat. Se știa bine că falsul orator avusese o căciulă neagră, pe cîtă vreme, acesta se văzu că poartă o cușmă brumărie. Peste numai cîteva minute bulboana se potoli de la sine, ca și cînd nici nu s-ar fi iscat vreodată, căci sus, în cupa artezienei, fu suit un alt orator, și din toate părțile se repezi, îmbrăcînd cu alte și alte straturi sîmburele central, o mulțime ce număra pe puțin două mii de oameni.

*

Într-o ulicioară albă, în dreptul unui grilaj de unde mulțimea se și îndepărtase urmînd trupele care plecau de la paradă, Șciur, gata oricînd să rîdă, nu

izbuti să se mai stăpânească și se trânti jos, așezându-se pe marginea trotuarului.

— Aoleu, nu mai pot, hohoti, apucându-se de burtă. Rîsul țîșnea din el în cascade și dinții îi străluciră, albi. O să plesnesc de rîs, ca un cîine. Rău l-au mai bătut, Doamne Iisuse!

— Nu mai sta aici ca la dumneata acasă, i se adresă necunoscutul cu blană la guler, care îl însoțise pînă atunci și care semăna ca două picături de apă cu răposatul Șpoleanski, celebrul locotenent și președinte al „Trioletului Magnetic“.

— Gata, am plecat, am plecat, tresări Șciur și se ridică de pe trotuar.

— Mihail Semionovici, dă-mi o țigară, făcu cel de-al doilea însoțitor al lui Șciur, un om înalt, îmbrăcat cu un palton negru. Își dădu pe ceafă cușma brumărie și o șuviță de păr auriu îi căzu peste sprîncene. Răsufla greu și pufnea pe nări, de parcă i-ar fi fost grozav de cald pe gerul care se lăsase din nou.

— Cum e? Ți-au dat de furcă? îl întrebă cu blîndețe necunoscutul. Își desfăcu poala hainei și dînd la iveală un mic portțigaret de aur, îi oferă blondului o țigară nemțească fără cotor. Blondul o aprinse de la un chibrit, făcîndu-și mîinile pavăză și numai după ce suflă fumul afară, făcu ușurat:

— Uf! Uf!

Cei trei porniră în grabă, cotiră pe o stradă lăturalnică și, îndată, pieriră din vedere.

Pe o altă stradă, veniră din piață două siluete în mantale studențești. Unul din cei doi tineri era mititel de statură, vînjos, îmbrăcat cu grijă și purtînd în picioare o pereche de galoși scînteietori. Cel de-al doilea, înalt, spătos, își muta picioarele ca pe un compas, făcînd pași de cîte un stînjen.

Amîndoi își ridicaseră gulerele pînă la marginea șepcilor, iar cel înalt pînă și gura și-o acoperise cu un fular cadrilat, ceea ce nu era deloc de mirare, căci gerul înțepa al naibii. Cele două

siluete își întoarseră capetele, ca la comandă, aruncară câte o privire spre cadavrul căpitanului Pleško și spre celălalt căzut pe spate, cu genunchii rășchirați peste zăpadă, apoi, fără să scoată o vorbă, merseă mai înainte.

Cîteva minute mai tîrziu, cînd cei doi studenți cotiră din ulicioara Rîlski, ieșind în strada Jitomirskaia, cel mai înalt dintre ei se întoarce către cel scund și-i spuse cu o voce hîrîită de tenor:

— Ai văzut? Ce zici, stimabile?

Scundul nu-i răspunse nimic, dar tresări din tot corpul și gemu îndată în așa fel, de parcă l-ar fi apucat brusc o durere de măsele.

— N-am să uit asta cîte zile oi mai avea, spuse lunganul, înaintînd cu pași mari. Am să țin minte cît oi trăi.

Scundul îl urmă în tăcere.

— Slavă Domnului, m-au învățat minte. O, de-ar fi să dau ochii cîndva cu canalia aceea... cu hatmanul... De sub fular se auzi un hîrîit fioros. Să știi că am să-l... lunganul slobozi o înjurătură cumplită, dar nu și-o sfîrși. Cei doi ieșiră în Bolșaia Jitomirskaia, și calea le fu tăiată de o procesiune care se îndrepta spre Orașul Vechi, unde se înălța un foișor de foc. De fapt, drumul într-acolo ar fi fost drept și neted, dar pe Vladimirskaia încă se mai îmbulzea cavaleria ce nu apucase să plece de la paradă, astfel că procesiunea făcuse și ea un ocol ca și toți ceilalți.

O deschidea un stol întreg de băiețandri. Alergau, săltau într-un picior, mergînd cu spatele înainte, și fluierau asurzitor. În urma lor sempleticea prin mijlocul străzii bătătorite de mulțime un om cu ochii rătăcindu-i de amărăciune și spaimă, îmbrăcat cu o scurtă sfișiată și desfăcută la piept și în capul gol. obrazul îi era însîngerat și din ochi îi curgeau lacrimi. Își tot căsca gura largă și țipa cu un glas subțire, dar cu totul răgușit, amestecînd cuvinte rusești și ucrainene:

— Deavolna, n-aveți dreptu! Sînt un vestit poet ucrainean. Numele meu îi Gorbolaz. Am publicat o antologie a poeziei ucrainene. Am să mă plîng președintelui Radei și ministrului. Aiasta-i o hîrtănie, nu alta!

— Băteți-l, ticălosul, tîlharul, țipa lumea de pe trotuare.

— Eu am încercat să pun mîna pe el, urla disperat, cît îl ținea gura, omul însîngerat, răsucindu-se în toate părțile, am încercat să pun mîna pe un bolșevic provocator...

— Ce-i, ce-i, ce-i? răsuna de-a lungul trotuarelor.

— Ce-i cu ăsta?

— Un atentat asupra lui Petliura.

— Nemaipomenit!

— A tras, bestia, în tătucul nostru.

— Cum, bre, păi aista-i ucrainean de-al nostru.

— Ba-i o canalie sadea, mormăi o voce de bas, s-a apucat să fure portofele.

— Fiu-u! fluierau cu dispreț băiețandrii.

— Au prins pe un bolșevic provocator. Ar trebui să-l împuște pe loc, nemernicul.

În urma omului umplut de sînge se tîra o mulțime agitată, fluturară găitane aurii peste o căciulă militară și se legănară țevile a două carabine. Un flăcău încins cu un brîu colorat mergea, legănîndu-se, alături de omul însîngerat și, în răstimpuri, mai ales cînd acela se pornea să țipe mai tare, îl lovea ca un automat cu pumnul peste ceafă. Atunci bietul arestat care voise să prindă ceea ce nu poate fi prins amuțea pentru o clipă și începea să plîngă în hohote, cu glas neauzit.

Cei doi studenți lăsară procesiunea să treacă. După ce lumea se depărtă, cel înalt îl prinse pe cel scund de braț și-i șopti la ureche, grăbit și răutăcios:

— Bine-i face, bine-i face. Să știi că mă simt mai ușurat. Îți spun, Caracudă, una și bună: Bravo

bolșevicilor! Pe onoarea mea – bravo! Asta zic și eu treabă! Ai văzut cu ce iscusință i-au făcut vînt oratorului? Și au un curaj!... Îmi plac, pentru că sînt curajoși, mama lor eu, astăzi și mâine!

Scundul spuse încet:

— Dacă nu trag acum o dușcă, pot să mă duc să mă spînzur.

— Grozavă idee, aprobă cu vioiciune lunganul. Ai ceva prin buzunare?

— Am două sutare.

— Am și eu o sută cincizeci. Să intrăm la Tamarka, să luăm o butelcuță...

— La Tamarka-i închis.

— Las' c-o să ne deschidă.

Cei doi cotiră pe Vladimirskaia și ajunseră la o clădire cu etaj, de zidul căreia sta agățată o firmă:

„Băcănie“, iar alături alta: „Crama La castelul Tamarei“. Scuturîndu-se pe scări în jos, cei doi bătură încet la ușa dublă cu geamuri întunecate.

17

SCOPUL de mult visat la care Nikolka gîndise mai ales în ultimele trei zile, cînd evenimentele se abătuseră ca niște bolovani asupra familiei sale, scopul legat de ultimele și enigmaticele cuvinte ale celui ce se prăbușise cîndva pe zăpadă, acest scop fu în sfîrșit atins. Dar pînă atunci, chiar în dimineața aceea, înainte de paradă, Nikolka a trebuit să alerge multe ore în șir prin oraș, încercînd pe puțin nouă adrese. În cîteva rînduri fu gata să-și piardă curajul și să se dea bătut, apoi din nou își recăpătă forțele și în cele din urmă ieși victorios.

La marginea orașului, pe ulicioara Litovskaia, într-o căsuță pricăjită, îl găsi pe unul care făcuse

parte din secția a doua a drujinei și află de la el adresa și numele întreg al lui Nai.

Preț de două ceasuri luptă cu furtunoasele valuri ale norodului, tot încercînd întruna să traverseze piața Sf. Sofia. Nu izbuti s-o facă și nimeni altul n-ar fi fost în stare. Văzînd aceasta, mai pierdu o jumătate de oră, înghețat bocnă, încercînd să scape din clește și să revină la punctul de plecare, de lîngă zidurile mănăstirii Mihailovski. Pe urmă, făcu un ocol mare, ca să iasă prin Kostiolnaia, în jos, către Kreșceatik, iar de acolo, prin ulicioarele dosnice ale Orașului de jos, să ajungă la Malo-Provalnaia. Nu izbuti nici de data aceasta. Pe Kostiolnaia, ca și pretutindeni în altă parte, armata înainta ca un șarpe enorm către locul de defilare. Atunci Nikolka făcu un ocol și mai mare și, în cele din urmă, se pomeni, singur-singurel, tocmai sus, pe Colina lui Vladimir. Fugi în mare grabă peste terase, dintr-o alee într-alta, înaintînd neobosit printre zidurile albe ale zăpezii. În goana lui se abătea și prin luminișuri unde omătul fusese măturat de crivăț. De pe treptele teraselor, se zărea așternută peste colinele din față, într-un ocean de zăpadă, marea Grădină Imperială, iar și mai departe, în stînga, dincolo de Niprul cel cărunț și plin de semeție în veșmintele lui scînteietoare, se pierdea în zare cîmpia făr' de hotar a Cernigovului, dormindu-și în tihnă somnul de iarnă.

Domnea o profundă pace și liniște, dar Nikolka nu mai voia să știe ce-i liniștea. Luptînd cu nămeții, urca o terasă după alta și doar din cînd în cînd își dădea seama, uimit, că pe alocuri zăpada e bătătorită de pași omenești, ceea ce arăta că și iarna își mai face cîte ceva drum peste Colină.

Coborînd, după aceea, pe o cărare șerpuită, răsuflă ușurat și, după ce se convinse că pe Kreșceatik nu se mai află armată, se avîntă din nou către locul cu pricina, în căutarea căruia abia

pornise: „Malo-Provalnaia 21“. Astfel suna adresa pe care, în sfârșit, o găsisese. Cu toate că n-a stat să și-o noteze, îi rămăsese adânc întipărită în minte.

*

Se simțea intimidat și cuprins de îngrijorare... „Pe cine să întreb? Doar nu cunosc pe nimeni...“ Sună la ușa unei căscioare aflate pe cea dintâi treaptă a unei grădini în terase. Un timp nu-i răspunse nimeni. Abia într-un târziu răsunară niște pași târșâiți, și ușa legată cu lăntșorul se întredeschise. Apăru un chip de femeie, împodobit cu un *pince-nez* și întrebă cu severitate din întunericul vestibulului:

— Ce dorești dumneata?

— Aș vrea să vă întreb... Aici locuiește familia Nai-Turs?

Chipul femeii deveni cu totul posomorât și neprietenos, iar prin sticlele ochelarilor îi fulgeră un sclipăt rece.

— Nu, aici nu stă nici un fel de Nai-Turs, spuse ea cu o voce joasă.

Nikolka roși, se zăpăci, rămase întristat:

— Nu este acesta apartamentul cinci?...

— Ăsta e, răspunse bănuitoare, cu jumătate de gură femeia, dar ce treabă ai dumneata?

— Mi s-a spus că familia Turs locuiește aici...

Chipul se aplecă înainte. Femeia își azvîrli iute privirea în dreapta și în stînga, încercînd să vadă: nu cumva se mai află cineva în spatele lui Nikolka... Nikolka desluși prin semiîntuneric bărbia plină, durdulie.

— Și de ce te interesează, mă rog?

Nikolka scăpă un oftat, pe urmă, aruncînd și el o privire peste umăr, spuse încet:

— În legătură cu Felix Felixovici... O știre...

Chipul luă brusc o altă înfățișare. Femeia clipi din ochi și întrebă:

— Cine ești dumneata?

— Un student.

— Așteaptă o clipă. Ușa se trânti, și zgomotul pașilor se stinse.

După câteva clipe, dincolo de ușă răsună un tropăit sonor de tocuri, apoi ușa se deschise larg, îngăduindu-i lui Nikolka să intre. În vestibul pătrundea lumina din salonul de alături, și Nikolka zări acolo o margine de fotoliu, moale și pufoasă, pe urmă o văzu și pe cucoana cu *pince-nez*-ul. Tânărul își scoase șapca și îndată zări o altă cucoană, scundă și uscățivă, cu un chip care mai păstra încă urmele frumuseții de altădată. Câteva din trăsăturile acestuia – greu de spus care anume – îl făcură totuși să-și dea seama – poate după forma timplorelor, poate după culoarea părului – că se află în fața mamei lui Nai, și faptul îl înspăimântă cu adevărat: oare cum va putea să-i spună cele ce știa... Femeia îl pironi cu o privire tăioasă a ochilor mari și strălucitori, iar Nikolka se zăpăci și mai tare... Lângă el se mai afla o femeie, pare-se foarte tânără. Semăna și ea cu Nai.

— Spune-mi, spune-mi odată, rosti mama cu glas poruncitor.

Nikolka își învârti în mâini chipiul, își ridică ochii la cea dinaintea lui și îngăimă:

— Să vedeți... eu...

Femeia cea uscățivă îl fulgeră cu o privire întunecată și, după cum i se păru, plină de ură, pe urmă slobozi un țipăt scurt și atît de răsunător, încît în spatele lui Nikolka zăngăniră geamurile de la ușă:

— Felix e mort!

Își strînse pumnii și îi agită pe dinaintea lui Nikolka. Țipă din nou:

— L-au ucis!... Auzi, Irina? L-au ucis pe Felix!

Nikolka simți că amețește de spaimă și gândi deznădăjduit: „Doamne, Dumnezeule!... Doar nu i-am spus nimic...” Cea grasă, cu ochelari, trînti grăbită ușa în urma lui Nikolka, apoi veni în fugă spre mama lui Nai, o cuprinse de umeri și-i vorbi repede, în șoaptă:

— Maria Franțevna, scumpa mea, liniștește-te... Se aplecă spre Nikolka și-l întrebă: Poate că nu-i adevărat? Doamne... Spune, de ce taci? Oare să fie chiar așa?

Nikolka nu izbuti să-i răspundă... Doar privi cu disperare înainte și văzu din nou marginea pufoasă a fotoliului.

— Mai încet, Maria Franțevna, scumpa mea, mai încet... bîigui grăšana. Pentru Dumnezeu... Se aude... Așa a vrut Domnul...

Mama lui Nai se lăsă pe spate și strigă:

— De patru ani îl aștept!... De patru ani... Îl aștept mereu...! Îndată, cea tînăra fugi de lîngă Nikolka și își prinse mama în brațe. Nikolka ar fi trebuit s-o ajute și el, dar, în clipa următoare cu totul pe neașteptate, izbucni într-un plîns cu hohote și nu se mai putu opri.

*

Storurile au coborît peste ferestre, salonul e cufundat în penumbră și plutește în jur un iz grețos de medicamente...

În cele din urmă, tăcerea o întrerupse cea tînăra, sora lui Nai. Reveni de la fereastră și se apropie de Nikolka. Acesta se ridică din fotoliu și din nou își învîrți în mîini chipiul, de care, în acele împrejurări nefericite, nu se mai putea despărți deloc. Tînăra își potrive mașinal o șuviță din părul său negru, lăsată în jos, își strîmbă gura și întrebă:

— În ce împrejurări a murit?

— A murit, răspunse Nikolka cu cel mai frumos glas al său, a murit ca un erou... Ca un

adevărat erou... apoi continuă plîngînd: i-a alungat mai întîi pe toți iuncherii. Chiar în ultimul moment. Iar el a rămas pe loc, să le acopere retragerea. Cît pe ce să fiu împușcat și eu împreună cu dînsul. Ne-a surprins pe amîndoi o rafală de mitralieră. Povestind, Nikolka plînse fără să se poată opri: rămăsesem numai noi doi, și el a strigat la mine să plec și m-a certat și a tras și el cu mitraliera... Ne înconjurase din toate părțile cavaleria, pentru că am fost trimiși să cădem ca niște șoareci în cursă. Ne înconjuraseră chiar din toate părțile.

— Poate că a fost rănit?

— Nu, răspunse cu fermitate Nikolka, și se șterse la ochi, la nas și la gură cu o batistă murdară, nu, a fost ucis. Am căutat și eu să-mi dau seama. Un glonte l-a nimerit în cap, iar un altul mai jos, în piept.

*

Se întunecase și mai mult. Din odaia de alături nu se mai auzea nici un zgomot, căci Maria Franțevna se liniștise, iar în salon șușoteau, strînși unul lîngă altul, tustrei: Irina, sora lui Nai, Lidia Pavlovna, femeia cea grasă, care, după cum află Nikolka, era proprietăreasa casei, precum și Nikolka însuși.

— Nu am bani la mine spuse el în șoaptă, dar, dacă e nevoie, trag o fugă pînă acasă și după aceea putem să mergem.

— Bani am să vă dau eu, hîrîi glasul Lidiei Pavlovna, asta nu contează, numai să puteți face treabă acolo. Tu, Irina, să nu-i spui mamei tale nimic despre ceea ce am plănuit... Pe cuvînt dacă știu cum să rezolvăm toate astea...

— O să ne ducem amîndoi acolo, spuse Irina tot în șoaptă, și pînă la urmă o să izbutim. Dumneata să-i spui mamei că l-au dus la cazarmă și că ne trebuie o aprobare ca să-l luăm de acolo.

— Da, da... E bine... e bine...

Femeia cea grasă porni cu pași mărunți spre odaia de alături și îndată i se auzi de acolo glasul, care încerca să fie cât mai convingător.

Maria Franțevna, stai culcată, pentru numele lui Dumnezeu... dînșii au să plece chiar acum și-au să afle totul. Iuncherul spune că au să-l caute la cazarmă...

— L-or fi trîntit acolo pe vreo laviță... se auzi glasul cel atît de răsunător, pe care Nikolka îl simți și acum pătruns de o adîncă ură.

— Vai de mine, Maria Franțevna! E depus la capelă, la capelă...

— Poate că mai zace și acum la răscruce și îl sfișie cîinii...

— Vai, Maria Franțevna, cum poți să spui așa ceva?... Stai liniștită, te rog din suflet...

— Mama, de trei zile încoace, parcă și-a ieșit din minți, spuse în șoaptă sora lui Nai și din nou își azvîrli de pe frunte șuvița neascultătoare. Privi undeva departe, în spatele lui Nikolka. Dar, de fapt, acum nimic nu mai are importanță...

— Plec și eu cu ei, se auzi din odaia vecină. Sora lui Nai tresări și îndată fugi dincolo.

— Mamă, mamă, n-ai să te duci. N-ai să te duci. Domnul iuncher refuză să intervină, dacă ai să vii și tu. Aceia pot să-l aresteze. Culcă-te, te implor, culcă-te...

— Ah, Irina, Irina, Irina, Irina, se auzi de dincolo, mi l-au omorît, mi l-au omorît pe Felix, iar tu... Cum a fost cu puțință?... Tu, Irina?... Ce să mă fac, Irina, acum, cînd mi l-au ucis? L-au ucis... Zace acolo, pe zăpadă... Îți dai seama?... Răsunară din nou suspine, scîrțîi patul și se auzi iar glasul proprietăresei:

— Maria Franțevna, draga mea, trebuie să fii tare, să fii tare...

— Ah, Doamne, Doamne, făcu cea tînă și, revenind, fugi grăbită prin salon. Nikolka, pătruns

de groază și deznădejde, gîndi tulburat: „Dar dacă nu-l vom găsi? Ce ne facem?”

*

Nikolka se opri în dreptul ușii aceleia înfricoșătoare, unde, cu tot gerul de afară, se simțea un miros greu, aducător de spaimă și spuse:

— Poate că ar fi mai bine să rămîi aici... Acolo miroase urît, și s-ar putea să-ți vină rău.

Irina se uita la tăblia cea verde, coșcovită, pe urmă la însoțitorul său și răspunse scurt:

— Ba nu. Merg și eu cu dumneata.

Nikolka trase de canatul greu al ușii. Intrară. Mai întîi, se pomeniră pe întuneric. Pe urmă, de o parte și de alta, se perindară șiruri nesfîrșite de cuiere goale. Sus, în tavan, licărea tulbure un bec electric.

Nikolka o privi îngrijorat pe cea de lîngă el, dar o văzu că se ține bine, merge înainte alături de el, doar chipul i s-a albit ușor și iat-o acum că se încruntă. În așa fel se încruntă, încît din nou îi amintește de Nai-Turs. Totuși nu-i decît o asemănare înșelătoare, căci Nai avusese un chip pe drept cuvînt turnat din fier, un chip simplu și bărbătesc, pe cîtă vreme aceasta e o adevărată frumusețe, dar nu pare a fi rusoaică, ci ai zice că-i o străină. O ființă minunată, uimitoare.

Mirosul de care se temuse Nikolka plutea peste tot. Mirosea pardoseala, miroseau zidurile cuierelor de lemn. Duhoarea era atît de înfiorătoare, încît părea că poate fi văzută cu ochii. Părea că zidurile sînt lipicioase, cuierelor lucesc de unsoare, că pardoseala e și ea unsuroasă, iar aerul dens și grețos, mirosind a mortăciune. De fapt, te obișnuiești cu el foarte repede, nici nu-l mai simți, totuși e mai bine să nu-i dai prea multă atenție, nici să nu te gîndești la el. Mai ales să nu te gîndești. Altminteri, ajungi să-ți dai seama mult prea curînd

ce înseamnă să-ți fie greață. Undeva, la capătul unui coridor, trecu, grăbit, un student, cu un palton pe el, și pieri din vedere. Dincolo de șirul cuierelor, în stînga, o ușă se deschise scîrțîind și în pragul ei se ivi un om încălțat cu cizme. Nikolka se uită la dînsul, apoi își mută privirea în altă parte, să nu-i mai vadă haina. Era tot atît de unsuroasă ca și cuierele: pînă și pe mîini părea că e dat cu unsoare.

— Pe cine căutați? întrebă cu asprime în glas.

— Am venit să aflăm ceva, spuse Nikolka, am vrea să stăm de vorbă cu administratorul... Căutăm pe cineva care a fost omorît. Cred că aici îl putem găsi?

— Pe cine anume? întrebă omul, privindu-l pe sub sprîncene...

— L-au împușcat pe stradă, în urmă cu trei zile.

— Aha! Care va să zică, ori iuncher, ori ofițer... E drept că ne-a picat și cîte unul din haidamaci. El ce era?

Nikolka se temu să spună că Nai-Turs fusese ofițer, astfel că răspunse cam în doi peri:

— Păi, da, l-au omorît și pe el...

— A fost ofițer, mobilizat de hatman, numele său e Nai-Turs, spuse Irina și veni mai aproape.

Pesemne că omului îi păsa prea puțin ce anume a fost în viața lui Nai-Turs. O privi chiorîș pe Irina și-i răspunse, tușind și scuipeînd pe jos:

— Nu știu, zău, ce-i de făcut. Serviciul s-o terminat și toată lumea o plecat acasă. N-or mai rămas nici ăilalți paznici. Îi greu de căutat. Tare greu. Că toate cadavrele le-or dus la depozitele de la subsol. Îi greu, tare greu...

Irina își deschise poșeta, scoase de acolo o bancnotă și i-o întinse paznicului. Nikolka își feri privirea, bănuind că paznicul, om cinstit, va protesta. Dar paznicul n-a protestat...

— Mulțămim, domnișoară, spuse acesta înviorat, de găsit l-om găsi, numai că trebuie să

luați autorizație. Dacă profesorul vă dă voie, puteți lua orice cadavru.

— Cum putem ajunge la profesor?... întrebă Nikolka.

— Dumnealui e aici, numai că-i tare ocupat. Știu și eu... Să vă anunț oare?

— Da, da, te rog foarte mult, anunță-ne chiar acum, se rugă Nikolka, am să-l recunosc imediat pe cel ucis...

— De anunțat, se poate anunța, de ce nu, făcu paznicul și se urni din loc. Urcară apoi câteva trepte și porniră de-a lungul unui coridor unde mirosul deveni și mai înfiorător. Un timp merseră înainte, pe urmă cotiră. Aici mirosul își pierdu din tărie, iar în sus se făcu mai multă lumină, pentru că în partea aceea a clădirii acoperișul era de sticlă. Ușile din dreapta și din stînga erau vopsite în alb. Paznicul se opri lîngă una din ele, bătă ușor, pe urmă își scoase căciula și intră înăuntru. În coridor era liniște și prin acoperiș se cernea lumină. În depărtare se adunau prin colțuri umbrele înserării. Paznicul reveni și spuse:

— Poftim, vă rog.

Nikolka intră, iar în urma lui veni și Irina Nai... Nikolka își scoase șapca și desluși mai întîi petele negre ale cîtorva storiuri unsuroase, legănîndu-se la ferestrele unei încăperi uriașe, apoi un snop de lumină tăioasă, sinistă, căzînd peste o masă, iar în lumina aceea o barbă neagră, un chip ascetic cu riduri profunde și un nas coroiat. Pe urmă, privirea i se duse înfiorată de-a lungul pereților. În penumbră, licăreau nesfîrșite șiruri de dulapuri, în ele păreau să se întrezărească tot soiul de arătări monstruoase, întunecate și galbene, aidoma unor chipuri chinezești aducătoare de fiori. Mai zări de departe un om înalt care purta un șorț de preot păgîn, din piele neagră, și niște mănuși, negre și ele. Omul sta aplecat peste o masă de-a lungul căreia mai multe microscopae se înșiruiseră ca niște tunuri, zvîrlind în lumina becului cu abajur

verde prelungi licăre aurii și scînteii mici și albe din jocul oglinzilor.

— Ce doriți dumneavoastră? întrebă profesorul.

Chipul de ascet și barbișonul negru îl făcură pe Nikolka să-și dea seama că cel de la birou e profesorul, iar celălalt, preotul păgîn, nu-i pesemne decît un ajutor al său.

Nikolka își dresese glasul, stînd și acum cu ochii ațintiți la snopul tăios care pornea dintr-o lampă sclipitoare, straniu curbată, precum și la celelalte cîte se mai aflau acolo; la degetele îngălbenite de tutun ale profesorului, la obiectul urîcios și înfricoșător care se afla dinaintea lui: un gît omenesc și o bărbie înfățișînd sumedenie de artere și fire de mușchi, de care atîrnau zeci de foarfeci și cîrlige strălucitoare...

— Sînteți rudele lui? întrebă profesorul. Avea o voce surdă, care se potrivea întru totul cu chipul său de martir și cu barba cea neagră. Își înălță privirea și se uită cu ochii mijiți la Irina Nai, la paltonul ei de blană și la șoșonii mici pe care îi purta.

— Sînt sora lui, spuse Irina, încercînd să nu se uite la ceea ce se afla înaintea profesorului...

— Acum îți dai seama și dumneata, Serghei Vasilievici, vorbi profesorul, cît de greu ne vine. Și nu este primul caz...Ba se prea poate să nu fie la noi. N-au fost transportate atîtea cadavre și la spitalul muncitoresc?

— Cred că da, răspunse omul cel înalt și aruncă pe masă un bisturiu sclipitor...

— Feodor! strigă profesorul...

*

— Nu, dumneata nu trebuie... n-ai voie să te duci acolo... mă duc numai eu... făcu Nikolka...

— Acolo vă vine rău, domnișoară, întări și paznicul. Puteți aștepta acilea, adăugă.

Nikolka îl luă deoparte, îi mai dădu două bumăști și îl rugă să-i aducă domnișoarei un taburet curat. Pufăind cu mahorca lui puturoasă ce împrăștia scînteii, paznicul scoase taburetul dintr-un cotlon unde se mai afla o lampă verde cu picior și mai multe schelete omenești.

— Nu cumva ai fi medicinist, domnișorule? Să știi că mediciniștii se obișnuiesc repede, și, deschizînd o ușă înaltă, răsuci un comutator. Sus, în tavanul de sticlă se aprinse un glob electric. Plutea și aici o duhoare grea. De-a lungul pereților, se înșirau mai multe mese de zinc. Erau goale, iar dintr-un colț se auzea apa picurînd într-o chiuvetă. Pașii celor doi făcură să răsunе pardoseala de piatră. Amețind de mirosul înțepenit aici pentru vecie, Nikolka merse înainte, căutînd să nu-l ia în seamă. Împreună cu paznicul trecu printr-o altă ușă, ajungînd într-un coridor cu totul întunecos, unde însoțitorul său aprinse un bec mai mic. Mai făcu pe urmă doar cîțiva pași și se opri. Trase cu putere de un zăvor, deschise o ușă metalică și din nou mînuî un întrerupător. Peste Nikolka se abătu un val de aer rece. În colțurile încăperii cu pereții negri se înălțau uriașe cutii cilindrice, pline vîrf cu bucăți de petece de carne omenească, fișii de piele, degete și frînturi de oase zdrobite. Nikolka își întoarse capul, înghițindu-și saliva, iar paznicul îi spuse:

— Trage-l pe nas, domnișorule.

Nikolka închise ochii și inspiră cu putere izul usturător al amoniacului din sticlă.

Ca prin vis desluși apoi, stînd cu ochii mijii, licărul ce pîlpîi în luleaua lui Feodor și simți o înviorătoare mireasmă de mahorcă. Feodor zăbovi un timp, tot răsucind cheia în ușa de sîrmă a liftului, o deschise în sfîrșit și trecu împreună cu Nikolka pe platforma mișcătoare. Trase de un mîner și, scîrțîind în răstimpuri, platforma se duse

în jos. De acolo urca o boare înghețată. Platforma se opri. Intrară într-un imens depozit. Nikolka văzu tulbure ceea ce nu mai văzuse nicicând. Unele peste altele, ca niște lemne stivuite, zăceau trupuri omenеști goale, răspîndind cu toată unduirea amoniacului un miros insuportabil, sufocant. Picioarele înțepenite sau moi ca ceara își rășchirau tălpile. Capetele femeilor atîrnau cu părul despletit, încurcat, iar sîinii le erau zdrobiți, sfișiați, plini de vînatăi.

— Acum eu le-oi întoarce, iar dumneata cată de-l ochește, spuse paznicul aplecîndu-se. Apucă de picior un cadavru de femeie și acesta, unsuros, lunecă îndată cu zgomot, pe dușumea. Moarta i se păru lui Nikolka de o frumusețe fîroasă, ca o diavoliță, dar cu o piele năclăită, lipicioasă. Ochii îi erau deschiți și căutau țintă la Feodor. Nikolka își luă cu greu privirea de la cicatricea care îi încingea trupul ca o panglică roșie. Amețise și-i venea rău numai la gîndul că vor trebui să desfacă tot mormanul acela cleios de trupuri lipite unele de altele.

— Ba, nu-i nevoie. Stai, îi spuse deodată cu voce slabă lui Feodor și vîrî în buzunar sticla cu amoniacul. Uite-l colo. L-am găsit. E deasupra, îl vezi?

Feodor porni îndată într-acolo, ținîndu-și echilibrul ca să nu alunece pe dușumea. Veni la stivă, îl prinse pe Nai-Turs de cap și trase de el cu putere. Peste pîntecul lui Nai zăcea trîntită o femeie slabă, lată în șolduri; la ceafă îi lucea în păr, ca o frîntură de geam, un pieptene mic pe care uitaseră să i-l ia. Mînuind cadavrele, Feodor puse la iuțeală mîna pe pieptene și-l azvîrli în buzunarul șortului, apoi îl apucă pe Nai-Turs de subțiori. Lunecînd din stivă, capul acestuia se bălăbăni, se lăsă pe spate, bărbia ascuțită îi săltă în sus, iar unul din brațe îi căzu spre dușumea.

Feodor nu-l azvîrli pe Nai cum o azvîrlise pe femeia de dinaintea lui, ci, ținîndu-l cu grijă de

subsuori, îi îndoi trupul fără vlagă, astfel că picioarele îi lunecară pe duşumea, apoi îl întoarse cu faţa spre Nikolka şi zise:

— Vezi, domnişorule, aista o fi? Să nu facem care cumva vreo greşeală.

Nikolka îl privi pe Nai drept în ochi. Ochii sticloşi, larg deschişi ai lui Nai îl priviră fără nici o expresie. Obrazul stîng îi era atins de mucegai, iar pe piept şi pe pîntece i se lăteau nişte pete mari întunecoase, de bună seamă pete de sînge.

— El e, spuse tînărul.

Ținîndu-l întruna de subsuori, Feodor îl urcă pe Nai pe platforma liftului şi îl așeză la picioarele lui Nikolka. Mortul rămase cu brațele desfăcute și din nou îi săltă bărbia. Feodor urcă și el, trase de mîner și platforma porni în sus.

*

În aceeași noapte, totul fu rînduit la capelă așa cum voise Nikolka. Se simțea împăcat în sinea sa, deși continua să fie abătut și grav. În bisericuța cea pustie și mohorîță de lîngă sala de disecție coborîse parcă mai multă lumină. Într-un colț, coșciugul unui necunoscut fu acoperit cu capacul și mortul acela străin, greoi și urît, fîrios la vedere, nu-i mai tulbură liniștea lui Nai. Însuși Nai, în sicriul său, păru mai fericit și mai vesel.

Nai – cel spălat de paznicii mulțumiți acum și buni de gură, Nai cel curat, purtînd un veston fără epoleți, Nai avînd pe frunte o coroniță cu trei lumînări, dar mai ales, pe sub cămașă, o panglică pestriță, lungă de-un arșin, a Crucii Sfîntul Gheorghe, așezată de mîna lui Nikolka peste pieptul său rece și împietrit. Bătrîna lui mamă își întoarse capul tremurător de la cele trei lumînări, se uită la Nikolka și-i spuse:

— Băiatul meu. Îți mulțumesc.

Vorbele ei îl făcură pe Nikolka să plîngă din nou și să iasă din capelă afară, pe zăpadă. În jur, peste curtea din preajma sălii de disecție, peste covorul de ninsoare, coborîse noaptea; licăreau în cruce stelele și plutea în tărie alba Cale Lactee.

18

TURBIN intră în agonie în ziua de douăzeci și două decembrie. Ziua aceea fu albă, tulbure, pătrunsă de licărul apropiatei sărbători a Crăciunului. Licărul acela se vădi mai ales în strălucirea parchetului din salon ceruit prin efortul comun al Aniutei, al lui Nikolka și al lui Lariosik, care se apucaseră să-l lustruiască numai cu o zi înainte. Venirea Crăciunului se făcu simțită și prin sclipățul candelor curățite de mîna Aniutei. Și, în sfîrșit, pluti în jur și o suavă mireasmă de cetină, iar fulguirea ei verde luminează întreg colțul încăperii de lîngă Valentin cel multicolor, uitat, pare-se pentru vecie, peste clapele descoperite ale pianului...

Pe sora mea...

Către amiază, Elena ieși din odăița lui Turbin, venind tăcută, cu pași nesiguri, în sufragerie, unde o așteptau amuțiți Caracudă, Mîșlaevski și Lariosik. Nu mișca nici unul, căci le era teamă s-o privească în față. Elena intră în dormitor, iar în urma ei draperia căzu din nou și faldurile ei grele împietriră.

Mîșlaevski se smulse din nemișcare:

— Asta e, spuse într-o șoaptă răgușită, comandantul le-a organizat bine pe toate, numai cu Alioșka a cam greșit-o...

Caracudă și Lariosik rămaseră tăcuți: Lariosik clipi des din ochi, și umbre violete i se așternură peste obraji.

— Ei... drace, adăugă Mîșlaevski; se ridică de pe scaun, merse cu pas legănat către ușă, acolo se opri nehotărît, se întoarse și le făcu celorlalți semn înspre odăița Elenei: Uite ce-i, fraților, mai aveți și voi grijă... Să nu care cumva...

Mai stătu cîteva clipe lăsîndu-se cînd pe un picior, cînd pe altul, pe urmă intră în bibliotecă și pașii nu i se mai auziră. După un timp, glasul îi răsună tocmai din cămăruța lui Nikolka, însoțit de niște sunete prelungi și stranii.

— Plînge, Nikol, șopti deznădăjduit Lariosik. Oftă, se duse în vîrfurile picioarelor către ușa Elenei, se aplecă spre broasca ușii, dar nu desluși nimic. Atunci își întoarse privirea spre Caracudă și începu să-i facă semne, să-l tot întrebe mutește ceva de neînțeles. Caracudă veni și el la ușă, se codi o clipă, totuși ciocăni de cîteva ori cu unghia și spuse cu glas scăzut:

— Elena Vasilievna, mă auziți, Elena Vasilievna?...

— Vai, nu vă fie teamă, răzbi înăbușit glasul Elenei de după ușă. Să nu intrați aici.

Caracudă se dădu brusc înapoi de la ușă și, o dată cu el, Lariosik. Reveniră la locurile lor – pe scaunele de lîngă soba de Saardam – și tăcură mîlc.

Nici Turbinii și nici cei care erau legați de ei prin legături strînse, prin legături de sînge, nu aveau, de fapt, ce să caute în odaia lui Alexei. Mai ales că și în lipsa lor prezența a trei bărbați care intraseră acolo cu puțin timp înainte făcuse odăița cu totul neîncăpătoare. Unul din ei era ursul cel binecunoscut, cu ochelarii de aur, altul – un tînăr zvelt, bine ras, aducînd mai mult a ofițer de gardă decît a medic: cel de-al treilea nu era altcineva decît bătrînul profesor al lui Alexei. Încă din ziua de șaisprezece decembrie, cînd venise la ei pentru

prima oară, măiestria de care dădea dovadă îi dezvăluisese lui și întregii familii a Turbinilor vești din cele mai proaste. Intuise totul încă de pe atunci și le spusese că Turbin e bolnav de tifos exantematic. Din ziua aceea, rana de la brațul lui Alexei păru să treacă pe un plan secundar. Acum, tot profesorul fusese acela care, ieșind doar cu un ceas mai devreme în salon împreună cu Elena și încercînd să-i răspundă la întrebarea stăruitoare, întrebare ce păru să-i pornească nu numai din gură, ci și din ochii uscați, de pe buzele crăpate și din şuvițele în dezordine ale părului, îi șoptise posomorît, că nu mai e decît puțină speranță pentru ea, privind-o în ochi cu ochii unui om care, datorită unei experiențe atît de îndelungate, nutrește compasiune pentru toată lumea, să adauge: „Foarte puțină speranță“. Înțeleseseră prea bine cu toții, și o dată cu ei, Elena, că prin aceasta voise de fapt să le spună că nu mai este nici un fel de speranță, că Alexei e pe moarte. Curînd după aceea, Elena intră în dormitorul fratelui său și rămase acolo multă vreme în picioare, privindu-i chipul. Abia atunci înțelese ce înseamnă să nu mai fie nici o speranță. Chiar neavînd o măiestrie deosebită, ca aceea a bunului și bătrînului profesor, oricine ar fi putut să-și dea seama că, într-adevăr, doctorul Alexei Turbin e pe moarte.

Zăcea cuprins încă de fierbințeală, acum de o fierbințeală nesigură, nestatornică, gata-gata să se stingă cu totul. Pe chip începură să i se întrevadă, cînd și cînd, niște culori stranii, ca de ceară, nasul i se schimbase și el, subțindu-se, și un aer de disperare părea să-i învăluie chipul întreg, pornind mai ales de la creasta nasului acvilin, acum ieșită mult în afară. Elena își simți picioarele înghețate și, stînd astfel, în aerul înecăcios, cu iz de puroi și camfor, al dormitorului, o neguroasă durere îi sfîșie inima. Făcu un efort cumplit să-și vină în fire.

Pieptul lui Turbin parcă îl strivise un bolovan. Răsufila cu un şuier subțire, trăgînd printre dinții încheștați șuvoiul cleios al aerului care aproape nu mai izbutea să-i pătrundă în plămîni. Nu-și mai revenise de multă vreme în simțiri. Nu mai vedea și nu mai înțelegea nimic din cele ce se petreceau în jurul său. Elena stînd mereu nemișcată, îl privea lung. Profesorul o prinse ușor de braț și-i șopti:

— Du-te, Elena Vasilievna. Vom face totul singuri.

Elena se supuse și plecă numaidecît. Dar profesorul nu mai făcu nimic.

Își scoase halatul, se șterse pe mîini cu niște cocoloașe de vată umezită și mai cercetă o dată chipul lui Turbin. Umbre vineții i se și așternuseră acestuia peste cutele nasului și ale gurii.

— Nu mai e într-adevăr nici o speranță, spuse foarte încet profesorul la urechea celui tînăr. Te rog, doctore Brodovici, să rămîi lîngă el.

— Camfor? întrebă Brodovici în șoaptă.

— Da, da, da.

— Cîte o seringă?

— Nu – profesorul privi pe fereastră, o clipă rămase gînditor – nu, cîte trei grame deodată. Se gîndi iar și adause: în caz extrem, te rog să-mi telefonezi la clinică. Aceste cuvinte profesorul le șopti cu multă precauție, ca nu cumva Turbin să le înregistreze chiar prin vîlul negurei și al febrei. Dacă nu se va întîmpla nimic voi reveni aici îndată după curs.

*

De douăzeci și patru decembrie, din an în an, de cînd puteau Turbinii să-și aducă aminte, candelile se aprindeau în casa lor la ora amurgului, iar mai tîrziu, seara, prindeau să strălucească în salon o puzderie de luminițe tremurătoare de-a lungul crengilor înfoiate, verzi, de brad. Acum însă, rana

cea vicleană, pricinuită de glonte, precum și hîrîiala tifosului amestecară și dădură totul peste cap, iuțiră însuși ritmul vieții din casa Turbinilor, și astfel, o dată cu aceasta, și ivirea luminii din candelă. Elena închise ușa care da spre sufragerie, veni să ia o cutie de chibrituri de pe noptieră, pe urmă se urcă pe un scaun și aprinse o flăcăruie în candela grea, prinsă în patru lanțuri înaintea unei icoane vechi, îmbrăcate în metal. Când flacăra creșu, pîlpîind, coronița din fruntea oacheșă a Maicii Domnului se făcu de aur, iar ochii din icoană căpătară și ei o lumină blîndă. Chipul aplecat ușor într-o parte o privi lung pe Elena. Prin cele două pătrate ale ferestrelor, pătrundea, albă, mută, lumina zilei de decembrie, însă dincolo, în colțul odăii, luminița tremurată înfăptuise de pe acum seara Ajunului. Elena coborî de pe scaun, își dădu jos broboada de pe umeri și se lăsă în genunchi. Împinse deoparte colțul covorului, făcîndu-și loc pe parchetul lucios și împlini în tăcere cea dintîi mătănie.

Prin sufragerie trecu Mîșlaevski, iar în urma lui, Nikolka. Pleoapele îi erau lăsate în jos, alburii. Fuseseră amîndoi în odaia lui Turbin. Revenind în sufragerie, Nikolka le spuse celorlalți:

— Moare... și trase aer în piept.

— Uite ce e, vorbi Mîșlaevski, eu cred că ar trebui să chemăm un preot. Ce zici, Nikol?... Cum așa, să rămîină nespovedit...

— Trebuie să vorbim cu Elena, făcu Nikolka cu un aer speriat, trebuie să știe și ea. Dar dacă și ei i se face rău?...

Ce a spus doctorul? întrebă Caracudă.

— Ce să spună? Acum nu mai e nimic de spus, hîrîi Mîșlaevski.

Se mai sfătuiră multă vreme în șoaptă și doar din cînd în cînd se auzea cum oftează, palid, cu ochii încețoșați, Lariosik. După un timp, se mai duseră o dată la doctorul Brodovici. Acesta ieși pentru cîteva clipe în vestibul, își aprinse o țigară

și le spuse în șoaptă că Turbin e în agonie, că preotul firește, poate fi chemat și că lui personal acest lucru îi este indiferent, pentru că bolnavul zace și așa în nesimțire și faptul nu-i poate dăuna cu nimic.

— Ultima spovedanie...

Tot discutară între ei în șoaptă, dar deocamdată nu se hotărîră să cheme preotul. Cît despre Elena, încercară să-i bată în ușă, dar ea le răspunse cu o voce surdă, de dincolo: „Plecați... am să vin mai târziu...”

Astfel că plecară cu toții.

Îngenuncheată, privind pe sub sprîncene coronița zimțată de pe chipul măsliniu cu ochi luminoși, înălțîndu-și spre el brațele, Elena vorbea în șoaptă:

— Prea multă durere ne trimiți dintr-o dată, Măicuța noastră! Doar într-un singur an să ne destrami căminul... Pentru ce?... Ne-ai luat-o pe mama, nu-l mai am nici pe soțul meu și îmi dau seama că n-am să-l mai văd niciodată. Iar astăzi vii să ni-l iei și pe fratele cel mare. Pentru ce?... Cum vom rămîne numai eu cu Nikol?... Privește ce se întîmplă peste tot, privește... Măicuța noastră, oare nu te vei îndura de noi?... Poate că sîntem niște oameni răi, totuși de ce ne pedepsești atît de crunt?

Mai bătut o mătanie, își atinse cu lăcomie fruntea de dușumea, se închină și, înălțîndu-și din nou brațele, se rugă:

— Doar în tine-i speranța, Fecioară Preacurată! În tine. Înduplecă-l pe Fiul tău, înduplecă-l pe Domnul Dumnezeu să facă o minune...

Elena se ruga cu patimă, bîlbîindu-se în răstimpuri, dar șoapta-i era neînteruptă, se revărsa fără stavilă. Tot mai des se prosterna sora Turbinilor, peste parchetul rece, aruncîndu-și, apoi, peste cap, șuvițele părului, care, scăpînd din pieptene, îi cădeau pe frunte. Ziua pieri din pătratele ferestrelor, șoimul cel alb nu se mai văzu

nici el, la ora trei se prelinse, cu pașii neauziți gavota cea săltăreață. Apoi, tot atât de neauzit, veni Acela către care, prin ruga Fecioarei cu chip măsliniu, își înălțase strigătul Elena. Se ivi lângă mormîntul cu lespede prăvălită, înviat din morți, blînd la chip, desculț. Inima Elenei păru că nu-i mai încape în piept, pete roșii i se iviră în obraji, ochii i se încărcară de lumină, i se umplură de un plîns usturător, fără lacrimi. Se lipi cu fruntea și obrazul de lemnul parchetului, înălțîndu-și sufletul întreg spre lumina candeliei și nu mai simți asprimea scîndurilor peste care căzuse. Flăcăruia străluci mai vie, chipul tăiat de marginea coroniței prinse viață, iar ochii celei din icoană îi cereau Elenei mereu alte și alte vorbe de rugă. O liniște deplină plutea dincolo de ferestre și uși, amurgul cobora cu repeziciune și, deodată, se ivi din nou ca o vedenie: lumina de sticlă a cerului, ciudate movile de nisip roșiatic, o pădurice de măslini rămuroși și ca o boare rece prin inimă, întunericul și liniștea de veacuri a unei uriașe catedrale.

— Fecioară bună, murmură cu buze fierbinți Elena, înduplecă-l! Iată-l aici. Ți-e ușor s-o faci. Îndură-te de noi. Fie-ți milă! Iată că au venit zilele tale, sărbătoarea ta, Alexei va face mult bine dacă se va însănătoși, și mă voi ruga și de tine să-mi ierți păcatele. Fie ca Serghei să nu se mai întoarcă niciodată... Dacă mi l-ai luat, ia-mi-l de tot, dar pe cestălalt nu mi-l osîndi la moarte... Din trecut, ne apasă pe toți sîngele unor fapte omenеști, dar asupra lui să nu vii cu osîndă. Iată-l pe el, iată-l aici...

Flăcăruia din candelă se sparse în raze prelungi, iar una din ele se duse departe, departe, pînă la ochii Elenei. Și atunci, prinzînd licăr de nebunie, ochii îi deslușiră limpede că, acolo, sus, pe tăblia icoanei, chipul împodobit cu cunună de aur își dezlipește buzele și în priviri i se aprinde o lumină atât de stranie și nemaivăzută, încît inima Elenei fu sfîșiată de teamă și de o îmbătătoare

bucurie. Lăsându-se peste duşumea, rămase multă vreme astfel, în nemişcare.

*

Prin toate odăile zburătăci ca un vînt uscat neliniştea, iar prin sufragerie cineva merse din nou, în vârful picioarelor. Altcineva începu să zgîrîie la uşă şi îndată răsună o şoaptă: „Elena... Elena... Elena...” Elena, ştergîndu-şi cu dosul palmei fruntea rece, lunecoasă, îşi dădu pe spate şuviţa rebelă, pe urmă se ridică, privind înainte cu ochii albi, ca o sălbatică, şi, fără a se mai uita spre colţul cel sclipitor al odăii, porni spre uşă, simţind cum i se îmbracă inima într-o aspră platoşă de oţel. Fără a-i mai aştepta învoirea, uşa se dădu la perete, şi în pragul ei apăru Nikol, încadrat în legănarea draperiilor. Ochii i se holbară îngroziţi spre Elena şi păru că se sufocă:

— Elena, ştii... nu te teme... nu te teme... du-te acolo... mi se pare că...

Doctorul Alexei Turbin, cu trupul ca de ceară, aidoma unei lumînări frînte, vînzolite de nişte mîini pline de năduşală, zăcea zvîrlindu-şi peste plapumă mîinile osoase cu unghiile mari, netăiate şi săltîndu-şi spre tavan bărbia aspră şi ascuţită. Trupul i se topise cu totul într-o sudoare cleioasă, doar pieptul, mai zvîntat, unsuros, i se înălţa spasmodic, zărindu-i-se prin tăietura cămăşii. Pe urmă îşi lăsă capul în jos, îşi propti bărbia în piept, îşi descleşţă dinţii îngălbeniţi şi întredeschise pleoapele. În pupile i se mai legănav, ca un vâl sfîşiat, dogoarea şi negura, dar printre marginile lui întunecate şi zdrenţuite se zări lumină. Cu glas foarte slab, subţire şi hîrîit, spuse:

— A trecut criza, Brodovici. Ce zici... Am să trăiesc? Da, da, da.

Caracudă ridicase lampa cu mîna ce-i tremura mărunţ, lumina gălbuie se abătu peste patul lăsat în

jos, iar printre cearșafurile mototolite lunecară umbre albastre.

Medicul cel tânăr strânse cu degetele nesigure un mușchi slăbit, nevolnic, și-i vârî în braț lui Turbin acul mic al seringii. Pe frunte îi răsăriseră mărunte broboane de sudoare. Se tulburase și își simțea sufletul zguduit.

19

PETTURA. Doar patruzeci și șapte de zile îi fu dat să petreacă între fruntariile orașului. Peste căminul Turbinilor trecu în zbor asprul ianuarie al anului 1919, cel îmbrăcat în zale de gheață și în mantii de zăpadă viscolită, apoi sosi februarie și iscă la rîndu-i grele, biciuitoare vifornițe.

La 2 februarie, prin locuința Turbinilor se văzu trecînd o siluetă neagră cu o căciuliță de mătase, neagră și ea, peste țeasta bărbierită. Era însuși Turbin cel înviat din morți. Chipul i se schimbase mult. În colțurile gurii i se săpaseră, se vede pentru totdeauna, două cute adînci, pielea îi era ca de ceară, ochii i se înconjuraseră de umbre cafenii, îi rămaseră pentru totdeauna posomorîți, lipsiți de lumina caldă a surîsului.

Intrînd în salon, Turbin se duse, ca și în urmă cu patruzeci și șapte de zile, la fereastră și trase cu urechea. Și tot ca în ziua aceea, cînd dincolo de geamuri scînteiau în zare zeci de luminițe, zăpada, un decor de operă, se auziră și acum, în depărtare, înfundate lovituri de tun. Încruntîndu-se amarnic, Turbin se lăsă cu toată greutatea trupului peste bastonul de care se sprijinea și privi lung în stradă. Își dădea seama că zilele se făcuseră, ca prin farmec, mai lungi și era mai multă lumină, cu toate că, dincolo de geamuri, viscolul mai rostogolea încă și acum milioane de fulgi albi.

Sub tichia de mătase, gândurile i se desfășurau, acum limpezi, severe, lipsite de bucurie. Capul i se părea a fi aidoma unei cutii goale, aparținând altcuiva, iar gândurile acelea veniră parcă și ele din afară, ba chiar într-o ordine pe care și-o alcătuiseră fără voia lui. Turbin se bucură de singurătatea lui de lângă fereastră și mai stătu multă vreme privind astfel afară, în stradă...

„Pettura... Se va întâmpla chiar în noaptea aceasta. Pettura nu va mai fi... Dar a fost el oare, vreodată?... Sau tot ce s-a petrecut în Oraș n-a fost decât un vis? Nu se știe, n-ai cum s-o afli. Lariosik e un tip foarte simpatic. Nu ne incomodează, dimpotrivă, ne este de ajutor. Trebuie să-i mulțumesc pentru felul în care m-a îngrijit... Dar Șervinski?... Dracu să-l știe... Mare bucluc și cu femeile astea. De bună seamă, Elena o să se încurce cu dumnealui, asta e fără doar și poate... Ce-o fi găsit la el? Poate doar vocea? Are într-adevăr o voce de toată frumusețea, totuși vocea poți să i-o asculți și fără să te gîndești neapărat la căsătorie... De fapt, asta n-are importanță. Dar ce anume este astăzi mai important? A, da, tot Șervinski spusese mai adineaori că aceia poartă stele roșii la căciuli... De bună seamă, va fi prăpăd pe străzile Orașului. Nici vorbă... Așadar, chiar în noaptea asta... Convoaiele, pesemne, au și pornit... Totuși am să mă duc, am să mă duc, ziua... Și am să-i duc pachetul... Cling. Pune mîna pe el! Sînt un uncigaș. Ba nu, l-am împușcat în luptă dreaptă. Poate doar l-am rănit... Ea cu cine o fi locuind oare în căsuța aceea? Unde i-o fi soțul? Cling. Dar Malîșev? Pe unde o mai fi și el? Parcă a intrat în pămînt. Dar Maxim... Alexandru I?“

Gîndurile îi lunecară în voie, pînă cînd le întrerupse zbîrnîitul soneriei. În casă nu mai rămăsese decât Aniuta. Toți ceilalți plecaseră în Oraș, să-și rezolve treburile înainte de a cădea întunericul.

— Aniuta, dacă-i un pacient, să-l primești.

— Bine, Alexei Vasilievici.

Cineva urca scara în urma Aniutei, își scose în vestibul paltonul din blană de capră și trecu în salon.

— Poftește dincoace, îi spuse Turbin.

Din fotoliu se ridică un tânăr slăbuț și galben la față, îmbrăcat cu o hăinuță cenușie. Ochii îi erau tulburi, privirea, încordată. Turbin, care își pusese între timp un halat alb, se dădu la o parte, făcându-i loc să intre în cabinet.

— Stai jos, rogu-te. Cu ce îți pot fi de folos?

— Sînt bolnav de sifilis, spuse cu o voce răgușită nou-venitul și, posomorîndu-se, îl privi pe Turbin drept în ochi.

— Ai urmat pînă acum vreun tratament?

— M-am tratat, într-adevăr, însă prost și la întîmplare. Nu m-a ajutat tratamentul decît prea puțin.

— Cine te-a îndrumat la mine?

— Părintele Alexandr, parohul bisericii Sfîntul Nicolae cel Bun.

— Poftim?

— Zic, părintele Alexandr m-a trimis.

— Cum adică? Vă cunoașteți?...

— M-am spovedit sfînției sale, și vorbele pe care mi le-a spus mi-au ușurat sufletul, glăsui noul-venit, cu ochii spre cer. De fapt, nici nu trebuia să mă tratez... Așa am crezut o vreme. Ar fi trebuit să îndur fără a cîrți pedeapsa pe care mi-a trimis-o Dumnezeu pentru păcatul de care m-am făcut vinovat, dar părintele mi-a deslușit că nu judec bine. Și atunci i-am ascultat povața.

Turbin cercetă cu multă atenție pupilele pacientului, apoi, înainte de toate, începu să-i controleze reflexele. Dar posesorul blănii de capră se dovedi să aibă niște pupile din cele mai normale, doar că i se vîntura prin ele o mohorîță tristețe.

— Uite ce e, spuse Turbin, lăsînd deoparte ciocănelul, pesemne că ești un om religios.

— Într-adevăr, mă gândesc zi și noapte la Dumnezeu și mă rog Lui. El este singura mea liniște și alinare.

— Foarte bine, făcu Turbin, privindu-l țință în ochi, am pentru asta cel mai profund respect. Totuși, te sfătuiesc ca în timpul tratamentului să nu te mai gândești cu atîta stăruință la Dumnezeu. Trebuie să știi că asta începe să se cam asemene cu o idee fixă. Or, în situația dumitale, faptul e cu totul dăunător. Dumneata ai nevoie de aer, de mișcare și de foarte mult somn.

— Noaptea, stau și mă rog.

— Nu, cu asta nu mai pot fi de acord. Va trebui să reduci și timpul afectat rugăciunii. Asta te obosește, or, dumitale îți trebuie odihnă.

Bolnavul își coborî privirea, supus.

Sta dezbrăcat în fața lui Turbin, lăsîndu-se cercetat cu de-amănuntul.

— Cocaină ai prizat?

— Printre celelalte vicii și ticăloșii, la care m-am datat se află și aceasta. Dar m-am lăsat...

„Naiba-l știe... dar dacă o fi vreun escroc?... poate că se preface; să nu dispară cumva hainele de blană din vestibul.“

Cu coada ciocănelului, Turbin desenă pe pieptul bolnavului un semn de întrebare. Semnul se albi, apoi se făcu roșu.

— Să nu-ți mai bați capul cu probleme religioase. Și, în general, caută să nu te gândești prea mult la lucruri neplăcute. Poți să te îmbraci. De mîine începem tratamentul cu mercur, iar peste o săptămînă îți voi face prima injecție.

— Bine, domnule doctor.

— Cocaina ți-e interzisă. Ca și femeile...

— De femei și otrăvuri m-am lecuit de mult, spuse bolnavul, încheindu-și cămașa. M-am lecuit și de oamenii care nu mi-au vrut binele. Geniul rău al vieții mele, vestitorul lui Anticrist, a plecat și el spre orașul unde stăpînește diavolul.

— Băiete, nu mai vorbi în halul ăsta, gemu Turbin, așa poți să ajungi direct la spitalul de nebuni. La ce fel de Anticrist te referi?

— La vestitorul său Mihail Semionovici, Șpoleanski, om cu ochi de șarpe și favoriții cum e smoala. A plecat în împărăția lui Anticrist, la Moscova, pentru a da semnalul și a aduce în Orașul nostru hoardele de îngeri ai întunericului, întru pedeapsa celor ce locuiesc aici. Așa, precum au pierit odinioară Sodoma și Gomora...

— Bolșevicilor le zici îngeri ai întunericului? În ceea ce-i privește, sînt și eu de acord cu dumneata. Totuși așa nu se poate... O să-ți mai dau și niște brom. Să bei cîte trei linguri pe zi...

— Să știți că e încă tînăr. Dar e mai ticălos decît zece diavoli bătrîni la un loc. Pe femei le îndeamnă la desfrîu, pe tineri la viciu, iar din depărtări au și început să se audă trîmbițînd oștile păcatului. Răsare peste cîmpii chipul satanei care vine în urma lui.

— Chipul lui Troțki?

— Da, acesta este numele pe care și l-a pus acum. Adevăratul lui nume este în limba ebraică Abaddon, iar în grecește Apollion, ceea ce înseamnă nimicitorul.

— Uite, îți spun în mod foarte serios că dacă nu te lași de chestiile astea... nu vezi că ai și început să ai un fel de manie?

— Nu, domnule doctor, să știți că sînt normal. Cu cît se onorează, domnule doctor, sfînta dumneavoastră trudă?

— Of, de ce-i fi folosind întruna cuvîntul sfînt? Nu văd nici o sfîntenie în munca mea. Iar pentru tratament primesc același onorariu ca și toți ceilalți. Dacă ești hotărît să te tratezi la mine, am să te rog să-mi lași un scont.

— Prea bine.

Hăinuța cenușie fu desfăcută din nou.

— Poate că stai prost cu banii, mormăi Turbin, privind pantalonii roși în genunchi ai

pacientului. „Nu, ăsta nu-i escroc... dar de scrîntit se poate scrînti foarte curînd.“

— Ba nu, domnule doctor, bani se mai pot găsi. Am vrut să spun adineaori că prin munca dumneavoastră alinați suferințele oamenilor.

— Asta-i drept. Ba uneori chiar cu foarte multă eficiență. Bromul te rog să-l iei la ore fixe.

— Și totuși, stimate domnule doctor, să știți că deplina alinare a suferințelor noastre n-o vom găsi decît acolo; bolnavul, cu un chip transfigurat, arată în sus, către tavanul alb al odăii. Acum însă, ne stau în față încercări prin care încă nu ne-a fost dat să trecem... Și ele vor veni mai curînd decît ne așteptăm.

— Ba, să-mi fie cu iertare. Am suferit destule și pînă acum.

— Să nu vorbiți așa, domnule doctor, să nu vorbiți așa, murmură bolnavul, trăgîndu-și pe umeri, în vestibul, blana lui de capră, că scris este: cel de-al treilea înger și-a vărsat cupa în izvoarele apelor și apele s-au făcut sînge.

„Parcă am mai auzit asta undeva... Ba da, se vede că o fi stat de vorbă cu preotul pe săturate. Chiar că s-au potrivit amîndoi de minune.“

— Te rog stăruitor să nu mai citești atîta din *Apocalipsă*. Îți mai spun o dată că-ți face rău. Și acum, la revedere. Te aștept mîine, la ora șase. Aniuta, condu-l pe dumnealui...

*

— Te rog să nu mă refuzi... Doresc mult ca cea care mi-a salvat viața să păstreze din partea mea măcar o mică amintire... este brățara răposatei mele mame...

— Nu trebuie... Pentru ce?... Nu vreau, se feri Reiss, dar Turbin insistă și-i petrecu peste încheietura palidă a mîinii o brățară de metal forjat, întunecată și grea. Mîna se făcu îndată parcă

și mai frumoasă, și însăși Reiss păru să capete o nouă frumusețe. Chiar prin umbra asfințitului, chipul i se zări îmbujorându-se.

Turbin nu se mai putu stăpîni, o îmbrățișă cu brațul drept, o atrase la pieptul său și o sărută de mai multe ori pe obraz... Mișcarea bruscă îl făcu să scape din mîini bastonul, care i se rostogoli cu zgomot lîngă piciorul mesei.

— Pleacă... îi șopti Reiss, e tîrziu. E tîrziu. Convoaiele trec întruna pe stradă. Să nu-ți faci rău cineva.

— Îmi ești dragă, șopti Turbin. Dă-mi voie să mai vin la dumneata.

— Să vii...

— Spune-mi, de ce ești singură și a cui e fotografia asta de pe birou? Văd acolo un bărbat brunet cu favoriți.

— Este vărul meu... spuse Reiss, coborîndu-și privirea.

— Cum îl cheamă?

— De ce vrei să știi?

— Dumneata mi-ai salvat viața... Vreau să știu.

— Te-am salvat și ai dreptul să știi? Bine. Îl cheamă Șpoleanski.

— Se află aici, în Oraș?

— Nu, a plecat... A plecat la Moscova. Văd că ești foarte curios.

Ceva păru să tresară în sufletul lui Turbin. Mai rămase nemișcat cîteva clipe, privind favoriții și ochii cei negri... Un gînd neplăcut, obsedant, i se ivi deodată și nu-l mai părăsi cît timp stătu să studieze fruntea și buzele aceluia care, odinioară, fusese președintele „Trioletului Magnetic“. Era un gînd tulbure... Vestitorul lui Anticrist... Nenorocitul acela cu blană de capră... Oare ce mă supără? Ce mă obsedează? De fapt, n-ar trebui să mă intereseze nimic. Îngerii întunericului?... Ah, mi-e totuna... Numai să mai pot veni aici, în

căsuța asta ciudată și liniștită, unde licăresc în penumbră portrete cu epoleți de aur.

— Pleacă. E târziu.

*

— Nikol? Tu ești?

Cei doi frați se întâlneau nas în nas, în dreptul unei alte căsuțe, care se oploșise pe cea mai de jos terasă a misterioasei grădini înzăpezite. Nikolka păru zăpăcit, de parcă ar fi fost prins în flagrant delict.

— Am trecut și eu pe aici, Alioșa, pe la familia Nai-Turs, căută Nikolka să-și lămurească fratele. Avea însă o înfățișare, de parcă l-ar fi prins cineva la furat mere.

— Nu văd nimic rău în asta. A rămas singură maică-sa?

— Ba să știi, Alioșa, că mai are și o soră... Cam asta-i situația, vreau să spun.

Turbin îl privi cu coada ochiului, dar nu-i mai puse nici o întrebare.

Un timp cei doi frați merseră fără a mai sta de vorbă. Pe urmă Turbin rupse tăcerea:

— După cum văd, băiete, Pettura ăsta ne-a cam adus pe amândoi în strada Malo-Provalnaia. Este? Ce putem face, vom mai veni și de-aci încolo. Dar la ce rezultat vom ajunge, asta n-o mai poate ști nimeni. Este?

Nikolka ascultă cu desăvârșită atenție fraza aceasta enigmatică. Apoi întrebă la rîndul său:

— Ai vizitat și tu, Alioșa, pe cineva? Pe Malo-Provalnaia?

— Îhî, răspunse Turbin, își ridică gulerul paltonului, dispăru în el și, pînă în pragul casei lor, nu mai scoase nici un cuvînt.

*

În ziua aceea de seamă, cu adevărat istorică, toată lumea se adunase să ia masa de prînz la Turbini. Veniseră atît Mîșlaevski cu Caracudă, cît și Șervinski. Era cea dintîi masă comună din ziua în care Turbin fusese rănit. Toate erau ca mai înainte, afară de un singur lucru: pe masă nu se mai zărea nici un mănunchi de trandafiri din cei încinși, mohorîți, căci nu mai exista de mult nici binecuvîntata Marchiză, cea cu bombonieria din centru, plecată și ea spre zări neștiute, de bună seamă tot acolo unde și-o fi găsit odihna și cealaltă: madam Anjou. Nici epoleți nu se mai zăreau pe umerii celor care se așezaseră la masă. Pieriseră și epoleții undeva în necunoscut, destrămîndu-se prin viscolul care se zbuciuma întruna peste Oraș.

Toată lumea îl asculta cu gura căscată pe Șervinski, pînă și Aniuta venise de la bucătărie și sta sprijinită de tăblia ușii.

— Și ce fel de stele sînt acelea? întrebă posomorît Mîșlaevski.

— Sînt ca niște cocarde mici în cinci colțuri, continuă să relateze Șervinski. Le poartă pe căciuli. Și vin, frate, cîtă frunză și iarbă... La miezul nopții vor intra negreșit pe porțile Orașului...

— De unde atîta precizie: chiar la miezul nopții...

Șervinski nu izbuti să răspundă, căci după un scurt zbîrnîit de sonerie, în pragul ușii apărură Vasilisa.

Salutînd în dreapta și în stînga și strîngînd cu multă căldură mîinile celor de față, în special pe cea a lui Caracudă, Vasilisa se îndreptă, însoțit de scîrțîitul botinelor sale, drept spre pianul din colț. Elena, cu un zîmbet radios, îi întinse mîna, iar Vasilisa chiar făcu un mic salt, pentru a se apleca să i-o sărute. „Naiba știe ce o fi și cu Vasilisa ăsta; de cînd l-au ușurat de bani a devenit foarte simpatic, gîndi Nikolka, apoi își încheie cugetarea

cu un gând filozofic: Poate că banii te împiedică să fii simpatic? Iată, spre exemplu, nici unul din cei de față nu are bani, dar de simpatici sînt simpatici cu toții.“

Nu, Vasilisa nu vrea să bea ceai. Le mulțumește profund pentru invitație. Ba da, se simte foarte bine. He, he! Ce plăcut e la dumneavoastră, cu toate întîmplările îngrozitoare prin care trecem. E... he... Nu, le mulțumește profund. Adineaori a sosit de la țară sora Vandei Mihailovna, și el trebuie să plece numaidecît acasă. A venit doar să-i adusă Elenei Mihailovna o scrisoare. Chiar acum a umblat la cutia de lîngă ușă și a găsit-o acolo. „Am socotit de datoria mea. Vă salut pe toți cu respect.“ Săltînd din nou, Vasilisa își luă rămas-bun și, imediat, dispăru pe ușă.

Elena luă scrisoarea și trecu dincolo, în dormitor...

„O scrisoare din străinătate? Să fie cu putință? Iată că se mai primesc și asemenea scrisori. Doar iei plicul în mîini, și pe loc îți și dai seama cam ce poate cuprinde. Totuși, cum de-a izbutit să vină? Pînă și din Jitomir nu mai poți trimite în Oraș o scrisoare decît printr-o ocazie. Cît de absurd și primitiv e totul în țara asta a noastră. Oare ocazia aceea cu pricina nu vine și ea cu trenul? Atunci de ce să nu călătorească și scrisorile în același fel, de ce să dispară pînă a ajunge la destinație? Uite că asta a izbutit să vină. Păi, se poate! O asemenea scrisoare își va găsi oricînd destinatarul. Var... Varșovia. E din Varșovia. Dar scrisul nu-i al lui Talberg. Ce dureros s-a pornit inima să-mi bată!“

Cu toate că, acum, lampa de pe noptieră avea abajur, dormitorul Elenei căpătă brusc o înfățișare nesuferită, ca și cînd cineva ar fi smucit de învelitoarea înflorată, ca și cînd lumina ar fi împuns în jur cu raze veninoase și ar fi apărut din nou haosul unor pregătiri de plecare. Chipul Elenei

se schimbă, devenind aidoma chipului sobru al mamei care o privea din perete, de după rama sculptată a portrerului. Buzele Elenei tremurară, dar numai o clipă, încremedind apoi într-o cută disprețuitoare. Gura îi zvîcni și ea. Pe noptieră, fila de hîrte groasă, cenușie, ivită din plicul rupt la margine, rămase nemișcată într-un ochi de lumină.

...Abia aici, la Varșovia, am aflat cu surprindere că ai divorțat; Ostroumovii l-au văzut pe soțul tău la ambasadă. Pleacă la Paris, împreună cu familia Herz; se zice că e pe cale de a se căsători cu Lidocika Herz; ce lucruri ciudate se petrec în învălmășeala asta. Îmi pare foarte rău că n-ai plecat și tu. Vă plîngem pe toți, cei ce ați rămas în ghearele mujicilor. Gazetele de aici scriu că Petliura se apropie de Oraș. Noi trăim cu speranța că nemții îl vor respinge...

Prin capul Elenei, pătrunzînd prin pereți și prin ușa acoperită de către Ludovic al XIV-lea, se zbătea mecanic, bocănind fără întrerupere, marșul pe care, dincolo, îl cînta Nikolka. Ludovic rîdea și își da la o parte mîna cu bastonul învăluit în panglici. Cineva bătuse la ușă cu mînerul unui alt baston, și intră Turbin, făcînd pași mărunți prin semiîntuneric.

O privi cu coada ochiului pe soră-sa, gura îi zvîcni cum îi zvîcnise și ei adineauri, pe urmă o întrebă:

— E de la Talberg?

Elena tăcu. Îi fu rușine și îi veni greu să-i răspundă. Totuși izbuti să se stăpînească și împinse foița scrisă spre Turbin: „E de la Olia... din Varșovia...” Turbin își înfipse privirile în rîndurile scrise, pupilele îi alergară de-a lungul lor pînă ce isprăvi de citit întreaga scrisoare, pe urmă reluă rîndurile de la început:

„Dragă Lenocika, nu știu dacă va izbuti să-ți parvină...”

Peste obraji îi jucau pete multicolore. Pelița îi rămăsese gălbuie, de șofran, dar la pomeți i se încinse, trandafirie, iar ochii albaștri i se făcură negri.

— Cu ce plăcere... făcu printre dinți, cu ce plăcere i-aș arde una peste bot...

— Cui? întrebă Elena și se smiorcăi, gata să plîngă.

— Chiar mie, răspunse, mistuit de rușine, doctorul Turbin, pentru că l-am sărutat în seara aceea.

Elena izbucni în plîns.

— Fă-mi, te rog, un serviciu, continuă Turbin, aruncă porcăria asta undeva la mama dracului, și lovi cu mînerul bastonului într-un portret aflat pe masă. Suspinînd, Elena i-l întinse. În clipa următoare, Turbin smulse din ramă fotografia lui Serghei Ivanovici și o făcu bucăți. De data aceasta, Elena boci ca la țară, săltînd din umeri, și își ascunse obrazul la pieptul lui Turbin. Privi chiorș, cu o groază superstițioasă, către icoana cafenie din colț, înaintea căreia ardea, nestinsă, candela cea cu ornament auriu.

„Doar eu am fost aceea care m-am rugat... doar am făcut și un legămînt... dar ce pot să fac... să nu te superi pe mine, Sfîntă Fecioară, să nu te superi...” gîndi Elena, pradă superstiției. Turbin se încruntă:

— Taci, te rog mult să taci... ți-ar plăcea să te audă ceilalți?

Dar cei de dincolo, din salon, nu auziră nimic. Pianul, maltratat de Nikolka, continua să reverse înverșunatul marș *Vulturul bicefal* și, din cînd în cînd, izbucneau rîsete.

MĂREȚ ȘI ÎNFRICOȘĂTOR fu anul de la Hristos 1918, dar 1919 se arătase a fi venit cu groază sporită.

În noaptea de două spre trei februarie, la capătul Podului cu lanțuri de peste Nipru, doi vlăjgani trăiau peste zăpadă un om cu obrazul vînat și roșu de sînge închegat, purtînd pe umeri un palton negru, jerpelit. Alături de el alerga pan polcovnicul și-l izbea peste cap cu o vergea de armă. Capul omului sălta la fiecare lovitură, dar el nu mai putea să țipe, doar gemea în răstimpuri. Grea și usturătoare se înfîgea vergeaua în paltonul din care curgeau zdrențele și fiecărei izbituri îi răspundea cîte un geamăt hîrît:

— Vîh... a...

— Ha, mutră jidovească ce ești, răcnea scos din fire pan polcovnicul, puneți-l la stivă, să-l împușcăm la dracu! Ți-arăt eu ție să te mai pitești pîn locuri dosnice. Ți-ar-răt eu ție! Ce făceai acolo, în spatele stivei? Ai? Șpionule!...

Omul însîngerat nu-i răspunse nimic pan polcovnicului. Atunci pan polcovnicul îl ocoli în fugă, venindu-i în față, iar cei doi vlăjgani săriră în lături, să nu-i nimerească și pe ei iureșul sclipitor al vergelei. În clipa aceea pan polcovnicul nu mai izbuti să-și stăpînească mîna, și vergeaua se lăsă fulgerător peste capul omului. Ceva trosni înăuntru, iar omul cel negru nu mai spuse nici „vîh“... Răsucindu-și mîna și dînd din cap, căzu, din genunchi, pe o parte și, azvîrlindu-și larg brațul celălalt prin aer, și-l repezi în jos, ca și cînd ar fi căutat să prindă cît mai mult din pămîntul acela bătătorit și amestecat cu bălegar. Degetele i se încîrligară încet, zgîriind omătul murdar. Pe urmă, omul se mai zbătu de cîteva ori prin balta întunecată de sub el și rămase nemișcat.

Peste cel căzut sîsîia felinarul electric de la capătul podului, în jurul lui se foiau umbrele agitate ale haidamacilor cu cozi în vîrful capetelor,

iar sus de tot, se înălța bolta neagră a cerului și licăreau stelele.

În clipa când cel de jos își dădu sufletul steaua căreia îi zice Marte, aflată deasupra Orașului, explodează fără veste în cerul cuprins de îngheț, azvîrli în jur flăcări și bubui asurzitor.

În urma stelei zărilor vinete de peste Nipru, zărilor care duceau spre Moscova, răzbubuiră și ele, greu și îndelung. Îndată plesni o altă stea, dar mai jos, chiar peste casele învelite în zăpadă.

Și atunci întreaga divizie albastră a haidamacilor se urni de pe pod, dădu năvală în Oraș, trecu prin el în marș forțat și pieri în depărtare pentru totdeauna.

În urma diviziei albastre, trecură, ca niște lupi hămesiți, călare pe caii lor arși de ger, oamenii lui Kozîr-Leșko, se hurducăi o bucătărie militară... pe urmă totul se destrămă în zare, de parcă nici n-ar fi fost vreodată. În urma celor plecați, rămase doar cadavrul evreului de lângă pod, smocurile de fîn bătătorit și bălegarul cailor.

Și numai cadavrul acela putea dovedi că Petliura n-a fost în nici un caz un mit, că el fusese cu adevărat pe acele meleaguri... Zing... Clang... chitara, turcul... un felinar forjat pe Bronnaia... coadele fetelor măturînd zăpada, răni de gloanțe, urlat de fiare în noapte, gerul... Vasăzică, totul a fost adevărat.

Hai, Grițko, flăcău, la muncă...

Nu, că-i mai bine pe luncă...

Dar pentru ce a trebuit să fie? Nimeni n-ar putea s-o spună. Oare va plăti cineva sîngele vărsat?

Nu. Nimeni.

Doar se va topi zăpada la primăvară, iarba verde va răsări prin toată Ucraina și va împînzi pămîntul... se vor înălța lanuri bogate... soarele va încinge cîmpiile... și nu va mai rămîne nici o urmă

de sânge. Căci e tare ieftin sângele prin câmpiile
acelea și nimeni nu va veni să-l plătească.

Nimeni.

*

Soba de Saardam fusese încinsă din vreme, astfel
că a păstrat căldura pînă tîrziu în noapte. De pe
trupul dulgherului din Saardam inscripțiile
dispăruseră. Nu mai rămăsese decît una:

...Len... am un bilet pentru *Aid*...

Casa de pe povîrnișul Alexeevski, acoperită
de căciula generalului alb, ațipise de multă vreme
și dormea adînc. Aburul somnului clătina storiile,
se legăna prin fulguirea umbrelor.

Dincolo de geamuri, înflorea,
atotcuprinzătoare, noaptea geroasă, învăluind,
neauzită, pămîntul. Clipeau stelele, micșorîndu-se
și din nou întetîndu-și licărul, dar mai presus de
toate se înălțase pe o boltă o stea roșie în cinci
colțuri, numele căreia era Marte.

Prin odăile calde, își făcură culcuș visele.

Turbin dormea în odăița lui, iar visul i se
plecase deasupra, ca un tablou schițat în tușeuri
palide. Încet, legănîndu-se, pluti prin vis un
vestibul cu scări de marmură, iar Alexandru I arse
într-o sobiță de tuci nomenclatoarele
divizionului... Trecu, ușoară, Iulia, făcu semn cu
mîna și rîse, și tot atunci se năpusti în galop un șir
de umbre, strigînd: „Puneți mîna pe el! Puneți
mîna pe el!“

Puștile trosniră fără zgomot, Turbin încercă să
fugă dinaintea lor, dar picioarele i se lipiră, acolo,
pe Malo-Provalnaia, de lespezile trotuarului. Și
atunci, în clătinarea aspră a visului, Turbin muri.
În clipa următoare se trezi cu un geamăt greu, îl
auzi din salon pe Mîșlaevski sforăind, iar pe

Caracudă și pe Lariosik șuierînd subțire, dincoace, în bibliotecă. Se șterse pe frunte de nădușeală, își reveni cu totul, surîse ușor, pe urmă se uită la ceas.

Ceasul arăta orele trei.

— De bună seamă au și plecat... Pettura...
Nu va mai veni nicicînd.

Și adormi din nou.

*

Noaptea înflorea. Curînd începură a miji zorile, dar casa cufundată în zăpada moale încă nu se trezise. În apartamentul său, nevolnicul Vasilisa dormea învelit în cearșafuri reci, încălzindu-le cu mădularele sale subțiate. Visă Vasilisa un vis rotund, fără nici o noimă. Se făcea că n-a fost nici un fel de revoluție, că totul a fost doar o bolmojeală prostească. Asta în vis. Și îndată veni să-l învăluie o legănătoare și nestatornică fericire. Parcă era vară, iar Vasilisa tocmai își cumpărase o grădină de zarzavaturi. Doar în cîteva clipe au crescut acolo sumedenie de legume. Straturile s-au acoperit de cîrcei răsuciți, printre care au ieșit la iveală, ca niște bombițe verzi, castraveții. Vasilisa, cu niște pantaloni de doc trași în picioare, se oprise printre straturi și, scărpinîndu-se pe burtă, se uita la soarele călduț, care pornise să asfințească...

După aceea, Vasilisa își visă ceasul furat, rotund ca un glob de cristal. Ar fi vrut să-i pară rău de pierderea ceasului, dar soarele încălzea atît de plăcut, că nu izbutea să simtă nici un fel de tristețe.

Dar iată că în clipele acelea atît de frumoase năvăli în grădină o turmă de purcei trandafirii și rotunzi și, cu boturile lor cîrne, făcură prăpăd prin straturi. Pămîntul răscolit zbură în sus. Vasilisa apucă o jordie și se repezi să alunge purceii, dar în clipa următoare își dădu seama că sînt fîroși la vedere, și că au niște colți lungi și ascuțiți. Purceii se întoarseră să vină spre Vasilisa și, în același

timp, se apucară să sară în sus, căci înăuntrul lor aveau fiecare un fel de arcuri. Vasilisa urlă, înfricoșat de un asemenea vis. Atunci o aripă neagră veni să acopere purceii, intrară cu toții în pământ, iar înaintea lui apăru din nou, ca dintr-o apă tulbure, dormitorul său sumbru, cu pereții jilavi.

*

Noaptea înflorea. Aburul somnului trecu peste Oraș, zbură ca o pasăre albă pe lângă crucea lui Vladimir, căzu dincolo de Nipru în vălmășagul de umbre ale nopții și lopătă înainte, de-a lungul căii ferate. Ajunse la gara Darnițî și abia acolo făcu popas. Pe linia a treia, se oprise un tren blindat. Platformele înguste erau ferecate pînă spre osia roților de plăcile plumburii ale blindajelor. Locomotiva se înălța în față ca un bolovan cu muchii teșite. Din pîntece îi răsărea un snop de lumină purpurie, azvîrlindu-se peste șine, și părea de departe că măruntaiele locomotivei sînt pline cu cărbuni aprinși. Mașina sforăia încet, cu ură, undeva, prin pereții laterali, se auzea picurînd apa, iar botul turtit, dușmănos, căta în tăcere către zăvoaiele Niprului. De pe cea din urmă platformă, un tun enorm, cu botniță groasă în vârful țevii îndreptate spre bolta neagră și albastră, țintea la douăsprezece verste înaintea lui, drept în crucea albă din zare.

Gara încremenise de groază. Își trăsesese bezna peste ochi, licărind prin ea cu luminițele sale gălbui, tulburate încă de rafalele din ajun. Peste peronul de lemn al gării, lumea, neținînd seama de ora tîrzie, se agita fără întrerupere. Din cele trei ferestre ale barăcii joase, unde se afla telegraful, se revărsa o lumină mai vie, iar de dincolo de geamuri, trei aparate se auzeau țacănind fără întrerupere. De-a lungul platformei alergau încolo

și încoace, fără a ține seama de ger, siluete de oameni în scurte îmblănite, în mantale și în bluze negre, marinărești. De cealaltă parte a trenului blindat și în urma lui, se întinsese, lipsită de somn, garnitura unui eșalon militar, înșirînd strigăte și pocnind cu ușile grele ale vagoanelor de marfă.

În fața trenului blindat, chiar în dreptul locomotivei și al primului vagon ferecătuit în oțel, umbla, ca un pendul neodihnit, un om îmbrăcat cu o manta pînă la pămînt. În picioare cu niște pîslari zdrențuiți și avînd pe cap un capișon ascuțit, cu un vîrf de lance. Arma și-o purta cu gingășie pe braț, cum își poartă o mamă ostenită pruncul. Iar jos, printre șine, prin licărul flămînd al felinarului, îi umbla la picioare așchia subțire a umbrei, repezind în sus un vîrf de baionetă negru. Omul era cuprins de o cumplită oboseală și înghețase bocnă, ca o sălbăticiune hăituită de ger. Mîinile-i vinete și reci, răscoleau cu degetele țepene, zadarnic, în căutare de adăpost, marginile zdrențuite ale mînecilor. Din căușul strîmb, tivit cu ciucuri mărunți, albi, de promoroacă, al capișonului strîns în dreptul gurii degerate, învelite și ea în chiciură, priveau doi ochi umbriți de povara înghețată, albă, a genelor. Ochii albaștri mărturiseau suferință, erau moleșiți și încărcăți de somn.

Omul umbla cu pas egal, coborîndu-și baioneta și nu se mai gîndea decît la un singur lucru: oare cînd aveau să ia capăt ceasurile acelea de ger și chin, pentru ca el să poată scăpa din apriga încheștare a văzduhului, să intre înăuntru, unde revarsă o dumnezeiască văpaie țevile care încălzesc eșaloanele, unde, vîrît în cușca strîmtă a vagonului, căzînd peste patul îngust, va putea să se lipească de el, să se facă una cu așternutul. Omul și umbra lui se mișcau încet între pata de foc a pîntecelui blindat și peretele negru al primului vagon de luptă, pînă în dreptul inscripției zugrăvite acolo cu vopsea neagră:

Umbra, cînd dreaptă și întinsă, cînd cocîrjată, dar mereu ascuțită în vîrf și ageră, zgîria omătul cu neagra ei baionetă.

Razele albăstrui ale felinarului pluteau în văzduh la spatele santinelei. Două discuri lunare sclipeau reci, amăgitoare, peste peron. Omul încerca să găsească un foc cît de nevolnic pe undeva, dar nu-l afla nicăieri. Cu fălcile încleștate, nemaiizbutind să-și dezmoștească degetele de la picioare, și le mișca totuși în cizme, iar privirea și-o azvîrlea neconținut spre stele. Cel mai adeseori ochii i se opreau la steaua numită Marte care scînteia drept în fața lui, peste cartierul Slobodka. Omul o privea dus. Privirea lui străbătea căi de milioane de verste, fără a se abate o clipă de la steaua cea vie, cu licărul ei roșietic. Ea se strîngea, apoi se mărea din nou, vădind prea bine că-și duce o viață a ei, și era și ea o stea în cinci colțuri. Din cînd în cînd, istovit, omul își lăsa patul armei pe zăpadă. Oprindu-se locului, îl cuprindea îndată un somn străveziu, fără ca din apa lui înșelătoare să piară cu totul pereții negri ai trenului blindat și nici zgomotele ce se perindau dinspre gară. Dar acestora li se adăugau altele. Creștea în visul omului un cer nemaivăzut. Cu totul purpuriu, strălucitor și împînzit cu mii de stele roșii aidoma lui Marte în sclipățul lor viu, neîntinat. Și atunci, sufletul omului tresălta de fericire. Din beznă se iveau un călăreț necunoscut, învăluit în taină, venea în legănat ușor, sunîndu-și zalele, către omul cel nemișcat și îl îmbrățișa frățește. Negrul tren blindat părea atunci că se topește cu totul prin beznă, și îi lua locul, pierdut în omături, un mic cătun, pe nume Malîe-Ciugrî. El, omul, se făcea că stă la marginea satului, și vede că-i vine în întîmpinare un consătean care pe deasupra, îi mai era și vecin.

— Tu ești, Jilin? întreba, neauzit de nimeni, creierul omului, dar tot atunci, un glas sever, un glas al datoriei îi rostea în piept doar trei cuvinte:

— Postul... santinela... gerul....

Și atunci, omul își sălta cu un efort supraomenesc arma din zăpadă, și-o pune la subsuoară și, trăgându-și cu greu picioarele, pornea mai departe.

Înainte-înapoi. Înapoi-înainte.

Aburii somnului piereau încet-încet și iarăși cobora peste întinderile geruite mătasea albastră a cerului găurit de țeava neagră, nimicitoare a tunului de pe platformă. Juca în ape roșii și Luceafărul de ziuă, iar jos, în cerneala albastră a luminii, sclipea în pieptul omului, ca un ecou, o altă stea. Era o stea micuță și tot în cinci colțuri.

*

Aprig s-au mai zbuciumat aburii cețoși ai somnului. S-au involburat pe Nipru în sus, au lăsat în urmă debarcaderele pierdute în muțenie și au coborât încet peste Podol. Aici nu se mai zărea nici o lumină. Toată lumea dormea de mult. Numai într-o clădire de piatră cu trei etaje, aflată în colțul dinspre Volînskaia, într-o odăiță din apartamentul unui bibliotecar, îngustă ca o cămăruță ieftină de hotel, Rusakov, cel cu ochii albaștri, ședea în fața unei lămpi cu abajurul verzui de sticlă. Înaintea lui, pe masă, sta desfăcută o carte groasă, cu coperta galbenă, din piele de vițel. Ochii îi luceau încet, solemn, peste rîndurile negre:

„Și am văzut pe morți, pe cei mari și pe cei mici, stînd înaintea tronului și cărțile au fost deschise și altă carte a fost deschisă – care este cartea vieții – și morții au fost judecați din cele scrise în cărți, potrivit cu faptele lor.

Și marea a dat pe morții cei dintr-însa și moartea și iadul au dat pe morții lor, și judecați au fost, fiecare după faptele sale.

.....
.....

iar cine n-a fost scris în cartea vieții, aruncat a fost în iezerul de foc.

.....
.....

și am văzut un cer nou și un pământ nou. Căci cerul cel dintîi și pământul cel dintîi au trecut; iar marea nu mai este“¹.

Cu cît mai adînc pătrundea în tîlcurile ascunse, zguduitoare, ale cărții, cu atît își vedea propria sa minte ca pe un paloș sclipitor despicînd întunericul.

Suferința și bolile i se păreau acum lipsite de însemnătate. Chinul trupului i se destrăma cum se destramă coaja putrezită de pe o creangă de arbore. Părea că vede aievea bezna albastră, nesfîrșită a secolelor, uriașul coridor al mileniilor. Dar nu încerca teamă, ci doar o înțeleaptă supunere și evlavie. Pacea i se pogorîse în suflet și astfel împăcat, ajunsese la cuvintele: „...orice lacrimă din ochii lor și moartea nu va mai fi; nici plîngere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi, căci cele dintîi au trecut“.

*

Negura cenușie se risipi, și locotenentul Șervinski păși spre Elena. Ochii săi bulbucăți îi surîdeau familiar.

— Sînt demonul, spuse, lovindu-și călcîiele, să știi că dumnealui, domnul Talberg, nu va mai veni, iar eu îți voi cînta, îți voi cînta mereu...

Scoase din buzunar o uriașă stea de carton, apoi și-o prinse în piept, în partea stîngă. Negura somnului îi șerpui în jur, iar printre vălătucii ei

sinilii, chipul i se întrezări rumen, ca de păpușă. Începu să cînte pițigăiat, cu totul altfel decît în realitate.

— Vom trăi, da, vom trăi!

— Iar cînd ceasul ne-o suna, cu toții vom muri... cînta Nikolka, ivindu-se și el din negură.

Ținea în mîini o chitară, dar gîtul îi era însîngerat și pe frunte îi licărea o coroniță cu mai multe icoane mici. Elenei îi fulgeră prin minte că Nikolka va muri și el. Izbucni în plîns și se trezi tipînd în noapte!

— Nikolka. O, Nikolka!

Suspină îndelung, înconjurată de bolboroseala surdă a nopții.

Noaptea plutea mereu peste întinsul pămîntului.

*

Și, în sfîrșit, Petka Șceglov, cel din odăile care dădeau spre curte, visă și el un vis fermecat.

Petka era mititel, nu-l interesau nici bolșevicii, nici Petliura și nici Demonul. De aceea visul îi fu și el simplu și luminos, ca un glob sclipitor în razele soarelui.

Se făcea, în vis, că el, Petka, străbate în pas domol o cîmpie întinsă și verde, iar pe cîmpia aceea se află un uriaș glob de cleștar care îi trece de creștetul capului. Cînd cei mari visează că trebuie s-o ia la fugă, de fiecare dată picioarele le rămîn lipite de pămînt, de aceea ei încep să geamă, să se zbată, încercînd să scape de noroiul mlaștinii. Petka ajunsese în grabă la globul de cleștar și, rîzînd de fericire, îl cuprinse cu brațele. În jur îi zburară stropi scînteietori. Acesta i-a fost tot visul. De bucurie Petka rîse în noapte cu glas cristalin. Tot atît de vesel îi răspunse greierașul de după cuptor. După aceea Petka visă alte vise ușoare și vesele, iar greierașul își cîntă și el cîntecul țîrîtor, stînd

ascuns undeva, lângă ulciorul cu apă în colțul curat de lângă cuptor, căutînd să înveselească noaptea cea întreșută cu somn și cu murmurul stins care plutea prin odaie.

Înflorise și cea din urmă noapte. În a doua ei jumătate, întreaga beznă albastră, pologul Domnului care învăluie lumea, se acoperi de stele. Părea că sus, în tăria cerului, dincolo de acea legănare albastră, înaintea unor uși împărătești, se slujește liturghia de noapte. Lumînări fără număr se aprindeau în altar, licărind prin draperia subțire și alcătuiind mulțimi nesfîrșite, strălucitoare. De dincolo de Nipru, dinspre pămîntul viscolit, însîngerat, încărcat de păcate, se înălța mereu spre bolta neagră, întunecată, marea cruce a lui Vladimir. De departe părea că stinghia de la mijlocul ei a pierit, unindu-se cu cea verticală și astfel crucea părea că s-a preschimbat într-un paloș ascuțit și amenințător.

Dar paloșul acesta nu-i de temut. Toate sînt trecătoare. Chinuri, suferințe, vărsări de sînge, molimă, foamete. Paloșul va pieri, dar stelele de pe cer vor dăinui și atunci cînd jos, pe pămînt, nu va mai rămîne nici măcar umbra noastră sau a înfăptuirilor noastre. Nu se află nimeni pe fața pămîntului care să n-o știe. Și atunci de ce nu vrem să ne îndreptăm privirea spre stele? De ce?

[1.](#) *Apocalipsa*, 20, 12-15; 21, 1-4.

Postfață

În martie 1940, la puțin timp după moartea lui Mihail Bulgakov, Anna Ahmatova a scris poezia *Pentru tine, în loc de trandafiri funerari*, în care citim versurile: „*Beai vin, glumeai ca nimeni altul/ Și te sufocai între pereții înăbușitori,/ Și teribilei musafire chiar tu i-ai dat drumul în casă/ Și ai rămas singur cu ea*“. Din finalul textului s-ar deduce că este vorba de maladia (nefroscleroză hipertonică) ce l-a doborât prematur pe scriitor, dar versurile citate pot fi înțelese și ca o aluzie la compromisurile pe care acesta, scrîșnind mai mult s-au mai puțin din dinți, a trebuit să le facă. De altfel, însăși Ahmatova, în 1950, într-o tentativă disperată de a-și salva fiul și soțul de la închisoare, scrie câteva poezii dedicate lui Stalin. Vremurile, după cum se exprimă undeva poeta, nu erau deloc vegetariene...

Am scris rîndurile de mai sus cu oarecare strîngere de inimă, dar era nevoie s-o fac, fiindcă am observat tendința de a se exagera atitudinea disidentă a scriitorilor importanți din epoca stalinistă. Un recenzent glosează destul de caustic: „Iconografia oficială ni-l prezintă pe autorul *Maestrului și Margaretei* ca pe o reminiscență nobilă a imperiului, ca pe un cavaler fără frică și reproș, ca pe o victimă tragică a regimului post-octombrist, ca pe un gentleman ireproșabil, ce se sufocă între «pereții înăbușitori» ai țării sovietelor și deputaților”¹. Ecoul din poezia Ahmatovei este evident.

Bulgakov nu și-a dorit să fie scriitor în Țara Sovietelor. În 1919, aflîndu-se în rîndurile Forțelor Armate ale Sudului Rusiei, începe să scrie în presa albgardistă. Primul său foileton publicat, *Perspective de viitor*, creionează foarte dur situația

din țară: „Biata noastră patrie se află la fundul gropii rușinii și nenorocirii, în care a aruncat-o «marea revoluție socială»“; opoziția slavofilă dintre Rusia și Occident este și ea prezentă, dar în favoarea celui din urmă: „În Occident s-a încheiat marele război dintre marile popoare. Acum ele își ling rănilor. Desigur, își vor reveni, foarte repede își vor reveni. Și toți cei cărora, în sfârșit, li s-a limpezit mintea, care nu dau crezare lamentabilului delir că înrăita noastră boală se va muta în Occident și-l va molipsi, vor înțelege clar vigurosul avânt al muncii titanice, care va duce țările occidentale la un nivel de putere pașnică nemaivăzut pînă acum“².

Au mai urmat și alte texte. Numai printr-o minune Bulgakov n-a fost mai apoi denunțat și trecut prin procedura simplificată a execuției prin împușcare. Din corespondență și din amintirile contemporanilor, știm precis că, dacă în Vladikavkaz n-ar fi fost ținut de tifos la pat, ar fi plecat cu armata albă și, posibil, ar fi emigrat ca unul dintre frații săi. Și mai târziu va încerca, prin demersuri umilitoare, să capete aprobarea unei călătorii în străinătate, de unde e foarte puțin probabil că s-ar mai fi întors.

Însă, în paralel cu această neacceptare evidentă a bolșevicilor, se observă cu ochiul liber dorința de a face carieră scriitoricească. Această dorință este mai puternică decît dezgustul ideologic și, încă de la reinstaurarea puterii bolșevice în Vladikavkaz, Bulgakov publică cu sînge rece în presa „nouă“. Moscova îl atrage ca o Mecca literară, dar cu ispite cît se poate de pămîntești: „În Moscova, banii se numără numai cu sutele de mii și cu milioanele... În Moscova este totul: încălțăminte, stofe, carne, icre, conserve, delicatose – totul! Se deschid cafenele, răsar precum ciupercile. Și peste tot sute, sute! Sute!“³

Ei bine, în 1921, Bulgakov se mută la Moscova, unde își găsește un serviciu în calitate de secretar cu probleme de literatură la direcție a Comisariatului Poporului pentru Educație, apoi șomează. Nici urmă de bunăstarea imaginată în provincie. La 9 februarie 1922, scriitorul notează în jurnal: „Este cea mai neagră perioadă din viața mea. Eu și soția flămînzim... Am alergat prin toată Moscova – nu este nici o slujbă. Pîslarii mi s-au rupt”⁴. Sărăcia te învață. Bulgakov începe să scrie la ziare oficiale, precum *Gudok (Sirena)*, *Rabocii (Muncitorul)* sau binecunoscuta *Pravda*. Din 1923 datează această însemnare din *Jurnal*, plină de disperare și încredere totodată: „În ipohondria și melancolia mea după trecut, uneori, ca acum, în această stare absurdă de înghesuială temporară, într-o cameră mîrșavă dintr-o casă mîrșavă, se întîmplă să am explozii de încredere și putere. Și acum simt în mine cum țîșnește gîndul și cred că sînt infinit mai tare ca scriitor decît toți cei pe care îi cunosc. Dar în condiții ca acelea în care mă aflu acum, e posibil să pier”⁵. Aproape cu siguranță această stare confuză de spirit se datorează faptului că se află în plin proces de elaborare a romanului *Garda albă*. Cu un an înainte începuse colaborarea la revista *Nakanune (În ajun)*, care apărea la Berlin și, după cum s-a dovedit destul de recent, era finanțată de Ceka (denumirea mai veche a KGB-ului). Cu dispreț, Bulgakov taxa gruparea berlineză drept „o adunătură excepțională de canalii”, dar în același timp, în *Jurnal*, recunoștea că este gata să se vîndă diavolului pentru un apartament. Ca să nu lungesc prea mult această descriere a contextului, adaug că, în timpul vieții autorului, romanul *Garda albă* s-a tipărit incomplet în revista *Rossia (Rusia)* nr. 4/1924 și 5/1925 și, complet, la editura pariziană Concorde – volumul I în 1927, iar volumul al II-lea în 1929. Neapariția completă în revistă se explică prin închiderea acesteia

publicații, finanțată din aceleași „resurse“ ca și *Nakanune*.

*

Romanul Garda albă nu a avut noroc nici în posteritatea lui Bulgakov – a fost umbrat de Maestrul și Margareta. Iar faptul că s-a publicat în ediție completă doar la Paris a făcut să fie aproape necunoscut contemporanilor. Pe deasupra, a mai urmat și transpunerea scenică a sa cu titlul de Zilele Turbinilor, care a avut parte de un succes conjunctural, dar răsunător. Despre motivele acestui succes vom vorbi ceva mai încolo.

La începutul romanului se află un moto din *Fata căpitanului* de Pușkin. La Pușkin, episodul citat în moto apare înaintea întâlnirii eroului cu un necunoscut, care ulterior se va dovedi a fi Pugaciov, conducătorul războiului țărănesc din secolul al XVII-lea, în timpul Ecaterinei a II-a. După cum se știe, acesta s-a dat drept Petru al III-lea și s-a pus în fruntea mujicilor răsculați. Al doilea moto este din *Biblie*: „Și morții au fost judecați din cele scrise în cărți, potrivit cu faptele lor“ (*Apocalipsa* 20, 12). Avem astfel punerea romanului sub semnul răzmeriței rusești, absurde și nemiloase (cum spunea Pușkin), și al răspunderii fiecăruia pentru felul cum a trecut prin catastrofa ce se apropie. După faptă și răsplată – dar în ceruri, pentru că pe pământ coboară iadul.

Orașul nenumit în roman este Kievul, „maica orașelor rusești“, căruia, conform *Hronicului anilor de demult* (scriere ce datează de la începutul secolului al II-lea), însuși Sfântul Andrei i-a prezis un destin creștinesc deosebit. Ca o eventuală confirmare a acestui fapt, Orașul este străjuit de statuia uriașă a lui Vladimir, cneazul care a creștinat vechea Rusie în anul 989. Simbolistica este semnificativă, pentru că de la Kiev a început

răspîndirea slavilor răsăriteni, care au ajuns să întemeieze un imperiu imens, ce ocupa a șasea parte a globului pămîntesc: „Dar și mai puternic, zărindu-se de la mari depărtări, strălucea crucea albă, electrică, din mîinile uriașului Vladimir, poposit pe colina ce-i poartă numele, și, adeseori, vara, pierdute în beznă, printre coturile și întrîndurile bătrînului fluviu, prin lăstărișul zăvoaielor, bărcile o zăreau pe neașteptate și după lumina ei își aflau cale de apă spre Oraș, spre albastrele lui debarcadere. Iarna, crucea strălucea printre vălătucii negri ai bolții, înălțîndu-se rece și neclintită peste întinderile joase, cuprinse de umbră, care duceau spre depărtatele zări moscovite de pe malul celălalt, dinspre care se arcuiau spre Oraș două poduri gigantice“. Și totuși, un oraș ocrotit de o statuie nu este unul întru totul ortodox: „Tradiția ortodoxă a blamat întotdeauna sculptura, nu a permis-o în biserici și a înțeles-o ca pe un viciu păgîn sau satanic... Pe solul rus sculptura a fost strîns asociată cu tot ce este necreștin, chiar anticreștin, în spiritul împărăției petersburgheze“⁶. Aceste semnificații nu sînt străine textului bulgakovian, Orașul părăsind gata-gata să se întoarcă în vremurile păgîne, sîngeroase. Este supraaglomerat de o faună pestriță scursă din toate colțurile imperiului, pe care autorul o descrie cu o înfrigurare halucinantă, în cel mai curat stil de foileton satiric: „Fugeau de acolo bancheri încărungiți împreună cu nevestele lor, fugeau talentați oameni de afaceri care își lăsaseră la Moscova ajutoare de nădejde, îndemnîndu-le să nu piardă legătura cu lumea cea nouă ce se năștea pe acel meleag, proprietari de imobile, părăsindu-le în grija unor administratori numai de ei știuți, industriași, negustori, avocați, oameni de stat. Fugeau ziariști lacomi, venali și lași din Moscova și Petersburg. Cocote. Doamne de înaltă moralitate din familii aristocratice. Fiicele lor gingașe și desfrîmate, cu chipuri palide și buzele date cu

carmin. Se refugiau de acolo secretari ai directorilor de departamente și tineri pederăști. Fugeau prinți și vagabonzi, poeți și cămătari, jandarmi și actrițe ale teatrelor imperiale. Toată această gloată, strecurându-se pe unde se mai putea trece, își făcea neconținut drum spre vămile Orașului“.

Această migrație în masă este consecința loviturii de stat bolșevice din octombrie 1917, care parcă ar aduce un alt sistem de cronologie: „Măreț și înfricoșător fu anul de la Hristos 1918, iar de la începutul revoluției cel de-al doilea“. Parcă s-ar sfîrși o lume, dar nu este sigur că se va naște alta.

De altfel, momentul istoric este clar: Rusia bolșevică, simțindu-și identitatea în pericol din pricina intervenției și a războiului civil, a încheiat la 3 martie 1918 Pacea de la Brest cu Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia. Una dintre condițiile încheierii tratatului a fost recunoașterea independenței Ucrainei, aflată sub ocupație germană. Așa a apărut, temporar, pe hartă încă un stat, Ucraina „independentă“, devenită subit pentru ruși „străinătate“. Situația complicată din Germania, pierderea războiului, propria ei „revoluție“ au dus la părăsirea Ucrainei de către germani și la impunerea lui Petliura în prim-planul evenimentelor. Restul se cunoaște. Republica Populară Ucraineană a lui Petliura a fost spulberată de armata roșie, care a pătruns în Kiev la 5 februarie 1919. Rusia bolșevică acaparează încă un important teritoriu din fostul Imperiu. Timpul intern al romanului *Garda albă* ocupă deci intervalul dintre 14 decembrie 1918 (căderea regimului hatmanului Skoropadski) și 5 februarie 1919.

Această perioadă poate fi citită și în descrierea altor martori. Viktor Șklovski, participant direct la evenimente, notează: „Kievul era plin de oameni. Burghezia și intelectualitatea Rusiei ierna aici. Nicăieri nu am văzut atît de mulți

ofițeri ca aici... Orașul era rusesc, ucrainenii nu se zăreau deloc“⁷. Iluziile acestor ofițeri că sub drapelul Ucrainei se va organiza o campanie asupra Moscovei bolșevice sînt trădate de hatman și de acoliții săi. Iar împrejurul orașului bîntuie străvechiul duh al răzmeriței și tîlhăriei. Aici, romancierul se întîlnește cu filozoful Serghei Bulgakov, care scria într-un articol din 1918: „Pînă de curînd, visători, ne închinam poporului-teofor, eliberatorului. Însă cînd poporul a încetat să se teamă de boier și s-a scuturat cu totul de această frică, și-a amintit năravurile de pe vremea lui Pugaciov, căci poporul nu uită atît de repede ca boierii – a și început dezamăgirea“⁸. Dezamăgirea aceasta este foarte vizibilă în roman, mai ales în scena în care Mișlaevski află de la un țăran că toți flăcăii „au zbughit-o la Petliura“: „Eu cred că or fi fost niscaiva localnici, țărani dintr-ăia dostoievskieni, purtători de Dumnezeu“. Polemica cu Dostoievski este evidentă și la fel de evidentă este preluarea ideii din articolul citat mai sus: „Cît despre Dostoievski, acesta a fost într-adevăr un om fatal pentru Rusia. Pînă în ziua de astăzi sîntem nevoiți să ne croim drum prin ceața împrăștiată de Dostoievski... Și acum se vede dintr-o dată că acest popor nu are nimic sfînt decît burta“⁹. Personajele bulgakoviene nu-l găsesc nicăieri pe „preacuviosul plugar, semănător, păstrător al tradiției“ din viziunea lui Dostoievski. Or, se știe, pe categoria de „popor“ s-au bazat gînditorii radicali, criticii utilitariști, motivați politic (Belinski, Cernîșevski, Dobroliubov, Pisarev etc.), care au provocat nu numai „un potop clocotitor de literatură ce denunța corupția și celelalte racile sociale, dar și dezmățul criticii literare, care îi refuza calitatea de scriitor celui ce nu-și dedica romanul sau povestirea demascării jandarmului sau moșierului care își biciuiește mujicii“¹⁰. Toate revoluțiile se înfăptuiesc în numele poporului. Dar

și dictaturile se instaurează tot în numele lui. Om „din popor“, stupidul personaj Vasilisa visează, după ce a fost prădat, la dictatură: „Acum însă, când am văzut cu ochii mei ce întorsătură au luat evenimentele, vă jur că mi se naște în suflet o convingere lugubră că nu ne poate salva decît un singur lucru... Autocrația. Da, domnule... Cea mai aspră dictatură din cîte se pot închipui... Numai o autocrație...“ În varianta de final care nu a mai fost publicată din pricina închiderii revistei *Rossia*, scriitorul pune în gura aceluiași personaj o sentință crudă: „Nu, știți dumneavoastră, cu asemenea porci nu se poate face nici o revoluție“. Să mai remarcăm că același Vasilisa, rîvnind la nurii lăptăresei Iavdoha, și-ar înjunghia consoarta, pe nesuferita Vanda. Om „din popor“ deci, Vasilisa își trădează aceleași porniri lacome și criminale ca și mujicul nepurtător de Dumnezeu. Altceva e că în piesa *Zilele Turbinilor* Alexei Turbin rostește: „V-o spun: s-a sfîrșit cu mișcarea albă din Ucraina. Și în Rostov-pe-Don s-a sfîrșit, și peste tot! Poporul nu e cu noi. E împotriva noastră. Așa că s-a terminat! Sicriu! Capac!“¹¹ Postfațatorul cărții din care am citat nu a înțeles că între timp Stalin rescrisese piesa cu mîna lui Bulgakov.

Sentimentul predominant în roman este ura, dintre care cea mai feroce este ura mujicilor. „Erau patru sute de mii de nemți, iar împrejurul lor de patru ori patruzeci ori patru sute de mii de mujici cu o nepotolită ură arzîndu-le în inimi. O, cît de multe se adunaseră în acele inimi! Plesnetul cravașelor ofițerești peste obraz, tirul de artilerie asupra satelor nesupuse, spinările însîngerate sub vergile cazacilor din oastea hatmanului și chitanțele ticluite pe cîte un petec de hîrtie, cu scrisul repezit al maiorilor și locotenenților din armata germană... Și caii rechiziționați, și grîul jefuit, și moșierii cu chipurile buhăite, reveniți la moșii în timpul stăpînirii hatmanului – toate acestea, precum și o cutremurătoare ură doar la

auzul cuvîntului «ofițer».“ În aceste condiții, chiar dacă nu ar fi existat Petliura, în fruntea mujicilor dezlănțuiți s-ar fi pus altcineva. Ca și în vremurile păgîne, poporul își creează eroii. Într-un coșmar al lui Alexei Turbin apare foarte clar ideea mitului născut din ură. „Petliura e un mit. Omul ăsta nici n-a existat vreodată. E un mit tot atît de straniu ca și mitul despre Napoleon, acela fiind și el o ficțiune, doar că-i un mit mult mai puțin frumos. De fapt, era vorba despre cu totul altceva. Ura aceea a țăranului trebuia ademenită către una din căile ce se întrezăriseră în acea vreme. E și acesta un vicleșug al lumii în care trăim: oricît ar alerga, ura țăranului ajunge, fatalmente, la mereu aceeași răscruce. Lucrul e simplu. Harababură să se iște, că oamenii trebuincioși se vor găsi oricînd.“ Întru dirijarea acestei uri se aplică cel puțin două demagogii: a Ucrainei independente și a bolșevicilor.

Filozoful Serghei Bulgakov, pe care l-am mai citat, scria în același articol: „A fost o țară puternică, necesară prietenilor, de temut pentru dușmani, iar acum e un hoit putrezit, din care bucățile se rup una după alta spre bucuriile ciorilor adunate“. Perspectiva scriitorului Mihail Bulgakov este întrucîtva diferită. Vietatea-Rusia încă se mai zbate, fiindcă o încolțesc din toate părțile haitele de lupi. Oamenii lui Petliura sînt ca niște „lupi hămesiți“, bandiții care-l pradă pe inginerul Vasilisa sînt și ei precum lupii; în saloane, cînd se auzea despre jafurile la care erau supuși țărani de către nemți, „se dezveleau în rînjet niște colți ca de lup“. *Homo homini lupus*. Alexei Turbin încearcă pe propria piele această stare: „Ajunge ca un om să fie pus pe fugă cu focuri de armă, spre a se preschimba fulgerător într-un lup înțelept. Într-adevăr, în cazurile cu adevărat dificile locul unei minți de obicei atît de slabe și nevolnice îl ia înțeleptul instinct de fiară hăituită“.

Astfel ajungem la unul dintre motivele importante ale romanului, acela al hăituirii. Aceasta urma să se extindă, probabil, și asupra continuării romanului. Conform mărturiei unei dactilografe, *Garda albă* a fost gândită inițial ca o trilogie, partea a treia urmînd să conțină evenimente plasate în anul 1919. Feluritele fragmente păstrate și de-abia recent introduse în circuitul științific demonstrează într-adevăr că limitele temporale ale romanului erau ceva mai largi și că în Oraș urmau să pătrundă și bolșevicii într-un mod la fel de funest ca și bandiții lui Petliura: „Dar Turbin simte de-acum că a venit comisia extraordinară după sufletul lui, al lui Turbin... Vin! Cekiștii vin! Și începe Turbin să dea înapoi și simte că o spaimă mîrșavă i se strecoară în suflet. Asta-i!... E teribilă gelozia, teribile-s dragostea neîmpărtășită și trădarea, dar Ceka e mai teribilă decît orice există pe lume“. Într-un vis-coșmar (iar visele în roman sînt profetice), Alexei Turbin, printre cekiștii veniți să-l aresteze, îi vede pe Șpoleanski, fostul ofițer din armata hatmanului, trecut acum la bolșevici, și pe soldatul din haita lui Petliura, pe care îl ucisese sau îl rănisese în decembrie. Turbin se întreabă și își răspunde: „Păi sînt dușmani!... Nu cumva s-or fi aliat? O, dacă-i așa, s-a zis cu Turbin!... Totul se învîlmășește. În cercul evenimentelor care își iau locul unul altuia, e clar un lucru – Turbin este întotdeauna de importanță maximă, Turbin le e întotdeauna tuturor dușman“¹².

Destinul, necuprins în roman, al familiei Turbin poate fi aproximat cu cuvintele rostite de un personaj al lui Blaga: „Începe vreme grea pentru domni... Apoi să știți că domnii n-au mai găsit așezare și pace. Ei se alungau singuri, mînați de groază, din loc în loc. Și nu m-ați crede dacă v-aș povesti prăpădul. Nu le-au mai dat domnilor răgaz nici un ceas de vreme, nicăieri“¹³.

Faptul că Bulgakov își întrerupe romanul în ajunul pătrunderii bolșevicilor în Oraș este o dovadă de luciditate și bună-credință. În finalul piesei *Zilele Turbinilor*, pe fundalul triumfător al *Internaționalei*, se rostește sinistru replică: „Pentru unii prolog, pentru alții însă, epilog“. Aici, familia Turbin este condamnată. Dar punerea în aplicare a sentinței este lăsată cu virtuozitate în suspensie.

Acest lucru îl va fi impresionat și pe Stalin, care a văzut spectacolul de cel puțin douăzeci de ori. Bulgakov izbutește să nu lingusească (precum atîția alții) puterea sovietică; el, pur și simplu, profită de ea (în măsura în care acest lucru este posibil). Stalin chiar se pronunță astfel într-o discuție cu Gorki: „Bulgakov nu lingusește! Asta îmi place!“ Lui Stalin îi plac și cîntăreții revoluției, dar îi trimite în lagăre sau la moarte fără nici o părere de rău. Asta pentru că victoria bolșevismului ținea, pentru Stalin, de trecut. Pe cînd Bulgakov, într-o formă acceptabilă, ilustra un trecut pe care Stalin îl proiecta în viitor. Lumea valorilor ofițerești din *Garda albă*, dar, mai ales, din *Zilele Turbinilor*, îi insufla un anume respect celui care se pregătea să se autoproclame generalisim. Aici s-au aflat norocul și, deopotrivă, ghinionul lui Bulgakov.

În amintirile Annei Ahmatova despre Mandelștam se vorbește despre o invitație la o seară literară dedicată lui Bulgakov, la care era de așteptat să se prezinte un fragment dintr-o piesă bulgakoviană jucată la MHAT¹⁴. Mandelștam se dădea de ceasul morții, întrebîndu-se cum s-o facă pe Ahmatova s-o rupă cu MHAT-ul. Aceasta pentru că MHAT-ul devenise un teatru de curte, al cărui repertoriu era stabilit de patronii de la Kremlin, inclusiv de Stalin. Însă Bulgakov acestei instituții îi datorează gloria antumă. Și anume de la această glorie i se trag persecuțiile de care n-avea să mai scape toată viața. Autorul romanului despre Maestru a trăit într-o epocă dominată de Marele

Maestru al terorii, Iosif Vissarionovici Stalin. Așa cum spuneam mai sus, o epocă deloc vegetariană. În aceste condiții, *Garda albă* este o carte cinstită. Ceea ce nu-i puțin.

Emil Iordache

1. Aleksandra Belkina, *Recenzie: Mihail Bulgakov. Jurnal. Scrisori. 1914-1940*, <http://www.lib.ru/BULGAKOW/dnewn.txt>.
2. Mihail Bulgakov, *Perspective de viitor*, http://www.bulgakov.ru/g_persp.html.
3. Cf. Aleksandra Belkina, *op. cit.*, loc. cit.
4. Apud B.V. Sokolov, *Despre calea creației lui Mihail Bulgakov*, în vol.: Mihail Bulgakov, *Diavoliada. Nuvele, povestiri, foiletoane, eseuri*, Editura Literatura Artistică, Chișinău, 1989, p. 7.
5. Cf. Aleksandra Belkina, *op. cit.*, loc. cit.
6. Roman Jakobson, *Statuia în mitologia poetică a lui Pușkin*, apud A.E. Iablokov, *Dar însuși răposatul a fost mic și șubred*, <http://vestnik.rsuh.ru/old/yabl29.html>.
7. Viktor Șklovski, *Călătorie sentimentală*, Praga, 1923, apud Vladimir Saharov, *Păstrează-ți din tinerețe onoarea*, <http://bulgakov.km.ru/kritika/critica2.html>.
8. Serghei Bulgakov, *La banchetul zeilor*, http://www.bulgakov.ru/b_snbulg2.html.
9. *Ibid.*
10. Vladimir Nabokov, „Nikolai Gogol“, în vol.: *Invitație la eșafod. Romane. Povestiri. Eseuri critice. Amintiri*, Editura Literatura Artistică, 1989, p. 560.
11. Mihail Bulgakov, *Teatru*. În românește de Maria Dinescu. Traducerea versurilor de Mircea Dinescu. Postfață de Albert Kovács, Editura Univers, București, 1986, p. 57.
12. Cf. Vladimir Saharov, *op. cit.*, loc. cit.
13. Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, Editura Humanitas, București, 1990, p. 61.
14. Abreviere în limba rusă: Teatrul Academic de Artă din Moscova.

Table of Contents

[PARTEA ÎNTÎI](#)

[PARTEA A DOUA](#)

[PARTEA A TREIA](#)

[Postfață](#)

Table of Contents

PARTEA ÎNTÎI	6
PARTEA A DOUA	149
PARTEA A TREIA	227
Postfață	371